

ΕΚΛΟΓΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΜΑΡΤΙΟΣ 1947

ΑΡΙΘΜΟΣ 1

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σκέψεις για την ένότητα του Ευρωπαϊκού πολιτισμού	T. S. Eliot	1
· Η έσωτερική πολιτική της Βρεταννικής Κυβέρνησης	Francis Williams	11
· Ο Άλμπερτ και οι Γερμανοί	Guy Morgan	16
Τὸ Εἰκοσιένα κ' ἐμεῖς	Γ. Φιέσης	21
Μικροσκοπικοὶ ὑδρόβιοι λύκοι	A. Fraser-Brunner	24
· Η ξυλογραφία ἄλλοτε καὶ σήμερα	Ἔργα καλλιτεχνῶν	25
	διαφόρων χωρῶν	25
Τί εἶναι κομμουνισμός;	Alan Bullock	34
Διπλωμάτες χωρὶς χαρτοφυλάκιο	E. H. Cookridge	43
Τὰ παράξενα τῶν χρωμάτων		46
Οἱ σφουγγαράδες ψαρεύουνε	«Picture Post»	48
Πλωτοὶ μετεωρολογικοὶ σταθμοὶ	Anders Angstrom	53
· Υπνωτισμὸς καὶ ἐγκλημα	«Politiken»	56
Διάλογος τῆς φυλακῆς	Boris Vildé	57
Τὰ Βρεταννικὰ καὶ Γαλλικὰ σχέδια γιὰ τὴν Κοινωνική		
· Ασφάλιση	Ambroise Croizat	65
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ:		
Τὸ ἐκπαιδευτικὸ μας πρόβλημα	Ε. Π. Παπανοῦτσος	70
· Ἡ γλῶσσα μας	Κ. Θ. Δημαρᾶς	74
· Ἐνα μυστήριον τῆς Ἀνατολῆς	Lord Dunsany	79
Οἱ Σισμαῖοι ἄδελφοί	«Lilliput»	85
Τὸ μισθολογικὸ σύστημα τῶν «σημείων» στὴ βιομηχανία	C. A. Lidbury	86
· Ρόμπερτ Μπάϋρον	Christopher Sykes	91

Η ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Δὲν εἶναι διαβατάριχο πουλί, ποὺ γιὰ μιὰ μέρα
σχίζει τὰ νέφη καὶ περνᾷ γοργὸ σὰν τὸν ἀγέρα,
οὔτε κισσοὺς π' ἀναίσθητος τὴν πέτρα περιπλέκει,
οὔτ' ἀστραπὴ ποὺ σβήνεται χωρὶς ἀστροπελέκι·
δὲν εἶναι νεκροθάλασσα, βοῇ χωρὶς σεισμό.
Νιώθω γιὰ σέ, Πατρίδα μου, στὰ σπλάχνα χαλασμό!

Α. ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

Ἡ «ΕΚΛΟΓΗ» ἐκδίδεται σὲ συνεργασία μὲ τὰ πρα-
κάτω περιοδικὰ ποὺ τυπώνονται στὸ Λονδίνο:

ÉCHO (Γαλλία)
INTERNATIONALE ECHO
(Ὁλλανδία καὶ Βέλγιο)
PARHAAT (Φιλανδία)

ΤΟΜΟΣ Γ'

Μ Α Ρ Τ

ΑΡΙΘΜΟΣ 1

1 9 4

Σκέψεις γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ

Τοῦ Τ. Σ. ΕΛΙΟΤ

(Ἀπὸ τὸ «Adam, International Review» τοῦ Λονδίνου)

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ποὺ παρενέβησαν στὶς «Διεθνεῖς Συναντήσεις τῆς Γενεύης» πέραν τὸ φθινόπωρο, ἀντικρύνουν ἀπὸ τότε τὴν Εὐρώπῃ σὰ μιὰ ἐνιαία μονάδα πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἓνα κύριο ἄρθρο τῆς «Ἐφημερίδας τῆς Γενεύης» ἰσχυρίζεται ὅτι: «Τώρα ποὺ ἔχασε τὴ δύναμή της ἡ Εὐρώπη, πρέπει ν' ἀποφεύγει τὰ μεγαλεῖα στὴν πολιτικὴ της· ὁ ἡγετικὸς της ρόλος μέσα στὸν κόσμον τελείωσε· τώρα ἀνοίγεται μπροστὰ τῆς μιὰ πνευματικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ ἀποστολή». Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλῃ, ὁ Στιβεν Σπέντερ, ὅπως ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς ἀντιπροσώπους, ἀκόμα πιὸ ἀπαισιόδοξος, γράφει: «Δίχως τὴν ἀνακάλυψη μιᾶς πανευρωπαϊκῆς ἐνότητος βασισμένης στὴν ἐμπρακτικὴ ἐπιβεβαίωση τῶν ἰδανικῶν, τῆς ἐλευθερίας, τῆς φιλευσπλαχνίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ποὺ ἔχουν καταστήσει σήμερα μόνον λέξεις, φαίνεται πὼς τὸ πολὺ ποὺ μπορούμε νὰ περιμένουμε ἀπὸ μιὰ διαιρεμένη Εὐρώπῃ εἶναι νὰ πάρει ἀδόρυβα μιὰ θέση ἀξιοσέβαστου μονοσίου μέσα στὸν κόσμον τῆς Ρωσίας, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Κίνας». Ἄλλο πρὶν ἀπὸ τὸ συνέδριο, ὁ Τ. Σ. Ἐλιοτ, εἶχε κατὰ σύμπτωση δημοσιέψει στὸ «Ἀνταμ, Διεθνῆς Ἐπιθεώρηση» (Adam, International Review) τρεῖς ὁμιλίες ποὺ εἶχε κάνει ἀπὸ τὸ Βρετανικὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ στὶς ἐκπομπές γιὰ τὴν Εὐρώπῃ. Νομίζουμε ὅτι ἡ ἀναδημοσίευσή τους στὴν «Ἐκλογὴ» εἶναι ἐπικαίρη. Ὁ Τ. Σ. Ἐλιοτ εἶναι γνωστὸς σ' ὅλη τὴ γεννιά του σὰν ὁ ποιητὴς τῆς «Ἐρημικῆ Χώρας» (The Waste Land), ποὺ εἶναι ἡ ἔκφραση τοῦ αἰσθήματος τῆς ματαιότητος τῶν διανοουμένων ἀπὸ τὰ 1920-30. Ἀλλὰ τὰ μεταγενέστερα φιλοσοφικὰ του ποιήματα, ποὺ τελειῶνουν μὲ τὸ «Τέσσερα Κουαρτέτα» (Four Quartets) καὶ τὸ μῆνυμα ποὺ κρύβεται στὰ ποιητικὰ του δράματα «Ὁ Φόνος μέσα στὴ Μητρόπολη» (Murder in the Cathedral), καὶ «Ἡ Οἰκογενειακὴ Συν- κέντρωση» (Family Reunion), δὲν εἶναι καὶ τόσο πολὺ γνωστά. Στὴν Ἀγγλίαν, καὶ ὡς ἓνα σημεῖο στὴν Ἀμερικὴ ὅπου γεννήθηκε, ὁ Τ. Σ. Ἐλιοτ ἔχει γίνει γιὰ τὴ νωτότερη γενιά, μιὰ πνευματικὴ καὶ διανοητικὴ δύναμη, ἰδιαιτέρως ἀνά- μεσα στοὺς ποιητές, τοὺς καλλιτέχνες καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἡγέτες ποὺ ἀντλήσαν ἐμπνευση ἀπὸ τὴν πίστιν του στὴν ἐξελικτικὴ συνοχὴ τῆς παράδοσης καὶ στὴν

τους άλλους. Τά σύνορα του πολιτισμού δεν είναι και δεν πρέπει να είναι κλειστά. Ωστόσο, η ιστορία δημιουργεί διαφορές. Οι χώρες που συμπεριφέρονται σε μεγάλο βαθμό την ίδια ιστορία έχουν, για ό,τι αφορά το μέλλον της λογοτεχνίας τους, μεγαλύτερη σπουδαιότητα ή μια για την άλλη. Έχουμε τους κοινούς κλασικούς μας, τους Έλληνες και τους Ρωμαίους και τη Βίβλο με τις πολλαπλές μεταφράσεις της.

Έχω την εντύπωση ότι αυτά που ελπίζω για την ποίηση ισχύουν και για τις άλλες τέχνες. Ίσως ο ζωγράφος ή ο συνθέτης να χαιρέται μεγαλύτερη ελευθερία, γιατί δε δεσμεύεται από μιά δριμυμένη γλώσσα που την μιλούν σ' ένα μόνο τμήμα της Ερώπης. Αλλά μου φαίνεται ότι στην πράξη βρίσκει κανείς σε κάθε τέχνη, τρία αναλλοίωτα στοιχεία: την τοπική παράδοση, την ευρωπαϊκή παράδοση και την επίδραση που η τέχνη κάθε ευρωπαϊκής χώρας έχει στην τέχνη όλων των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Έτσι νομίζω. Άς

περιοριστώ όμως στην τέχνη που γνωρίζω περισσότερο από τις άλλες. Στην ποίηση τουλάχιστον καμιά χώρα δεν μπορεί να παροισιάζει διαρκώς για άοριστο διάστημα, μιά εξαιρετική δημιουργική παραγωγή. Οι δευτερεύουσες εποχές, που δεν συνοδεύονται από σημαντικές εξελίξεις, αποτελούν κι αυτές μιά αναγκαιότητα για κάθε χώρα. Το επίκεντρο λοιπόν της ποιητικής δραστηριότητας μετακινείται από τη μιά χώρα στην άλλη. Και είναι άτυπα στην ποίηση ή «απόλυτη πρωτοτυπία», ή πρωτοτυπία που τίποτα δεν χρωστά στο παρελθόν. Κάθε φορά που γεννιέται ένας Βιργίλιος, ένας Δάντης, ένας Σαίξπηρ, ένας Γκαίτε, δλόκληρο το μέλλον της ευρωπαϊκής ποίησης αλλάζει. Κάθε φορά που περνά από τη ζωή ένας μεγάλος ποιητής, γίνονται όρισμένα πράγματα που είναι αδύνατο να ξαναγίνουν. Αλλά, απ' την άλλη μεριά, κάθε μεγάλος ποιητής προσθέτει κάτι στην πολυσύνθετη ύλη από την οποία θα άντλήσει η ποίηση του μέλλοντος.

II. ΟΙ ΙΔΕΕΣ

Στην περίοδο του μεσοπολέμου ίδρύσα μιά λογοτεχνική επιθεώρηση «Το Κριτήριο» (The Criterion). Η ιστορία αυτής της επιθεώρησης ρίχνει φως σε μερικά από τα σημεία που θέλω να εκθέσω σχετικά με την έννοια των ευρωπαϊκών ιδεών.

Το πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε το φθινόπωρο του 1922, κι αποφασίσαμε να τερματίσουμε την έκδοσή του με το πρώτο φύλλο του 1939. Η ζωή του επομένως κάλυψε ολόκληρη σχεδόν την περίοδο που συνηθίζουμε να τη λέμε «τα χρόνια της ειρήνης». Έκτός από ένα εξάμηνο που επιχείρησα να το βγώζω κάθε μήνα, τα άλλα χρόνια κυκλοφορούσε κάθε τρεις μήνες. Όταν ξεκίνησα ο σκοπός μου ήταν να συγκεντρώσω ό,τι καλύτερο μπο-

ρούσε να δώσει η εποχή εκείνη σε σκεψη και γραπτό λόγο, απ' όλες τις χώρες της Ευρώπης που μπορούσαν να συνεισφέρουν κάτι για το κοινό καλό. Προοριζόταν φυσικά, προπαντός για τον Άγγλο αναγνώστη, κι έτσι ήταν ανάγκη να μεταφράζονται όλες οι συνεργασίες στα Άγγλικά. Μπορεί κάποτε να γίνει ένα σύστημα από επιθεωρήσεις που να τυπώνονται σε δυο ή περισσότερες γλώσσες και να κυκλοφορούν σε δυο ή περισσότερες χώρες. Αλλά κι αυτές ακόμα οι επιθεωρήσεις αν επεκτείνονται σε αναζητήσεις τους για συνεργασίες σ' ολόκληρη την Ευρώπη, θα περιέχουν αναγκαστικά και μερικά μεταφρασμένα κομμάτια, αν πρόκειται να διαβαστούν απ' όλους. Κι ούτε μπορούν να αναπληρώσουν

τά περιοδικά που εκδίδονται σε κάθε χώρα και προορίζονται πρωταρχικά για το αναγνωστικό κοινό της χώρας. Έτσι η επιθεώρησή μου δεν ήταν παρά ένα Άγγλικό περιοδικό με διεθνή προοπτική. Έψαξα, λοιπόν, πρώτα-πρώτα να βρω τους καλύτερους συγγραφείς, μέσα σ' αυτούς που ήταν λίγο-πολύ άγνωστοι έξω από την πατρίδα τους, και που το έργο τους άξιζε να γίνει πλατύτερα γνωστό. Ύστερα προσπάθησα να δημιουργήσω σχέσεις με τα περιοδικά εκείνα του εξωτερικού που οι σκοποί τους πλησίαζαν τους δικούς μου. Αναφέρω για παράδειγμα, την Nouvelle Revue Française (που είχε αρχισυντάκτη τον Ζακ Ριβιέρ κι αργότερα τον Ζαν Πολάν), το Neue Rundschau, το Neue Schweitzer Rundschau, την Revista del Occidente της Ισπανίας, το Il Convengo, και άλλα της Ιταλίας. Οι σχέσεις αυτές αναπτύχθηκαν με πολύ ικανοποιητικό τρόπο, κι αν αργότερα σταμάτησαν, δεν φταίνε γι' αυτό οι αρχισυντάκτες. Νομίζω ακόμα ότι και τώρα—έίκοσι τρία χρόνια μετά την αρχή της προσπάθειάς μου κι' έπτά μετά τον τερματισμό της—πώς το να υπάρχει ένα τέτοιο δίκτυο ανεξάρτητων επιθεωρήσεων, μιά τουλάχιστον σε κάθε πρωτεύουσα της Ευρώπης, είναι κάτι αναγκαίο για να μεταδίδονται οι ιδέες και να κυκλοφορούν όσο είναι ακόμα νωπές. Οι αρχισυντάκτες των επιθεωρήσεων αυτών, κι αν είναι δυνατό κι' οι πιο τακτικοί συνεργάτες τους, πρέπει να έχουν ευκαιρίες να γνωριστούν προσωπικά, ν' ανταλλάξουν επισκέψεις, να συζητήσουν τις ιδέες τους. Έννοείται ότι στο καθένα απ' αυτά τα περιοδικά, θα πρέπει να υπάρχουν πολλά πράγματα που θα ενδιαφέρουν μόνο τους όμοιους τους, όμως οι γνώσεις αναγνώστες του. Αλλά η συνεργασία τους θα τονώνει ακατάπαυστα την κυκλοφορία των ιδεών και τη μετάδοση της καλλιτεχνικής συγκίνησης από το ένα

έθνος της Ευρώπης στο άλλο και θα εντείνει την επίδραση εκείνη του εξωτερικού που γονιμοποιεί και αναζωογονεί την εθνική λογοτεχνία κάθε τόπου χωριστά. Κι' ακόμα με τη συνεργασία αυτή, και τις φιλίες ανάμεσα σε ανθρώπους των γραμμάτων που θα την παρακολουθούν, δεν είναι δυνατό παρά να βγούν στη δημοσιότητα τα λογοτεχνικά έργα που η σημασία τους δεν είναι τοπική αλλά Ευρωπαϊκή.

Αναφέρθηκα στους εκδοτικούς σκοπούς ενός περιοδικού που έδω κι' έπτά χρόνια δεν υπάρχει πιά, κυρίως για να τονίσω ότι οι σκοποί αυτοί τελικά απέτυχαν. Και αποδίδω την αποτυχία αυτή στο βαθμιαίο κλείσιμο των πνευματικών συνόρων της Ευρώπης. Ο πνευματικός αυταρχισμός ήταν το αναπόφευκτο επακόλουθο του πολιτικού και οικονομικού αυταρχισμού. Αποτέλεσμά του δεν ήταν μόνο η διακοπή της επικοινωνίας. Πιστεύω ότι ο αυταρχισμός αυτός είχε ναρκωτική επίδραση και στη δημιουργική δραστηριότητα κάθε χώρας. Η αργότερα έπρεπε πρώτα πάνω στους Ιταλούς φίλους μας. Κι' από το 1935 κι' ύστερα οι συνεργασίες από τη Γερμανία βρισκονταν όλο και πιο δύσκολα. Μερικοί από τους φίλους μας πέθαναν. Άλλοι εξαφανίστηκαν κι' άλλοι απλά σώσαν. Μερικοί έφυγαν στο εξωτερικό, μακριά από τις ρίξες του πολιτισμού τους. Ένας απ' αυτούς που τον ανακαλύψαμε πολύ αργά και τον χάσαμε τελευταία είναι ο Τέοντορ Χέκερ ο μεγάλος κριτικός και καλός Ευρωπαίος, που πέθανε πριν από λίγους μήνες. Από το 1930 κι' ύστερα, πολλά καίμενα αγνώστων ως τότε Γερμανών, μου έδωσαν την εντύπωση ότι νεώτεροι Γερμανοί συγγραφείς είχαν όλο και πιο λίγα πράγματα να πουν στην Ευρώπη, ότι έλεγαν, όλο και πιο πολύ, πράγματα που μπορούσαν να τα νοιώσουν, αν είχαν δυνατό να τα νοιώσουν κάπου, μόνο μέσα στη Γερμανία. Πιο μπερδεμένο είναι αυτό που

έγινε στην Ισπανία. Η θύελλα του εμφύλιου πολέμου κάθε άλλο παρά εύνοοις τη σκέψη και τη δημιουργική λογοτεχνική δουλειά. Είταν ένας πόλεμος που διαίρεσε και σκόρπισε, αν δεν τους εξολόθρευσε ολόκληρα, πολλούς από τους καλύτερους συγγραφείς της. Στη Γαλλία η διανοητική δράση, ελεύθερη άκμα, ένοιωθε όλο και περισσότερο την ενοχλητική επίδραση και τους περιορισμούς που της επέβαλε τόσο η ταραγμένη και γεμάτη κακά προμηνύματα πολιτική κατάσταση, όσο και οι έσωτερικές διαιρέσεις που δημιουργούσαν οι πολιτικές προκαταλήψεις. Η Αγγλία αν και παρουσίαζε κι αυτή μερικά συμπτώματα της ίδιας όρρωστιας, έμεινε, κατά τα φαινόμενα, ανέπαφη. Νομίζω, πάντως, ότι η λογοτεχνία μας σ'έκεινη την περίοδο υπέφερε από τον διαρκώς μεγαλύτερο περιορισμό της στις δικές της μόνο πηγές, και από την καταθλιπτική επίδραση της πολιτικής.

Τό πρώτο μου σχόλιο, σχετικά μ'αυτή την ιστορία μιας λογοτεχνικής επιθεώρησης που είχε αποτύχει στους σκοπούς της αρκετά χρόνια προτού τα γεγονότα επιβάλουν τον τερματισμό της έκδοσής της, είναι τούτο: Η διεθνής απασχόληση με την πολιτική δεν ένώνει διαιρεί. Ένώνει, γκρεμίζοντας τα σύνορα που τους χωρίζουν, τους ανθρώπους που έχουν νοοτροπία πολιτική, και που συμφωνούν μεταξύ τους προκειμένου να σταθούν ενάντιοι σε κανένα διεθνή συνασπισμό με διαφορετικές από τις δικές τους αντιλήψεις. Όσο τείνει να καταστρέψει την ενότητα του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Πιστεύω ότι το «Κριτήριο» είχε ένα όρισμένο χαρακτήρα, μία συγκεκριμένη ενότητα κι' άς είχαν οι συνεργάτες του τις πιο ποικίλες πολιτικές, κοινωνικές και θρησκευτικές αντιλήψεις. Νομίζω ότι είχε μία θετική συγγένεια με τα ξένα περιοδικά με τα οποία καλλιεργούσε σχέσεις. Απλούστατα το ζήτημα των πολιτικών, κοινωνικών και θρησκευτικών

πεποιθήσεων ενός συγγραφέα, δεν απασχολούσε καθόλου τις σκέψεις μας ούτε τις σκέψεις των άλλων συννεργατών μας. Δεν είναι εύκολο να προσδιορίσει κανείς με ακρίβεια αυτό που αποτελούσε το κοινό μας έρεισμα, τόσο στην Αγγλία, όσο και στο έξωτερικό. Τις μέρες εκείνες δεν είταν ανάγκη να το εκφράσουμε με λόγια και σήμερα δεν μπορούμε πια να το εκφράσουμε καθόλου. Θα έλεγα ότι είταν το κοινό ενδιαφέρον μας για τις ανώτερες μορφές τόσο της σκέψης, όσο και της εκφρασης, ότι είταν η κοινή μας περιέργεια και η διανοητική δίνα που είχαμε για τις νέες ιδέες. Οι ιδέες με τις οποίες δεν μπορούσες να συμφωνήσεις, οι γνώμες που δεν σου είταν δυνατόν να τις κάνεις δικές σου, είχαν για σένα τόσο ακριβώς σπουδαιότητα όσο και κείνες που μπορούσες χωρίς σύζηση να τις δεχτείς. Τις έξεταζες χωρίς έχθρότητα και με τη βεβαιότητα πως θ' αυξηθείς απ' αυτές τις γνώσεις σου. Με άλλα λόγια θεωρούσαμε έντελως φυσικό το ενδιαφέρον μας για τις ιδέες, σαν ιδέες και μόνο, και την απόλυση που βρίσκαμε στο ελεύθερο παιχνίδισμα της σκέψης. Και πιστεύω ότι ανάμεσα στους κυριώτερους συνεργάτες μας υπήρχε κάτι που δεν είταν τόσο συνειδητή πίστη όσο ύποσυνειδητο συναίσθημα. Κάτι που δεν έχει ποτέ άμφισβητηθή κι' επομένως δεν είταν ανάγκη να φανεί στο συνειδητό επίπεδο της επιβεβαίωσης. Είταν η συναίσθηση πως υπήρχε στην Ευρώπη μια αδελφότητα των ανθρώπων των γραμμάτων— ένας δεσμός που χωρίς να τις αντικαθιστά, συνταιριάζόταν θανάσια με τις εθνικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις όλων και με τις διαφορές των πολιτικών τους κοσμοθεωριών. Νοιώθαμε πως δουλειά μας είταν όχι τόσο η επικράτηση όρισμένων ιδεών όσο η διατήρηση της διανοητικής δραστηριότητας σε όσο το δυνατόν ψηλότερο επίπεδο.

Δε νομίζω πως τό «Κριτήριο» στα

τελευταία του χρόνια κατόρθωσε να ανταποκριθεί στα ιδεώδη του. Μου φαίνεται ότι στα χρόνια αυτά, ή τάση που είχε είταν μάλλον ν' αντανακλά όρισμένες απόψεις παρά να παρουσιάζει μια ποικιλία απόψεων πάνω σ' ένα θέμα. Αλλά έχω την έντύπωση ότι το λάθος δεν είταν μόνο του άρχισυντάκτη. Νομίζω ότι όφειλόταν προπαντός στις συνθήκες που ανέφερα πάρα πάνω.

Δεν ισχυρίζομαι ότι η πολιτική και ο πολιτισμός είναι πράγματα έντελως άσχετα. Αν μπορούσαμε να τα ξεχωρίσουμε και να τα κρατήσουμε χωρία, τό πρόβλημα θα είταν ίσως πολύ πιο άπλό. Η πολιτική συγκρότηση ενός έθνους επιδρά στον πολιτισμό του, κι' αυτός πάλι επιδρά στην πολιτική του συγκρότηση. Αλλά στην εποχή μας ενδιαφερόμαστε πάρα πολύ για την έσωτερική πολιτική των άλλων ενώ ή έπαφή που διατηρείται ανάμεσα στους πολιτισμούς μας είναι ελάχιστη. Η σύγκριση του πολιτισμού και της πολιτικής μπορεί να οδηγήσει σε δυο διαφορετικές κατευθύνσεις. Μπορεί ένα έθνος να μην άνέχεται κανένα πολιτισμό εκτός από τον δικό του και να νοιώθει την ανάγκη να άγνοήσει ή να άναμορφώσει τους πολιτισμούς που τό περιστοιχίζουν. Ένα από τα λάθη της Γερμανίας του Χίτλερ, είταν ή αντίληψη πως όλοι οι πολιτισμοί εκτός από τον Γερμανικό, είταν εκφυλισμένοι ή βάρβαροι. Άς δώσουμε ένα τέλος σε τέτοιες αντιλήψεις. Ο άλλος δρόμος στον οποίο μπορεί να οδηγήσει ή σύγκριση του πολιτισμού και της πολιτικής κατευθύνεται προς τό ιδεώδες ενός παγκόσμιου κράτους όπου δεν θα ύπάρχει στο τέλος, παρά ένας ένιατος παγκόσμιος πολιτισμός. Σκοπός μου δεν

είναι να κριτικάρω κανένα σχέδιο για την παγκόσμια όργάνωση. Τα σχέδια αυτά άνάγονται στη σφαίρα της μηχανικής, στην άνακάλυψη μηχανολογικών έξαρτημάτων. Χρειάζονται βέβαια τα μηχανήματα κι' όσο πιο τέλεια ή μηχανή, τόσο τό καλύτερο. Αλλά στον πολιτισμό είναι άπαραίτητη ή άνάπτυξη. Είναι άδύνατο να χτίσεις ένα δέντρο' μπορείς μόνο να τό φυτέψεις, να τό περιποιηθείς κι' ύστερα να περιμένεις να ώριμάσει στον καιρό του. Κι' αν όταν μεγαλώσει άνακαλύψεις ότι τό κοινό βελανιδιό έγινε βελανιδιά και όχι φτελιά, δεν πρέπει να παραπονεθείς. Τό πολιτικό οικόδομημα κατά ένα μέρος χτίζεται και κατά ένα μέρος άναπτύσσεται. Τό ένα μέρος είναι τα μηχανήματα, που όταν είναι καλά, είναι τό ίδιο καλά για όλους τους λαούς' και τό άλλο είναι ή άνάπτυξη που πηγάζει από τον πολιτισμό ενός έθνους, τον συνοδεύει, και από την άποψη αυτή διαφέρει από την άνάπτυξη των άλλων έθνών.

Για την άκμή του πολιτισμού της Ευρώπης, δύο όροι είναι άπαραίτητοι: ο πολιτισμός κάθε χώρας, να έχει τη δική του όντότητα, και οι διάφοροι πολιτισμοί να άναγνωρίζουν τους μεταξύ τους δεσμούς, έτσι που να δέχονται ο ένας την επίδραση του άλλου. Κι' αυτό είναι δυνατό, γιατί στον Ευρωπαϊκό πολιτισμό, ύπάρχει ένα κοινό στοιχείο: ή άλληλένδετη ιστορία σκέψεων, αισθημάτων και πράξεων, ή άμοιβαία άνταλλαγή στις τέχνες και στις ιδέες.

Θα ήθελα να προσδιορίσω αυτό τό κοινό στοιχείο πιο άναλυτικά. Και για να γίνει αυτό, μου φαίνεται ότι είναι άπαραίτητο να συζητήσουμε λίγο γύρω στην έννοια της λέξης «πολιτισμός» που την άναφέρω τόσο πολύ.

III. Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Όπως συμβαίνει και με τη λέξη «δημοκρατία», κάθε φορά σχεδόν που θα μεταχειριστείς τη λέξη «πο-

λιτισμός» χρειάζεται όχι μόνο να δώσεις τον όρισμό της αλλά και να την άναλύσεις. Κι' είναι άνάγκη να

ξέρουμε καλά τι έννοούμε όταν λέμε «πολιτισμός», αν θέλουμε να νοιώσουμε τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην υλική *οργάνωση* και τόν πνευματικό *οργανισμό* της Εύρώπης. Αν ο τελευταίος έσβυνε, τότε αυτό που θα οργάνωνες, δε θα ήταν Εύρώπη, αλλά μία πολύγλωσση μάζα από ανθρώπινα πλάσματα: Δε θα υπήρχε τότε κανένας λόγος να εξακολουθούν να μιλούν διαφορετικές γλώσσες, γιατί δε θα τους έμενε πιά τίποτα να πουν που δε θα μπορούσε να ειπωθεί το ίδιο καλά σε μία οποιαδήποτε γλώσσα. Δε θα είχαν, με δυο λόγια, να πουν τίποτα με τη γλώσσα της ποίησης. Πιο πάνω βεβαίως ότι είναι αδύνατο να υπάρξει «Ευρωπαϊκός» πολιτισμός αν οι διάφορες χώρες είναι απομονωμένες ή μία από την άλλη. Τώρα προσθέτω ότι είναι αδύνατο να υπάρξει Ευρωπαϊκός πολιτισμός αν οι χώρες αυτές έξομωθούν. Μας χρειάζεται και η ποικιλία και η ένότητα, όχι η ένότητα της οργάνωσης, μα η ένότητα της φύσης. Με τη λέξη «πολιτισμός», έννοω πρώτα εκείνο που έννοουν οι άνθρωπολόγοι: τόν τρόπο της ζωής ενός ορισμένου λαού που συμβιβώνεται στο ίδιο μέρος. Ο πολιτισμός αυτός εκδηλώνεται στις τέχνες τους, στο κοινωνικό τους σύστημα, στα έθιμα και στις συνήθειές τους, στη θρησκεία τους. Αυτά όμως τα πράγματα, αν τα προσθέσει κανείς όλα μαζί, δεν αποτελούν τόν πολιτισμό, αν και συχνά μας έρχεται βολικό να σκεπτόμαστε έτσι: τα πράματα αυτά είναι μόνο τα μέρη στα οποία μπορεί να αναλυθεί άνατομικά ο πολιτισμός όπως και τó ανθρώπινο σώμα. Άλλ' άκριβώς όπως ο άνθρωπος είναι κάτι παραπάνω από τó σύνολο των διαφόρων μερών του σώματός του, έτσι κι ένας πολιτισμός είναι κάτι περισσότερο από τó σύνολο των τεχνών, των συνθηθειών και των θρησκευτικών δογμάτων του. Όλα αυτά επιδρούν τó ένα στο άλλο, και για να καταλάβει

κανείς τó ένα τέλεια, πρέπει να τά καταλάβει όλα. Υπάρχουν όμως, φυσικά, άνωτεροι και κατώτεροι πολιτισμοί και γενικά οι άνωτεροι πολιτισμοί διακρίνονται από τήν διαφοροποίηση της λειτουργίας τους, έτσι που μιλούμε για λιγώτερο ή περισσότερο πολιτισμένα σπώματα της κοινωνίας, ακόμα και για έξαιρετικά πολιτισμένα άτομα. Ο πολιτισμός ενός καλλιτέχνη ή ενός φιλόσοφου είναι έντελώς διαφορετικός από τόν πολιτισμό ενός ανθρωπινού ή ενός χωριάτη. Ο πολιτισμός ενός ποιητή είναι κάπως διαφορετικός από ενός πολιτικού: αλλά σε μία γερή κοινωνία όλοι αυτοί είναι μέρη του ίδιου πολιτισμού και ο καλλιτέχνης, ο ποιητής, ο φιλόσοφος, ο πολιτικός και ο εργάτης θα έχουν τόν κοινό τους πολιτισμό, ένα πολιτισμό, που δε θα τόν μοιράζονται με άλλους ανθρώπους των ίδιων επαγγελμάτων σε άλλες χώρες.

Είναι φανερό ότι ένότητα πολιτισμού, σε μία από τις μορφές της, είναι αυτή που υπάρχει ανάμεσα στα μέλη ενός λαού που ζουν όλα μαζί και μιλούν τήν ίδια γλώσσα: γιατί τó ότι μιλούν τήν ίδια γλώσσα σημαίνει ότι σκέφτονται και αισθάνονται και συγκινούνται κάπως διαφορετικά από τους άλλους λαούς που μιλούν διαφορετική γλώσσα. Άλλ' οι πολιτισμοί των διαφορετικών λαών επηρεάζουν ο ένας τόν άλλο και φαίνεται ότι στόν μελλοντικό κόσμο, κάθε τμήμα της γης θα επηρεάζει όλα τ' άλλα. Έχω τή γνώμη όπως είπα και πιο πάνω για τόν έθνικό πολιτισμό που απομονώνεται θεληματικά και αποξενώνεται από τους άλλους από συνθήκες που δεν μπορεί να τις ελέγξει, ότι οι συνέπειες θα είναι δυσάρεστες. Πιστεύω ότι τόσο η χώρα που παίρνει τόν πολιτισμό της από τó έξωτερο χωρίς τίποτα να μπορεί ν' αντιπροσφέρει, όσο και η χώρα που ζητά να επιβάλλει τόν πολιτισμό της σε μία άλλη χωρίς να δέχεται απ' αυτήν κανένα αντίλλαγμα, θα υποφέρουν

απ' αυτήν τήν έλλειψη άμοιβαίουτητας.

Όσο υπάρχει κάτι περισσότερο από τή γενική ανταλλαγή των πολιτιστικών επιρροών. Και στό έμποριο ακόμα είναι αδύνατο να επιχειρήσεις να συναλλαγείς όμοιομορφα με όλα τα έθνη: μερικά θα χρειάζονται τó είδος των έμπορευμάτων που παράγεις περισσότερο απ' όσο τα χρειάζονται άλλοι, άλλα θα παράγουν τά έμπορεύματα που εσύ χρειάζεσαι, ενώ άλλα δε θα τά παράγουν. Έτσι και οι πολιτισμοί λαών που μιλούν διαφορετικές γλώσσες είναι δυνατό να συνδέονται λίγο ή πολύ, καμιά φορά τόσο πολύ, που μπορούμε να λέμε για τους λαούς αυτούς ότι έχουν κοινό πολιτισμό. Όταν λοιπόν μιλάμε για «Ευρωπαϊκό πολιτισμό», έννοούμε τά κοινά γνωρίσματα που μπορούμε να ανακαλύψουμε στους διάφορους έθνικούς πολιτισμούς. Και φυσικά, ακόμα και μέσα στην Εύρώπη, μερικοί πολιτισμοί συνδέονται μεταξύ τους περισσότερο παρά με άλλους. Είναι επίσης δυνατό ένας πολιτισμός που ανήκει σε μία ομάδα πολιτισμών να συνδέεται από διαφορετικές πλευρές με δύο πολιτισμούς που δεν έχουν καμιά συνάφεια μεταξύ τους. Κι' όπως άκριβώς δε μου είναι δυνατό να θεωρήσω τόν πολιτισμό της Εύρώπης μόνο σαν τó άθροισμα ενός αριθμού ασύνδετων πολιτισμών της ίδιας περιφέρειας, μου είναι αδύνατο και να διαιρέσω τόν κόσμο σε έντελως άσχετες μεταξύ τους «ομάδες πολιτισμού». Υπάρχουν ωστόσο ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά στην Εύρώπη που μας επιτρέπουν να μιλάμε για ένα Ευρωπαϊκό πολιτισμό. Ποιά είναι αυτά;

Η κυρίαρχη δύναμη για τή δημιουργία κοινού πολιτισμού ανάμεσα σε λαούς που έχουν ο καθένας τόν ξεχωριστό του πολιτισμό είναι η θρησκεία. Δε μ' ενδιαφέρει αυτή τή στιγμή τόσο πολύ ή συναδέλφωση των Χριστιανών πιστών. Μιλώ για

τήν κοινή παράδοση του Χριστιανισμού που έκανε τήν Εύρώπη αυτήν που είναι, και για τά κοινά στοιχεία του πολιτισμού που δημιούργησε ή κοινή Χριστιανική πίστη. Αν αύριο ή Άσία προσηλυτιζόταν στόν Χριστιανισμό, δε θα γινόταν άμέσως ένα κομμάτι της Εύρώπης. Μέσα στόν Χριστιανισμό αναπτύχθηκαν οι τέχνες μας. Στό Χριστιανισμό έχουν τις ρίζες τους ή μάλλον τις είχαν ως πριν από λίγο καιρό, οι νόμοι της Εύρώπης. Και για ν' αποκτήσουν οι σκέψεις μας, όλες οι σκέψεις μας, αξία πρέπει να τις δούμε μέσα από τήν προοπτική του Χριστιανισμού. Μπορεί ένας Εύρωπαίος να μην πιστεύει προσωπικά στην αλήθεια της Χριστιανικής πίστης, αλλά και τότε ακόμη τά λόγια του, τά έργα του και οι πράξεις του, θα πηγάζουν από τήν κληρονομιά που τού κληροδότησε ο Χριστιανικός πολιτισμός και θα άντλούν απ' αυτήν τó περιεχόμενό τους. Μόνο ένας Χριστιανικός πολιτισμός θα μπορούσε να βγάλει ένα Βολταίρο ή ένα Νίτσε. Δεν πιστεύω ότι ο πολιτισμός της Εύρώπης θα μπορούσε να επιζήσει ύστερα από τήν ολοκληρωτική έξαφάνιση της Χριστιανικής πίστης. Τήν πεποίθηση αυτή τή σχημάτισα όχι μόνο σαν Χριστιανός, αλλά και σαν μελετητής της κοινωνικής βιολογίας. Αν έξαφανιστεί ο Χριστιανισμός θα έξαφανιστεί ο πολιτισμός μας ολόκληρος. Τότε θα πρέπει να ξαναρχίσουμε, με χίλιους κόπους απ' τήν αρχή: οι νέοι πολιτισμοί δεν είναι καθόλου σαν τά έτοιμα κοστούρια, που τά παίρνεις και τά φοράς όποτε θέλεις. Πρέπει να περιμένεις να μεγαλώσει τó χορτάρι για να θρέψει τά πρόβατα, που θα μας δώσουν τó μαλλί που από αυτό πάλι θα γίνει τó καινούργιο μας ρούχο. Θα πρέπει να περάσουμε από πολλούς σάβανες πρωτογονισμού. Έμεις δε θα ζήσουμε για να δούμε τó νέο πολιτισμό, ούτε και τά τετρασέγγονά μας — αλλά κι αν ζούσαμε, ούτε ένας από μας δε θα είταν εύτυχισμένος μέσα σ' αυτόν.

Στην Χριστιανική μας κληρονομία εκτός από τη θρησκευτική μας πίστη χωσιτάμε και άλλα πολλά. Μέσα απ' αυτήν θα περάσουμε για ν' άνιχνεύσουμε την ανάπτυξη των τεχνών μας· αυτή μας διαχέει τις αντίληψεις μας για τὸ Ρωμαϊκὸ νόμο, πού τόσο μεγάλο ρόλο έπαιξε στὴ διαμόρφωση τοῦ Δυτικοῦ κόσμου, ἀπ' αὐτὴν πήραμε τὶς ιδέες μας γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ καὶ τὴ δημόσια ἠθικὴ καὶ σ' αὐτὴν ὀφείλουμε τὸ ὅτι βρήκαμε κοινὰ φιλολογικὰ πρότυπα στὶς φιλολογίες τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Ρώμης. Ὁ Δυτικὸς κόσμος βρίσκει τὴν ἐνότητά του μέσα σ' αὐτὴν τὴν κληρονομιά· στὴ Χριστιανικὴ θρησκεία καὶ στοὺς πολιτισμοὺς τῆς Ἑλλάδας, τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀπ' τοὺς ὁποίους χάρεται δυὸ χιλιετηρίδες τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀντλοῦμε τὴν καταγωγή μας. Αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς δεσμός πού μᾶς ἐνώνει, ἡ ἐνότητα πού ἔχουμε στὰ κοινὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, αἰῶνες καὶ αἰῶνες τώρα. Καμμιά πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὁργάνωση, ὅσο καλὴς προθέσεις κι' ἂν ἔχει, δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀναπληρώσει. Ἄν διασπάσουμε ἢ παρατετάξουμε τὸ κοινὸ κληροδότημα τοῦ πολιτισμοῦ μας, καμμιά ὁργάνωση, κανένα σχέδιο καὶ τῶν πιὸ σοφῶν μυαλῶν δὲ θὰ μπορέσει οὔτε νὰ μᾶς βοηθήσει, οὔτε νὰ μᾶς ἐνώσει περισσότερο.

Ἡ ἐνότητα τοῦ πολιτισμοῦ, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῶν πολιτικῶν ὁργανώσεων, δὲν ἀπαιτεῖ ἀπὸ ὅλους μας νὸ ἔχουμε μιά μόνον πίστη: προϋποθέτει τὴν ποικιλία τῶν πίστεων. Δὲν εἶναι σωστὴ ἡ ἀντίληψη πὼς τὰ ἄτομα ἔχουν ὑποχρεώσεις μόνον ἀπέναντι στοῦ κράτους· καὶ εἶναι φαντασιοπληξία ἡ ἀντίληψη πὼς ἡ ὑπερτατὴ ὑποχρέωση τοῦ ἀτόμου εἶναι ἡ ὑποχρέωσή του πρὸς ἕνα ὑπὲρ· κράτος.

Θὰ σᾶς δώσω ἕνα παράδειγμα τι ἐννοῶ μὲ τὶς λέξεις ποικιλία πίστεων. Κανένα πανεπιστήμιο δὲ θὰ ἐπρεπε νὰ εἶναι μόνον ἐθνικὸ ἴδρυ-

μα, ἔστω κι' ἂν ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ κράτος. Τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης πρέπει νὰ ἔχουν κοινὰ ἰδανικά καὶ κοινὲς μεταξὺ τους ὑποχρεώσεις. Πρέπει νὰ εἶναι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς Κυβερνήσεις τῶν χωρῶν στὶς ὁποῖες βρίσκονται. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἰδρύματα πού σκοπὸς τους θὰ εἶταν νὰ καταρτίζουν ἱκανοὺς γραφειοκράτες ἢ νὰ παρέχουν ἐφόδια στοὺς ἐπιστήμονες γιὰ νὰ ξεπεράσουν τοὺς ξένους ἐπιστήμονες· πρέπει νὰ ἀγωνίζονται γιὰ τὴ διατήρηση τῆς μόρφωσης, τὴν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, καὶ ὅσο τοῦτο εἶναι δυνατό στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ τὴν κατάρτιση τῆς σοφίας.

Ἡ τελευταία μου ἐκκλήση ἀπευθύνεται στοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων τῆς Εὐρώπης, πού ἔχουν τὴν ἰδιαίτερη εὐθύνη τῆς διαφύλαξης καὶ μετάδοσης τοῦ κοινοῦ μας πολιτισμοῦ. Ἄς ἔχουμε ἐντελῶς διαφορετικὲς πολιτικὲς ἀντιλήψεις. Τὸ κοινὸ μας χρέος εἶναι νὰ διατηρήσουμε τὸν κοινὸ μας πολιτισμὸ ἀμόλυτο ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἐπιρροές. Δὲν πρόκειται γιὰ ἀισθηματικὸ ζήτημα· δὲν ἔχουν καὶ τόσο μεγάλη σημασία οἱ μεταξὺ μας συμπάθειες καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ ἐπαίνων γιὰ τὰ ἔργα μας. Ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία εἶναι νὰ ἀναγνωρίσουμε τοὺς δεσμούς μας καὶ τὴν ἀλληλεξάρτησή μας. Ἐκεῖνο πὺν ἔχει σημασία εἶναι ὅτι δὲν μπορούμε, ὁ ἕνας χωρὶς τὸν ἄλλο, νὰ δημιουργήσουμε τὰ ἀριστουργήματα πού διακρίνουν ἕνα ἀνώτερο πολιτισμὸ. Πρέπει τουλάχιστον νὰ προσπαθῆσουμε νὰ σώσουμε κάτι ἀπὸ κεῖνα τὰ ἀγαθὰ γιὰ τὰ ὁποῖα εἴμαστε κοινὸι ἐντολοδόχοι, τὴν κληρονομιά δηλ. τῆς Ἑλλάδας, τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὴν κληρονομιά τῆς Εὐρώπης τῶν δύο τελευταίων χιλιετηρίδων. Μέσα σ' ἕνα κόσμον πού πέρασε ἀπὸ μιά ὕλική καταστροφή τόσο τεράστια ὅσο αὐτὴ πού πέρασε ὁ δικός μας, δὲν μπορεῖ παρά νὰ διατρέχουν ἄμεσο κίνδυνον καὶ οἱ πνευματικὲς αὐτὲς κατακτήσεις.

Ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Βρεταννικῆς Κυβέρνησης

Τοῦ FRANCIS WILLIAMS

Σὲ γράμματα πού ἔχουν στείλει ἀπ' ὅλη τὴν Εὐρώπῃ ἀναγνώστες τῶν περιοδικῶν Ἐκλογὴ, Echo, Internationale Echo καὶ Parhaat — σήμερα ξεπερνᾶνε τὸ ἕνα ἑκατομύριο — ἔχουν ἐκδηλώσει μεγάλο ἐνδιαφέρον σχετικὰ μὲ τὴν πρόοδο τοῦ Βρεταννικοῦ σοσιαλιστικοῦ πειράματος. Γι' αὐτὸ σήμερα δημοσιεύουμε τὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα ἀπὸ ἕνα λόγο πού ἔβγαλε τελευταῖα ὁ Σύμβουλος τοῦ Γραφείου Ἐπικοινωνίας μὲ τὸ Κοινὸ τοῦ Βρεταννοῦ Πρωθυπουργοῦ, ὁ κ. Φράνσις Οὐίλλιαμς. Σ' αὐτὸ τὸ εἰδικὸ ἄρθρον γιὰ τὴν «Ἐκλογὴ» ἔχει γίνει ἐπίσημη περίληψη τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῆς Βρεταννικῆς Κυβέρνησης καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων πού ἔχουν ἐπιτευχθῇ ὡς σήμερα.

Ὅταν ἡ Βρεταννικὴ Ἐργατικὴ Κυβέρνηση πῆρε τὴν ἀρχὴ εἶχε τέσσερεις κύριους ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς. Πρῶτος καὶ σπουδαιότερος εἶταν ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸν πόλεμον στὴν εἰρήνη. Δεύτερος, βασικὲς οἰκονομικὲς μεταβολές. Τρίτος, οἰκονομικὴ ὁργάνωση ἑνὸς μεγάλου τομέα τῆς βιομηχανικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τομέα πού ἐπρόκειτο νὰ κρατικοποιηθεῖ. Τέταρτο, διάφορα μέτρα κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων.

Στὴ διάρκεια τοῦ πολέμου ἡ Βρεταννία ἔπαθε μεγάλες καταστροφές στὶς ἐπενδύσεις τοῦ ἑξωτερικοῦ καὶ τῆς ναυτιλίας, γι' αὐτὸ σήμερα ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα νὰ αὐξήσει τὶς ἐξαγωγές της σὲ ἐμπόρευμα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ στὴν ἱστορία. Ἡ αὐξηση πού θεωρήθηκε ἀπαραίτητη νὰ γίνει στοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου σχετικὰ μὲ τοὺς προπολεμικοὺς ἀριθμοὺς, εἶναι 75%. Στους δώδεκα μῆνες πού περάσανε, ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐπάνοδο στὴν οἰκονομία τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς προόδευε σημαντικά. Σήμερα περισσότερο ἀπὸ 7 ἑκατομμ. ἄνθρωποι ἔχουν μεταφερθῇ εἴτε ἀπὸ τὸ στρατό, εἴτε ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια παραγωγῆς πυρομαχικῶν σὲ κανονικὲς πολιτικὲς ὑπηρεσίες καὶ οἱ προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνάρρωση τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου προχωροῦν καλὰ. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως πρόβλημα — πού θὰ ἔχει ν' ἀντιμετωπίσει ἡ χώρα γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ ἀκόμα — εἶναι ἡ μεγάλη καὶ γενικὴ ἔλλειψη ἐργατικῶν χειρῶν· αὐτὴ ἡ ἔλλειψη εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ μόνιμους παράγοντες πού πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ὁργάνωση· ἡ Κυβέρνηση προσπάθησε νὰ τὸν ὑπερνικήσει δίνοντας μεγάλη ὥθηση στὴν ἐθνικὴ παραγωγή. Εἶναι σημαντικό καὶ ἐνθαρρυντικὸ τὸ ὅτι σὲ μιά ἐποχὴ πού θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ἡ ἐξέταση ἑνὸς τέτοιου εἵδους οἰκονομικοῦ προβλήματος

θὰ καταστρεφόταν ἀπὸ τὶς συζητήσεις καὶ τὶς συγκρούσεις γύρω στὶς οἰκονομικὲς φιλοσοφίες, σ' ὅλο αὐτὸν τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν παραγωγή καὶ οἱ δυὸ πλευρὲς δείχνανε μεγάλη προθυμία νὰ συνεργαστοῦν μὲ τὴ βιομηχανία καὶ τὴν Κυβέρνηση γιὰ νὰ ὑπερνηκίσουν τὰ προβλήματα ποὺ εἶναι ἄμεσο ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου.

Στὸ σύνολό του, τὸ πρόγραμμα τῆς μετάβασης ἀπὸ τὸν πόλεμο στὴν εἰρήνη προχωρεῖ ἱκανοποιητικά. Στὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο προχώρησε πολὺ πρὸς ἱκανοποιητικὰ ἀπ' ὅ,τι κανεὶς θὰ μπορούσε νὰ ἐλπίζει. Τὰ ὄρια ποὺ εἶχαν καθοριστῇ ξεπεράστηκαν, ἡ μεταφορὰ στὶς πολιτικὲς ἐργασίες εἶταν πολὺ ὁμαλὴ καὶ δὲν ἔγιναν σὲ μεγάλη κλίμακα μεταθέσεις ποὺ θὰ προκαλοῦσαν ἀναστάτωση, ὅπως ἔγινε σ' ἄλλες χώρες.

Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ποὺ ἡ Κυβέρνηση καθόρισε μέσα στὸ γενικὸ σχέδιο τῆς ἐσωτερικῆς της πολιτικῆς. Ὁ δευτέρος περιλαμβάνει βασικὲς οἰκονομικὲς μεταβολές ποὺ μπορούμε νὰ τὶς καθορίσουμε σύντομα: ἐθνικὸς ἔλεγχος καὶ κρατικοποίηση ποὺ θὰ ἐφαρμοστῇ σὲ μερικὲς ἀπὸ τὶς βασικὲς βιομηχανίες. Πρῶτο στάδιο αὐτῆς τῆς ἐνέργειας καὶ στοιχειώδους πράξης γιὰ τὴ γενικὴ οἰκονομικὴ ὁργάνωση, στάθηκε ὁ γενικὸς ἔλεγχος καὶ ἡ διοργάνωση τῆς οἰκονομικῆς μηχανῆς: αὐτὸ ἔγινε μὲ δύο μέτρα. Πρῶτα, τὸ νομοσχέδιο σχετικὰ μὲ τὴν Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ποὺ εἶναι σπουδαῖο ὄχι τόσο ἐπειδὴ τὴν κρατικοποιεῖ (αὐτὸ ἔδωσε καὶ θεωρητικὰ τὴν ἐπίσημη μορφή τοῦ νόμου σὲ κάτι ποὺ γινόταν πρακτικὰ ἀπὸ ἀρκετὸ καιρὸ) ἀλλὰ γιατί περιέχει ἓνα ἄρθρο σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἡ κρατικοποιημένη Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας, σὲ συνεννόηση μὲ τὸ Θησαυροφυλάκιο, ἔχει τὴ δύναμη νὰ δώσει γενικὲς ὁδηγίες στὶς ἰδιωτικὲς τράπεζες σχετικὰ μὲ τὴν πολιτικὴ ποὺ πρέπει ν' ἀκολουθήσουν γιὰ βραχυπρόθεσμα δάνεια, δηλαδὴ σὲ ποῖο εἶδος τῆς βιομηχανίας πρέπει νὰ δανείσουν τὰ χρήματά τους στὴν ἰδιαίτερη αὐτὴ φάση τῆς οἰκονομικῆς ὁργάνωσης. Συμπληρωματικὸς εἶναι ὁ νόμος Πιστώσεων καὶ Δανείων ποὺ δίνει ἔλεγχο στὶς μακροπρόθεσμες ἐπενδύσεις καὶ χρηματοδοτήσεις. Καίνουρια κυκλοφορία κεφαλαίου δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ Θησαυροφυλάκιου, ἔτσι ὥστε ἡ γενικὴ κατεύθυνση τῶν μακροπρόθεσμων ἐπενδύσεων, ὅπως καὶ τῶν βραχυπρόθεσμων, μπορεῖ νὰ ἐλέγχεται καὶ τὸ ἀγοραῖο κεφάλαιο νὰ διατηρεῖται ἐλεύθερο γιὰ τὶς σπουδαῖες βιομηχανίες. Ἀπὸ τὴ θετικὴ πλευρὰ δίνει τὴ δύναμη στὸ Θησαυροφυλάκιο νὰ καταβάλλει, μ' ἐγγύηση τοῦ Κράτους, δάνεια μὲ μικρὸ τόκο στὶς βιομηχανίες ποὺ ἔχουν οἰκονομικὴ ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση καὶ τὴν πρόδό τους, ὅταν ὅμως ἡ ἀναδιοργάνωσή της θεωρεῖται πὼς ταιριάζει μὲ τὸ οἰκονομικὸ σχέδιο.

Στὸ πρόγραμμα τῆς βιομηχανικῆς κρατικοποίησης, ἡ γενικὴ κατεύθυνση ποὺ θ' ἀκολουθήσει ἡ Κυβέρνηση ἔχει σκοπὸ νὰ κρατικοποιήσει τὶς παρακάτω βιομηχανίες:

1) Τὶς βιομηχανίες ποὺ θεωροῦνται βασικὲς γιὰ τὸ οἰκονομικὸ μας οἰκοδόμημα.

2) Τὶς βιομηχανίες ποὺ εἶναι ἀνεπαρκεῖς καὶ ἀπαιτοῦν μεγάλὰ νέα ποσὰ δημοσίου κεφαλαίου γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσή τους.

3) Τὶς βιομηχανίες ποὺ μὲ τὸ μονοπώλιο ἔγιναν κοινωνικὰ ἐπικίνδυνες.

Τὸ κάρβουνο περιλαμβάνεται στὴν περίπτωση 1 καὶ 2. Δὲν εἶναι μόνο βασικὴ καὶ στοιχειώδης βιομηχανία, ἀλλὰ χρειάζεται οὐσιαστικὴ ἀναδιοργάνωση καὶ χρηματοδότηση μὲ καινούργια κεφάλαια. Ἡ ἀνθρακοβιομηχανία σήμερα ἔχει κρατικοποιηθῇ καὶ ἔχει ἰδρυθῇ μιὰ Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ Ἀνθράκων. Ἀλλες τέτοιου εἶδους βιομηχανίες γιὰ τὶς ὁποῖες ἔχουν σχεδὸν τελειώσει τὰ σχέδια γιὰ τὴν κρατικοποίησή τους, εἶναι ἡ βιομηχανία τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ φωταερίου, οἱ σιδηρόδρομοι, οἱ ὁδικὲς μεταφορὲς καὶ οἱ διώρυγες.

Ὑστερα ἔρχεται ἡ βιομηχανία χάλυβος, ἡ ὁποία προορίζεται νὰ κρατικοποιηθῇ ἢ μᾶλλον νὰ περάσει κατὰ μεγάλο μέρος στὴν περιουσία τοῦ δημοσίου μὲ τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ τὶς ἄλλες βιομηχανίες. Μιὰ Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ Χάλυβος σχηματίστηκε γιὰ νὰ ἐκτελέσει τὴν ἀναδιοργάνωση ποὺ πρέπει νὰ γίνῃ σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ θ' ἀκολουθήσει γενικὰ τὸ σχέδιο ποὺ ἔφτιαξε ἡ ἴδια ἡ βιομηχανία χάλυβος καὶ τὸ ὁποῖο θὰ ἐκτελεστεῖ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δημοσίου χρήματος.

Ἡ πολιτικὴ ἀεροπορία κρατικοποιήθηκε σὰ νὰ εἶταν μιὰ καινούργια βιομηχανία καὶ θὰ ἀναπτυχθῇ σύμφωνα μὲ τὰ σχέδια ποὺ θὰ γίνουν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση. Ἐπίσης ἔχει κρατικοποιηθῇ καὶ ἡ Ὑπηρεσία Τηλεφωνικῶν Συγκοινωνιῶν καὶ Ἀσυστάτου, σύμφωνα μὲ τὶς προτάσεις ποὺ ἔγιναν καὶ συμφωνήθηκαν στὴ συνδιάσκεψη γιὰ τὶς αὐτοκρατορικὲς συγκοινωνίες.

Ἔτσι συμπληρώνεται τὸ ἄμεσο πρόγραμμα κρατικοποίησης ποὺ ἀντιμετωπίζει ἡ Κυβέρνηση. Εἶναι πρόγραμμα ποὺ ἔχει γίνῃ γιὰ νὰ ἐξασφαλιστοῦν ἡ κρατικοποίηση καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν βιομηχανιῶν μὲ βασικὴ σημασία γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας οἰκονομικὴ ζωή.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς οἰκονομικῆς καὶ βιομηχανικῆς δραστηριότητος τῆς χώρας θὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ τὸν κρατικοποιημένο τομέα, ἀλλὰ μ' ὅλο ποὺ θὰ μείνῃ στὰ χεῖρα τῆς ἰδιωτικῆς ιδιοκτησίας θὰ περιληφθῇ, ὅσο εἶναι δυνατό, σὲ ἓνα γενικὸ οἰκονομικὸ σχέδιο. Σὰν μέρος αὐτοῦ τοῦ σχεδίου, σὲ πολλὲς βιομηχανίες, σχη-

ματίστηκαν Έργατικά Συμβούλια. Τα Έργατικά Συμβούλια που αποτελούνται από αντιπροσώπους της διεύθυνσης, των εργατών και από ανεξάρτητους ειδικούς, έχουν για δουλειά τους να επιθεωρούν τις βιομηχανίες και να αναφέρουν τί χρειάζεται να γίνει για τον συγχρονισμό, την αναδιοργάνωση και τον πλουτισμό με νέα κεφάλαια και επίσης να αναφέρουν τις βελτιώσεις που χρειάζονται να γίνουν στην κατάρτιση και στους όρους της ζωής των εργατών.

Μεγάλη βελτίωση έγινε στη μεταφορά των βιομηχανιών και την καλύτερη εξάπλωσή τους σ' όλη τη χώρα. Σε όρισμένες περιοχές που εξαρτώνται απόλυτα από 1 ή 2 βιομηχανίες, γίνονται προσπάθειες να αναπτυχθούν καινούρια εργοστάσια που να προσφέρουν κι' άλλη δουλειά για όλη την οικογένεια.

Ο τέταρτος αντικειμενικός σκοπός της Κυβέρνησης είναι η κοινωνική μεταρρύθμιση. Τα κύρια μέτρα της κοινωνικής μεταρρύθμισης που έγιναν ως τώρα, είναι ο νόμος Έθνικών Κοινωνικών Ασφαλίσεων (εξέλιξη και βελτίωση της γενικής κοινωνικής ασφάλειας του Σχεδίου Μπέβεριτζ) το νομοσχέδιο για τις ασφαλίσεις των παθόντων εν υπηρεσία (που βελτιώνει τη θέση των αντρών και γυναικών που πάθανε στην υπηρεσία), και οι Κρατικές Υπηρεσίες Υγείας που είχαν σκοπό να εξαπλώσουν και να βελτιώσουν τις υγειονομικές υπηρεσίες σ' όλη τη χώρα. Συγχρόνως καταβάλλεται φροντίδα να εφαρμοστούν όσο το δυνατό γρηγορότερα οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις και βελτιώσεις που καταχωρήθηκαν στο εκπαιδευτικό νομοσχέδιο.

Ακόμα εξετάζεται να γίνει μια γενική αναθεώρηση του Νόμου «Περί των Απόρων», για να βελτιωθούν οι όροι των ανθρώπων που ζητούν κρατική βοήθεια, όπως και όρισμένες ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις σχετικά με τις φυλακές. Υπάρχει κι' ένας άλλος νόμος που αξίζει να τον αναφέρουμε: Το νομοσχέδιο των Νέων Πόλεων. Το σχέδιο για τη δημιουργία νέων πόλεων σύμφωνα με τον νόμο αυτό γίνεται από το ένα μέρος για να λείψουν οι εργατικές πολυκατοικίες και ν' απομακρυνθεί ο πληθυσμός από τις πυκνοχτισμένες περιοχές, και από το άλλο για να μεταφερθούν οι εγκαταστάσεις των βιομηχανιών σε άλλες περιοχές και ν' αναπτυχθούν καινούριες βιομηχανίες.

Αυτό είναι το γενικό σχέδιο της εσωτερικής πολιτικής στους δώδεκα περίπου πρώτους μήνες και μπορεί κανείς να περιμένει πως η εσωτερική αυτή πολιτική θα συνεχίσει και στο μέλλον το ίδιο σχέδιο. Η πολιτική της γενικής οικονομικής οργάνωσης για την εξασφάλιση της εθνικής οικονομικής ευημερίας θα συνεχιστεί και ίσως η Κυβέρνηση παρουσιάσει το 1947 ένα Οικο-

νομικό και Έργατικό Προϋπολογισμό, που πιθανόν να αποβεί τουλάχιστον το ίδιο σπουδαίος όπως ο κανονικός προϋπολογισμός και που θα δίνει, κάθε χρόνο, μια γενική επισκόπηση για τη δύναμη των εργατών, τις ακατέργαστες ύλες και τις πηγές των επενδύσεων κεφαλαίων. Ακόμα θα καθορίζει τα σχέδια που υπάρχουν ελπίδες να πραγματοποιηθούν στους επόμενους δώδεκα μήνες.

Η εσωτερική πολιτική στο σύνολό της διαμορφώνεται έτσι ώστε να σχηματίσει ένα ισορροπημένο σχέδιο για την αυξανόμενη παραγωγικότητα, τον κοινωνικό έλεγχο των σπουδαιότερων βιομηχανιών και της γενικής διεύθυνσης των κυρίων κατευθύνσεων της οικονομικής ζωής και της κοινωνικής προόδου που θα δώσει στη μάζα του λαού ασφάλεια και καλύτερες συνθήκες ζωής.

ΑΧΡΗΣΤΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Στην Ιάβα οι Ιθαγενείς τρώνε ψήτες πητες από λάσπη και τις θεωρούν σαν ένα από τα πιο εκλεκτά φαγητά.

Όσο μεγάλη και αν είναι η τρικυμία της θάλασσας, το κύμα δε φτάνει περισσότερο από 3 1/2 μέτρα ύψος από την θάλασσα επιφάνεια.

Ο πλανήτης Διου ζούμε ζυγίζει περίπου: 1.256.000.000.000.000.000.000 τόννους

Οι νυχτερίδες έχουν στον οργανισμό τους ένα σπυδαίο σύστημα οργάνων για να μην χτυπούν τη νύχτα επάνω στα διάφορα αντικείμενα.

Ο Νέλσον είχε καρφωμένο στο μεσαίο κατάρτι της ναυαρχίδας του ένα πέταλο.

Στο βιβλίο «Φυσική Ιστορία της Ισλανδίας» του Χάαρμπόου (Λονδίνο, 1758), το κεφ 42 περιγράφεται: «Περί Κουκουβάγιας», και αποτελείται μόνο από την εξής φράση «Σ' όλο το νησί δεν υπάρχει ούτε μία κουκουβάγια».

Στο έργο του Ντακάρ «Πραγματεία περί των Παθών» υπάρχει ένα κεφάλαιο που έχει τον εξής τίτλο: «Γιατί πρέπει να φοβόμαστε πιο πολύ εκείνους που κιντρινίζουν από το κακό τους από εκείνους που κοκκινίζουν».

Το σφράγιο τόξο όταν φαίνεται στη Δύση δείχνει πως θαρρεί κακοκαιρία, στην Ανατολή πως η κακοκαιρία πέρασε και ερχονται καλές ημέρες.

COMMANDER CAMPBELL, «Strand Magazine»

‘Ο τελευταίος ‘Αγγλός αιχμάλωτος
στη Γερμανία

‘Ο “Αλμπερτ και οί Γερμανοί

ΤΟΥ GUY MORGAN

(‘Από το
«Strand Magazine», Λονδίνο)

‘Ο Γκάϊ Μόργκαν υπηρετούσε στο Βασιλικό Ναυτικό διανυκτερεύοντας αιχμάλωτος από τους Γερμανούς τον καιρό της φυλάκισής του έγραψε μια αφήγηση των περιπετειών του με τον τίτλο «Μονάχα τα φαντάσματα μπορούν να ζήσουν». ‘Από τον καιρό που άπελευθερώθηκε γράφει κινηματογραφικά σενάρια ανάμεσα σ’ αυτά είναι και το «Σκλαβωμένες Καρδιές», όπου περιγράφει τη ζωή των αιχμαλώτων πολέμου.

Αύτη εδώ είναι η πραγματική ιστορία του ‘Αλμπερτ που γεννήθηκε στην αιχμαλωσία σέ ηλικία 35 χρόνων, το Μάιο του 1943, και που είναι σήμερα ο τελευταίος Βρεταννός αιχμάλωτος που μένει ακόμα στη Γερμανία. ‘Ο ‘Αλμπερτ δεν ήταν γραμμένος ούτε σέ κατάλογο στρατοπέδου, ούτε στο γενικό κατάλογο αιχμαλώτων αυτό ήταν το μεγάλο του πλεονέκτημα.

‘Ο ‘Αλμπερτ ήταν πνευματικό παιδί του Τζών. ‘Ο Τζών είναι ο καλλιτέχνης που δημιούργησε αυτή την ιστορία, γιατί μονάχα τό μάτι και τό χέρι ενός καλλιτέχνη θά μπορούσαν να φτιάξουν έναν άνθρωπο σαν τον ‘Αλμπερτ, που στην εποχή του ήταν ή πιό σπουδαία μορφή στο Μάρλαγκ «Ο» το στρατόπεδο των Βρεταννών αξιωματικών του ναυτικού στη Γερμανία.

‘Από τό Μάρλαγκ «Ο» δεν μπορούσε κανείς να δραπεύσει εύκολα. Ήταν ένα μικρό στρατόπεδο, καμιά δωδεκαριά σκηνές μέσα σέ μιιά όρθογώνια περιοχή που είχε μήκος κάπου 270 μ. και πλάτος 110 μ. Τό χρώμα ήταν άμμο-μυρμερό και έβρισκες νερό στά 4 μέτρα ‘οί Γερμανοί για να μάς έμποδίσουν ν’ ανοίξουμε ύπόγειες σήραγγες, είχαν σκάψει ένα χαντάκι 3½ μέτρα βάθος γύρω από τά συρματοπλέγματα

και είχαν βάλει κατά διαστήματα μικρόφωνα.

Τό συρματοπλέγμα τή νύχτα φωτιζόταν. Μόλις μούχρωνε, μάς σάλπιζαν τό σύνθημα για να μπούμε μέσα και για να μάς αναγκάσουν να συμμορφωθούμε και να περιοριστούμε στίς σκηνές μας λύνανε τά αγκυλά του στρατοπέδου.

‘Η αλήθεια είναι πώς πάντα προσπαθούσαμε ν’ ανοίγουμε ύπόγειες σήραγγες, όχι τόσο γιατί πιστεύαμε σοβαρά πώς μπορούσαμε μ’ αυτό τον τρόπο να δραπετεύσουμε — αφού όλες οι πιθανότητες ήταν εναντίον μας — αλλά για να περνάμε τήν ώρα μας.

‘Η μόνη εθνοϊκή περίπτωση για δραπέτευση ήταν κάθε Πέμπτη όταν, όσοι θέλανε να κάνουν ένα ζεστό ντους, περνούσαν σέ έμάδες από τριάντα άνδρες απ’ τήν αλλη, βγαίνανε από τήν κυρία είσοδο του στρατοπέδου και πήγαιναν πάνω σ’ ένα λόφο που βρισκόταν τό κτίριο του λουτρού κοντά σ’ ένα χωράφι σιτάρι, κάπου 180 μέτρα πιό καί. Τό λουτρό αυτό εξυπηρετούσε τρία στρατόπεδα.

‘Επειδή αυτή ήταν ή μόνη εθνοϊκή περίπτωση που βγαίναμε από τό στρατόπεδο, κάναμε ένα σωρό σχέδια για απόδραση ‘οί Γερμανοί όμως δεν είχαν τρελλοί,

και παίρνανε άυστηρά μέτρα.

Στήν αλλη μάς φάχνανε τίς πεταστές και τά πανωφόρια, μάς μετρούσαν και μάς ξαναμετρούσαν και τελικά, στην κυρία είσοδο ο δεκανέας έδινε ένα κομμάτι χαρτί με τους αριθμούς που είχε γράψει στόν έπιτοχία που εθνοόταν προσωπικά γι’ αυτή τή μεγάλη συνοδεία. ‘Οί φύλακες μάς συνοδεύαν ως τά αποδυτήρια και άκόμα και μέσα στους λουτήρες. ‘Ολος αυτός ο περίπατος και τό μπάνιο κρατούσε λιγότερο από μισή ώρα.

‘Οτόσο πήρχαν και μερικοί άντιδραστικοί στο στρατόπεδο που βάζανε τήν καθαριότητα πάνω από τήν έλευθερία και δέν έπιδιοκίμαζανε τά σχέδια τής δραπέτευσης που κάναμε γιατί φοβόνταν πώς οί Γερμανοί για να μάς τιμωρήσουν θά μάς στερούσαν αυτή τήν έβδομαδιάτικη άνακούφιση.

‘Οι καλύτερες αποδόσεις συνήθως είναι άυτοσχέδιες και στηρίζονται στίς προσωπικές παρατηρήσεις τής καθημερινής ζωής. ‘Ετσι λοιπόν τό Μάιο του 1943 όλοι οί ενδιαφερόμενοι προσέξαμε πώς οί Γερμανοί δέν φάχνανε με τήν ίδια προσοχή τίς πεταστές και τά άλλα εξαρτήματα του μπάνιου των αιχμαλώτων που πήγαιναν για τό έβδομαδιαϊκό τους λουτρό.

‘Οταν ο Τζών μάς άνήγγειλε πώς μπορούσε να φτιάξει μιιά κούκλα όμοια με έναν αιχμάλωτο και πού να μοιάζει τόσο ζωντανή ώστε από κοντά να μήν φαίνεται ψεύτικη κι’ άκόμα να μπορεί να περπατά στή γραμμή, να ξυλώνεται και να συναρμολογείται εύκολα και να κρύβεται, κανένας βέβαια δέν πήρε τά λόγια του στά σοβαρά. ‘Οταν σκεφτόσουν πώς θά έπρεπε να περνά για έπιβέβαση μπροστά από 12 φρουρούς σέ άπόσταση 6-7 βημάτων ή να περπατά 1.100 μ. στό φως τής ημέρας, έβλεπες πώς οί άντιρρήσεις πού προβάλανε οί σκεπτικιστές ήταν άπόλυτα δικαιολογημένες.

‘Ο Τζών ωστόσο χωρίς ν’ αλλάξει γνώμη στρώθηκε στή δουλειά του και πολύ γρήγορα ο ‘Αλμπερτ άρχισε να παίρνει σχήμα στά χέρια του.

‘Από μιιά άρχής ο ‘Αλμπερτ ήταν σπουδαία ιδέα. ‘Ο Τζών μούσκεψε σέ κόλλα γερμανικές έφημερίδες και φορμάρισε τό μουσκεμένο αυτό χαρτί γύρω από μιιά κάλτσα γεμάτη άμμο ‘έτσι σχηματίστηκε ένα ανθρώπινο κεφάλι. Τό χρώμα του προσώπου του τό δώσανε οί λαδομπογιές.

‘Από μιιά μπάλλα του πίνγκ-πόνγκ κομμένη στά δύο, φτιάχτηκαν οί βολβοί των ματιών του. Στά βλέφαρά του από μέσα είχε βάλει με μεγάλη τέχνη βαρίδια, όπως στίς κούκλες ‘έτσι μόλις λίγο τον κουνούσε σου έρχινε μιιά ματιά κουρασμένου γέρο-πολεμιστή.

‘Οι κόρες των ματιών του είχαν τή γυαλάδα τής στέργνης πού έχουν τά μάτια έκείνου πού είναι 5 χρόνια αιχμάλωτος και πάει για να κάνει τό 260° του μπάνιου, τήν Πέμπτη. Τίς είχε φτιάξει με νερομπογιές. Τά μαλλιά μας σκέπασαν τό φτωχό φαλακρό του κεφάλι και με πολύ προθυμία μαδήσαμε τά φρύδια και τά ματωσίνορά μας για να στολίσουμε τά δικά του.

Είναι παράξενο τό τί μπορεί να φτιάξει κανείς όταν έχει δική του δλη τή μέρα και δέν έχει να κάνει τίποτα.

‘Ο ‘Αλμπερτ δέ μεγάλωνε μόνο στο σώμα άποκτούσε και προσωπικότητα. Νομίζω ότι τό γεγονός πώς κατοικούσε μυστικά μαζί μας στο ίδιο δωμάτιο, ήταν πού του έδινε τόση σπουδαιότητα. Πάντα νοιώθαμε τήν παρουσία του μά περισσότερο όταν ο Γλεντζές, ο Μαύρος, τό Γκαρόνι, ή κανένας από τους άλλους καταραμένους φύλακες του στρατώνος μάς έρχόταν στο δωμάτιο για μαύρη αγορά.

Κι’ όταν δέν ήταν άκόμα παρά ένα άυστηρό, πολύτιμο κεφάλι μ’ ένα ταίγιο πού κρεμόταν με νωχέλεια από τά χείλια του, ο ‘Αλμπερτ είχε χαρακτήρα και άμέσως μπορούσε κανείς να τον κατατάξει με άκρίβεια στήν τάξη πού άνήκε.

‘Εργάζονταν, τον καιρό τής ειρήνης, στο Χρηματιστήριο, μ’ όλο πού μερικοί λέγανε πώς τό έλαφρά καταφρονετικό και γλυκό του ύφος τό είχε άποκτήσει πούλυντας μεταχειρισμένα αυτοκίνητα.

Είταν παντρεμμένοι στο γάμο του όμως δεν είχε πετύχει και για να διώχνει τις στενοχώριες του είχε ένα μικρό γιγώτ. Όσο για το πώς βρέθηκε στο Ναυτικό, αυτό είναι άλλη υπόθεση. Ο "Αλμπερτ" ήταν θαλασσινός και μ' όλο που ήταν μόνο ανθυποπλοίαρχος είχε πάνω του την αλάθειστη σφραγίδα του έφεδρου έθελοντή της προπολεμικής εποχής. Εμείς υποφιαζόμασταν πώς κάποτε στο «ναυτικό» του παρελθόν θα είταν στην υπηρεσία κανενός ναυάρχου γιατί το μάτι του έμοιαζε να τα ξέρει όλα.

Πολύ σύντομα μάλιστα πήρε τη θέση του στις συνομιλίες μας.

«Δυπούμαι, φίλε μου, μά απόψε έχω ραντεβού με τον "Αλμπερτ».

«Α! δέν μπορείς να τά θανειστείς αυτά; είναι τοῦ "Αλμπερτ", η «Στοιχηματίζω πώς αυτή ή σιγανοπαπαδιά ο "Αλμπερτ" τά καταφέρνει μιά χαρά με τις γυναίκες».

Τό σῶμα του είταν σχετικά εύκολη υπόθεση. Σ' ένα συρματινο σκελετό προσαρμόσαμε ένα στρατιωτικό μανδύα, έτσι όμως πού μπορούσε να φοριέται και από άλλον και πού εταν τόν έβγαζε κανείς διατηρούσε πάντα τό σχήμα τοῦ ανθρώπινου σώματος. Τό κεφάλι μπορούσε να προσαρμοστεί εύκολα πάνω σ' αυτό τόν σκελετό.

Τά κάτω του άκρα είταν πού μάς άπασχόλησαν περισσότερο. Γεμίσαμε με άμμο ένα ζευγάρι στρατιωτικές άρδύλες και τις προσαρμόσαμε με γκάντες σ' ένα στρατιωτικό παντελόνι κι' αυτό πάλι με τη σειρά του τό πιάσαμε από τη ζώνη στο συρματινο σκελετό μέσα από τόν μανδύα.

Ο Τζών μάς έλεγε πώς αν τοῦ δίναμε καιρό θα σχεδίαζε μιά κινούμενη συσκευή ή ιδέα όμως αυτή ξεχάστηκε εμπρός στη θετική θεωρία πώς ο φρουρός πού κάνει τη συνθηθισμένη του καθημερινή επιθεώρηση δέν κοιτάζει ποτέ κάτω άπ' τη μέση μόνο κεφάλια μετρά.

«Αν τά πόδια τοῦ "Αλμπερτ" θα σέρνονταν ή θα κουνιόνταν παράξενα, αυτό δέν είταν πιθανό να τραδήσει την προσοχή τών φρουρών πού θα είταν ικα-

νοποιημένοι ξέροντας ότι ο αριθμός τών κεφαλιών πού περνοῦσαν από μπροστά τους ανταποκρινόταν ακριβώς στον αριθμό πού είχε γράψει στο σημείωμά του ο δεκανέας.

Ο "Αλμπερτ" θα έπρεπε να περπατά όσο μπορούσε καλύτερα ανάμεσα στους δυό σύντρόφους της σειράς του.

Τό σχέδιο είταν πολύ άπλό.

Ο "Αλμπερτ" θα πήγαινε διαμελισμένος για μπάνιο, ο ένας μας θα φορούσε τό μανδύα του, ο άλλος τό κασέτο του, άλλος θα έκρυβε τό κεφάλι μέσα στην πετσέτα του, κι' άλλος πάλι θα είχε κάτω άπ' τις μαχαλές του τά πόδια του.

Ο αξιωματικός πού θα δραπετεύε θα έπαιρνε κάτω άπ' τόν μανδύα του τό σακκίδιο έκστρατείας και μόλις έφτανε στο λουτρό θα κρυβόταν σ' ένα μικρό θάλαμο πού, όπως φαινόταν άπ' τις άράχνες της πόρτας του, δέν είχε χρησιμοποιηθί από πολλόν καιρό.

Αφού τελειώναμε τό συνειθισμένο μας ντους, θα συναρμολογούσαμε τόν "Αλμπερτ" πού θ' ανακατεῦσταν με την υπόλοιπη συντροφιά. Εκκινόνουν βέβαια θα είταν ή στιγμή πού θα περνούσαμε τη στενή πόρτα της εισόδου και θα βρισκόμασταν κατά πρόσωπο με τούς φρουρούς πού θα περίμεναν να μάς μετρήσουν. Όσοσο ελπίζαμε να διασπάσουμε την προσοχή τους εκείνη την ώρα κάνοντας φασαρία ή προσφέροντάς τους τσιγάρα σέ χαμηλή τιμή. Τό συμφέρον μας είταν να μὴν υποφιαστοῦν τίποτα.

Μία και θα μπαίναμε πιά στη γραμμή ο "Αλμπερτ" θα είταν εξασφαλισμένος και θα προχωρούσε για τό στρατόπεδο σέ φιλή κουθέντα με τούς δυό διπλανούς του. Κουνιστός και λυγιστός στο φῶς τοῦ ήλιου, σά γέρικο άρσενικό έλάφι, θα περνοῦσε τη βασιστική επιθεώρηση πού γινόταν στην κύρια είσοδο, θα έμπαινε στο στρατόπεδο και θα άφηνε ελεύθερο τό δραπετή να βγει από τό άφύλαχτο λουτρό με την άνεσή του και με πλαστά χαρτιά, πού είχαν φτιάξει επιτήδειοι χαρτογράφοι

στο στρατόπεδο, να πάρει τό επόμενο τραίνο για τό Λύμπεκ ή τό Σουαίνμυτε.

Μέσα στο στρατόπεδο θα είταν σχετικά άπλό ζήτημα ν' άπαντήσει ο "Αλμπερτ" τρεις φορές την ήμέρα στο προσκλητήριο όπου να μὴν υπάρχει πιά κίνδυνος να συσχετιστεί ή απόδραση με την ομάδα πού πήγαινε για λουτρό.

Τά σχέδια είχαν καταστρωθί. Τά σχετικά με τόν "Αλμπερτ" είχαν κανονισθί ως την τελευταία λεπτομέρεια. Τότε για πρώτη φορά παρακαλέσαμε να βρέξει. Οι προσευχές μας είσ ακούστηκαν, ωστόσο δέν έδραχε τις Πέμπτες. Πολύ σύντομα δέ θα μπορούσαμε να φορούμε δικαιολογημένα μανδύα. Έπρεπε να έπιχειρήσουμε.

Η πρώτη μέρα πού βγήκε ο "Αλμπερτ" από τό στρατόπεδο ξημέρωσε γεμάτη λιακάδα. Κατά τό μεσημέρι φάνηκαν έδω και εκεί λιγα συννεφάκια. Εκείνοι πού θα πήγαιναν για μπάνιο είταν δλο νεύρα γιατί φοβόνταν μήπως δέν μπορούσαν ν' αλλάξουν ρούχα, κι' ακόμα μήπως αλλάξει ο καιρός στο καλύτερο. Και οι μανδύες είταν άπαράιτητοι εκείνη την ήμέρα.

Ο "Αλμπερτ" γύρισε άπ' όλη την περιπέτεια «θριαμβευτής». Ακόμα και εκείνοι πού τό έβλεπαν δέν μπορούσαν να τόν ξεχωρίσουν όταν ή ομάδα γυρίζοντας κατέβαινε τό λόφο.

Ο «Ξανθούλης», πού έμεινε πίσω, έφτασε στο Λύμπεκ εύκολα (μ' όλο πού εκεί τόν έπιασε ή Γκεσταπό) και μόνο όταν, τρεις μέρες άργότερα, ο "Αλμπερτ" έπαψε ν' άπαντά στο προσκλητήριο, οι Γερμανοί πού ή άνικανότητά τους στο μέτρημα έσωσε χιλιάδες ζωές, πρόσεξαν πώς έλειπε ένας αϊχμάλωτος.

Υστερα, αφού κάναμε μιά πρόχειρη έρευνα στο στρατόπεδο βάλανε μιά ομάδα να τοποθετήσει συρματοπλέγματα πάνω από τη στέγη τοῦ στρατώνα, βέβαιοι πιά πώς θα έμπο-διζαν κάθε άλλη απόδραση.

Η ικανότητα τοῦ "Αλμπερτ" ξεπερνούσε κάθε όριο. Κάθε Πέμπτη γινόταν

και μιά απόδραση. Η Μοίρα όμως έβαλε τό χέρι της και μάς έπαιξε ένα από κείνα τά άπρόβλεπτα τεχνάσματά της, όταν και για τό πιο καλά καταστρωμένο σχέδιο φτάνει ή ώρα να ξεσκεπαστεί.

Τά λουκάνικα πού φάγανε οι Γερμανοί φύλακες εκείνη την ήμέρα δέν είταν καλά. Όπως πηγαίναμε για τό λουτρό, από τη συνειθισμένη ζωώδη άπάθεια πού είχαν στην έκφρασή τους οι Γερμανοί, οῦτε και μάς πέρασε από τό μυαλό πώς τά λουκάνικα ζητούσαν «ζωτικό χώρο» μέσα σέ ξεη γερμανικά στομάχια.

Ο «Μιτς» ένας Καναδός πυροβολητής της αεροπορίας πού κρύφτηκε κείνη την ήμέρα μέσα στο μικρό θάλαμο άνακαλύφτηκε από ένα Γερμανό πού πήγε εκεί για κάτι πολλό βιαστικό...

Από τότε άρχισε ή κωμωδία. Μας μέτρησαν και μάς βρήκαν σωτούς. Οι φύλακες τρέχανε πάνω κάτω στίς γραμμές μας σάν έρεθισμένα κυνηγετικά σκυλιά. Μας μετροῦσαν από την αρχή, μάς μετροῦσαν από τό τέλος, μάς μετροῦσαν από τό πλάι, μετροῦσαν μιά γραμμή και ύστερα μάς πολλαπλασίαζαν επί 10, όπου οι σδέρκοι τους γίνανε σάν τις παπαρούνες πού φύτρωναν στα διπλανά χωράφια. Ένας λιγότερο βέβαια είταν κάτι φοβερό, αλλά ένας περισσότερο είταν κάτι άδύνατο... όλα αυτά μαζί με την κακοστομαχία είταν πραγματικά άυπόφορα.

Και σέ μιά στιγμή, ξαφνικά και ώραία, όταν όλοι οι Γερμανοί είχαν γυρίσει τις πλάτες τους, ο "Αλμπερτ" διαλύθηκε «εις τά έξ ών συνετέθη». Πριν από λίγο είταν εκεί, ύστερα έγινε ένας μικρός θόρυβος και ακούστηκε ένας άναστεναγμός «ανακούφισης» σέ μιά στιγμή δέν υπήρχε παρά μιά άδεια θέση και μιά σειρά από άδωα πρόσωπα. Στα πρόσωπα τών γερμανών φυλάκων είχε ζωγραφισθί φόβος, έκπληξη και καθαρή δυσπιστία. Ο έπιλοχίας σχεδόν έκλαιγε. Σίγουρα, σκεφτόταν, τ' άποτελέσματα τών λουκάνικων δέν μπορούσε να είταν τόσο φοβερά...

Ἐξαντλημένοι οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τῆς φωνῆς καὶ τοὺς λογαριασμοὺς, ἀνεβοκατέβαιναν στὸ λόφο. Ὁρῶντες τὰ ἐκπληκτικὰ μάτια τοῦ ἐπιλοχία μισοκλείνανε καὶ περνοῦσε μέσα τους μιὰ ἀχτίδα ἐξυπνάδας. Σκεφτόταν ἐντατικά. «Ἐγὼ τὴν ἰδέα πῶς ἔδω μέσα ὑπάρχει ἕνας πού φορεῖ προσωπίδα», εἶπε στὸ δεκανέα πού στεκόταν στὴν πόρτα, χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιος γι' αὐτό. Ἡ ὑπόθεσί του αὐτὴ δὲν ἔκανε ἐντύπωση, πλησίασε ὁμως ὅσο εἶταν δυνατό πὺλ κοντὰ στὴν ἀλήθεια.

Μόλις διατάξανε καινούρια ἔρευνα νοιώσαμε πῶς οἱ ὄρες τοῦ Ἀλμπερτ εἶταν μετρημένες. Πλήθος δλόκληρο μαζεύτηκε πίσω ἀπὸ τὸ συρματοπλέγμα τοῦ στρατόπεδου γιὰ νὰ παρακολουθήσει τὴν κωμῶδα. Οὔτε ὁ μανδύας τοῦ Ἀλμπερτ, οὔτε τὰ πόδια του γεννήσανε ὑποψίες. Τὸ πρόβλημα εἶταν τὸ κεφάλι του.

Μόλις ἡ πίσω γραμμὴ ἄρχισε νὰ περνᾷ μπρὸς ἀπὸ τοὺς φύλακες οἱ θεατὲς πρόσεξαν μιὰ κίνηση τῶν ποδιῶν μας καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο φανερώθηκε ἕνα στρογγυλὸ ἀντικείμενο πού πετάχτηκε στὸ χωράφι, σὰν κουνέλι τὸν καιρὸ τοῦ θερισμοῦ, κι' ἔξαφανίστηκε

κάτω ἀπὸ τὸ τῆ σκηνῇ ἕνας ἀπὸ τοὺς φύλακες τὸ εἶδε νὰ περνᾷ σὰν ἀστραπὴ καὶ ἔτρεξε νὰ τὸ βρεῖ. Ἡ ἐκφρασί του τὴν ὥρα πού σήκωσε τὸ κεφάλι τοῦ Ἀλμπερτ μετ' ἡ σοβαρῇ ματιά του, εἶταν νὰ σπᾶνε κέφι.

Οἱ Γερμανοὶ, ὅπως πάντα ὅταν νόμιζαν πῶς εἶταν πολὺ ἐξυπνοὶ γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τοὺς ξεγελάσουμε, ἐνθουσιαστήκανε μετ' ὁν Ἀλμπερτ καὶ ἐνδιαφέρθηκαν μονάχα γιὰ τὴν πρωτοτυπία τοῦ σχεδίου. Τὸν δόγησαν θριαμβευτικὰ στὸ Διοικητή. Ἀργότερα μάθαμε πῶς ὁ Ἀλμπερτ, ἀφοῦ συναρμολογήθηκε, στήθηκε στὴ γωνιά τοῦ γραφείου τοῦ Διοικητή, ἔχοντας στὰ χεῖλια τὸ ἕνα τοιγάρο καὶ φορώντας ἕνα γερμανικὸ πηλίκιο καὶ μαγδύα.

Τὸν δείχνανε γιὰ νὰ συγκεντρώνουν ἐπαίνους καὶ γιὰ νὰ διασκεδάζουν κάθε ναύαρχο πού ἐρχόταν ἀπὸ τῆ Βρέμης, τὸ Κίελο ἢ τὸ Βιλχελμσχάφεν, νὰ ἐπισκεφθεῖ τὸν Διοικητή. Ἀργότερα μάθαμε πῶς τὸν εἶχαν στείλει σ' ἕνα πολεμικὸ μουσεῖο τοῦ Βερολίνου.

Ἐγὼ προσωπικὰ ὅμως ἔχω τὴ γνώμη πῶς ὁ Ἀλμπερτ πρέπει νὰ γυρίσει στὴν πατρίδα του...

Σ

Ἡ ΣΥΝΟΛΙΚΗ μάζα τοῦ γαλαξία πρέπει νὰ εἶναι τση μὲ 150.000 ἑκατομ. ἄστρα ὅμοια μετ' ἡ γῆ. Ἀκόμα καὶ μετ' ὁ μεγαλύτερο τηλεσκόπιο τοῦ κόσμου μόνο 1500 ἑκατομ. ἄστρα εἶναι ὁρατά, δηλ. 1%, τὰ ὑπόλοιπα 99% δὲν εἶναι ὁρατά, εἴτε γιατί βρίσκονται πολὺ μακριὰ καὶ δὲν διακρίνονται μέσα ἀπὸ τὸ νεφέλωμα πού μεσολαβεῖ ἀνάμεσα στ' ἄστρα, εἴτε γιατί εἶναι σκοτεινὰ ἢ χωρὶς λάμψη καὶ ὁποσδήποτε δὲν φαίνονται, εἴτε εἶναι πάλι ἡ οὐλὴ πού μᾶς ἐμποδίζει.

Ἐνῷ αὐτὴ ἡ μάζα τῶν ἀστρῶν εἶναι πολὺ μεγάλη, τὸ διάστημα μέσα στὸ ὁποῖο βρίσκεται εἶναι τόσο ἀπίστευτα μεγάλο πού τὰ ἄστρα εἶναι μέσα σ' αὐτὸ ἀπλὰ σημάδια. Γιὰ νὰ νοιώσετε καλὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ τοῦ διαστήματος, θὰ φέρω ἕνα παραδειγμα: Ἐχομε: π.χ., μιὰ μεγάλη αἰθούσα πού μπορεῖ νὰ χωρέσει 150.000 ἑκατομ. μόρια καπνοῦ γιὰ νὰ πετύχουμε αὐτὸ πρέπει νὰ καπνίσουμε 1 ἑκατομμυριοστὸ τοῦ γραμμαρίου καπνοῦ. Αὐτὸς εἶναι ἀκριβῶς ὁ σωστός ἀριθμὸς γιὰ ν' ἀναπαραστήσουμε τὰ ἄστρα: πῶς θὰ μπορέσουμε νὰ ὑπολογίσουμε τὸ μέγεθος τους; Οἱ ἐπιστήμονες ἔχουν βεῖ πῶς ἡ διάμετρος ἐνδὸς μορίου καπνοῦ, κατὰ προσέγγιση, εἶναι ἀκριβῶς μικρότερη ἀπὸ τὸ 1 χιλιοστὸ τῆς ἴντσας· ἀπ' αὐτὸ φαίνεται πῶς τὰ μόρια τοῦ καπνοῦ εἶναι πολὺ μεγάλα — πάρα πολὺ μεγάλα μάλιστα — γιὰ νὰ ἀναπαραστήσουν τὰ ἄστρα. Κι' ἕνα μοναχικὸ άτομο ἄτομο, εἶναι πολὺ μεγάλο γιὰ ν' ἀναπαραστήσει ἕνα ἄστρο· ἡ ἀκτίνα του, εἶναι ἡ ἀκτίνα τῆς τροχιάς τοῦ Πλούτωνα—δηλαδὴ εἶναι 40 φορές σὰν τὴν ἀκτίνα τῆς γῆς, ἢ 8.000 φορές σὰν τὴν ἀκτίνα τοῦ ἥλιου. Ἐστὶ ἀφοῦ καπνίσουμε τὸ 1 ἑκατομμυριοστὸ τοῦ γραμμαρίου καπνοῦ, ἡ αἰθούσα θὰ εἶναι πολὺ πὺλ γεμάτη μετ' ὁ μόρια τοῦ καπνοῦ παρὰ τὸ διάστημα μετ' ὁ ἄστρα.

Sir JAMES JEANS, «Astronomical Horizon»

«Πάντα ἡ νίκη, ἂν ἐνωθῇτε,
Πάντα ἔσας θ' ἀκολουθεῖ.»
Δ. Σολωμός

Τὸ Εἰκοσιένα κ' ἐμεῖς

Τοῦ κ. Γ. ΦΤΕΡΗ

Αὐτὴ ἡ σκηνή, ἡ σχεδὸν ἀπελπιστικὴ γιὰ τὴ θανάσιμη σιωπὴ πού ἀποτελεῖ τὴν ἀτμόσφαιρά της, εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Σατωμπριάν. Βρισκόμαστε στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα. Ὁ Γάλλος συγγραφέας πού εἶχε γίνεи αὐτὸ τότε διάσημος, θέλοντας νὰ γνωρίσει τὰ μέρη ὅπου ἔκαμε ὁ Χριστιανισμὸς τὴν πορεία του, ξεκίνησε γιὰ τὸ περίφημο ταξίδι τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ μετ' ἡν εὐκαιρίᾳ αὐτῇ, περνώντας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἐπισκέφθηκε τὴ Σπάρτη πού τ' ὄνομά της εὗρισκε μέσα στὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ ρωμαντικοῦ μιὰ βαθεῖα ἡρωϊκὴ ἀπήχηση, ἐπειδὴ εἶταν δεμένο μετ' ἡς Θερμοπύλες. Ἀπ' αὐτὸ τὸ ὑψηλὸ ἦθος, πού ἔκαμε τὴν ἀντίσταση τοῦ Λεωνίδα παγκόσμιο μάθημα, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπαράμιλλη θυσία, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ ὁ ἄνθρωπος, ὡς πνευματικὴ ποιότητα, ἀντιμετώπισε ἔτσι ἀποφασιστικὰ τὴν ὕλικὴ ἔννοια τῆς ποσότητος, τί ἐπέζησε στὴ Σπάρτη; Τί περιώθηκε στὴν Ἑλλάδα δλόκληρη; Τί ἔμεινε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ μῦθο, ἄμα τὸν πάρομε σὰν ἕνα μόνιμο κίνητρο τῶν ἰδεῶν, σὰν μιὰ σταθερὴ διηθητικὴ δύναμη τῆς ἐλευθερίας;

Ὁ Σατωμπριάν δοκίμασε τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν ἔμεινε τίποτα. Οὔτε τὸ τοπίο. Οὔτε καν ἡ πατίνα πού ἀφήνει στοὺς ὀνομαστούς χώρους τῆς ἱστορίας ἡ μοῖρα τῆς παρακμῆς. Ἡ σκλαβιά καθὼς ἐρήμαζε ἐπὶ αἰῶνες αὐτὴ τὴν ἐνδοξή γῆ, ἔφτασε στὸ τέλος νὰ τῆς ἀρνηθεῖ καὶ τὴν τραγικὴ ἀνακούφιση νὰ παροισιάζεται μετ' ἡ φόρμα τοῦ ἐρειπίου. Δὲν εἶταν οὔτε αὐτό. Ἐνας ἀδύλιος συνοικισμὸς μετ' ἡ πρωτόγονη βλάβση, σὰν νὰ τὸν κατοικοῦσαν νομάδες. Τίποτα δὲν θύμιζε στὸν περιηγητὴ ὅτι πατοῦσε τὰ ἴδια χῶματα πού ἄφησαν κάποτε οἱ Τριακόσιοι, ξεκινώντας γιὰ τὸν πὺλ περὶφανο θάνατο. Γιὰ μιὰ στιγμὴ, σὰν νὰ ἤθελε ν' ἀντιδράσει στὴν αἰσθησι τῆς ἀπουσίας πού εἶναι κατὰ φοβερώτερο κι ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ἐρημιάς, φώναξε μ' ὅλη του τὴ δύναμη: Λεωνίδα!

Ἐκαλοῦσε τὴν ἡρωϊκὴ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδας. Ἀλλὰ κανένας δὲν τοῦ ἔδωσε ἀπάντηση.

Ὁ συγγραφέας τοῦ «Πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ» γελάστηκε, ὅπως γελαστήκανε ὅλοι οἱ περιηγητὲς ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὸν τόπο μας στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ποὺ μετέφεραν στὴν Εὐρώπῃ τὴν πολύκροτη διαπίστωση ὅτι ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι παρὰ ἓνας ὅρος γεωγραφικὸς καὶ μουσειακός. Ἀπόδειξε ὅτι ἡ ἴδια ἡ Ἑλλάδα, αὐτὴ ἡ ἔρημη Ἑλλάδα ποὺ δὲν ἀπαντοῦσε στοὺς Εὐρωπαίους οὔτε μὲ τὴν ἡγῶ τῶν ἀναμνήσεων, διέψευσε σὲ λίγα χρόνια, σ' ἐλάχιστα μάλιστα χρόνια, τὴν ἀπαισιόδοξη μαρτυρία τους. Μὲ τὸ Εἰκοσιένα.

Σὲ ποιους λόγους ὀφείλεται τάχα αὐτὸ τὸ λάθος τῆς ἐκτιμήσεως ποὺ ἔγινε κατόπιν ἡ ἀφορμή, ἀκριβῶς ἐπειδὴ πιστεύθηκε γιὰ ἓνα διάστημα, νὰ πάρει τὴν λαμπρότητα τοῦ θαύματος ὁ ξεσηκωμός τῶν Ἑλλήνων; Στὴν ἀδυναμία ποὺ χαρακτηρίζε ἐκεῖνο τὸν καιρὸ τὴν πολιτικὴ κριτικὴ τῆς Εὐρώπης προκειμένου νὰ καθορίσει τὴ σημασία τοῦ λαϊκοῦ παράγοντα μὲ ὅλους τοὺς πιθανούς του ἀντικτύπους. Ἡ ἀντιδραστικὴ Δύση, ἀνεπηρέαστη ἀκόμη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ποὺ οἱ ζυμώσεις της, μὲ τὴν παρένθεση τοῦ Ναπολέοντος, εἶχαν ἀνακοπῇ ἀκόμη καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴ Γαλλία, δὲ μπορούσε νὰ συλλάβει σὰν μιὰ θεμελιώδη ἐνεργὸ προϋπόθεση τὴν ἔννοια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Δὲν τὸν ἐλογάζαν. Αὐτὸ ἔγινε ἀργότερα, μετὰ τὴν Ἐπανάσταση, ὅταν ἔλαμψε ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ ἐπάνω στὸ Μεσολόγγι.

Ὡς τότε δὲν ἐθεωρεῖτο στοιχεῖο ὑπολογίσιμο. Οὔτε εἶταν εὐκόλο νὰ θεωρηθεῖ. Ἀριθμητικῶς δηλαδὴ σὲ δυνατότητα ὀργανώσεως ἑνὸς στρατοῦ ποὺ θὰ ἀνελάμβανε νὰ στηρίξει τὴν ἐθνικὴ ἐξέγερση κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Ἑλλάδα δὲν ὑπολογιζόταν. Ὁ πληθυσμός της, ἐλάχιστος πάντοτε, εἶχε ὑποστῇ μιὰ ἐπικίνδυνη ἐλάττωση στὴν περίοδο τῆς σκλαβιάς. Ἐπίλεκτὴ τάξη, στὸν πνευματικὸ, στὸν καθοδηγητικὸ ρόλο της εἶταν ἀδύνατο νὰ σχηματισθεῖ. Ἡ ἀμάθεια ἀποτελοῦσε μόνιμη κατάσταση. Ὑπολογίζεται ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς ὅτι αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε παιδείωση ἔλειπε ἐπὶ διακόσια χρόνια καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὅκτω γενιὲς ἀναλφάβητων, σὲ συνέχεια, μὲ σποραδικὰς ἐξαιρέσεις. Δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἓνα ἐπιχώριο σχῆμα τῆς διοικήσεως—τῶν κοινοτήτων—ὅπου εὗρισκε μιὰ στοιχειώδη ἐκδήλωση ἡ ἐλληνικὴ πολιτικὴ ζωὴ καὶ τὸ αἶσθημα τῆς θρησκευτικῆς ἐνότητας.

Καὶ κάτι ἄλλο, τὸ πρῶτο, τὸ οὐσιωδέστερο, ὁ ἐλληνικὸς λαός. Ὡς φορέας τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, ὡς ἓνας ἠθικὸς κορμὸς ποὺ γύρω του γινότανε ἀδιάκοπα μιὰ καινούρια ἀποκρυστάλλωση τῆς ἐλπίδας. Αὐτὸς ὁ ἀμόρφωτος, ὁ ἀγράμματος λαός, εἶναι ὅλο τὸ Εἰκο-

σιένα. Ὁ Κοραῆς ποὺ ἐκφράζει τὴ φυγαδευμένη παράδοση τῆς σοφίας τοῦ Γένους, ἀν καὶ πόθησε μ' ὅλη του τὴν καρδιά τὴν ἐπανάσταση, ἀν καὶ ἐτέθη στὴν ὑπηρεσία της ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἐξεργάγη, τὴ θεώρησε ἐντούτοις πρόωρη. Ἡ πίστη του, μὲ τὸ νὰ εἶναι λογία δὲν ἔχει τὴν ἀμεσότητα, τὸν αὐθορμητισμό, τὴν ἐτοιμότητα γιὰ ὅλα ποὺ παρουσιάζει ἡ πίστη τοῦ λαοῦ. Κ' εἶναι ὁ λαὸς ποὺ σφραγίζει μὲ τὸ χαρακτῆρα του τὸν ἀγώνα. Ἐκεῖνος τὸν ζεῖ, ἐκεῖνος τὸν ἀνεφοδιάζει διαρκῶς μὲ τὸ ἠθικὸ του, μὲ τὸ αἷμα του. Ἐκεῖνος τὸν κρατᾷ ὀρθοῦ στὶς δύσκολες ὥρες. Κ' ἐκεῖνου τὰ ἔργα προκαλοῦν τὸν ἐνθουσιασμό τῆς Εὐρώπης, μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα μάλιστα παγωμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ποὺ δὲν εἶταν καθόλου κατάλληλη γιὰ παρόμοιους ἐνθουσιασμούς.

Αὐτὸς ὁ θαυμάσιος ἀγώνας ποὺ τὸν πότιζαν, ἀναβλύζοντας ἀπὸ τὴ μεγάλη πηγὴ τοῦ λαοῦ, ἐπὶ χρόνια δλόκληρα ὅλες οἱ φυσικὲς καὶ οἱ ἠθικὲς δυνάμεις τῆς γάσσας, κινδύνευσε κάποτε. Κινδύνευσε μάλιστα ἀρκετὲς φορές. Καὶ πάντοτε γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Ἐκεῖνον ποὺ ἔκαμε τὸν Σολωμὸ ν' ἀφιερῶσει τὰ πιὸ ἀνήσυχα τετραστιχὰ τοῦ Ὑμνου στὴ Διχόνοια. Σ' αὐτὴ ποὺ σπρώχνει τὸ χεῖρ τοῦ ἀδελφοῦ νὰ χτυπήσει τὸ κεφάλι τ' ἀδελφοῦ του.

Τὸν ἴδιο κίνδυνο ἀντιμετωπίζουμε καὶ τώρα. Καὶ μὲ σοβαρότερη μάλιστα μορφή. Ἄς κάνουμε τὴν πικρὴ πείρα τοῦ Εἰκοσιένα, σημερινὸ διδάγμα. Ποτὲ ἴσως ὁ λαός μας δὲ φάνηκε μπροστὰ σ' ὅλο τὸν κόσμο πιστότερος στὰ ἰδεώδη ποὺ κληρονόμησε. Ποτὲ δὲν μπορούσαμε νὰ εἴμαστε πιὸ περήφανοι γιὰ τὰ γεγονότα ποὺ προσθέσαμε στὴν ἱστορία μας καὶ στὴν ἱστορία τῆς ἐποχῆς μας. Δεῖξαμε πόσο ἀγαπᾶμε τὴν Ἐλευθερίαν στὸν πόλεμο. Τὸ δεῖξαμε στὴν κατοχή. Τὸ δείχνουμε κάθε μέρα. Ἄς δεῖξουμε ἀκόμη πὼς εἴμαστε ἄξιοι ν' ἀγαπήσουμε κι ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, πὼς μπορούμε κι ἐμεῖς νὰ μπουῦμε μέσα στὸν μεγάλο κύκλο τῆς ἀμοιβαιότητος ποὺ κάνει ἱκανοὺς τοὺς λαοὺς γιὰ ὅλες τὶς γόνιμες ἐπιβιώσεις. Αὐτὸ θὰ εἶναι ὁ καλύτερος ὅρκος ποὺ περιμένουν νὰ τοὺς δώσουμε μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐφετεινῆς ἐθνικῆς μας γιορτῆς, οἱ ἀνήσυχες σκιὲς τῶν προγόνων.

Μικροσκοπικοί υδρόβιοι λύκοι

Του Α. FRASER - BRUNNER

('Από το «The Illustrated London News»)

Λίγες είναι οι περιγραφές ταξιδιωτών στην κεντρική και τη νότια 'Αμερική όπου δεν αναφέρονται οι «Πιράγια» ή οι «Κάριμπ», τα μικρά μάλιστα άπιστευτα άγρια ψάρια που ζουν στα ποτάμια των περιοχών αυτών. Υπάρχουν κάπου 18 παραλλαγές τους, μάλιστα μοιάζουν στην εμφάνισή και στις συνήθειες. Το σώμα τους είναι ψηλό και κοντό, συμπιεσμένο στα πλάγια. Ένα μεγάλο σκληρό πτερύγιο πάνω στο κεφάλι τους σχηματίζει πίσω του ένα είδος καρίνας, μία όμοια καρίνα στην κοιλιά τους έχει μια σειρά σκληρά λέπια με μυτερά, στριμμένα προς τα πίσω άγκάθια. Έτσι, το εμπρός μέρος του σώματος που είναι πιο βαρύ είναι εφοδιασμένο με μία καρίνα, από πάνω και από κάτω. Η αδύνατη, μυώδης ουρά και το πλατύ, τραχύ σαν ξυράφι πτερύγιο είναι πάρα πολύ κατάλληλα για να δηγούν με δύναμη το σώμα μέσα στο νερό και αξίζει τον κόπο να πούμε πως τα λέπια τους είναι πάρα πολύ μικρά, όπως σε όλα τα εύκνητα ψάρια.

Το πιο χτυπητό χαρακτηριστικό ωστόσο στα «Πιράγια» είναι το στόμα τους. Όλα τα κακαλάκια του κεφαλιού είναι χοντρά και γεροδεμένα έτσι που δίνουν την εντύπωση ενός δυνατού στηρίγματος για την κάτω σιαγόνα με τους μεγάλους της μύς. Τα δόντια της σιαγόνας αυτές είναι σχετικά μεγάλα, πλατειά και τριγωνικά με πολύ μυτερές κορυφές. Οι κορυφές αυτές μόλις που τρυπούν ένα δέρμα. Όλη η δουλειά γίνεται κυρίως με τα πλάγια των τριγωνικών δοντιών που πραγματικά κόβουν σαν ξυράφια.

Τα Πιράγια συνήθως κυνηγούν οργανισμούς στο δικό τους ή και σε μεγαλύτερο μέγεθος. Κύρια τροφή τους είναι άλλα ψάρια, ωστόσο κάθε ζωϊκός οργανισμός που πέφτει μέσα στο νερό, μπορεί να προσβληθεί απ' αυτά. Αναφέρονται πολλές περιπτώσεις που και άνθρωποι χτυπήθηκαν άσχημα ή και σκοτώθηκαν ακόμη από τους άρπαγες αυτούς περπατώντας ή κολυμπώντας στα ποτάμια. Σε πολλά μέρη οι Ινδοί όταν θέλουν να περάσουν ένα ποτάμι συνειθίζουν να ρίχνουν πρώτα στο νερό ένα γουρούνι ή κανένα άλλο ζώο. Αν ύστερα από λίγη ώρα βγάλουν το ζώο ανέπαφο τότε μπορούν να περάσουν με ασφάλεια το ποτάμι αν όμως βγάλουν μόνο το σκελετό τότε θα πρέπει να βρουν κανένα άλλο μέρος για διάβαση. Όλοι ξέρουν σ' εκείνα τα μέρη την ιστορία ενός ανθρώπου που περνούσε καβάλα ένα ποτάμι όταν του επιτέθηκε ένα ολόκληρο σμήνος από «Πιράγια». Ύστερα από καιρό βρήκαν τα κόκκαλα του ανθρώπου και του αλόγου, και τα ρούχα του έντελως ανέπαφα.

Οι πράξεις αυτές γίνονται χάρη στην αριθμητική υπεροχή των ψαριών αυτών γιατί τα «Πιράγια» σπάνια ξεπερνούν σε μέγεθος τους 7 πόντους. Σε πολλά μέρη είναι αδύνατο να ψαρέψει κανείς με πετονιά γιατί το ψάρι γίνεται κομάτια πριν φτάσει στην επιφάνεια. Και τα Πιράγια όμως δεν ψαρεύονται γιατί σπάνουν το άγκιστρο και κόβουν την πετονιά.

Οι ποικιλίες του είδους αυτού βρίσκονται στα γλυκά νερά της Νότιας 'Αμερικής και 'Αφρικής και η παράξενη αυτή σύμπτωση ενισχύει ίσως την θεωρία ότι οι δύο αυτές ήπειροι ήταν άλλοτε ενωμένες.

Η ΕΥΛΟΓΡΑΦΙΑ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Ως το τέλος του περασμένου αιώνα, η ξυλογραφία ήταν το μέσο που χρησιμοποιούσαν συνηθέστερα για την εικονογράφηση των βιβλίων και των περιοδικών που είχαν μεγάλη κυκλοφορία. Σκαλίζανε τις φωτογραφίες στο ξύλο και ύστερα τις τυπώνανε. Ύστερα όμως από την εμφάνιση της τσιγκογραφίας και την τελειοποίηση των μέσων της εκτύπωσης, η εικονογράφηση με ξυλογραφίες έγινε πολύ σπάνια όχι μονάχα στις κοινές εκδόσεις αλλά και σε κείνες που κυκλοφορούν σε λίγα αντίτυπα.

Ας ελπίζουμε πως αυτή η παρακμή είναι μονάχα πρόσκαιρη και πως η ξυλογραφία δεν θα αργήσει να ξαναπαρεί τη θέση που είχε και πριν. Τα διάφορα φωτογραφικά συστήματα, ενώ μας δίνουν μια λεπτομερή εκτύπωση του προτύπου, σχετικά με τη φωτοσκίαση και τους τόνους, έχουν αναπόφευκτα την τάση, λίγο πολύ, να αλλοιώνουν ελαφρώς τον πραγματικό του χαρακτήρα.

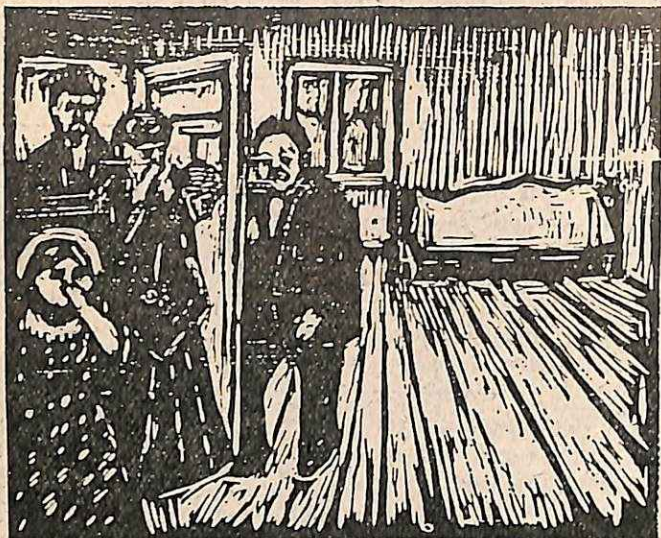
Αντίθετα η ξυλογραφία, κι όταν δεν τυπώνεται απευθείας από το ξύλο ή όταν χρησιμοποιείται σε έργα μεγάλης κυκλοφορίας και τυπώνεται σε κακής ποιότητας χαρτί δεν καταστρέφει την λεπτότητα ούτε το χαρακτήρα της εργασίας του καλλιτέχνη.

ΚΑΚΤΟΣ

Έντοναργι Οδόντισσοροθ ('Αγγλος),
γεννήθηκε στα 1889.

Στις επόμενες σελίδες δημοσιεύουμε μια συλλογή από σύγχρονες ξυλογραφίες, έργα με διαφορετική τεχνοτροπία και πολύ αντιπροσωπευτικά, δημιουργίες καλλιτεχνών διαφόρων χωρών. Ελπίζουμε πως απ' αυτές τις ξυλογραφίες θα σχηματίσουν οι αναγνώστες μας μια ιδέα για τις δυνατότητες που συγκεντρώνει το μέσο αυτό για ανατυπώσεις εικόπων.

ΤΟ ΔΩΜΑΤΙΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ
Έντβαρντ Μάντς (Νορβηγός), 1863 - 1944.

Η ΜΠΟΡΑ
Φελίξ Βαλλοτόν (Έλβετός), 1865 - 1925.

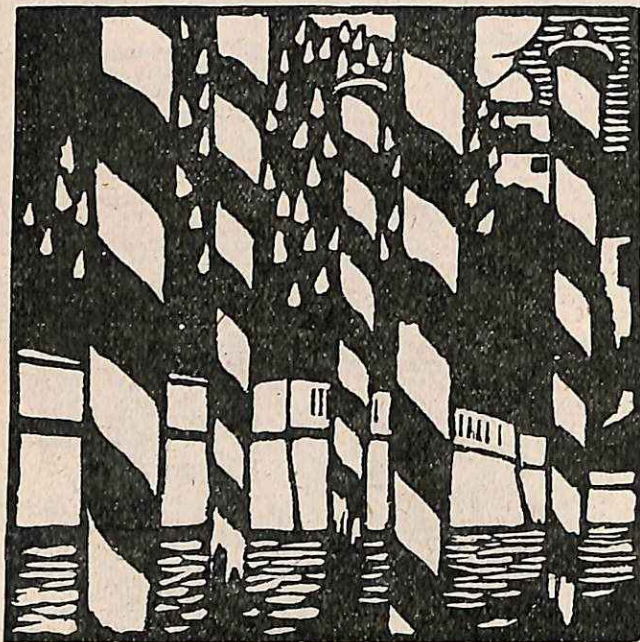
ΤΟΠΕΙΟ
Έμιλ Πισσαρό (Γάλλος).

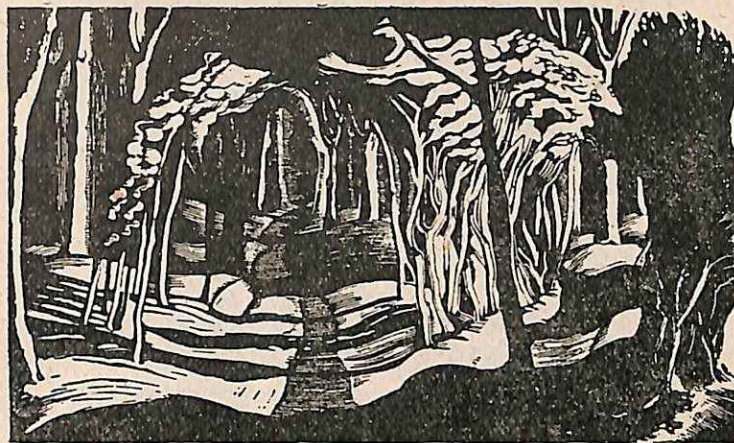
Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑ
Πώλ Γκωγκέν (Γάλλος), 1848 - 1903.

ΕΥΛΟΓΡΑΦΙΑ
 τοῦ Καρλέγκλ, παρμένη ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἀνθολογία.

ΑΝΘΙΣΜΕΝΗ ΚΑΣΤΑΝΙΑ ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ
 Γκουϊντο Μαρούτσιγκη (Ἰταλός), γεννήθηκε στὰ 1885.

ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ
 Τζὼν Νᾶς (*Αγγλος), γεννήθηκε στὰ 1893.

ΦΡΑΓΜΑ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ
 Πὼλ Νᾶς (*Αγγλος), 1889 - 1946.

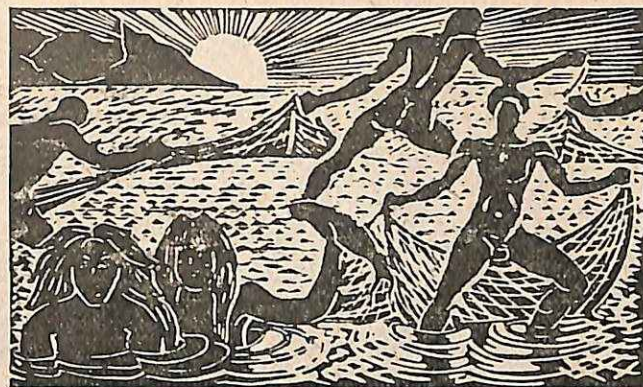
Ο ΨΥΛΛΟΣ

Ραούλ Ντυφύ (Γάλλος), γεννήθηκε στα 1878.

ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑ

παρμένη από το «Κλάνγκε». Βασίλι Καντίσκυ (Πολωνός),
γεννήθηκε στα 1866.

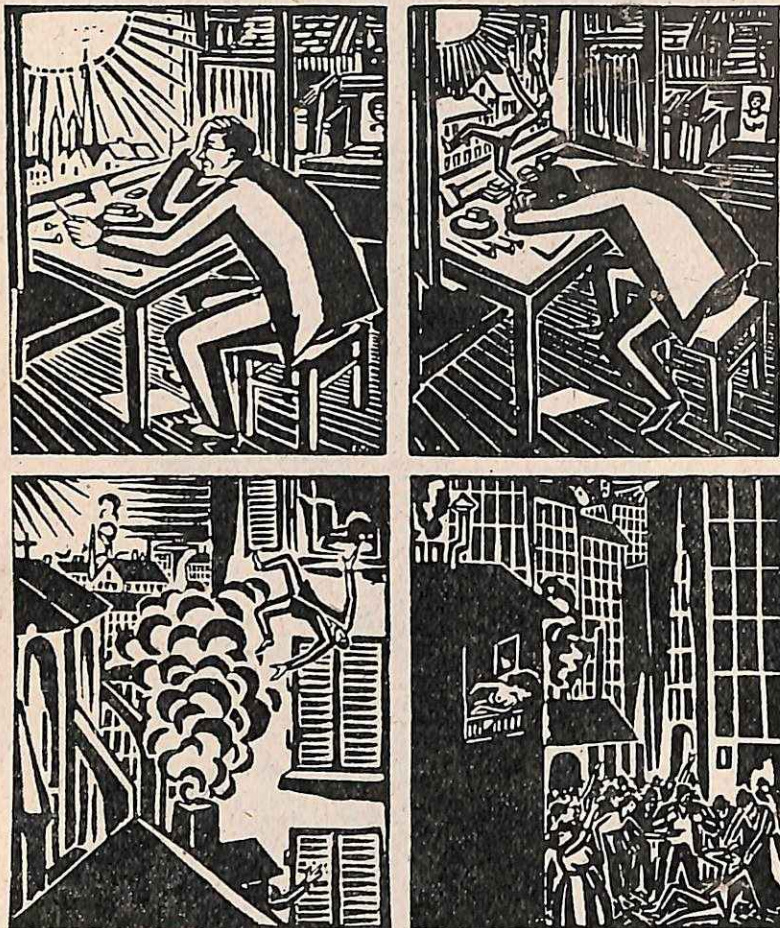
ΤΑΪΤΗ

Τζώρτζ Μπιντλ ('Αμερικανός), γεννήθηκε στα 1885.

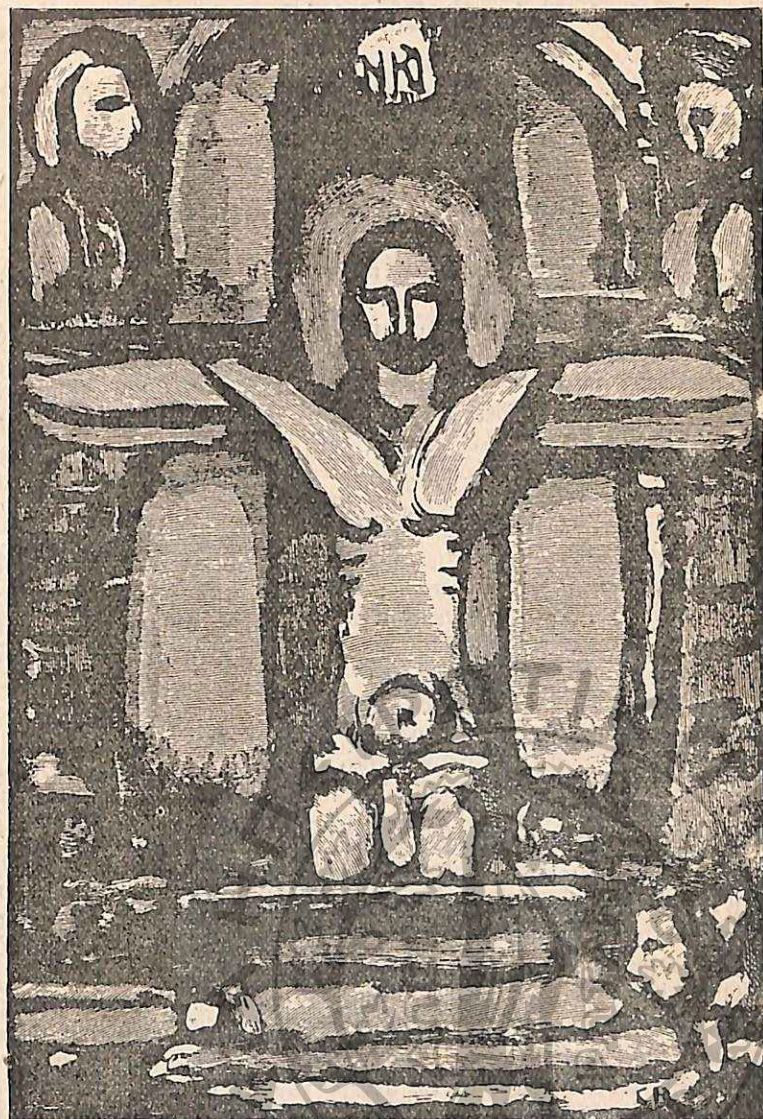

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

για το βιβλίο «L'Enchanteur Pourrissant»
του Γκυγιώμ Απολλιναίρ.
Αντρέ Ντερεν (Γάλλος), γεννήθηκε στα 1880.

ΤΕΣΣΕΡΕΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ
για την ιστορία σε εικόνες «Ο Ήλιος».
Φράνς Μασσερέλ (Βέλγος), γεννήθηκε στα 1889.

ΕΥΛΟΓΡΑΦΙΑ
από το «Μαργύριο του Ίησου Χριστού»
(με την άδεια της Παναγοθήκης Ρέντφρεν).
Ζωρζ Ρουώ (Γάλλος), γεννήθηκε στα 1871.

Τί είναι κομμουνισμός;

ΤΟΥ ALAN BULLOCK

(Ἀπὸ τὸ «The Spectator» τοῦ Λονδίνου)

1. Ο ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ

Οἱ ἐκείνοι ποὺ ταξίδεψαν πολὺ στὴ σημερινὴ Εὐρώπῃ καὶ εἰδικὰ στὴν Ἀνατολικὴ καὶ τὴ Ρωσία, κάνουν τὴν παρατήρηση πὺς εἶναι λάθος νὰ ὑποτιμᾷ κανεὶς τὴν πεποίθησιν τῶν Κομμουνιστῶν γιὰ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἰδεολογίας τους. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ θὰ προσπαθῶ νὰ ἀπαντήσω στὴν ἀκόλουθον ἐρώτησιν: Ποιὲς ἄραγε εἶναι οἱ ἰδέες ποὺ πάνω σ' αὐτὰς οἱ Κομμουνιστὲς θέλουν νὰ ξαναπλάσουν τὸν κόσμον; Ἡ Κομμουνιστικὴ φιλοσοφία διαίρεται γενικὰ σὲ τρία μέρη. Στὴν ἀνάλυσιν τῆς κοινωνίας, στὴ συζήτησιν τῶν μεθόδων καὶ στὸν καθορισμὸ τοῦ σκοποῦ.

Ἄς ἐξετάσουμε πρῶτα τὴν ἀνάλυσιν: Ὁ κομμουνιστὴς ἰσχυρίζεται πὺς τὸ σπουδαιότερον ἐρώτημα σὲ κάθε κοινωνία εἶναι: Ποιὸς εἶναι ὁ οἰκονομικὸς τῆς σκελετός; ποιὸς ἔχει στὰ χέρια του τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς; Γιατί οἱ θεομοί, οἱ ἰδέες, οἱ ἠθικὲς ἀξίες κάθε ἐποχῆς ἐξαρτῶνται καὶ καθορίζονται ἀπὸ τὴν ὕλικὴν συνθήκην τῆς ζωῆς. Μὲ τὴ βιομηχανικὴ ἐπανάστασιν π.χ., σὲ πολλὰς βιομηχανίας ἡ μηχανὴ ἀντικατέστησεν τὸν ἐργάτη καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἐγένετο μὴ ζικὴ παραγωγὴ εἰδῶν κοινῆς χρήσεως. Σήμερον, λέει ὁ Κομμουνιστὴς, ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ποὺ ἐγένετο στὸν τρόπο τῆς παραγωγῆς ὁδηγεῖ σὲ μιὰ ἀλλαγὴ ολόκληρου τοῦ σκελετοῦ τῆς κοινωνίας—μάλιστα σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν, ἔφερε τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς καινούριας μεσαίας τάξεως καὶ μιᾶς νέας τάξεως ἐργατῶν τῆς βιομηχανίας. Καὶ γιὰ νὰ θέσουμε τὸ ζήτημα ἄλλοιως, πίσω ἀπὸ κάθε μεταβολὴ ποὺ γίνεται στοὺς νόμους καὶ τὸ πολίτευμα τοῦ Κράτους, βρίσκεται τὸ βασικὸ γεγονός τῆς οἰκονομικῆς μεταβολῆς, καὶ αὐτὸ ὑπογραμμίζει τὴν μεταβαλλόμενους πολιτικὰς ἢ ἠθικὰς ἰδέας.

Ὡστόσο δὲν εἶναι οὔτε ἀπλὸ οὔτε εὐκόλον νὰ προσαρμοστῇ τὸ οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας σὲς μεταβολὰς ποὺ γίνονται σὲς μεθόδους τῆς παραγωγῆς. Πραγματικὰ, ἡ ἱστορία ὅλης τῆς κοινωνίας εἶναι (καὶ ἀναφέρω ἀκριβῶς τὴν λέξιν τοῦ Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου): ἡ ἱστορία τῶν ταξικῶν ἀγώνων ἀνάμεσα σὲ κείνους ποὺ ἐλέγχουν τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ σὲ κείνους ποὺ δὲν ἔχουν τίποτα. Οἱ πρῶτοι ἀποτελοῦν τὴν κυρίαρχον τάξιν ἢ οἰκονομικὴν δύναμιν τοὺς δίνει καὶ πολιτικὴ δύναμιν, ποὺ τὴν χρησιμοποιοῦν

γιὰ νὰ διευθύνουν τὰ δημόσια καταστήματα καὶ νὰ κάνουν νόμους ἀνάλογους μὲ τὰ συμφέροντα τῆς τάξεως τους. Ὁλόκληρη ἡ μηχανὴ τοῦ Κράτους—τὸ Κοινοβούλιον, τὰ δικαστήρια, ὁ κυβερνητικὸς μηχανισμὸς καὶ ὁ ἑλεγχὸς τῆς ἐκπαίδευσης—δὲν στέκονται ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν συγκρουομένων συμφερόντων ἀλλὰ (σύμφωνα μὲ τὴν κομμουνιστικὴν σκέψιν) εἶναι ὄργανον τῆς ταξικῆς κυριαρχίας καὶ ἐκμετάλλευσιν.

Τώρα, ἂν ἐφαρμόσουμε αὐτὴ τὴν ἐρμηνείαν στὴ σημερινὴ κοινωνία, ποιά θὰ εἶναι ἡ εἰκόνα ποὺ θ' ἀντικρύσουμε; Τὸ κυριώτερον εἶναι πὺς τὰ παραγωγικὰ μέσα, εἶναι ἰδιοκτησία ἀτόμων. Αὐτὸ ὁδηγεῖ στὸ χωρισμὸ τῆς κοινωνίας σὲ δύο ομάδας: στὴν ὁμάδα ποὺ ἔχει τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ ἐλέγχει τὸ κράτος καὶ στὴν ὁμάδα ποὺ εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν πρώτη μὲ τιποτένια ἀμοιβή καὶ ποὺ χωρὶς ἀπὸ τὴν ἐργασία τῆς δὲν ἔχει τίποτα ἄλλο στὸ ἐνεργητικόν της. Αὐτό, λένε οἱ Κομμουνιστὲς, εἶναι τὸ κακὸ τῆς ἀνισότητος ποὺ μέσα σὲ μιὰ κεφαλαιοκρατικὴ δημοκρατία χαλάει τὴν τυπικὴν ἰσότητά τῶν νομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ἀκόμη, αὐτὰ τὰ συγκρουόμενα συμφέροντα εἶναι μοιραῖον νὰ δευνθοῦν περισσότερο γιατί ἡ ἀνισότης τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος ταιριάζει μὲ τὴν ἀστάθειά του. Οἱ ἀνεξέλεγκτες ἀντιφάσεις τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας, ὑπερπαραγωγὴ ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ μικρὴ κατανάλωσιν ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὁδηγοῦν τὰ κεφαλαιοκρατικὰ κράτη σὲ κατακτήσεις ξένων χωρῶν καὶ σὲ ὑπερρραλιστικὸς πολέμους, γιὰ νὰ βροῦν καινούριες ἀγορὰς καὶ νὰ διατηρήσουν τὰ κέρδη τους, ἐνῶ στὸ ἐσωτερικὸν ὁδηγοῦν σὲ ἀπότομην πτώσιν τῶν τιμῶν ἔτσι ποὺ οἱ ἐργατικὲς τάξεις μένουν χωρὶς δουλειὰ καὶ οἱ μισθοὶ μικραίνουν σὲ σημεῖον ἀπελπιστικόν.

Ὅταν φτάσεις νὰ ρωτήσεις πὺς μπορεῖ νὰ γιαντρευτῇ αὐτό, τότε μπαίνει στὸ δεῦτερον καὶ πῶς χαρακτηριστικὸ μέρος τοῦ Κομμουνισμοῦ, στὸ μέρος ποὺ εἶναι κυρίως φιλοσοφία τῆς μεθόδου. Ὁ Λένιν φύλαγε τὴν χειρότερην ἐπικρίσιν του γιὰ κείνους ποὺ πρότειναν τμηματικὰς ἢ βαθμιαίας μεταρρυθμίσεις. Καμμιά μεταρρύθμιση δὲν εἶναι ἀρκετὴ. Πρέπει νὰ ἀνασυσταθῇ ὅλη ἡ κοινωνία ἀπὸ τὰ θεμέλιά της. Πρέπει νὰ σβυστοῦν ὅλα καὶ νὰ μὴ γίνῃ κανένας συμβιβασμὸς μὲ πρόσωπα, θεσμοὺς ἢ ἰδέας τοῦ παρελθόντος. Ὁ Λένιν δὲν ἀεροβατοῦσε· ἤξερε τοὺς ἀνηλεεῖς καὶ σκληροὺς ἀγῶνες ποὺ θὰ προκαλοῦσε μιὰ τέτοια πολιτικὴ. Πίστευε πὺς μόνο ὅταν ἐπαιρνε καὶ κρατοῦσε τὴ δύναμιν χωρὶς νὰ τὸν ἐλέγχει κανεὶς, θὰ μπορούσε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρόγραμμά του καὶ δέχτηκε τὴν συνέπειαν. Ὁ Λένιν δίχως ἄλλο δὲ θὰ ἀνεχόταν τοὺς κομμουνιστὲς «τοῦ σαλονιοῦ» ποὺ εἶναι πρόθυμοι νὰ ἀρνηθοῦν πὺς ἡ βία χρειάζεται. Εἶναι ἀλή-

θεια βέβαια πώς οι κομμουνιστές από τα 1930-1939 υιοθετήσαν μια πολιτική ενιαίου μετώπου και συνενώθηκαν με άλλα αριστερά κόμματα για να εξασφαλίσουν κοινωνικές μεταρρυθμίσεις με δημοκρατικές μεθόδους. Δικαιολογίες γι' αυτή την τακτική της συνεργασίας είναι αλήθεια πώς μπορεί κανείς να βρει και στα συγγράμματα του Λένιν. Όσο όσο μένει πάντα μια τακτική, όχι βέβαια η καλύτερη, ώπου να φτάσει ή ωριμη στιγμή για την κατάληψη της εξουσίας με επανάσταση.

Αυτό γίνεται επειδή το είδος της δύναμης που χρειάζεται ο κομμουνιστής για να ξαναφτιάξει την κοινωνία δεν μπορεί να εξασφαλιστεί με συνταγματικό τρόπο. Το όργανο για μια τέτοια κατάληψη της αρχής είναι το Κόμμα, που δουλειά του είναι να ενεργεί σαν εμπροσθοφυλακή, οδηγητής και μορφωτής των φτωχών, να διοχετεύει τη δυσάρεσκεια, να υποκινεί ταραχές και να ενεργεί σά Γενικό Έπιτελείο κάθε λαϊκής εξέγερσης. Ο Κομμουνιστής δεν αποβλέπει στη δημιουργία ενός μεγάλου κόμματος με σκοπό τη μεγάλη πλειοψηφία—αυτή ήταν η αίρεση των Μενσεβίκων—αλλά μικρών, καλά εξασκημένων και πειθαρχημένων ομάδων που θα διευθύνονται από επαγγελματίες επαναστάτες (τέτοια παραδείγματα είναι ο Τίτο στη Γιουγκοσλαβία, ο Ίταλός Τολιάτι και ο Βούλγαρος Δημητρόφ). Ο Κομμουνιστής ξέρει πώς αποτελεί τη μειοψηφία· αυτό όμως δεν τον στενοχωρεί. Πιστεύει, και έχει δίκιο, πώς οι περισσότερες αποφασιστικές πράξεις μέσα στην ιστορία έγιναν από καλά εξασκημένες μειονότητες που ήξεραν τι ζητούσαν. Ξιχωριστό απ' αυτό τον ένισχύει η πεποίθηση πώς η εξέλιξη που ζητάει είναι αναπόφευκτη. Γι' αυτόν η διαλεκτική λογική, το αναπόφευκτο του πολέμου και της κατάρρευσης μέσα στην κεφαλαιοκρατική κοινωνία είναι πράγματα απλά και αναπότρεπτα. Όπως ο Πουριτανός, χαίρεται κι' αυτός με τη βεβαιότητα πώς είναι το όργανο της Μοίρας και πώς η Ιστορία στέκεται στο πλευρό του.

Η κατάληψη της εξουσίας οδηγεί στη μεταβατική φάση που είναι γνωστή σά δικτατορία του προλεταριάτου. Για περισσότερη ακρίβεια, αυτό σημαίνει δικτατορία των ήγειων του Κομμουνιστικού Κόμματος ασκούμενη «έν όνόματι» του προλεταριάτου και «έν όνόματι» εκείνων που πιστεύουν πώς αποτελούν τα συμφέροντά του. Αυτό δεν είναι εύκολο. Έργο του Κόμματος είναι να οδηγεί και να κατευθύνει το προλεταριάτο· ο ρυθμός κανονίζεται από τοις επάνω και όχι από κάτω. Γι' αυτό το στάδιο ο Ένγκελς γράφει:

«Μια και το Κράτος είναι μόνο ένας προσωρινός θεσμός που χρησιμοποιείται στον καιρό της επανάστασης για να καταβάλει με τη βία τους αντίθετους, είναι πραγματικά πολύ παράξενο να μιλάμε για ελεύθερο και αγαπητό Κράτος. Όσο καιρό το προλεταριάτο το χρειάζε-

ται, το θέλει όχι για χάρη της ελευθερίας, μα για να καταβάλει τους αντιπάλους του· μόλις φτάσουμε να μπορούμε να μιλάμε για ελευθερία τότε το Κράτος παύει να υπάρχει».

Το Κράτος τώρα θα χρησιμοποιηθεί για το συμφέρον της νέας κυρίαρχης τάξης, και μόνο ώπου να ξεριζώσει τα θεμέλια της παλιάς κοινωνίας και να συντρίψει κάθε απόπειρα αντιμεπατάστασης. Η ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης δείχνει πώς πραγματικά μόνο με μια τέτοια αποφασιστική χρησιμοποίηση της εξουσίας μπορεί να επιζήσει μια κοινωνία που πρώτη έκανε ένα τέτοιο ριζοσπαστικό πείραμα.

Το πόσο θα κρατήσει αυτή η περίοδος της αναγκαστικής δικτατορίας θα εξαρτηθεί από τις περιστάσεις· θεωρητικά τουλάχιστο, θα κρατήσει ώς την μετάβαση στην κομμουνιστική κοινωνία. Έδω φτάνουμε στην τρίτη φάση της κομμουνιστικής σκέψης. Η Σοβιετική πείρα δεν είναι πάντα ασφαλής οδηγός, αφού υπάρχει η γνώμη πώς η Σοβιετική Ένωση βρίσκεται ακόμα στο μεταβατικό στάδιο. Όσο η καινούρια κοινωνία θα σχηματιστεί με βάση την κοινή και όχι την ατομική ιδιοκτησία των μέσων της παραγωγής.

Μ' αυτή την πράξη, ισχυρίζεται ο Κομμουνιστής, όλες οι ταξικές διαφορές και οι ανταγωνισμοί θα καταστραφούν. Γιατί όλα τα κομμουνιστικά επιχειρήματα στηρίζονται στην πεποίθηση πώς ο θρίαμβος των φτωχών, η νίκη του προλεταριάτου δε θα είναι η νίκη μιας τάξης πάνω σέ άλλη, αλλά η καταστροφή όλων των τάξεων. Για τον ίδιο λόγο το Κράτος, το όργανο της καταπίεσης των τάξεων, θα εξαφανιστεί. Και για να μιλήσουμε με τα λόγια του Ένγκελς:

«Η Κοινωνία θα στείλει όλη την κρατική μηχανή στο αρχαιολογικό μουσείο και θα την βάλει πλάι-πλάι με τη ρόκα και τα χάλκινα πελέκια.»

Θ' αποκατασταθεί μια φυσική ταυτότητα συμφερόντων και εκείνοι που στη μεταβατική περίοδο είχαν πάρει τη δύναμη στα χέρια τους θα την παραδώσουν τότε θεληματικά.

Έπειτα, όπως ακριβώς ο κομμουνιστής πιστεύει πώς όλη η ζωή της κοινωνίας είναι δηλητηριασμένη από μια βασική οικονομική ανισότητα που διαστρέφει κάθε μορφή κοινωνικής οργάνωσης, έτσι πιστεύει πώς για να πάψει αυτή η ανισότητα και να ισχύσει η κοινοκτημοσύνη στα μέσα της παραγωγής πρέπει να καταστραφεί η ριζική αιτία όλων των κοινωνικών προβλημάτων. Γι' αυτόν που είναι υλιστής, τα προβλήματα της ανθρωπότητας δεν είναι προβλήματα ηθικά, αλλά στοιχειώδη προβλήματα κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης. Όταν αυτά λυθούν η ανθρωπίνη φύση θα ανθίσει σέ όλη της την ευγένεια.

Τελειώνοντας, κάνω μόνο μιὰ παρατήρηση. Είναι πολὺ εὐκόλο νὰ ἀνακαλύψουμε κενὰ στὰ κομμουνιστικά ἐπιχειρήματα καὶ νὰ κοροϊδέψουμε τὰ οὐτοπιστικά τους συμπεράσματα. Ὡστόσο αὐτὸ θὰ σημαίνει πὼς ἀγνοοῦμε τὴ δύναμη ποὺ ἔχει ὁ κομμουνισμὸς σὰν πραγματικὴ φιλοσοφία. Γιὰ τὸν ἀγανακτισμένον ἢ ἀπελπισμένον ἄνθρωπο, γιὰ κεῖνον ποὺ ἔχει κουραστῆ νὰ περιμένει, γιὰ τὸν ἐξτρεμιστὴ ποὺ ἔχει βαρεθῇ τὶς συμβιβαστικὰς λύσεις, γιὰ τὸν πικραμένο ποὺ ἀγωνιᾷ γιὰ καταστροφή, γιὰ τὸν δογματικὸ ποὺ θέλει νὰ πιστέψει—γιὰ ὅλους αὐτοὺς ὁ Κομμουνισμὸς ἔχει τὴ γοητεία τῆς συνοχῆς, τὴν πεποίθηση τῆς βεβαιότητος καὶ τὴν ἀλήθεια τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ. Ἐγὼ ἔχω τὴ γνώμη πὼς ὁ κομμουνισμὸς στηρίζεται σὲ μιὰ λανθασμένη ἀντίληψη τῆς ἱστορίας καὶ τῆς κοινωνίας· ὥστόσο εἶμαι βέβαιος πὼς ἡ ἀπάντησις στὴν πρόκλησίν του δὲν εἶναι ὁ στείρος ἀντι-κομμουνισμὸς ἀλλὰ μόνον ἓνα ἄλλο μεταρρυθμιστικὸ σύστημα μὲ τὸ ὁποῖο θὰ εἶναι δυνατό νὰ διορθωθοῦν οἱ πληγὲς τῆς κοινωνίας χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ καταφύγουμε στὰ ἄκρα τοῦ Κομμουνισμοῦ καὶ νὰ θυσιάσουμε τὶς ἀνθρώπινες ἀξίες ὅπως κάνει ἀπεριόριστα ἐκεῖνος.

2. Ο ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Τὴν περασμένη ἐβδομάδα διαβάζοντας ἓνα ἄρθρο γιὰ τὴ θεωρίαν τοῦ Κομμουνισμοῦ, παρατήρησα ὅτι τὸ σπουδαιότερον ἐρώτημα ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει ὁ κομμουνιστὴς γιὰ κάθε κοινωνία εἶναι: Ποιὰ εἶναι ἡ οἰκονομικὴ τῆς σύνθεσις καὶ ποῖος ἔχει στὰ χεῖρά του τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς.

Ἄν θελήσεις ν' ἀναλύσεις τὸν Κομμουνισμὸ στὴν πράξιν, θὰ δεῖς ὅτι τὸ πιὸ ἀξιοσημείωτο γεγονός σχετικὰ μ' αὐτὸν ἔχει πολιτικὴ καὶ ὄχι οἰκονομικὴ φύσιν: τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ἡ ἀσκησις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα. Ὁ ὅμιλος τῶν κρατῶν ὅλου τοῦ κόσμου, ποὺ βρίσκονται σήμερα κάτω ἀπὸ Κομμουνιστικὸ ἔλεγχον παρουσιάζει μεγάλαις διαφορὰς κοινωνικῆς συγκρότησις καὶ εὐρύτατες διακυμάνσεις οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἐσυχον ὅμως ἓνα κοινὸ χαρακτηριστικόν: ὅτι σ' ὅλα, ἀπὸ τὴν Ἀλβανία ὡς τὴ Μογγολία, τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα ἐξασκεῖ τὸ μονοπώλιον μιᾶς πραγματικῆς ἐξουσίας.

Ἡ προτίμησις ἑνὸς πολιτικοῦ καὶ ὄχι ἑνὸς οἰκονομικοῦ γνωρίσματος γιὰ τὸν χαρακτήρισμό τοῦ Κομμουνισμοῦ στὴν πράξιν, δὲν εἶναι καὶ τόσο ἐκπληκτικὴ ὅσο θὰ φανεῖ ἴσως στὴν ἀρχή. Γιατὶ εἶναι γεγονός ὅτι ἡ Κομμουνιστικὴ θεωρία διδάσκει πάντα πὼς

μόνο μὲ τὴν κατάληψη καὶ τὴν ἀπερίσπαστη διατήρησις τῆς ἐξουσίας εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμοστεῖ ἓνα πρόγραμμα ριζικῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων. Καὶ ὕστερα, σύμφωνα μὲ τὴν κλασσικὴ Μαρξιστικὴ ἀποψη, καμμιά ἀπὸ τὶς χώρες στὶς ὁποῖες οἱ Κομμουνιστὲς πῆραν τὴν ἐξουσία (καὶ στὴ Ρωσία τοῦ 1917) δὲν εἴταν ὥριμη γιὰ μιὰ τέτοια ἐξέλιξη. Εἴταν ὅλες χώρες ἀγροτικές, ὅπου ἡ βιομηχανία εἶχε ἐλάχιστα ἀναπτυχθῇ καὶ ἡ ἐργατικὴ βιομηχανικὴ τάξη δὲν ἀποτελοῦσε παρὰ μιὰ μικρὴ μειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ. Σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς χώρες, οἱ Κομμουνιστὲς ἀντὶ νὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἐξουσία ἀπὸ μιὰ προλεταριακὴ καὶ ταξικὰ συνειδητὴ ἐπανάστασις, σκηνοθέτησαν, μέσα στὴ σύγχισις τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατάρρευσης, ἓνα πραξικόπημα καὶ πῆραν μόνοι τους τὴν ἐξουσία. Στὴ Ρωσία τοῦ 1917 τὸ πρόγραμμά τους φανέρωνε μιὰ καιροσκοπικὴ ἀδιαφορία πρὸς τὸν ὁρθόδοξον Κομμουνισμό καὶ περιοριζόταν σὲ τρία κύρια σημεῖα: «Εἰρήνη», «Ψωμί», καὶ ἡ «Γῆ στοὺς Ἀγρότας», τὴ φαινὴ αὐτὴ ἐπινόησις τοῦ Λένιν γιὰ νὰ κερδίσει τὴν ὑποστήριξιν τῶν χωρικῶν. Στὴ Ρουμανία καὶ τὴ Βουλγαρία τὸ πραξικόπημα ἐγένε, μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, μὲ τὴ βοήθειαν τοῦ Ἐρυθροῦ Στρατοῦ. Ἐκεῖνο ποὺ εἶχε σημασία εἴταν ἡ κατάληψη τῆς ἐξουσίας· ἡ θεωρητικὴ συζήτησις μπορούσε νὰ μείνῃ πίσω, καὶ νὰ προλάβῃ μόνον τὰ γεγονότα.

Ἡ εἰκόνα ποὺ παρουσιάζει τώρα τελευταῖα ἡ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη ἔχει ὀρισμένα κοινὰ χαρακτηριστικά. Πρῶτα-πρῶτα τὸ Ἐθνικὸ ἢ Πατριωτικὸ Μέτωπο, τὸ προσωπεῖο τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος πίσω ἀπὸ τὸ ὁποῖο κρύβεται τὸ γεγονός ὅτι ἡ διακυβέρνησις διεξάγεται ἀπὸ μιὰ μικρὴ μειονότητα. Ὑστερα τὸ δημοψήφισμα, ἡ ἐκδήλωσις τῆς θέλησις τοῦ λαοῦ, ποὺ καταλήγει πάντοτε στὴ συντριπτικὴ ὑπερψήφισις τοῦ νέου καθεστώτος. Τὸ τρίτον εἶναι ἡ ἐθνικοποίησις τῶν βιομηχανικῶν καὶ ἡ ἐκτόπισις τοῦ ξένου κεφαλαίου. Τέταρτον, τὰ πολυδιαφημισμένα μέτρα τῆς ἀνακατανομῆς τῆς γῆς καὶ τῆς ἀποκατάστασις τῶν χωρικῶν. Πέμπτον, ἓνα νέο δημοκρατικὸ Σύνταγμα, ποὺ ἔχει συχνὰ δημοσπονδιακὸν χαρακτήρα καὶ ὁποσδήποτε παρέχει δικαίωμα ψήφου σ' ὅλους—τὰ δύο ἐντυπωσιακὰ μέσα, δηλαδή, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Βίσμαρκ κατόρθωσε τὸ 1871 νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ Σύνταγμα τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐκτόν, ἡ ἐπιδεικτικὴ ἀπονομή τῆς Λαϊκῆς Δικαιοσύνης στὰ Λαϊκὰ Δικαστήρια ὅπου δικάζονται τὰ κατὰ τοῦ Λαικοῦ Κράτους ἐγκλήματα.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ προσθέσουμε καὶ ἄλλα χαρακτηριστικά σ' αὐτὸ τὸν κατάλογο. Χωρὶς ἀμφιβολία μερικὰ ἀπὸ τὰ μέτρα αὐτὰ ἀντιπροσωπεύουν ἀληθινὰς μεταρρυθμίσεις καὶ προοδευτικὰς ἐξελίξεις, ἀλλὰ σὲ κανένα ἀπ' αὐτὰ—καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει

σημασία — δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐξασθενήσῃ τὸν ἔλεγχο πού ἐξασκοῦν οἱ Κομμουνιστὲς στὶς ὑπεύθυνες θέσεις τῆς Κρατικῆς ἐξουσίας. Ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κόμματος καθορίζει τὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους, καὶ οἱ πράκτορές του, τοποθετημένοι σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Διοίκησης ἐξασφαλίζουν τὴν συμμόρφωση ὁλόκληρου τοῦ Κυβερνητικοῦ μηχανισμοῦ — μαζὶ μὲ τὶς ἐθνικὲς συνελεύσεις, τὶς λαϊκὲς ἐπιτροπὲς καὶ τὰ λαϊκὰ δικαστήρια — στὶς ὁδηγίες τοῦ Κόμματος.

Μὲ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐσωτερικῶν, τὸ Κόμμα ἐλέγχει τὴν πολιτοφυλακὴ καὶ τὴν ἀστυνομία, καὶ μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης, τὰ Δικαστήρια. Στὴ θέση τοῦ παλιοῦ Στρατοῦ μπαίνει ὁ νέος Λαϊκὸς Στρατὸς (ὅπως ὁ Κόκκινος Στρατὸς τοῦ Τρότσκι καὶ οἱ Παρτιζάνοι τοῦ Τίτο). Ἡ ἀφοσίωση τοῦ Στρατοῦ ἐξασφαλίζεται μὲ πολιτικοὺς ἐπιτρόπους. Ἡ παλιὰ κυρίαρχη τάξη καταπιέζεται καὶ ἐξολοθρεύεται, εἴτε μὲ τὶς φυλακίσσεις εἴτε μὲ τὴν ἀνέχεια. Ἡ νέα γενιά ἐξασφαλίζεται μὲ τὸν ἔλεγχο στὰ σχολεῖα καὶ στὶς ὁργανώσεις τῶν νέων. Ὅ,τι ἀκούει, διαβάζει καὶ σκέπτεται ὁ λαὸς ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Προπαγάνδας καὶ Διαφωτίσεως, ἀπὸ τὴ λογοκρισία καὶ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία ἐλέγχου τῶν ἐφημερίδων. Ὅλες οἱ ἐπαφὲς μὲ τὸν ἑσωτερικὸ κόσμον παρακολουθοῦνται στενά. Ἰδιαιτέρη σπουδαιότητα ἔχει ἡ διατήρηση τῶν δυσαρεστημένων καὶ ἀντιπολιτευομένων στοιχείων σὲ ἀπομόνωση καὶ διάσπαση. Ἐτσι ἐξηγεῖται ἡ ἐχθρότητα πρὸς ὅλους τοὺς ὁργανισμοὺς πού μποροῦν νὰ χρησιμεύουν σὰν μέσα προβολῆς τῶν ἀπόψεων τῶν στοιχείων αὐτῶν, μιὰ ἐχθρότητα πού στρέφεται ἰδιαίτερα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ παλιὰ πολιτικά κόμματα. Παράδειγμα ἡ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Μικολάτσκι στὴν Πολωνία. Τὸ Κόμμα, νοιώθοντας ὅτι ἡ δυσἀρέσκεια γίνεται ἐπικίνδυνον μόνον ὅταν ὁργανωθεῖ καὶ βρεῖ ἡγέτες, δὲν ἐπιτρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀντίπαλοι ὁργανισμοὶ οὔτε ἀντίπαλες προσωπικότητες.

Καὶ δὲν εἶναι αὕτη παρὰ μόνο μιὰ πολὺ γενικὴ εἰκόνα τῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦν στὰ ἐλεγχόμενα ἀπὸ τὸν Κομμουνισμό κράτη τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Τὶς λεπτομέρειες μπορεῖ νὰ τις βρεῖ κανεὶς σὲ καμμιά ἐκατοντάδα περιγραφὲς διαφόρων ἀνταποκριτῶν ἐφημερίδων πού ἔζησαν καὶ ταξίδεψαν στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὴ Βουλγαρία. Ἀλλὰ ἀπ' ὅλους αὐτοὺς διαφεύγει ἓνα σημεῖο. Ὁ ἀληθινὸς Κομμουνιστὴς οὔτε θὰ διαφωνήσῃ μὲ τὴν εἰκόνα πού ἔδωσα, οὔτε θὰ θιγῇ ἀπ' αὐτήν. Γιὰ λόγους τακτικῆς, ὁ τόνος τῆς προπαγάνδας πού προορίζεται γιὰ τοὺς αἰσθηματίες «συνοδοιπόρους» τῆς Δύσης εἶναι διαφορετικὸς ἄλλὰ τὰ σχόλια τοῦ συνειδητοῦ Κομμουνιστῆ θὰ εἶταν αὐτά: «Σύμφωνοι. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ χρησιμοποιοῦμε σκληρὲς μεθόδους, ἀλλὰ

τὶς χρησιμοποιοῦμε ἔχοντας ἓναν σκοπὸ. Τὶ σημασία ἔχουν οἱ ταιλαιπωρίες λίγων ἀτόμων ὅταν πρόκειται νὰ μπουὶν τὰ θεμέλια μιᾶς νέας κοινωνικῆς τάξης, ὅταν πρόκειται νὰ ἀποδοθεῖ κοινωνικὴ δικαιοσύνη σὲ τάξεις ὁλόκληρες πού ὡς τώρα δὲν τὴν ἀπολάμβαναν; Τὰ σημεῖονα καθεστῶτα τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἀκόμα καὶ τὸ καθεστῶς τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὸν Κομμουνισμό στὴν πράξη, ἀλλὰ τὴν προσωρινὴ δικτατορία πού εἶναι ἡ ἀναγκαία προϋπόθεση τῆς ἐγκαθίδρυσης τῆς Κομμουνιστικῆς κοινωνίας. Ὁ πόνος καὶ οἱ ἀδικίες πού ἀναπόφευκτα συνοδεύουν μιὰ ἐπαναστατικὴ ἐξέγερση δικαιώνονται ἀπ' αὐτὸ πού προσπαθοῦμε νὰ ἐπιτύχουμε, ἀπὸ τὴν ἀναδημιουργία δηλ. ὁλόκληρης τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καὶ τῶν σχέσεων πού τὴν διέπουν».

Δυνατὰ ἐπιχειρήματα δυνατὰ ἀν δέχεσαι τὶς δύο Κομμουνιστικὲς θεωρίες: τὴν ὕλιστικὴ ἀντίληψη ὅτι γιὰ νὰ λύσεις τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα πρέπει νὰ λύσεις τὰ προβλήματα τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὁργάνωσης, καὶ τὴν ἐπαναστατικὴ ἀντίληψη ὅτι μπορεῖς νὰ συντομέψεις μὲ λοξοδρομίσματα τὴν ἐξέλιξη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ νὰ ἐπιβάλλεις βίαιες λύσεις. Κι' ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται ὁλόκληρη ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος. Γιὰτὶ ἀν ἀποδέχεσαι αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις, μπορεῖς θανατῶσαι νὰ παραδεχτεῖς καὶ τὸν ἰσχυρισμὸ τῶν Κομμουνιστῶν ὅτι ὁ Κομμουνισμὸς περνᾷ γιὰ τὴν ὥρα ἀπὸ μιὰ μεταβατικὴ περίοδο δικτατορίας, ἀλλὰ στὸ τέλος θὰ ἐξελιχθεῖ σὲ μιὰ κοινωνία ἐλευθερίας, δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος. Ἀλλὰ ἀν δὲν τὶς παραδέχεσαι αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις; Τότε ἡ γνώμη πού θὰ ἔχεις γιὰ τὸ τί σημαίνει Κομμουνισμὸς στὴν πράξη θὰ εἶναι πολὺ διαφορετικὴ. Σὲ γενικὲς γραμμές θὰ εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἐκεῖνο πού εἶναι δύσκολο σὲ μιὰ ἐπανάσταση δὲν εἶναι νὰ τὴν ἀρχίσεις ἀλλὰ νὰ τὴν φέρεις σὲ αἴσιο πέρας. Ὁ Κομμουνιστὴς ποτὲ δὲν αἰσθάνεται τόσο σίγουρος γιὰ τὴν ἐπανάστασή του ὥστε νὰ χαλαρώσῃ τὴν ἀπὸ πάνω πίεση καὶ νὰ πιστέψῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι θὰ συμπεριφέρονται αὐτοπροαίρετα ὅπως αὐτὸς θέλει. Τὴ στιγμὴ πού ἡ ἀπὸ πάνω πίεση χαλαρώνεται, ξαναπαρουσιάζονται ἀμέσως οἱ παλιοὶ τρόποι συμπεριφορᾶς. Αὐτὸ ἔγινε στὴν Οὐκρανία καὶ σὲ μερικὲς ἀπὸ τὶς κολλεκτιβιστικὲς φάρμες τῆς Ρωσίας, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου. Τὸ ἀντίδοτο τοῦ Κομμουνιστῆ εἶναι ἓνα: νὰ ἐντείνει τὸν ἔλεγχο, πράγμα πού κάνουν τώρα οἱ Κομμουνιστὲς στὴ Ρωσία. Ἡ κρίσιμη κατάσταση πού δημιούργησε ἡ ἐπανάσταση θὰ συνεχίζεται, γιὰτὶ ὁ Κομμουνιστὴς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν διορθώσῃ.

Στὸ μεταξὺ ἡ γλύκα τῆς ἐξουσίας μεγαλώνει καὶ οἱ Κομμουνιστὲς, ὅπως ὅλες οἱ κυρίαρχες τάξεις στὴν ἱστορία, δὲ δείχνουν καμμιά προθυμία νὰ τὴν παραδώσουν αὐτοπροαίρετα. Ἀνακαλύπτεται πάν-

τοτε ένας νέος λόγος (ή κύκλωση από τα καπιταλιστικά κράτη, αν δεν υπάρχει άλλος πιο πρόχειρος) που να δικαιολογεί την ενίσχυση της εξουσίας του Κόμματος.

Επομένως, σύμφωνα μ' αυτή την άποψη, ο Κομμουνισμός στην πράξη δεν είναι η προσωρινή δικτατορία του κόμματος που ανοίγει το δρόμο σε ένα «Χρυσούν Αιώνα» αλλά μια δικτατορία ακαθόριστης διάρκειας. Αντί για την κατάργηση των τάξεων, αρχίζει ένας νέος ταξικός διαφορισμός, αποκρυσταλλώνεται μια νέα ιεραρχία. Αντί για την κατάργηση του κράτους, η δύναμη του κράτους αυξάνεται τεράστια και τα εμπόδια στην εξάσκησή της παραμερίζονται. Στη θέση της αυτοδιοίκησης μπαίνει ένας αυστηρός συγκεντρωτικός γραφειοκρατικός έλεγχος. Μια τέτοια δικτατορία μπορεί να εφαρμόσει φωτισμένες μεταρρυθμίσεις. Με όρισμένες συνθήκες μπορεί πολύ ωραία να κερδίσει και την υποστήριξη του λαού. Στη Ρωσία, π.χ., όπου το Σοβιετικό καθεστώς ανύψωσε το γενικό βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο και συνέδεσε το όνομά του με μια μεγάλη ανάπτυξη του εθνικιστικού αισθήματος και της εθνικής ισχύος, είναι φανερό ότι την έχει κερδίσει αυτή την υποστήριξη.

Επομένως το καλύτερο που μπορεί να είναι ο Κομμουνισμός στη πράξη, είναι ένας φωτισμένος δεσποτισμός, και το χειρότερο, η ξεπεσμένη και καταπιεστική διακυβέρνηση μιας κλίκας. Άλλα όπως και κάθε άλλο αδιόριστο καθεστώς, αντιμετωπίζει διαρκώς το πρόβλημα της σταθεροποίησής του. Ο τρόπος που θα λύσουν το πρόβλημα αυτό τα κομμουνιστικά καθεστώτα της Ρωσίας και της Ανατολικής Ευρώπης — με συμβιβασμό, με πόλεμο, με την κατάργηση ή, όπως πιστεύει ο Κομμουνιστής, με την εγκαθίδρυση μιας πραγματικά δίκαιας κοινωνίας — αποτελεί ένα από τα πιο ενδιαφέροντα προβλήματα του αιώνα μας.

ΣΚ

«Η μνήμη μου είναι θαυμάσια», έλεγε μια γριά κυρία. «Τρία μόνο πράγματα δε μπορώ να θυμηθώ. Δε μπορώ να θυμηθώ όνόματα, δε μπορώ να θυμηθώ πρόσωπα και... δε μπορώ να θυμηθώ ποιο είναι το τρίτο.»

(Από το «TORONTO GLOBE AND MAIL» του Καναδά)

Διπλωμάτες χωρίς χαρτοφυλάκιο

Του Ε. Η. COOKRIDGE

(Από το «Toronto Star» του Καναδά)

«Δε χωράνε εδώ κοροϊδίες... δεν μπορείτε να μάς ξεγελάσετε», φώναξε ο Πήτερ Φρέιζερ πρωθυπουργός της Νέας Ζηλανδίας στον Ντιμίτρη Μανουίλσκου, τον Ουκρανό αντιπρόσωπο στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Όσοι αντιπρόσωποι καταλάβαιναν αγγλικά φάνηκαν στενοχωρημένοι ακούγοντας την τόσο αντιδιπλωματική γλώσσα του ξένου και κατακόκκινου από θυμό, πολιτικού των Κτήσεων.

Όμως ο κ. Μανουίλσκου δεν καταλάβαινε αγγλικά. Χαμογέλασε ευγενικά στον αντίπαλό του και περίμενε τη μετάφραση. Καθώς ο κ. Φρέιζερ τελείωνε τη φράση του, ένας μικρός «θελοφύρος» κύριος σηκώθηκε γρήγορα από το κάθισμά του. Σε ωραία Ρωσικά και ύστερα σε Γαλλικά το ίδιο ωραία, είπε: «Ο αξιότιμος αντιπρόσωπος της Ν. Ζηλανδίας έχει τη γνώμη ότι η έρμηνεία της διεξαγωγής των συζητήσεων όπως γίνεται από τους αξιότιμους αντιπροσώπους της Ουκρανίας, δεν ανταποκρίνεται απόλυτα με την συμφωνημένη ημερησία διάταξη.»

Ο κ. Μανουίλσκου εξακολούθησε να χαμογελάει: συμφώνησε να αλλάξει απόφαση και το επεισόδιο, που για μια στιγμή φάνηκε πως θα είχε συνέπειες, αποσοβήθηκε κανονικά.

Ο διερμηνέας που είχε κάνει την πιο πάνω μετάφραση, ο Ζωρζ Ματιέ, μου έδωσε ένα άλλο παράδειγμα μεταφραστικής διπλωματικότητας και τάκτ.

«Μια μέρα», μου είπε, «ένας εξοργισμένος αντιπρόσωπος, είπε σε μια σπουδαία συνδιάσκεψη: «Ο κ. Τάδε είναι ένας γελοίος χοντροκέφαλος και οι ανακοινώσεις του είναι βρωμερά φέμματα». Η μετάφραση που ακολούθησε, δίχως να περάσει ούτε μισό λεπτό, ήταν αυτή: «Ο κ. Τάδε

δεν επηρεάστηκε από τι δηλώσεις του προηγούμενου διηγητή και λυπάται που αμφισβάλνει για την απόλυτη αλήθεια των λεγομένων του!»

Έξη εβδομάδες άκουγα κάθε μέρα τις διηλίες των αντιπροσώπων 51 κρατών. Μ' έλο που στη σκηνή κυριαρχούσαν πολιτικοί ξακουστοί σε όλο τον κόσμο, πρέπει να δηλώσω ότι εκείνο που με γοήτευσε περισσότερο απ' όλα ήταν οι διερμηνείς, άντρες και γυναίκες. Μόλις καθόταν ο κάθε διηγητής, ή διηλία του επαναλαμβάνόταν γαλλικά ή αγγλικά ή μεταφραζόταν ρωσικά, ισπανικά και κινέζικα για τους αρχηγούς των σχετικών αποστολών.

Οι μεταφραστές ήταν οι μεγάλοι ήθοιοι της μεγάλης παράστασης. Ακολούθον τους διασήμους άντρες σε κάθε μεγάλη διεθνή συγκέντρωση.

Ενας απ' αυτούς είναι ο Ζωρζ Ματιέ. Ο Ζωρζ Καμινέ, ένας άλλος Γάλλος μιλάει αγγλικά, γερμανικά, ιταλικά και ολλανδικά με την ίδια ευκολία που μιλάει τη μητρική του γλώσσα. Το ίδιο ο Γκρεγκόρι Τορκέφσκου, που εκτός από τις πέντε αυτές γλώσσες μιλάει και ρωσικά και όλες τις σλαβικές γλώσσες. Ο Συνταγματάρχης Λάμπερτ Λάμοντ της Μ. Βρετανίας έχει θαυμάσια ένα σωρό γλώσσες.

Ο κ. Ματιέ έχει 25 χρόνων μεταφραστική πείρα μέσα σε διεθνείς συνδιασκέψεις. Έχει κάνει τον διερμηνέα σε ένα σωρό διασήμους άντρες, από τον Ούτλαν και τον Κλεμανσώ, ως τον Τσώρτσιλ και τον Ρούζβελτ και ίσως σε όλους τους άλλους που ζουν ακόμη. Το να κάνει τον διερμηνέα δεν θα πει να κάνει απλή μετάφραση.

Οι περισσότεροι από τους άντρες

μεταφραστές—οι γυναίκες είναι καλές σε γραπτά κείμενα, όχι όμως όταν βρεθούν σε διάλογο έντονο και εμυόλογο—κρατάνε μερικές σημειώσεις την ώρα που ακούνε μία δμιλία σχετική με τον πόλεμο ή την ειρήνη και από την όποια μπορεί να εξαρτάται το μέλλον της ανθρωπότητας. Πρέπει όμως ν' ανέδουν στο βήμα και γρήγορα, χωρίς δισταγμό, να επαναλάβουν καθαρά την δμιλία, με τρόπο που να εμπνέει εμπιστοσύνη και πολύ συχνά με λεκτικό καλύτερο από του αρχικού δμιλητή.

Άκουσα πολύ θερμότερα χειροκροτήματα ύστερα από μία ζωντανή μετάφραση, από εκείνα που διαδέχονταν την κομπιασμένη δμιλία του πραγματικού δμιλητή. Οι άνθρωποι αυτοί δεν περιορίζουν την μετάφραση στις λέξεις. Συνοδεύουν τα λόγια τους με χειρονομίες, τονίζουν τα σπουδαιότερα σημεία, υψώνουν ή χαμηλώνουν τη φωνή τους. Για να μην μακρολογούμε, δίνουν με λόγια σε μία άλλη γλώσσα, μία πλήρη εικόνα των εκφράσεων του δμιλητή που εκπροσωπούν.

Τις ιδιαίτερες, καμιά φορά καυστικές και συχνά πνευματώδεις συνομιλίες του κ. Μπέδιν με τον κ. Βισίνσκυ, που δίνουν τις κύριες κατευθύνσεις σε όλο τον κόσμο, τις παρακολούθησε ένας άδυνατος, μαυρομάλλης νέος, ο κ. Πάστερ, ή μεγαλύτερη των μεταφραστών. Ο Πάστερ, μέλος του Σοβιετικού σώματος μεταφραστών, μπορεί στη στιγμή να μεταφράσει από τις περισσότερες Ευρωπαϊκές γλώσσες. Το πιο σπουδαίο όμως είναι ότι δίνει τον ακριβή τόνο και την έκφραση του προσώπου του δμιλητή.

Δουλεύοντας με τρομερή ταχύτητα ανάμεσα στους δυο πολιτικούς, μεταφράζοντας πιο γρήγορα απ' ότι μιλούν εκείνοι, ήταν το άναυτο και των δύο. Σε μία στιγμή είναι ο χοντρός, πεισματάρης Μπέδιν, κουνάει το δείκτη του χεριού του, δλδία όπως ο Βρεταννός Υπουργός των Έξωτερικών, για να δώσει περισσότερη έμφαση στα λόγια του. Ύστερα μέσα σε ένα λεπτό,

γίνεται Βισίνσκυ, χαμογελάει πλατειά, ίσως απειλητικά για τον Μπέδιν, κουνάει χρομάτσες και κουνάει τα χέρια του.

Θυμάμαι που παρατηρούσα τον Δρ. Πάουλ Σμίτ, τον προσωπικό διερμηνέα του Χίτλερ όταν ο Νέβιλ Τσάμπερλαιν πήγε στο Μόναχο και στο Γκόντεσμπουργκ σε κείνη τη μάταιη προσπάθεια για να σώσει την ειρήνη στα 1938. Ο Χίτλερ, που δεν ήξερε άλλη γλώσσα από τα Γερμανικά, κι' αυτά σε ένα χυδαίο ιδίωμα της ιδιαίτερης πατρίδας του στην Άνω Αυστρία ανακατεμένο με τη βαρεία Πρωσσική προφορά που προσπαθούσε ν' αντιγράψει, βρισκόταν στα χέρια του διερμηνέα του. Όταν ο Φύρερ τελείωσε τον ατέλειωτο μονόλογό του, που ο κ. Τσάμπερλαιν τον άκουσε χωρίς να βγάλει λέξη, ο Σμίτ άρχισε να τον μεταφράζει με ακρίβεια και ταχύτητα.

Τα αγγλικά του όμως, καθώς τα μιλούσε με την τέλεια προφορά της Ώξφορντς, είχαν όλα τα γνωρίσματα της χυδαιότητας του Χίτλερ· είχε πετύχει τη μεγαλύτερη μεταφραστική του τελειότητα.

Οι Ρώσοι έχουν στις μεταφράσεις μία αδιαφιλονίκητη υπεροχή. Ο Μπόρις Φεοντόρωφ, διερμηνέας του Στάλιν, — ο διερμηνέας φαινόμενο — κατόρθωσε στη Γιάλτα και την Τεχεράνη αυτό το αδύνατο: να μεταφέρει στα Ρωσικά τις Τσωρτσιλιανές εκφράσεις, χωρίς κανένα δισταγμό. Ο Στάλιν γελοῖος με τη καρδιά του με το συχνά τολμηρό και καυστικό πνεύμα του Τσώρτσιλ, που για κάθε άλλον έκτός από τον Φεοντόρωφ θα ήταν, απλούστατα, αμετάφραστο. Η εθύνη των ανθρώπων αυτών είναι τρομακτική· μία κακή ή ανακριβής μετάφραση, μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές παρανοήσεις.

Ποιό είναι το μυστικό αυτών των μυαλών-φαινομένων, που δίχως μία σημείωση μπορούν και επαναλαμβάνουν μία δμιλία 20 λεπτών, γεμάτη μακροσκελές διπλωματικές φράσεις, επιστημονικούς και τεχνικούς όρους και στήλες δλόκληρες αριθμούς;

Ο κ. Ματιέ μου έδωσε το κλειδί χωρίς ωστόσο αυτό να λύνει εντελώς το μυστήριο.

Με έλεγε: «Η γλωσσολογία δεν είναι παρά η αρχή. Στην πραγματικότητα η γνώση αυτή όσο τέλεια και αν είναι, είναι απλούστατα το μέσο. Τώρα πώς θα την χρησιμοποιήσεις, αυτό είναι άλλο ζήτημα. Ο διερμηνέας πρέπει πάνω απ' όλα να είναι ψυχολόγος, να μπορεί να κρίνει την ανθρώπινη φύση, να είναι κι' αυτός διπλωμάτης. Πρέπει ακόμη να είναι λίγο ήθοποιός, ίσως τραγωδός ή καρτερίστας. Για να φτάσει να κάνει τέλεια τη δουλειά του, πρέπει να έχει άριστη μνήμη, σωστό άρχειο, κι' αυτό να μην τον εγκαταλείπει ποτέ.

«Οι διερμηνείς ποτέ δεν κρατούν στενογραφημένες σημειώσεις. Ίσως σημειώνουν μερικές λέξεις που τους χρησιμεύουν σαν κλειδί, σε οποία γλώσσα θέλουν. Πρέπει να έχουν γενικές γνώσεις και όπως γίνεται με τους περισσότερους μεγάλους μεταφραστές που έργάζονται στις μεγάλες συνδιασκέψεις, πρέπει να έχουν μία γενική ιδέα για όλα τα τρέχοντα ζητήματα, για τα επιστημονικά θέματα και τα οικονομικά προβλήματα.

«Πρέπει το μυαλό τους να είναι πάρα πολύ καθαρό, να έχουν μεγάλη δύναμη αυτοκυριαρχίας και συγκέντρωσης. Πόσες φορές ένας δμιλητής δεν χάνει τον εισμό της σκέψης του και δεν καταφέρνει να αποτελειώσει

μία φράση ή την τελειώνει παραγμένος, λέγοντας ανοησίες. Σε τέτοια περίπτωση ο διερμηνέας πρέπει να ξεπερδέψει τη φράση και να αποποιήσει το λόγο. Έτσι δεν είναι να μπορεί κανείς και πολύ πώς οι πολιτικοί κρένονται από το στόμα των διερμηνέων».

Η δουλειά του διερμηνέα πληρώνεται πολύ καλά· το άξιζε όμως. Ένας καλός διερμηνέας παίρνει 20 δολ. την ώρα και εργάζεται 2—3 ώρες κάθε μέρα σε μία μεγάλη συνδιάσκεψη.

Πολλοί απ' αυτούς είναι ελεύθεροι σκοπευτές. Γυρίζουν όλο τον κόσμο. Τους βλέπεις στο Παρίσι για μία συνδιάσκεψη ειρήνης· στο διάστημα αυτό βρίσκουν καμιά δουλειά σε ένα επιστημονικό συνέδριο στις Βρυξέλλες ή σε μία οικονομική συνδιάσκεψη στην Όττάβα.

Πηγαίνουν στην Ν. Τόρκη για τον Ο.Η.Ε. Συχνά μένουν λίγους μήνες χωρίς δουλειά, τρώνε από τα έτοιμα, αρνούνται προσφορές που τις θεωρούν κατώτερες από το ύψος τους, βέβαιοι πάντα πως θα τους καλέσουν όταν φτάσει καμιά νέα μεγάλη στιγμή.

Αυτοί είναι οι διερμηνείς που μιλήσα μαζί τους και που με διαβεβαίωσαν πως από καιρό σε καιρό είναι αναγκασμένοι να ξεκουράζονται, να ζουν αποτραβηγμένοι σε κάποιο χωριό, πάνω στο βουνό, μακριά από λέξεις, σε όποια γλώσσα κι' αν ανήκουν.

Ναπολέον Βοναπάρτης (στον γραμματέα του): Και εσύ δα μείνεις αθάνατος, Μπουριέν.
Μπουριέν: Γιατί, Στρατηγέ μου;
Ναπολέον: Μα αφού είσαι δικός μου γραμματέας!
Μπουριέν: Ποιός είναι άραγε ο γραμματέας του Μεγάλου Αλεξάνδρου;

(Από το «STRAND MAGAZINE»)

Τὰ Παράξενα τῶν Χρωμάτων

ΟΙ ΠΡΩΤΟΓΟΝΟΙ λαοί κάθε φυλής βάφονται με διάφορα χρώματα για να προκαλούν φόβο. Σύμφωνα με τον Λέιτ Κάιτσο, οι αρχαίοι Βρεταννοί χρωματίζονταν με λουλάκι. Οι πολέ-
-ες ενδ σο κισαυος
-αλλεβρεζοι το ου
-ντρο (ψευδο) νου

μιας της Ουγκάντα βάφουν το μισό σώμα τους κόκκινο ή μαύρο και το άλλο μισό μπλε. Οι κάτοικοι των νησιών Φίτζι προτιμούν να βάφονται με κόκκινο, μαύρο και μπλε χρώμα. Οι φυλές της Αυστραλίας ζωγραφίζουν το σώμα τους με κίτρινες λουρίδες από όχρα, μ' όλο που πολλές φορές προτιμούν κόκκινες λουρίδες με λευκά στίγματα.

ΤΟ ΜΑΥΡΟ χρώμα απορροφά θερμότητα. Ένα λιμάνι της Νέας Αγγλίας στις Ηνωμένες Πολιτείες παγώνει κάθε χρόνο. Τώρα όμως έχει βρεθεί ένας καινούριος τρόπος για να το καθαρίζουν από τους πάγους. Ίσιώνουν τον πάγο και βάφουν μια πλατιά λουρίδα με μαύρο χρώμα που

τραβά τις ακτίνες του ήλιου. Έτσι ο πάγος λιώνει και σχηματίζεται ένα κανάλι προτού αρχίσει να λιώνει ο πάγος. Σε μια εξερεύνηση του Πόλου, είχαν βάψει μαύρα τα βυτία με το νερό. Την ημέρα το μαύρο χρώμα τραβούσε τη θερμότητα κι έτσι το νερό ήταν προφυλαγμένο τη νύκτα και δεν πάγωνε.

ΟΙ ΕΡΥΘΡΟΔΕΡΜΟΙ της Αμερικής διαν. θέλανε να κηρύξουν τον πόλεμο, συνήθιζαν να καρφώνουν ένα κατακόκκινο πέλεκυ στο είδωλο του θεού του πολέμου.

ΕΠΕΙΔΗ στο Όλινδός των Ηνωμένων Πολιτειών οι εργάτες που μά-
-ζεναν τις ντομάτες δυσκολεύονταν να βρίσκουν ποιές είχαν ώριμες για κό-

ψιμο, οι παραγωγοί ζημιώνονταν. Κάλεσαν λοιπόν έναν ειδικό στα χρώματα κι' αυτός έφτιαξε ένα βερνίκι για τα νύχια που είχε ακριβώς το χρώμα της ώριμης ντομάτας. Οι εργάτες και οι εργάτριες έβαψαν τα

νύχια τους μ' αυτό κι' έτσι δεν δυσκολεύονταν να ξεχωρίσουν τις ώριμες ντομάτες.

ΚΑΠΟΤΕ στη Γαλλία είχαν πολύ της μόδας τα χρωματιστά ματόκλαδα που ήταν φτιαγμένα από πολύτιμα πετρά-

δια. Έπάνω στα φυσικά ματόκλαδα, προσαρμόζανε μικροσκοπικά ζωφείρια περασμένα σε πολύ λεπτή κλωστή.

ΤΟ ΚΥΡΙΩΤΕΡΟ χρώμα στο ανθρώπινο μάτι είναι το καστανό. Τα άλλα χρώματα δεν όφειλονται σε διαφορετικούς χρωματισμούς αλλά στην αναλογία της κατανομής του καστανού χρώματος.

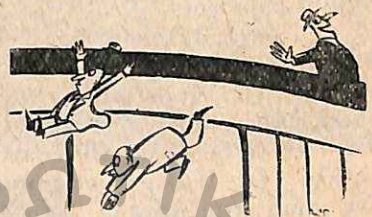
ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ πιθήκους και τον άνθρωπο, όλα τ' άλλα θηλαστικά έχουν άχρωμοτητα. Η ιδέα πως το

κόκκινο χρώμα ερεθίζει τον ταύρο δεν στηρίζεται πουνενά: το ίδιο αποτέλεσμα θα είχαμε αν ο ταυρομάχος χρησιμοποιούσε αντί για κόκκινο, ένα πανί άσπρο.

ΟΙ ΑΝΑΤΟΙΚΕΣ φυλές συνήθιζαν να παριστάνουν με χρώματα τα τέσσαρα σημεία του ορίζοντα στην πυξίδα. Το λευκό ήταν ο Νοτιάς, το κόκκινο ο Βοριάς, το κίτρινο ή 'Ανατολή και το μαύρο ή Δύση. Σε μερικά απομακρυσμένα μέρη της Κίνας υπάρχει ακόμα αυτή η συνήθεια: βάφουν τις πύλες της πόλης ανάλογα με τη θέση τους.

ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ μας επηρεάζουν συναισθηματικά. Οι περισσότεροι από μας συνδέουν το πορφύρεο χρώμα με τη βασιλική μεγαλοπρέπεια και το πράσινο με τη ζωτικότητα, το σφρέ-
-γος. Επίσης το πράσινο θεωρείται

χρώμα που ξεκουράζει. Τη Γέφυρα Μπλάκφραϊαρ στο Λονδίνο την έχουν βάψει χτυπητή πράσινη για να εμποδίζουν τις αυτοκιτονίες. Το αποτέλεσμα ήταν να ελαττωθούν οι αυτοκιτονίες κατά το 1/3.

ΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ αίμα δεν είναι μονάχα προνόμιο της αριστοκρατίας. Όλοι οι άνθρωποι έχουν γαλάζιο και κόκκινο αίμα: το κόκκινο κυκλοφορεί στις αρτηρίες και το γαλάζιο στις φλέβες. Το γαλάζιο αίμα είναι αίμα που έχει χάσει το οξυγόνο και περιέχει διοξείδιο του άνθρακα. Αυτό το αίμα πηγαίνει στους πνεύμονες όπου ξαναπαίρνει το οξυγόνο του και περνά πάλι στην κυκλοφορία μας, κόκκινο.

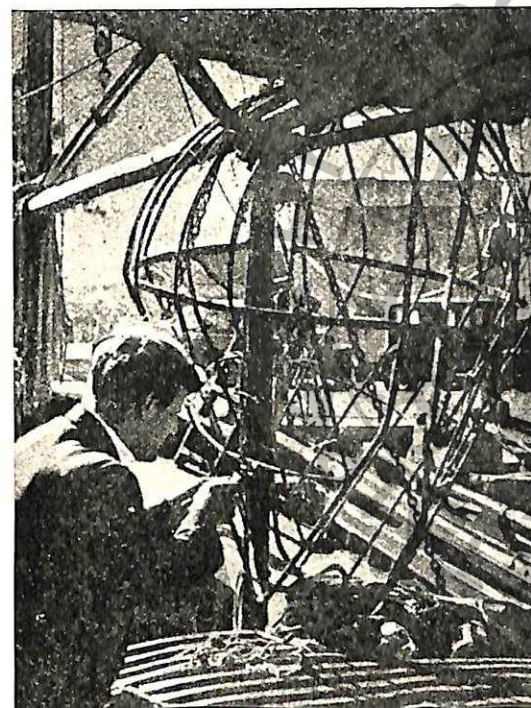
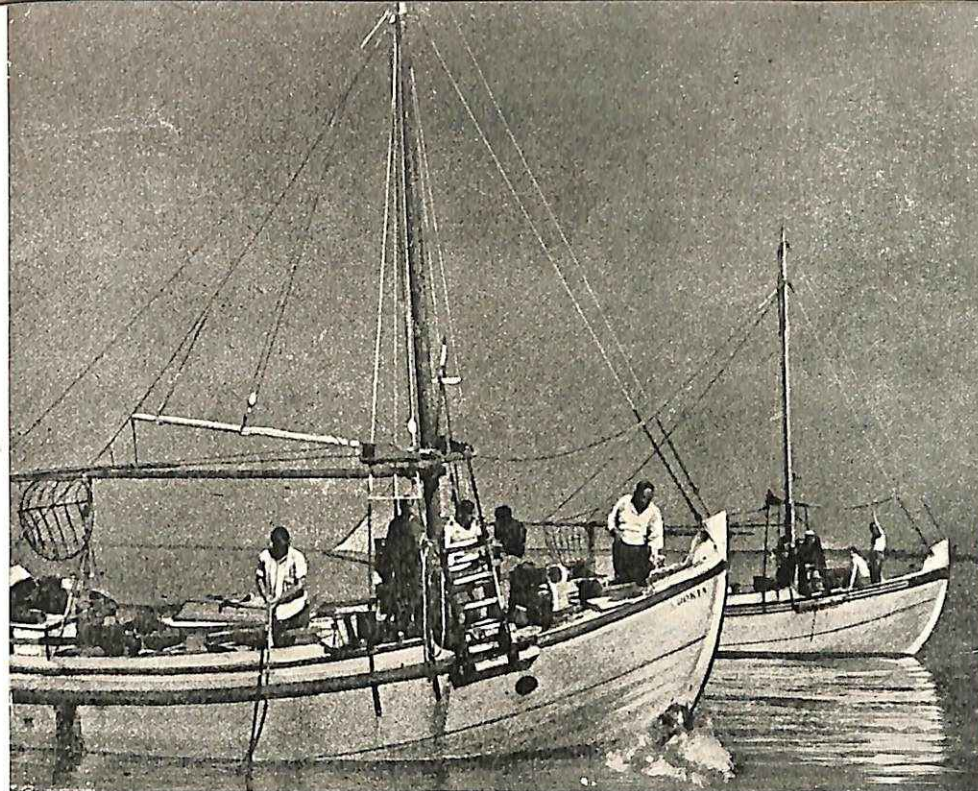
Σφουγγαριέρες ψαρεύουνε

Τὸ ψάρεμα τῶν σφουγγαριῶν ξανάρχισε πάλι. Στὴν Ἀγγλία καὶ ἄλλες χώρες τὰ σφουγγάρια στὸν πόλεμο εἶταν σπάνια καὶ πανάκριβα. Ἴσως δὲν εἶναι μακριὰ ὁ καιρὸς ποὺ οἱ ἄνθρωποι θὰ μπορέσουν νὰ πετάξουν τὸ παλὸ τριμμένο τους σφουγγάρι καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἓνα καινούριο, προπολεμικὸ, ποὺ δὲ θὰ κοστίζει καὶ καμιὰ περικοπὴ.

Οἱ ρηχὲς θάλασσες ἔξω ἀπὸ τὰ νησιά Μπαχάμα καὶ τὴ Φλωρίδα εἶναι οἱ καλύτεροι σφουγγαρότοποι, καλύτεροι καὶ ἀπὸ τὴ Μεσόγειο. Τὰ πλοῖα καὶ οἱ ναῦτες ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν πολεμικὴ ὑπηρεσία καὶ ἡ Φλωρίδα βρίσκεται στὶς φούριες τῆς. Ἡ δουλειὰ εἶναι δύσκολη. Οἱ ἔμπειροι δύτες εἶναι σπάνιοι καὶ ζητοῦνε πολλὰ. Οἱ Ἕλληνες σφουγγαράδες εἶναι ἰδιαίτερα ἐπιδέξιοι καὶ γι' αὐτὸ περιζήτητοι. Τὰ σφουγγάρια εἶναι ἄφθονα, ἀφοῦ στὰ 4 χρόνια τοῦ πολέμου κανεὶς δὲν τὰ πείραξε. Ἔτσι τὰ σφουγγαράδικα — ὁλόκληρος στόλος ἀπὸ 176 βενζίνες — ἐλπίζουν πὼς τὰ σφουγγάρια ποὺ θὰ μαζέψουν θὰ ἀξίζουν κάπου 1.000.000 λίρες.

Τὸ σφουγγάρι ποὺ ἀγοράζετε δὲν εἶναι ἐκεῖνο ποὺ πιάνει ὁ σφουγγαράς. Τὸ δικό σας δὲν εἶναι παρὰ ὁ σκελετὸς ἐνὸς θαλάσσιου ὄργανισμοῦ, ἡ καλύτερα, ὁλόκληρη σύναξη ἀπὸ μαλάκια μέσα στὸ ἴδιο μέρος. Τὰ μαλάκια αὐτὰ βγάζουν μιὰ οὐσία τόσο πυκνὴ ποὺ σχηματίζει γύρω τους ἓνα εἶδος παχιᾶς κόλλας. Μερικὰ τρέφονται κιόλας ἀπ' αὐτήν, ὅταν δὲν μποροῦν νὰ βροῦν τίποτε ἄλλο. Ἔτσι τὰ βρίσκει ὁ δύτες: νὰ ζοῦνε ἁρμονικά, μέσα σ' ἓνα δικό τους ἰδιόρρυθμο σοσιαλισμό. Ὅταν κανένα σφουγγάρι ξεφύγει ἀπὸ τὴν ὁμάδα του, γονιμοποιεῖται μονάχο του καὶ μεγαλώνει 2,5 πόντους κάθε χρόνο. Ὅταν ἔχει φτάσει στοὺς 10 μπορεῖ νὰ τὸ πάρει ὁ δύτες. Ὡς τότε τὸ σφουγγάρι ζεῖ τὴ δική του ζωὴ, μὲ τὰ δικά του αἰσθήματα σ' ἓνα δικό του κόσμο.

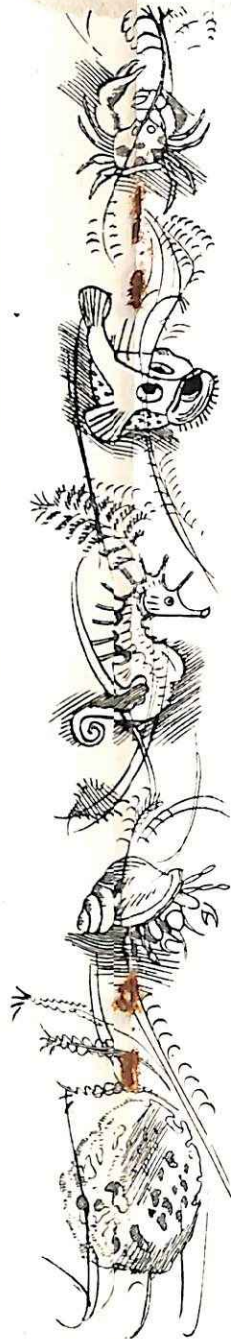
(Οἱ φωτογραφίες εἶναι ἀπὸ τὸ «Picture Post»)

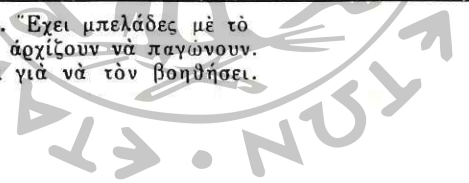
Οἱ ψαράδες ξεκινᾶνε ἀπὸ τὴ Φλωρίδα. Ἐδῶ τὴ θέση τῶν ψαριῶν ἔχουν πάρει τὰ σφουγγάρια, καὶ τῶν ψαράδων οἱ δύτες. Τὴ βενζίνα τους τὴν ἔχουν βαφτίσει «Εὐδοκία». Ὅλοι στὶς 175 ἄλλες ὅμοιες βενζίνες ἐλπίζουν πὼς τὰ σφουγγάρια ποὺ θὰ βγάλουν φέτος θὰ ἀξίζουν περίπου 1.000.000 λίρες.

Τὸ φτιάξιμο τῶν δίχτυων θέλει προσοχή. Τὰ δίχτυα πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἐλαφριά, γιὰ νὰ μποροῦν οἱ δύτες νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν εὐκόλα· πρέπει ὅμως νὰ εἶναι καὶ ἀρκετὰ βαριά, γιὰ νὰ μὴ χαλαρώνουνε μέσα στοῦ νερό.

Ο δύτης κατεβαίνει. Σε βάθος 100 ποδιών
βρίσκεται ανάμεσα στα σφουγγάρια. Γρή-
γορα βάζει όσα μπορεί μέσα στο δίχτυ του.

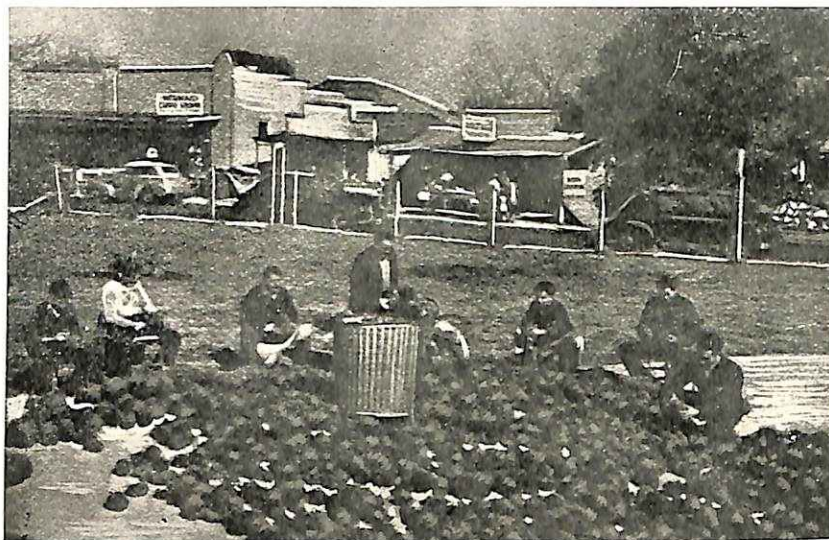

Ο δύτης βρίσκει δυσκολίες. Έχει μελάδες με το
δίχτυ του. Τα δάχτυλά του αρχίζουν να παγώνουν.
Ένας φίλος του κατεβαίνει για να τον βοηθήσει.

Τί να είναι; Φυτά η ζώα; Οί επιστήμονες, γιά νά μπερδεύουν τούς κοινούς θνητούς, τά λένε «παράζωα». Όστόσο είναι κοινά σφουγγάρια, και γιά τούς Έλληνες σημαίνουν πλούτο. (Κάτω) Τό πλήρωμα τής «Ευδοκίας» μάζεψε σέ 3 εβδομάδες σφουγγάρια πού αξίζουν 10 εκατομ. δραχμές.

Πλωτοί μετεωρολογικοί σταθμοί

Του ANDERS ANGSTRÖM *

(Από τὸ «Göteborgs Sjöfarts-och Handelstidningen» τῆς Σουηδίας)

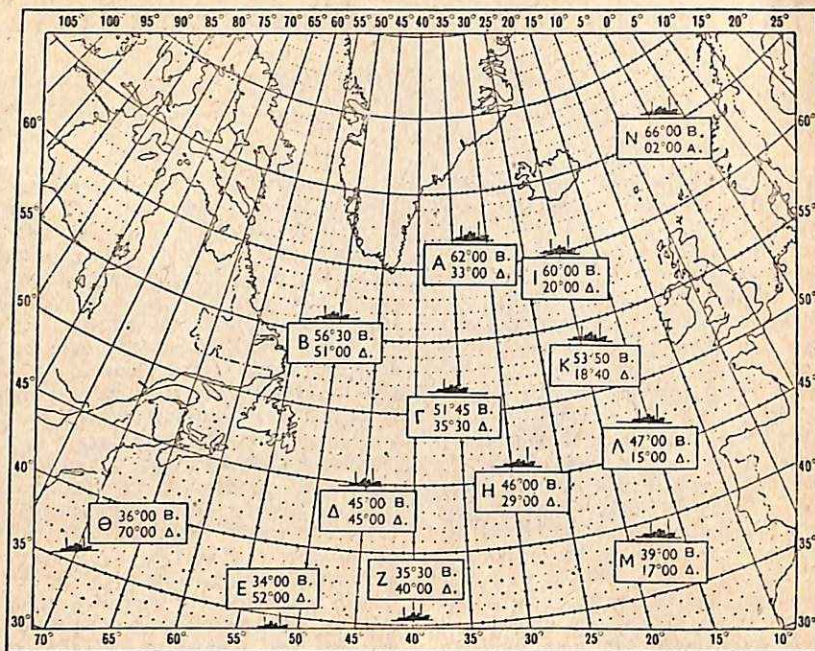
Τὰ τρία μεγαλύτερα κατορθώματα τῆς μετεωρολογικῆς προόδου προήλθαν ἀπὸ τρεῖς διαφορετικούς πολέμους. Ἡ σύγχρονη μετεωρολογία χρονολογείται ἀπὸ τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο. Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1854 μιὰ τρομερὴ θύελλα προκάλεσε μεγάλες καταστροφές στὰ πλοῖα τοῦ Ἀγγλογαλλικοῦ στόλου πού βρισκόταν στὴ Μαύρη Θάλασσα καὶ πολιορκούσε τὸ Ρωσικὸ φρούριο τῆς Σεβαστοπόλης. Όταν μελετήθηκαν οἱ καιρικές συνθήκες πού προηγήθηκαν ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τῆς θύελλας στὴ Μαύρη Θάλασσα, βρέθηκε ὅτι καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα σημεία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἠπείρου εἶχαν ξεσπάσει ἄγριες θύελλες. Γεννήθηκε τότε τὸ ἐρώτημα ἂν ἡ θύελλα εἶχε ἀκολουθήσει μιὰν ὁρισμένη πορεία καὶ μήπως ἡ πορεία αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ εἶχε ἐπισημανθῇ ἀπὸ πρὶν, ἂν ὑπῆρχαν πληροφορίες ἀπὸ μετεωρολογικοὺς σταθμοὺς πού θὰ εἶχαν ἐγκατασταθεῖ σὲ μιὰν εὐρύτατη περιοχή. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶταν ὅτι ἀντέστη στὸν περίφημο ἀστρονόμο Λεβεριέ νὰ ὁργανώσει στὴ Γαλλία τὴν πρώτη σύγχρονη μετεωρολογικὴ ὑπηρεσία, πού θὰ βασιζόταν κυρίως στὶς ἀναφορές πού θὰ ἔδιναν εἴκοσι λιμάνια τῆς Γαλλίας γιὰ τούς ἀνέμους καὶ τίς καιρικές συνθήκες.

Ὁ πόλεμος τοῦ 1914-18 ἔδωσε τὴ νέα μεγάλη ώθηση. Οἱ περισσότερες χώρες δὲν ἔπαιρναν μετεωρολογικὲς εἰδήσεις ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶταν ὅτι σὲ κάθε ξεχωριστὴ χώρα ἐγκαταστάθηκε ἓνα πολὺ πυκνὸ δίκτυο σταθμῶν. Ὁ Νορβηγὸς καθηγητὴς Βίλχελμ Μπιγιέρνες ἀνέλαβε μὲ τούς μαθητές του, πρῶτα στὴ Λειψία καὶ ἀργότερα στὸ Μπέργ-

κεν, τὴ μελέτη δῶν τῶν γενικῶν μετεωρολογικῶν χαρτῶν πού ὑπῆρχαν τότε. Ἡ δουλειὰ αὐτὴ καὶ ἡ ἀφθονία τῶν λεπτομερειῶν πού περιεῖχαν οἱ μετεωρολογικοὶ χάρτες, δόγησαν στὴν ἀνακάλυψη τῶν λεγομένων «ἀτμοσφαιρικῶν μετώπων» πού χαράζουν τὰ ἐξωτερικὰ ὅρια διαφόρων ἀτμοσφαιρικῶν ρευμάτων. Ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν τῶν «μετώπων» εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ τὴν ὁργάνωση μιᾶς σύγχρονης μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας.

Ύστερα ἦρθε ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος μὲ τὴ μεγάλη συμβολὴ τῶν πλωτῶν μετεωρολογικῶν σταθμῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου οἱ Σύμμαχοι εἶχαν σκοπίσει πολλὰ τέτοια πλοῖα σταθμῶς στὸ Βόρειο Ἀτλαντικόν· τὸ κύριο ἔργο τους εἶταν νὰ κάνουν μετεωρολογικὲς παρατηρήσεις καὶ νὰ στέλνουν ἀναφορές σὲ ὁρισμένες ἀπὸ πρὶν ὥρες. Ἡ ἀξία τῶν ἀναφορῶν αὐτῶν, κυρίως γιὰ τὴν ὑπερατλαντικὴ ἐναέρια συγκοινωνία, ἔκανε τὴν Η.Δ.Π.Α.Ο. (PICAO: Provisional International Civil Aviation Organisation) τὴν Προσωρινὴ Διεθνή Πολιτικὴ Ἀεροπορικὴ Ὁργάνωση, νὰ περιλάβει στὴν ἡμερησία δ.άταξη τῆς συνέλευσής της, πού ἔγινε στὸ Δουβλίνο τὸ Μάρτιο τοῦ 1946, τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσο πρέπει νὰ μονιμοποιηθεῖ ἡ ὁργάνωση αὐτῶν τῶν πλωτῶν μετεωρολογικῶν σταθμῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ὑπεβλήθη ἡ πρόταση ν' ἀναλάβουν τὴν ἀγορὰ καὶ τὴ συντήρηση τῶν ἀπαιτούμενων πλοίων ὅσα κράτη ἐνδέχεται νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ σχέδιο αὐτό. Ἡ Η.Δ.Π.Α.Ο. ἐπρότεινε ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθοῦν 13 πλοῖα-σταθμοὶ καὶ τὰ κράτη πού θὰ ἔπαιρναν μέρος στὸ σχέδιο εἶταν τὸ Βέλγιο, ἡ Μ. Βρεταννία, ὁ Καναδὰς, ἡ Γαλλία, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Ἰσλανδία, ἡ Νορβηγία,

* Ὁ δρ. Ἄντερς Ἀνγκστρόμ εἶναι ὑποδιευθυντὴς τοῦ Σουηδικοῦ Μετεωρολογικοῦ καὶ Ὑδρολογικοῦ Ἰνστιτούτου.

Ο χάρτης αυτός δείχνει τις θέσεις των 13 πλωτών μετεωρολογικών σταθμών που προτείνεται να ιδρυθούν. Οι Ήνωμένες Πολιτείες θα είναι υπεύθυνες για τα πλοία Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ. Για το Β θα φροντίζουν οι Ήνωμ. Πολιτείες με τον Καναδά, για το Ι και Κ το Βέλγιο, η Ολλανδία για το Λ, η Γαλλία για το Μ και η Νορβηγία, η Σουηδία και η Μεγάλη Βρεταννία για το Ν.

ή Ισπανία, η Σουηδία και οι Ήνωμένες Πολιτείες. Κι' επειδή η Δανία διατηρεί μερικούς σταθμούς στις Νήσους Φαρόες και στη Γροιλανδία, θεωρήθηκε ότι είχε ήδη αποδεχτεί μιαν ευθύνη με τόσο μεγάλη και διεθνή σημασία, που να την απαλλάσσει από την υποχρέωση της άμεσης συνεργασίας στην οργάνωση των πλωτών αυτών σταθμών. Όταν τα μέλη της Π. Δ.Π.Α.Ο. ξανασυναντήθηκαν αργότερα το 1946 στο Μοντρεάλ, το σχέδιο είχε τόσο προχωρήσει ώστε είχαν τώρα πιά δυνατό να γίνουν ακριβέστεροι υπολογισμοί, που προσδιόριζαν την συμβολή των διαφόρων ενδιαφερομέ-

νων χωρών. Οι υπολογισμοί στηρίχτηκαν προπαντός στην αναλογία της ανάεριας υπερατλαντικής συγκοινωνίας που παρουσίαζε κάθε χώρα.

Οι εταιρίες ναυτιλίας συγκοινωνιών θεώρησαν ότι το ζήτημα είναι πολύ επείγον και η Π.Δ.Π.Α.Ο. κάλεσε τους αντιπροσώπους των ενδιαφερομένων χωρών σε μία συνέλευση, που έγινε στο Λονδίνο τον Σεπτέμβριο του 1946, με σκοπό τη σύναψη προκαταρκτικής συμφωνίας πάνω σ' όλες τις οργανωτικές λεπτομέρειες της νέας υπηρεσίας.

Τ' αποτελέσματα αυτής της συνέλευσης ήταν σε γενικές γραμμές τα ακό-

λουθα: Να εγκατασταθούν στο Βόρειο Ατλαντικό δεκατρία τέτοια πλοία (οι θέσεις τους φαίνονται στο χάρτη στη σελίδα 22). Οι Ήνωμένες Πολιτείες θ' αναλάβουν όλη την ευθύνη για τα επτά από τα πλοία αυτά και μερική ευθύνη, σε συνεργασία με τον Καναδά, για ένα ακόμη. Η Μ. Βρεταννία αναλαμβάνει ολόκληρη την ευθύνη για δύο, και για ένα ακόμη σε συνεργασία με την Νορβηγία και τη Σουηδία. Η Γαλλία ένα, και η Ολλανδία και το Βέλγιο, οι δυο μαζί, άλλο ένα.

Πώς γίνεται η εγκατάσταση αυτών των πλοίων-σταθμών και ποιές είναι οι αποστολές τους; Στον πόλεμο τα σταθμευμένα αυτά πλοία είχαν κυρίως φρεγάτες· είχαν πλήρωμα 117 άνδρες και κάθε σταθμός διέθετε δύο ή τρία πλοία. Δηλαδή, χρειαζόνταν κατά κανόνα τουλάχιστον δύο πλοία για να συντηρηθεί ένας σταθμός, επομένως τα έξοδα της συντήρησης ήταν πολλά.

Αλλά τον καιρό της ειρήνης είναι δυνατό να λιγοστεύουν πολύ τα έξοδα αυτά. Δε θα είναι ανάγκη να χρησιμοποιούνται πλοία τόσο μεγάλα όσο οι φρεγάτες, κι' όσο για τα πλήρωμα, αυτά θα ελαττωθούν αυτομάτως. Έγινε η πρόταση να χρησιμοποιηθούν κορβέτες με πλήρωμα 40 μό- νον άνδρες, μαζί με το μετεωρολογικό προσωπικό και τους άουρματιστές. Αλλά και πάλι, μ' όλες αυτές τις ελαττώσεις, τα έξοδα παρέμειναν σημαντικά. Η Σουηδική επιτροπή υπολόγισε τα ετήσια έξοδα του σταθμού σε 135.000 λίρες περίπου. Αλλά τόσα χρειαζόνταν για την αγορά και τον εξοπλισμό κάθε σταθμού. Η ωφελιμότητα του σχεδίου και τα πολύτιμα αποτελέσματα που αναμένονται από την εφαρμογή του φτάνουν άραγε για να δικαιώσουν αυτά τα τόσο μεγάλα έξοδα; Αλλά προτού δοθεί απάντηση σ' αυτή την ερώτηση πρέπει να εξεταστεί λεπτομερώς ο αντικειμενικός σκοπός και οι χρησιμότητες των πλωτών σταθμών.

Αυτά τα πλοία-σταθμοί προορίζον-

ται κυρίως για μετεωρολογικές παρατηρήσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται ή μέτρηση της θερμοκρασίας, της υγρασίας, της ατμοσφαιρικής πίεσης και της ταχύτητας του ανέμου στα ψηλότερα στρώματα, και για τη μετάδοση αυτών των πληροφοριών στις μετεωρολογικές υπηρεσίες, ιδιαίτερα σ' αυτές που απασχολούνται με υπερ-ατλαντικές πτήσεις. Το έργο των μετεωρολογικών υπηρεσιών είναι να παρέχουν πληροφορίες για τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν σε σχετικά μεγάλες περιοχές· αλλά πάντα σκόνταφταν τρομερά από τη σχεδόν ολοκληρωτική έλλειψη των παρατηρήσεων σταθερών σταθμών από το μεγαλύτερο μέρος της υδρογείου: την επιφάνεια των ωκεανών. Το μειονέκτημα αυτό αποδείχτηκε ακόμη πιο σοβαρό όταν οι υπηρεσίες αντιμετώπισαν το έργο της παροχής πληροφοριών για τις υπερ-ατλαντικές πτήσεις. Ένα αεροπλάνο που ξεκινούσε για την περιπέτεια—γιατί είναι και τώρα ακόμα μία περιπέτεια ως ένα σημείο—της πτήσης πάνω από τον Ατλαντικό, θα έπρεπε για λόγους στοιχειώδους ασφαλείας να είναι σε θέση να ξέρει τουλάχιστο τα κυριότερα χαρακτηριστικά του καιρού και των εξελίξεών του πάνω από τον Ατλαντικό. Η αξιόπιστη σχεδιαγράψση της πτητικής γραμμής, με τα ρεύματα του αέρα, τα νέφη, και τις περιοχές όπου επικρατεί ομίχλη, σημαίνει τον περιορισμό του νεκρού φορτίου σε εφεδρικά καύσιμα και την αντικατάστασή του με προσοδοφόρο φορτίο εμπορευμάτων ή επιβατών. Οι Αμερικανοί υπολογισμοί αποδεικνύουν ότι ο οργανισμός των πλωτών μετεωρολογικών σταθμών στον Βόρειο Ατλαντικό θα ελάττωνε κατά 10% το κόστος των αεροπορικών μεταφορών.

Ο ακριβής προϋπολογισμός είναι βέβαια δύσκολος στο τέλος το προτεινόμενο σχέδιο θα αποδειχτεί δπωσδήποτε επικερδές. Ανεξάρτητα όμως από τους οικονομικούς υπολογισμούς, πρέπει να υπολογιστεί και η μεγαλύτερη ασφα- λεια που θα παρέχεται για τη ζωή των πληρωμάτων και των επιβατών.

Μπορούμε με τόν υπνωτισμό νά ἐξα-
ναγκάσουμε ἕναν ἄν-
θρωπο νά ἐγκληματί-
σει; Αὐτό τὸ ἐρώτημα
τὸ ἔχουν ἐξετάσει οἱ
εἰδικοί ψυχολόγοι ἐδῶ
καὶ πολλὰ χρόνια. Ἐ-
νῶ οἱ γνῶμες τῶν εἰ-
δικῶν διχάζονται, οἱ
μὴ εἰδικοί ἀκοῦνε συ-
νήθως πὼς δὲν εἶναι
δυνατὸ ὑπνωτίζοντας ἕ-
ναν ἄνθρωπο νά ἐπιδράσουμε πάνω του
ἔτσι ὥστε νά κάνει κάτι ἀντίθετο με-
τὶς ἠθικὲς του ἀντιλήψεις. Ὁ Δρ. Χέρ-
μαν Ράϊστρουπ, ἕνας ἀπὸ τοὺς κορυ-
φαίους ψυχολόγους τοῦ Δημοτικοῦ Ψυ-
χιατρείου τῆς Κοπεγχάγης, προσπά-
θησε νά ἀποδείξει πὼς ἡ θεωρία αὕτη
δὲν εἶναι σωστή.

Τελευταίως, σὲ μιὰ συνεδρίαση τῆς
Δανικῆς Ψυχιατρικῆς Ἑταιρίας, ἀνα-
φέρθηκε σὲ πειράματά του μὲ ἕνα μέν-
τιο πού τὸ ἀνάγκασε μὲ τὴν ἐπίδρα-
ση τοῦ ὑπνωτισμοῦ νά κάνει ὁρισμένα
ἐγκλήματα. Καὶ γιὰ νά πείσει τὸ ἀ-
κροατήριό πὼς τὰ ἐγκλήματα αὐτὰ
εἶχαν γίνῃ ἀληθινὰ (δηλ. ἐγκλήματα
μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐννοία) εἶχε
πάρει μιὰ ταινία ἀπ' ὅπου δὲν ἔλειπε
καμιὰ λεπτομέρεια. Τὸ ἐγκλημα πού
ὁ Δρ. Ράϊστρουπ διέταξε τὸ μέντιο νά
κάνει δὲν εἶταν τίποτα λιγώτερο ἀπὸ
μιὰ δολοφονία. Ἐδῶς σὴν ὑπνωτι-
σμένη κυρία ἔνα περίστροφο καὶ ἐκείνη
πυροβόλησε τὸ πρόσωπο πού ἐπρόκειτο
νὰ «σκοτωθεῖ». Ἡ νευρικότητά της
τὴν ὥρα πού χτυποῦσε πρέπει, κατὰ
τὸν Δρ. Ράϊστρουπ, νά θεωρηθεῖ ὡς ἄ-
πόδειξη πὼς εἶχε πεισθῇ ὅτι πραγμα-
τικά ἔκανε ἕνα ἐγκλημα. Φυσικά τὸ
περίστροφο δὲν εἶταν γεμάτο κι' ἔτσι
δὲν ἔγινε τίποτα φοβερό. Ὅμως ἡ ὑ-
πνωτισμένη, δίχως ἀμφιβολία πίστευε
πὼς ὁ πυροβολισμὸς της εἶχε βρῇ τὸ
θύμα της.

Ὁ Δρ. Ράϊστρουπ συνέχισε τὸ πείρα-
μά του, καὶ ἀργότερα τὴν ἔπεισε μὲ
μετα-ὑπνωτικὴ ὑποβολή νά πέσει ἐμ-
πρὸς ἀπὸ ἕνα αὐτοκίνητο τῶν Πρώτων

ΥΠΝΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑ

Ἀπὸ τὸ
«Politiken»
τῆς Κοπεγχάγης

Βοηθειῶν γιὰ ν' αὐτο-
κτονήσει. Ἡ μετα-ὑπνω-
τικὴ ὑποβολή γίνεται
μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:
Ὁ ὑπνωτιστὴς πού κά-
νει τὸ πείραμα, βάζει
στὸ μυαλὸ τοῦ ὑπνωτι-
ζόμενου προσώπου μιὰ
ιδέα ὅταν ξυπνήσει τὸ
μέντιο μὲ τὴν πραγ-
ματοποίησιν σὲ μιὰ ὁρι-
σμένη στιγμή. Ὅταν ξύ-
πνησε ἡ κυρία αὕτη αἰ-

σθανόταν ἐντελῶς φυσιολογικά καὶ
βγήκε ἀπὸ τὸ δωμάτιο. Πῆγε στὸν
κῆπο τοῦ νοσοκομείου, ἐνῶ ὁ γι-
ατρός τὴν παρακολουθοῦσε μὲ προσοχή,
καὶ τὴ στιγμή πού περνοῦσε ἕνα αὐτο-
κίνητο τῶν Πρώτων Βοηθειῶν, ἡ ὑπο-
συνειδητὴ διαταγὴ ἄρχισε νά ξυπνάει
μέσα της μὲ μιὰ ἀκατανίκητη δύναμη.
Ἐπεσε ἴσια πάνω στὸ αὐτοκίνητο. Ὁ
δ οδηγός, πού φυσικά τὸ ἤξερε ἀπὸ πρὶν,
σταμάτησε τὸ αὐτοκίνητο καὶ ἔτσι δὲν
ἔγινε τίποτα σοβαρό.

Ὅλες οἱ λεπτομέρειες αὐτοῦ τοῦ πει-
ράματος κινηματογραφήθηκαν ἔτσι
ὥστε νά μὴ μένει καμιὰ ἀμφιβολία
γιὰ ὅ, τι ἔγινε. Στὴ συζήτηση ὅμως πού
ἀκολοῦθησε τὴν προβολή τῆς ταινίας,
ὁρισμένα μέλη τῆς Ψυχιατρικῆς Ἑται-
ρίας ἐκφράσανε τὴ γνώμη πὼς τὸ μέν-
τιο μὲ εἶχε ἐνεργήσει ἄλλοιῶς ἢ
δὲν ἤξερε ὅτι μπορούσε νά ἐμπιστευ-
ται ἀπόλυτα στὸ γιαντρί.

Αὐτὸ ὡστόσο τὸ ἀρνήθηκε ἐπιμονα ὁ
Δρ. Ράϊστρουπ. Δῆλωσε μάλιστα ὅτι ἡ
γυναίκα δὲν ἤξερε κανὸν εἶταν ὑπο-
κειμένο πειράματος. Δὲν εἶχε συνειδη-
τὴ γνώση γιὰ κεῖνα πού τὴν εἶχε δια-
τάξει νά κάνει καὶ ἐπομένως δὲν εἶταν
οὐδὲν νὰ βλέπουν τὸ πείραμα ὡς κάτι
σκηνοθετημένο. Δὲν ἤξερε ἀκόμη οὔτε
πὼς τὸ περίστροφο εἶταν ἄδειο, οὔτε
πὼς τὸ αὐτοκίνητο θὰ σταματοῦσε. Στὴν
πραγματικότητα δὲν εἶχε τὴν παραμι-
κρὴ συνειδηση γιὰ τὸ τί της εἶχαν πῆ
μέσα στὸν ὕπνο της νά κάνει. Ἐκτε-
λοῦσε τίς διαταγὰς πού ἔπαιρνε χω-
ρίζνὰ ἔχει δική της βούληση καὶ
τὴν παραμικρὴ γνώση τοῦ τί ἔκανε.

Διάλογος τῆς φυλακῆς

Τοῦ BORIS VILDÉ
(Ἀπὸ τὸ «Europe», Παρίσι)

Στις 15 Δεκεμβρίου 1940 κυκλοφόρησε στὸ Παρίσι τὸ πρῶτο φύλλο τῆς
ἐφημερίδας «Ἀντίσταση» (Résistance). Ἰδρυτὴς καὶ ἀρχισυντάκτης εἴ-
ταν ὁ Μπόρις Βιλντέ (Boris Vildé) «Ἀντίσταση! Νά τὸ σύνθημα πού
βγαίνει ἀπὸ τὴν καρδιά μας στὴν ὥρα αὕτη τῆς ἀπελπισίας πού μᾶς
κυριεύει μὲ τὴν καταστροφὴ τῆς πατρίδας μας». Αὐτὰ ἔλεγε ὁ Μπόρις
Βιλντέ. Γεννήθηκε στις 25 Ἰουνίου 1908 στὴν Πετρούπολη ὅπου πέ-
ρασε τὰ παιδικὰ του χρόνια μέσα σὲ ἀιμόσφαιρα βαθειὰ θρησκευτικῆς.
Στὰ 1917 ἡ οἰκογένειά του κατέφυγε στὴν Ἑσθονία καὶ ἐκεῖ φοίτησε
στὸ γυμνάσιο ὅπου διακρίθηκε γιὰ τὴν ἐξυπνάδα του. Στὸ Πανεπι-
στήμιον δὲν πῆγε τακτικά γιατί εἶταν ἀναγκασμένος νά δουλεύει.
Στὰ 1930 πῆγε στὴ Γερμανία ὅπου ἔζησε δύσκολα μὰ ὁμορφα χρόνια.
Γνωρίστηκε μὲ ὅλους τοὺς κύκλους τῶν διανοουμένων καὶ συνάντησε τὸν
Γάλλο συγγραφέα Ἀντρέ Ζιζι πού τὸν κάλεσε στὸ Παρίσι. Ἐκεῖ ἀφο-
σιώθηκε στὴ μελέτῃ τῆς ἐθνολογίας, παντρεύτηκε στὰ 1934 καὶ ἀπέ-
κτησε τὴ Γαλλικὴ ὑπηκοότητα. Στὰ χρόνια αὐτὰ ἐκτός ἀπὸ τὰ ἐσθo-
νικὰ ἔμαθε φιλλανδικὰ, ιαπωνικά, κινεζικά. Πῆγε μὲ εἰδικὴ ἀπο-
στολή στὴν Ἑσθονία γιὰ ἐθνολογικὲς μελέτες καὶ ἔγραψε ἄρθρα καὶ
ἀνακοινώσεις γλωσσολογικῆς. Στὸν πόλεμο ἐπιστρατεύτηκε, πολέμησε,
αἰχμαλωτίστηκε, δραπέτευσε καὶ ἄρχισε νά δουλεύει γιὰ τὴν ἀντίσταση.
Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1941 τὸν συνέλαβαν καὶ τὸ Φεβρουάριον τοῦ
1942 καταδικάστηκε σὲ θάνατο καὶ ἐκτελέστηκε. Τοὺς μῆνες πού ἔμεινε
στὴ φυλακὴ ἔγραψε τὸ διάλογο πού δημοσιεύουμε σήμερα. Εἶναι σε-
λίδες ἀπλὲς καὶ βαθειὰ ἀνθρώπινες καὶ ἐκφορᾶν ὁλοζώντανα σκέ-
ψεις καὶ αἰσθημάτων πού κάθε ἄνθρωπος γνωρίζει σὲ τέτοιες ὥρες.

24.10.41

Ἀ πῶς ἄρχισα νὰ γράφω γιὰ τὸ θάνατο. Εἶναι κάτι ὡς ἕνας
ἐσωτερικὸς διάλογος ἀνάμεσα στὰ δύο μου «ἐγώ», καὶ τὰ
δύο γνήσια. Εἶναι δύσκολο νά τὰ καθορίσω μὲ ἀκριβεία γι' αὐτὸ
τὰ σημειῶνω ἀπλᾶ μὲ τὰ στοιχεῖα Α καὶ Β.

Α.—Δοιπόν, καλὲ μου φίλε, θὰ ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσουμε σο-
βαρὰ τὸ ἐνδεχόμενο μιᾶς καταδίκης σὲ θάνατο.

Β.—Ὅχι, ὄχι, δὲ θέλω. Ὅλο μου τὸ σῶμα διαμαρτύρεται
θέλει νά ζήσει. Ἄς ἀμυνθοῦμε, ἄς προσπαθήσουμε νά ἀποδρά-
σουμε, μὰ ὄχι, δὲ θέλω τὸ θάνατο.

Α.—Ἐλα δὲ μιλᾶς σοβαρὰ. Ἀλήθεια, δίνεις λοιπὸν τόση ἀξία
στὴ ζωὴ;

Β.—Ἐσύ; πές μου εἰλικρινᾶ δὲν ἐνδιαφέρεσαι;

Α.—Τὸ ἐνστικτο εἶναι ἰσχυρό, ἀλλὰ ἔξω νά λογιკεύομαι καὶ
νά ἐπιβάλλω τὴ θέλησή μου στὸ ζῶο πού ζεῖ μέσα μου.

Β.—Στὸ ζῶο πὺν ζεῖ μέσα σου; Ἀπὸ πότε λοιπὸν μιλάς γι' αὐτὸ μὲ τόση περιφρόνηση; Πές μου, δὲ σοῦ κάνει εὐχαρίστηση π.χ. ἓνα ὄμορφο δεῖπνο; Γιὰ συλλογίσου! ἀρχίζεις μὲ καμμιὰ ντουζίνα στρεΐδια καὶ λίγο κρασάκι πρώτης ποιότητος. Ὑστερα μιὰ σφυρίδα μαγιονέζα μὲ ὅλα τὰ συνακόλουθα. Ἡ μήπως προτιμᾷς λιθρίνια τηγανιτά; ἢ μιὰ πλούσια, πραγματικὴ μπουγιαμπέσσα ἀπὸ κεῖνες πὺν μόνο στὴ Μασσαλία μπορεῖς νὰ φᾶς; μυρίζει ὅλο θάλασσα καὶ φύκια καὶ ψαρόβαρκες· θάλασσα, πὺν εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς! Ἔ τί λές; Τί θὰ παραγγεῖλετε ὕστερα ἀγαπητέ μου κύριε; ἓνα μπιφτέκι πὺν νὰ στάξει αἷμα; ἢ λαγὸ στιφάδο; Μήπως ἓνα κοτόπουλο κοκκινιστό; Καὶ γιὰ νὰ τὰ συνοδέψουν βέβαια ὅλα αὐτά, ἓνα, δυό, τρία, ὅσα θέλεις τέλος πάντων, ἐκλεκτὰ κρασιά, ἀπ' αὐτὰ πὺν εἶναι φτιαγμένα ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἡλίου, πὺν σὲ ζεσταίνουν καὶ σ' ἀνεβάζουν λίγο-λίγο σ' ἓναν κόσμον λαμπερό, εὐτυχισμένο, ἀσφαλὴ, γεμάτο καλωσύνη, καὶ σὲ γεμίζουν ἀπὸ εὐγνώμοσύνῃ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον. Κι ὅ,τι κρασί περισσέψει θὰ τὸ πιούμε με δυὸ τρία εἶδη καλὸ τυρί. Νομίζεις πὺς λείπουν τὰ ἐπιδόρπια; Ὅχι ἓνας καφὲς βαρὺς καὶ πικρὸς μ' ἐκεῖνο τὸ ἐξωτικὸ ἄρωμα πὺν σὲ κάνει νὰ συλλογίζεσαι τὰ καραβάνια τῶν βεδουϊνῶν καὶ τὰ νειάτα σου στὸ Βερολίνο... τὴ μόνη πολυτέλεια τῶν φτωχῶν διανοοῦμενων πὺν εἶταν γεμάτοι ἀπληστα ὄνειρα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ εὐτυχισμένοι παρ' ὅλη τους τὴ φτώχεια. Κι ἓνα κονιάκ σερβιρισμένο σ' ἓνα στρογγυλὸ κομπὺ ποτήρι· τὸ παίρνεις ἀνάμεσα στὰ χέρια σου, τὸ ζεσταίνεις τὸ ρουφᾷς μὲ ἡδονὴ καὶ νοιώθεις μιὰ ἐλαφριά, πολὺ ἐλαφριά ζάλη· τὸ σηκώνεις στὸ φῶς καὶ βλέπεις πὺς εἶναι ἓνα ὑγρὸ κομμάτι ἡλίου. Μήπως θέλεις ἓνα τσιγάρο Αἰγυπτιακό; φωτιά; Μάλιστα. Πόσο ἀπλὸ πρᾶγμα εἶναι ἓνα σπύρτο, ἀλλὰ καὶ πόσο θανατάσιο... Σ' ἄρῃσει βέβαια τὸ κάπνισμα, δὲν εἶναι ἔτσι; Κι ὅπως σοῦ ἄρῃσει νὰ λές· κάποτε, ἀγαπᾷς τὸν καπνὸ πὺν παιχιδίζοντας τυλίγεται σὲ δαχτυλίδια, ξετυλίγεται, ἀνεβαίνει καὶ χάνεται χωρὶς ν' ἀφήσει ἵχνη, ἐφήμερος σὰν τὴ ζωὴ.

25.10.41

Α.—Καλέ μου φίλε, βρίσκεις ποιητικὲς ἐκφράσεις, πολὺ μέτριοις κατὰ τὰ ἄλλα, γιὰ νὰ ζωγραφίσῃς τὶς ἀπολαύσεις τοῦ τραπεζιοῦ. Τὸ πνεῦμα σου ἔχει διαστραφῇ ἀπὸ τὶς ἐπτάμηνες στερησεις. Ὅλα αὐτὰ βέβαια ὁμολογῶ πὺς εἶναι πολὺ ὄμορφα πράγματα. Μὰ δὲν εἶταν ἀνάγκη νὰ μοῦ σερβίρεις μιὰ τόσο νόστιμη ψαρόσουπα ἀφοῦ τὴν ὥρα πὺν πεινᾷς νοιώθεις μεγάλη ἀπόλαυση τρώγοντας καὶ τὴ σουπὰ τῆς φυλακῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὺς καὶ τὸ κρασί καὶ τὸ φαῖ εἶναι ὄμορφα πράγματα· ἀλλὰ ἂς μὴν ὑπερβάλλουμε. Μάλιστα ἀγαποῦσα τὰ ἀκριβὰ κρασιά καὶ τὰ νό-

στιμα φαγητά, ὅχι ὅμως σὲ τέτοιο σημεῖο πὺν νὰ γίνουν ἡ κύρια σκέψη μου. Εἶναι πὺν βρίσκεσαι ἐδῶ, μέσα στὴ φυλακὴ, πεινασμένος καὶ γι' αὐτὸ τὰ σκέφτεσαι τόσο ἔντονα. Καὶ μὲνα μοῦ λείπει ὁ καπνὸς πολὺ· ἀλλὰ ἂς μὴν τοῦ δίνουμε τόση σημασία.

Β.—Μὰ γιὰ πές μου, παραιτεῖσαι μήπως μὲ τὴν ἴδια εὐκολία καὶ ἀπὸ τὶς πνευματικὲς ἀπολαύσεις; Σκέψου τὰ βιβλία πὺν θὰ ἤθελες νὰ διαβάσεις καὶ πὺν δὲ θὰ διαβάσεις ποτέ σου· τὰ ταξίδια πὺν δὲ θὰ κάνεις ποτέ πιά· τὶς γλωσσολογικὲς ἀνακαλύψεις πὺν θὰ μπορούσες ἴσως νὰ ἐπιτύχεις, τοὺς πίνακες πὺν ποτέ δὲ θὰ ξαναδείς.

26.10.41

Α.—Ναί, ὅλα αὐτὰ εἶναι ὄμορφα πράγματα· καὶ ἔχασες ν' ἀναφέρεις καὶ τὸ ὁμορφότερο· τὴ μουσικὴ. Εἶναι ἀλήθεια πὺς δὲν καταλαβαίνω τίποτα ἀπὸ μουσικὴ, μὰ αὐτὸ δὲ μ' ἐμποδίζει νὰ τὴν ἀγαπῶ. Ὅχι βέβαια κάθε εἶδους μουσικὴ· μὰ εἶναι κομμάτια πὺν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ μὲ κάνουν ἄνω-κάτω. Κάνουν τὴν καρδιά μου νὰ χτυπάει καὶ μοῦ ἀνοίγουν τὶς σφαῖρες τῆς ἀλήθειας πὺν στέκεται πέρα ἀπὸ τὴ λογικὴ. Εἶναι ἡ πιὸ αὐτὴ καὶ πιὸ ἀκαθόριστη τέχνη πὺν γεννᾷ ὅχι μόνο συναισθήματα ἀλλὰ δημιουργεῖ καὶ ψυχικὲς καταστάσεις. Κατὰ βάθος ἀγαπῶ τὴ μουσικὴ γιὰτὶ μᾶς μυεῖ στὸ μυστήριον τοῦ θανάτου.

Ἄλλὰ μήπως δὲν ἔχω κιόλας μυηθῇ ἀρεκέτῃ;

Τὰ ταξίδια; Ἀ! ἂν μπορούσα γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα νὰ δῶ μπροστά μου ἀπλωμένο τὸ ἀπέραντο διάστημα τῆς θάλασσας, ν' ἀκούσω τὸ θόρυβο τῶν κυμάτων, νὰ κοιμηθῶ στὸ δάσος καὶ νὰ κοιτάξω τὰ σύννεφα νὰ ταξιδεύουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κλαδιά, νὰ σκαρφαλώσω στὴν κορφή ἑνὸς βουνοῦ καὶ ν' ἀντικρύσω πᾶνω ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη μοναξιά του χιονισμένους κορφὲς καὶ σκοτεινὲς κοιλάδες καὶ μακρὰ στὸ βάθος μιὰ καταπράσινη πεδιάδα ὅπου θὰ ζοῦνε ἄνθρωποι...

Εἶναι σκληρὸ, πολὺ σκληρὸ νὰ στερηθεῖ κανεὶς ὅλα αὐτά. Ὅχι τὰ ταξίδια, μὰ τὴ φύση. Ἐγὼ ὅμως χάρηκα ὅ,τι μοῦ ἀναλογούσε ἀπὸ τὴ ζωὴ. Θυμᾶσαι στὴ Ριβιέρα; στεκόμουν καὶ θαύμαζα τὸ γελαστὸ τοπεῖο μὲ τὰ ὄμορφα ἡσυχὰ χωριουδάκια του μὲ τὶς κόκκινες κεραμιδιένιες στέγες τους καὶ τὶς ἀνθισμένες μιμόζες καὶ τὸν κόλπο κάτω πὺν εἶχε πάρει ἓνα χρῶμα βαθὺ γαλάζιο· μὴν τὴν ὥρα πὺν ἀρχίζε νὰ σκοτεινιάζει. Μιλοῦσα μόνος μου καὶ ἔλεγα: ἴσως νὰ μὴν τὰ ξαναδῶ ποτέ· μὰ θὰ θυμᾶμαι πάντα αὐτὴ τὴν ὁμορφιά καὶ τὶς σκέψεις πὺν ἔκανα. Καὶ ὅπως βλέπεις δὲν τὰ ἔχασα... Ἐλπίζω πὺς ἂν μὲ τουφεκίσουν, αὐτὸ δὲ θὰ γίνῃ μέσα σὲ κανένα μπουντρούμι, μὰ ἔξω, σ' ἓνα μεγάλο χωράφι, τὴν ὥρα πὺν θὰ ροδίζει ἡ αὐγή. Καὶ ἔξω πὺς αὐτὴ ἡ τελευταία αἰσθησις τῆς φύσης θὰ εἶ-

ναι τόσο δυνατή πού θ' αξίζει δλόκληρα χρόνια ζωής και πολλά μεγάλα ταξίδια.

Όσο για τὰ βιβλία πού θὰ μπορούσα νὰ διάβαζα... Ἄς μιλήσουμε μὲ εἰλικρίνεια. Ὅσο γερνάει κανεὶς ὅλο καὶ λιγότερα βιβλία τοῦ ἀρέσουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα. Βέβαια εἶναι ἓνα σωρὸ πρᾶγματα πού θὰ ἤθελα νὰ διαβάσω καὶ τόσες σελίδες νὰ ξαναδιαβάσω. Γιατὶ ὅμως πρέπει κανεὶς νὰ πιεῖ τὸ ποτήρι ὡς τὸ τέλος; Ἡ νομίζεις σοβαρὰ πὼς οἱ σελίδες αὐτὲς θὰ εἶχαν κάτι νὰ μοῦ ἀποκαλύψουν; Νομίζεις πὼς ἡ ἀλήθεια πού πιστεύω ἐγὼ βρίσκεται κρυμμένη στὸ βιβλίον ἑνὸς ἄλλου;

Β. — Καὶ τὰ βιβλία πού θὰ μπορούσες ἐσύ νὰ γράφεις;

Α. — Ὡ, δὲ βαριέσαι! Εἶχα λίγο ταλάντο στὰ νειάτα μου, μὰ δὲν εἶχα τόση ἀγνότητα γιὰ νὰ δημιουργήσω ἓναν καινούριον κόσμον, οὔτε ἀρκετὸ βάθος γιὰ νὰ τὸν ἐξηγήσω. Κι' ἂν ἀκόμα τώρα ἔβρισκα κάτι νὰ πῶ, γιὰ ποιοὺ λόγους; Δὲν εἶμαι φιλόδοξος οὔτε ζητάω τὴ φήμη. Καὶ τί θέλεις νὰ πῶ στοὺς ἀνθρώπους; ποιά καινούρια ἀλήθεια πού ν' αξίζει κάτι; Κανεὶς δὲ χρειάζεται τὴ δική μου ἀλήθεια.

Β. — Ναί, ἂς μιλήσουμε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀδιαφορεῖς λές; Καὶ οἱ φίλοι σου, οἱ συγγενεῖς σου; Ἡ Γαλλία; Μὲ συγχωρεῖς γιὰ τὴν τελευταία αὐτὴ ἐρώτηση. Θὰ σοῦ φαίνεται γελοία ἀφοῦ εἶσαι ξένος. Μὰ χωρὶς ἀμφιβολία πολλοὶ θὰ προσθέσουν δίπλα στ' ὄνομά σου: «ἔπεσε γιὰ τὴ Γαλλία».

27.10.41

Α. — Δὲν εἶναι γελοία ἐρώτηση. Ἴσως δὲν ἔχω κανένα λόγο, ὥστόσο ἀγαπῶ τὴ Γαλλία. Ἀγαπῶ τὴν ὁμορφὴν χώρα καὶ τὸ λαό της. Ξέρω πὼς ἔχει ἐλαττώματα, ἐγωῖσμό, πολιτικομανία. Εἶναι θύμα τῆς παλιᾶς του δόξας, μὰ παρ' ὅλα τὰ σφάλματα μένει βαθειὰ ἀνθρώπινος καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲ θέλει νὰ θυσιάσει τὸ μεγάλο καὶ τὴ δυστυχία του. Δὲ χρειάζεται ἄλλωστε νὰ ζητάω δικαιολογίες. Δὲν πιστεύω στὴν παρακμὴ τῆς Γαλλίας ἂν καὶ προβλέπω πὼς θὰ περάσει πολλὰ χρόνια γεμάτα λάθη, ψέματα, δειλίες. Γιὰ νὰ ξαναζήσει μιὰ μέρα ἡ ἀληθινὴ Γαλλία χρειάζονται θυσίες. Πίστεψέ με καμιὰ θυσία δὲν εἶναι περιττή.

Ἐχω συγγενεῖς πολὺ ἀγαπητούς. Ἐχω καὶ φίλους. Θὰ μὲ θυμούνταν γιὰ καιρὸ ὅταν θὰ λείψω. Δὲν εἶναι καλύτερα ἔτσι παρὰ νὰ χάνει κανεὶς τοὺς ἀγαπημένους του καὶ νὰ μένει μόνος; Τότε, κάθε φορὰ, εἶναι σὰν νὰ πεθαίνει λίγο καὶ σύ.

Ὅχι δὲν ἀδιαφορῶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Πέρασε πολὺς καιρὸς, μὰ ἔμαθα νὰ τοὺς ἀγαπῶ. Συχνὰ τοὺς περιφρονῶ χωρὶς νὰ τὸ θέλω μὰ ποτὲ δὲν παύω νὰ τοὺς ἀγαπῶ. Ποτέ μου δὲν κατάφερα

νὰ κάνω μιὰ πράξη μὲ ἐλατήριο τὴν ἔχθρα. Κρίμα πού ἡ πείρα μου ἀπ' τὴ ζωὴ θὰ ἔχει αὐτὸ τὸ κενό. Γιὰ νὰ εἶμαι ὅμως εἰλικρινής οἱ ἄνθρωποι δὲ μοῦ εἶταν ἀπαραίτητοι. Ἡ μοναξιά ποτὲ δὲ μὲ βάραινε. Ἐπειτα τὸ ξέρεις κι' ἐσύ: μόνονι μας ἐρχόμαστε καὶ φεύγουμε ἀπὸ τὸν κόσμον.

Β. — Καὶ ἡ γυναίκα σου;

28.10.41

Α. — Ναί, θὰ περάσει σκληρὲς ὥρες. Ξέρω πὼς μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴ χάσω. Δὲν πιστεύεις ὅμως βέβαια πὼς ἡ ἀγάπη αὐτὴ θὰ χαθεῖ μαζὺ μὲ τὴ ζωὴ. Ἄν εἶναι ἀλήθεια αὐτό, δὲ θὰ ἀξίζε νὰ ζήσει κανεὶς. Μείνε ἥσυχος. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀλήθεια πού γνωρίζουμε σ' αὐτὴ τὴ γῇ. Εἶναι κάτι βαθύτερα ἀληθινὸ κι' ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο.

Β. — Ὁμολογῶ πὼς ἔχεις ἐτοιμὲς ἀπαντήσεις καὶ πρωτότυπα ἐπιχειρήματα. Ἐτσι λοιπὸν θέλεις νὰ πεις ὅτι ἀφήνεις τὸν κόσμον πού ἀγαπᾷς χωρὶς νὰ λυπᾶσαι καὶ πολὺ, μάλιστα βρίσκεις καὶ πλεονεκτήματα σ' αὐτό. Ὡστόσο δὲν μπορείς νὰ μὲ πείσεις πέρα γιὰ πέρα. Καταλαβαίνω τὶ χάνεις, ὅχι ὅμως καὶ τὶ κερδίζεις. Δὲ θέλω νὰ ἀμφιβάλλω γιὰ τὴν εἰλικρίνειά σου, μὰ εἶσαι βέβαιος πὼς λέγοντας ὅλα αὐτὰ δὲν κάνεις τὴν ἀνάγκη φιλοτιμίας;

Α. — Κι' ἂν δὲν εἶταν ἀλήθεια; Πρέπει νὰ δεχόμαστε τὴ μοίρα μας σὰν ἓνα στεφάνι. Ἄς ἀλλάξουμε ὅμως θέσεις. Τώρα εἶναι ἡ σειρὰ μου νὰ σοῦ κάνω ἐπίθεση. Πρέπει νὰ σοῦ θυμίσω τὶ εἶσαι. Ἄκουσέ με.

29.10.41

Ἐχει κρύο καὶ ὑγρασία. Οἱ μέρες εἶναι μικρὲς καὶ δὲν ἔχουμε φῶς. Ἐμαθα νὰ κοιμᾶμαι δώδεκα ὥρες. Βλέπω πολλὰ ὄνειρα. Ἐδῶ καὶ τέσσερις μέρες μὲ δυσκολία γράφω τὸ διάλογό μου. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν παγώνουν τὰ χέρια μου, γιὰ τὴν δὲν ἔχω ἀρκετὸ χαρτί, γιὰ τὴν δὲν ἔχω ταίγαρα, γιὰ τὴν δὲν μπορῶ ν' ἀντισταθῶ στὸν πειρασμὸ τῆς φιλολογίας. Δὲν μπόρεσα ὅμως νὰ νικήσω τὸν πειρασμό. Δὲν πρέπει νὰ γράφω πολλὰ: κι αὐτὸς μὲ παρασύρει. Ἀπ' ὅταν ἀρχίσω βλέπω πὺ ἀλοκάγαθα αὐτὸ πού θέλω νὰ ἐκφράσω μὲ λόγια. Εἶναι πολὺ ἀπλὸ παρ' ὅλη τὴν σύγκρουση τῶν αἰσθημάτων πού μὲ κατέχουν.

30.10.41

Κρύο. Σκοτάδι. Ἐξω φυσάει ὁ φθινοπωριάντικος ἀέρας, ὁ ἀέρας πού τόσο ἀγαποῦσα (γιατὶ ὅμως: ἀ γ α π ο ῦ σ α; ... πού τόσο ἀ γ α π ῶ πάντα. Εἶναι πρόωγο νὰ μιλάω γιὰ τὸν ἑαυτό μου σὰ νὰ εἶμαι νεκρός). Κάπου ἐδῶ γύρω κάποιος κλαίει ἀδιάκοπα, ἀπελπισμέ-

να. Θὰ εἶναι πολὺ νέος ὅπως φαίνεται ἀπ' τῆ φωνῇ. Ἡ φυλακὴ εἶναι κάτω φρικτό. Ἴσως ὄχι γιὰ μένα, μὰ τὸ καταλαβαίνω. Δὲ χρειάζεται καμιά δικαιολογία.

Σήμερα τελείωσα τὰ δύο μου ἑλληνικά βιβλία (γραμματικὴ καὶ ἀσκήσεις). Ὁμορφὴ γλώσσα. Τὸ λεξιλόγιό μου εἶναι πολὺ φτωχὸ μὰ μοῦ φαίνεται ὅτι μπῆκα στὸ πνεῦμα τῆς γλώσσας καὶ θὰ μπορῶ μὲ τὸ λεξικὸ νὰ πλησιάσω ὅποιοδήποτε κείμενο. Τὰ τελείωσα μέσα σὲ ὀχτὼ μῆνες δουλεύοντας κάπου δυνάμουν ὥρες τῇ μέρᾳ. Αἰσθάνομαι μιὰ ἐγωϊστικὴ ἱκανοποίηση. Ματαιοδοξία.

Α. — Εἶσαι 33 χρονῶν. Ὁμορφὴ ἡλικία γιὰ νὰ πεθάνεις. Ὁ Ἰησοῦς πέθανε τόσων χρονῶν καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ὁ Πούσκιν σκοτώθηκε στὰ 26 καὶ ἄλλοι αὐτοκτόνησαν νεώτεροι. Δὲ θέλω βέβαια νὰ σὲ παραβάλλω μ' αὐτούς, μὰ νὰ σοῦ δείξω πὼς ἄλλοι στὴν ἡλικία σου εἶχαν ὀλοκληρώσει τὴν ἀποστολὴ τους. Ἐσὺ δὲν εἶχες καμμιὰ ἀποστολὴ μὰ εἶχες νὰ ὀλοκληρώσεις τὴ ζωὴ σου, νὰ ἀξιοποιήσεις τὴν οὐσία της. Νομίζω πὼς τὸ ἔκανες καὶ δὲν εἶχες τίποτα νὰ προσθέσεις. Ξέρεις ποιά εἶναι ἡ οὐσία τῆς ζωῆς σου; Κάνε μιὰ ἀναδρομὴ πρὸς τὰ πίσω καὶ θὰ δεῖς πὼς ἡ οὐσία της εἶναι ὁ «ἐξανθρωπισμός» σου.

Σοῦ φαίνεται παράξενο; Θὰ σοῦ θυμίσω λίγο τὰ περασμένα. Εἴσουν ἓνα παιδί πολὺ ἔξυπνο, πολὺ ἄφοβο, πολὺ εὐαίσθητο. Μὲ τίς ιδιότητες αὐτὲς δὲν σταματᾷ κανεὶς στὰ μισὰ τοῦ δρόμου. Θὰ μπορούσες νὰ εἶχες αὐτοκτονήσει ἢ νὰ εἶχες μπῆ στὸ μοναστήρι ἢ νὰ εἶχες γίνῃ ἀλκοολικός.

Βοήκεις ὅμως μιὰ τέταρτὴ λύση. Ἐγίνες ἓνα τέρας. Στὰ 17 σου χρόνια κατάφερες νὰ κλειστῇς μέσα στὴν ὑπέροχὴ ἀδιαφορία σου. Εἶσαι ἀκόμα περίεργος γιὰ τὴ ζωὴ, διασκεδάσεις, μὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐπιπόλαια. Δὲν ἀγαπᾷς κανέναν οὔτε τὴ ζωὴ οὔτε τὸν ἑαυτό σου. Δὲν παίρνεις τίποτα στὰ σοβαρά. Βλέπεις τὸν κόσμον σὰν ἓνα διασκεδαστικὸ παιχνίδι. Τίποτε περισσότερο. Καὶ δὲν τὸ κάνεις γιὰ πόζα· εἶσαι εἰλικρινής. Ὁρκίστηκες νὰ κάνεις τὴ ζωὴ σου ἓνα παιχνίδι χαρούμενο, ἰδιότροπο, ἐπικίνδυνον, δύσκολον. Ναί· εἴσουν σχεδὸν ἓνα τέρας μέσα στὴν ἀδιαφορία σου. Ἄν δὲν εἴσουν εὐτυχισμένος εἴσουν τουλάχιστον ἄτρωτος.

Τὰ χρόνια περνοῦσαν καὶ ἔμαθες δύο καινούρια πράγματα: τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴ φιλία. Ἡ φιλία ὅμως μεγάλωνε τὴ μοναξιά καὶ οἱ φίλοι σου εἶταν ἄλλοι σύντροφοι τοῦ δρόμου. Σὲ μιὰ γωνιά τοὺς χάνεις καὶ μένεις πρὸς μόνος. Τίποτα δὲν εἶναι πρὸς καθαρό καὶ πρὸς τέλει ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ τέρας ἀναγνωρίζεις τὸν ἑαυτό σου;

Β. — Δὲ μ' ἀρέσει ἡ λέξη τέρας, εἶναι ὑπερβολή. Καὶ γιατί νὰ μὴν ἀναγνωρίσουμε τὴν ἀξία τῆς ἀδιαφορίας; Δὲ μοῦ ἔφερνε εὐτυχία, μὰ ἔδωκε τὸν πόνο. Δὲν ἔδωκε μεγάλη ἀξία στὴ ζωὴ καὶ γι' αὐτὸ χαιρόμουν εὐκολὰ τὸ καθετί. Καμιά φορὰ νοσταλγῶ ἐκεῖνον τὸν καιρό.

Α. — Ὅχι ὅμως κι' ἐγώ. Ἀλλωστε οἱ νοσταλγίες δὲν ὠφελοῦν. Μιὰ μέρα τὸ ἑαυτάσιο οἰκοδόμημα τῆς ἀδιαφορίας ράγισε. Τοῦτο ἄρχισε ὅταν γνώρισες τὴν γυναῖκα σου. Στὴν ἀρχὴ δὲν ἔνοιωσες τὸν κίνδυνον, ὕστερα θέλησες νὰ ξεφύγεις μὰ εἶταν ἄργα. Τὸ ράγισμα εἶχε ἀνοίξει πολὺ. Ὅσο γιὰ χρόνια ἀγωνίστηκες πρὶν δεχτεῖς τὴν ἡττὰ. Καὶ μόνο τώρα τελευταῖα κατάλαβες ὅτι ἡ ἡττὰ ἐκείνη εἶταν μιὰ νίκη.

Β. — Ναί. Ἐνώνοντας τίς ζωές μας εἶχα τὴν ἐντύπωση ὅτι πρόδυνα τὸν ἑαυτό μου. Ἐχана τὸ μέλλον μου, τὴν ἄγρια μοναξιά μου. Μὰ δὲν μπόρεσα ν' ἀντισταθῶ. Κι' ἀπὸ τότε ἔνοιωσα μέσα μου μιὰ ἀνθρώπινη ψυχή.

2.11.41

Α. — Κι' αὐτὸ εἶναι ἡ οὐσία τῆς ἀλλαγῆς σου. Ἀς ἀφήσουμε τίς λεπτομέρειες· πὼς σιγὰ - σιγὰ ὅλα τ' ἀνθρώπινα αἰσθήματα πλημμύρισαν τὴν καρδιά σου! Γνώρισες τὴ ντροπὴ, τὴ μετάνοια, τὸ φιλότιμο. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, τὴν ἀγάπην. Χωρὶς νὰ τὸ νοιώσεις σιγὰ - σιγὰ βρέθηκες στὴ ζωὴ δεμένος μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Τοὺς ἀγάπησες.

Β. — Ὅχι δὲν τὸ κατάλαβα. Συχνὰ δοκίμασα ἐκπλήξη. Ὅταν εἶδα τοὺς Γερμανοὺς στρατιῶτες στὸ Παρίσι, γιὰ πρώτη φορὰ ἔνοιωσα ἓνα σουβλερὸ πόνο στὴν καρδιά. Αὐτὸ μοῦ ἔδειξε πόσο ἀγαποῦσα τὸ Παρίσι καὶ τὴ Γαλλία. Ναί, στὴ φυλακὴ μπόρεσα νὰ δῶ καλῶς τὸν ἑαυτό μου καὶ νὰ διακρίνω τὴν ἀγάπην ποὺ ἔλεγες.

Α. — Θυμᾶσαι τὰ λόγια ποὺ εἶπες στὴν κηδεῖα ἐνὸς συντρόφου μας στὸ μέτωπο; Εἶπες: «Ἴσως μιὰ μέρα νὰ ζηλέψουμε τὸ θάνατό του». Τί λές; Ζηλεύεις; Θὰ ἤθελες νὰ εἶχες πεθάνει χωρὶς νὰ προφτάσεις νὰ πονέσεις καὶ νὰ φοβηθεῖς; Πὲς εἰλικρινά.

Β. — Ὅχι, δὲ θὰ ἤθελα νὰ εἶχα πεθάνει τότε. Κατάλαβα τι μπορεῖ νὰ δώσει ἡ ἀγάπη. Ὑπέφερα στὴ φυλακὴ, μὰ ἂς μὴν ξεχνᾷς πὼς πάντα κυνηγοῦσα τὸ δύσκολον. Γιατί νὰ θέλω εὐκολὸ θάνατον; Εἶμαι ἀρκετὰ περήφανος.

Α. — Τώρα συμφωνοῦμε. Ἐνοιωσες τὴν ἀγάπην καὶ ἀγαπᾷς. Εἶναι ἀκόμα φτωχὴ ἡ ἀγάπη σου μὰ ἔχει τὴν ἴδια θεῖα οὐσία ποὺ ἔχει καὶ ἡ τέλεια ἀγάπη, αὐτὴ ποὺ φανερῶνεται μόνο στὸ θάνατον. Μήπως νομίζεις πὼς θὰ μάθεις τίποτα περισσότερο κι' ἂν ζήσεις ἄλλα 50 χρόνια; Τότε δὲ θὰ βρεθεῖς πρὸς πλούσιον καὶ πρὸς ἐλεύθερον ἀπὸ

τώρα. Πολλές φορές θὰ μπορούσες νὰ εἶχες πεθάνει. Μὰ θὰ εἶταν τόσο εὐκολο. Ὁ ἀδιάφορος δὲ λυπάται καθόλου ὅταν ἀφήνει τὸν κόσμο. Ἐσὺ ὅμως προτιμᾷς τὸν ἀγώνα νὰ νικήσεις ἢ νὰ νικηθεῖς. Τούτη εἶναι ἡ καλύτερη στιγμή. Βρίσκεσαι στὴν ἀκμὴ σου καὶ ἀγαπᾷς τὴ ζωὴ μὲ ὅλη τὴ θερμὴ ἐνὸς νεοφώτιστου, μὲ ὅλη τὴ δροσιὰ καὶ τὴν ἀπληστία τῆς νεότητος.

Β.—Εἶσαι παράξενος. Γιατί θέλεις νὰ μὲ πείσεις νὰ δεχτῶ τὸ θάνατο, ἂν χαίρεσαι ἐπειδὴ ἀγαπᾷς τὴ ζωὴ; Θέλεις ν' ἀπαλύνεις τὸ θάνατο;

Α.—Ὡ, δὲν ἀνησυχῶ. Ἄν μ' ἀκούσεις καὶ δεχτεῖς ἀγόγγυστα τὸ τέλος, τότε ἐγὼ θὰ εἶμαι ἐκεῖνος πού θὰ διαμαρτυρηθῶ. Καὶ στὸ τέλος ἐγὼ εἶμαι ἐσὺ καὶ ἐσὺ ἐγώ. Κί' ὅσο βρίσκω πλεονεκτήματα στὸ θάνατο, τόσο δένουμαι μὲ τὴ ζωὴ.

Ἄν εἶμιον χριστιανός, ἂν πίστευα... Θὰ εἶταν ὅμως εὐκολο. Ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτα γιὰ τὸ ὑπερπέραν. Μόνο ἀμφιβάλλω. Μὰ ἡ αἰώνια ζωὴ ὑπάρχει. Ἡ μήπως πιστεύω στὴν αἰωνιότητα γιατί φοβᾶμαι μπροστὰ στὸ χάος; Μὰ τὸ χάος ὑπάρχει; Τί λές;

Β.—Εγὼ ἕνα ξέρω. Ἀγαπῶ τὴ ζωὴ.

Α.—Ἄρα ἡ ἀγάπη ὑπάρχει. Τὰ ἄλλα δὲν ἔχουν σημασία. Ἄν καὶ ὁ θάνατος ὑπάρχει, τότε κι' αὐτὸς θὰ εἶναι ἀγάπη.

✍

ΣΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΜΑΣ

Ἡ Διεύθυνσις τῆς «Ἐκλογῆς» λυπᾶται πολὺ πού, ἐξαιτίας τῆς ἀπεργίας τοῦ προσωπικοῦ τῶν τυπογραφείων περιοδικῶν καὶ βιβλίων, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κυκλοφορήσουν τὰ τεύχη Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου 1947. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὁ τρίτος τόμος τῆς «Ἐκλογῆς» θὰ ἔχει μόνο δέκα τεύχη ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ σημερινὸ τοῦ Ματίου.

Εὐχαριστοῦμε θερμὰ ὅλους ἐκείνους πού μὲ τόση προθυμία ἔστειλαν τὶς ἀπαντήσεις τους στὸ Δημοψήφισμά μας καθὼς καὶ γιὰ τὰ καλὰ τους λόγια. Οἱ ἀπαντήσεις πού πήραμε ὡς τώρα ξεπερνοῦν τὶς πρὶν καλὰς προβλέψεις καὶ εἶναι πολὺ ἐνθαρρυντικὸ γιὰ μᾶς νὰ ξέρομεν ὅτι οἱ ἀναγνώστες ἐνδιαφέρονται τόσο γιὰ τὴν «Ἐκλογὴ» ὥστε νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ συντείνουν στὴ βελτίωσή της. Ὅλες οἱ ἀπαντήσεις θὰ μελετηθοῦν προσεκτικὰ, καὶ οἱ ἐπιθυμίες πού ἐκφράζονται σ' αὐτὰς θὰ ἰκανοποιηθοῦν κατὰ τὸ δυνατό. Οἱ ἀπαντήσεις ἔφυγαν γιὰ τὸ Λονδίνο καὶ ἡ ἀνακοίνωσις τῶν τελικῶν ἀποτελεσμάτων θὰ γίνῃ ὅσο τὸ δυνατό γρηγορώτερα.

Ἡ Διεύθυνσις τῆς «ΕΚΛΟΓΗΣ»

Τὰ Βρεταννικὰ καὶ Γαλλικὰ σχέδια γιὰ τὴν Κοινωνικὴ Ἀσφάλισις

Τοῦ AMBROISE CROIZAT

Ὁ Ἀμπρουὰζ Κροαζὰ (Ambroise Croizat) γεννήθηκε στὶς 8 Ἰανουαρίου τοῦ 1901. Μόλις τελείωσε τὸ σχολεῖο πῆγε μαθητευόμενος ἐργάτης σ' ἕνα ἐργοστάσιο μεταλλουργίας. Ὑστερα δούλεψε σὲ διάφορα ἐργοστάσια στὴ Λυὼν ὡς τὸ 1925. Τὸ 1917 προσχώρησε στὴ σοσιαλιστικὴ νεολαία καὶ τὸ 1920 —ὅταν ἰδρύθηκε— στὸ Κομμουνιστικὸ κόμμα. Στὰ 1936 ἡ Συνομοσπονδία τῶν Μεταλλουργῶν τὸν ἐξελέξε γενικὸ γραμματεῖα της. Τὸν ἴδιον χρόνον βγήκε βουλευτὴς στὴ 14η περιφέρειαν τοῦ Παρισιῦ. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἀντιπροσώπευε τὴν Γενικὴ Ἐργατικὴ Ὁμοσπονδία στὴ Συμβουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ ἔργον πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς Ἐργασίας. Στὰ 1945 εἶταν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐθνικοῦνέλευσης. Ὁ στρατηγὸς Ντὲ Γκαὼλ τοῦ ἀνέθεσε τὸ Ὑπουργεῖο Ἐργασίας καὶ Κοινωνικῆς Ἀσφάλισης. Διηγήθηκε τὴ θέσιν του καὶ στίς Κυβερνήσεις τῶν κ. κ. Γκονὲν καὶ Μπιντώ.

Οἱ ἐργαζόμενοι θέλουν ἀσφάλισιν. Δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ τοὺς ἐπαινεσοῦμε τὴν ὁμορφίαν τοῦ ριθονκίνδυνου, οὔτε νὰ τοὺς παροτρύνουμε νὰ «ζήσουν ἐπικίνδυνα». Ὅσο γι' αὐτὸ ἡ ἐποχὴ μας τοὺς ἔχει διδάξει ἀρκετὰ ὅσοποσο πλάϊ στοὺς γόνιμους κινδύνους πού ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίσει, καὶ πού δίνουν τὴν ἀξία καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια στὸ ἀνθρώπινον γένος, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι πού μόνο ἐμποδίζουν τὴ βελτίωσιν τῆς ζωῆς καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἀνθρώπων. Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κινδύνους ζητοῦν δίκαια νὰ προφυλαχτοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅσο περισσότερο κινδυνεύει ἡ ἀσφάλισις τους, τόσο ἡ ἀπαίτησίς τους αὐτὴ δυναμώνει. Ἡδὴ καὶ ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος γέννησε ἕνα συγκεχυμένον ἱδανικὸν κολλεκτιβιστικὴν ἀσφάλισιν καὶ προκάλεσε ἰσχυρὰς κοινωνικὰς μεταβολὰς. Καὶ ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος πού μόλις τώρα τελείωσε καὶ γιὰ τὸν ὅποιο ζητήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐργάτες τῶν συμμαχικῶν κρατῶν ἀνήκουστη προσπάθεια, τοὺς ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν νὰ καθορίσουν καὶ νὰ κάνουν νὰ ἀκουσθεῖ ἡ δίκαιη ἀπαίτησίς τους γιὰ κοινωνικὴ ἀσφάλισιν.

Ἄν ὁ ὁρος κοινωνικὴ ἀσφάλισις εἶναι καινούριος, ἂν ἡ ἔννοια πού

ἐκφράζει δὲν ἔχει πάρει μιὰ θέσιν ἀνάμεσα στίς ἀπασχολήσεις τῶν διαφόρων κυβερνήσεων παρὰ μόνο τώρα τελευταῖα, εἶναι ἐδῶ κι' ἕνας αἰώνας ὅπου τὸ πρόβλημα πού ἔχουμε νὰ λύσουμε, βρίσκεται, ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν του, μέσα στὰ γεγονότα. Τὸ πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς ἀσφάλισης πηγάζει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ ζήτημα, μὲ τὴ μορφὴ πού τοῦ ἔδωσε στὴν Ἀγγλίαν καὶ ὕστερα στὴ Γαλλίαν, ἡ ξαφνικὴ ἀνάπτυξις τοῦ βιομηχανικοῦ καπιταλισμοῦ. Ὅλη ἡ κοινωνικὴ ἱστορία τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην μερίαν τῆς Μάχης χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὶς ἐπίμονες προσπάθειες πού ἔκαναν τὰ πρὶν συνειδητὰ στοιχεῖα τῆς ἐργατικῆς τάξης στὸν ἀγώνα γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ θέση τους καὶ νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος τους τὸν νόμον. ἔχοντας γιὰ βοηθὸς τὰ πρὶν γενναῖα, ἄρα στελεχὴ πού βρίσκονται στίς ἰθύνουσες τάξεις.

Δὲν εἶναι κατάλληλη περίστασις γιὰ νὰ ὑπενθυμίσω τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐταιρειῶν ἀλληλοβοηθείας, τῶν συνδικάτων καὶ τῶν συνεκτινῶν πού ἡ δράσις τους θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι, κατὰ παγκόσμιον ὁμολογίαν, τὸ κύριον κίνητρο στὴν πρόοδον τῶν νόμων καὶ τῶν κοινωνικῶν ἰδρυμάτων. Πρέπει μόνο νὰ θυμόμαστε πῶς τὴν ἐποχὴ

που ο νομοθέτης δεν έκανε καμιά παρέμβαση στις σχέσεις εργοδοτών και εργατών, θά έπρεπε να την διαδεχτεί ένας αιώνας παρεμβάσεων συνεχών και επανειλημμένων που να περιορίζονται στο πεδίο των κοινωνικών σχέσεων και που τώρα τελευταία επεκτείνονται και στο οικονομικό πεδίο. Έτσι δημιουργήθηκε σιγά-σιγά, στις δυο αυτές χώρες, μια νομοθεσία και μια ρύθμιση που έγιναν με τον καιρό εξαιρετικά περίπλοκες και ασυνάρτητες, και συγχρόνως ανεπαρκείς.

Είναι μεγάλη τιμή για τη Βρεταννική Κυβέρνηση που μέσα στις πιο σκοτεινές στιγμές του πολέμου, αναγνώρισε την ανεπάρκεια αυτή. Τον Ιούνιο του 1941, ανέθεσε σε μια επιτροπή, με πρόεδρό της τον Λόρδο Ουίλλιαμ Μπέβεριτζ, να κάνει απογραφή των νόμων και των θεσμών που προστάτευαν τον πληθυσμό από τους διάφορους κοινωνικούς κινδύνους και να προτείνει τις βελτιώσεις που έπρεπε να γίνουν σ' αυτούς.

Ξεκινώντας από την πρακτική εφαρμογή αυτού του προβλήματος που παρουσιάζεται τόσο ρεαλιστικά, ο Λόρδος Ουίλλιαμ ακολούθησε μια πολύ χαρακτηριστική για το πνεύμα του έθνους του πορεία και έφτασε στη σύλληψη των κατευθυντήριων αρχών της πολιτικής των κοινωνικών ασφαλίσεων.

Στην πιο πλατιά του έννοια ο όρος κοινωνική ασφάλιση είναι η *έγνωση που δίνεται σε κάθε πολίτη πως σε κάθε περίπτωση και διδύμοι κι αν συμβεί, θά είναι σε θέση να εξασφαλίσει, με λογικές συνθήκες, τη συντήρησή του και της οικογένειάς του.*

Ο σκοπός που επιδιώκεται λοιπόν, για να χρησιμοποιήσω τα ίδια λόγια του Λόρδου Ουίλλιαμ Μπέβεριτζ, είναι η *εξασφάλιση της ανάγκης.*

Γιατί η κατάσταση αυτή της ανάγκης ή πιο απλά, της δυστυχίας στις κοινωνίες μας προέρχεται γιατί ο προστάτης της οικογένειας σταμάτησε να κερδίζει το ψωμί του από

διάφορες αιτίες, άτυχμα, αρρώστεια, μητρότητα, αναπηρία, γερατειά, ανεργία ή θάνατο. Άκόμα γιατί τα κέρδη του δεν είναι ανάλογα με τις ανάγκες και τα οικογενειακά του βάρη. Πού θά βρεθεί το φάρμακο; «Για να εξαφανιστεί η φτώχεια χρειάζεται διπλή κατανομή του εισοδήματος, με κοινωνικές ασφαλίσεις και με πρόσθετα οικογενειακά επιδόματα». Πρέπει λοιπόν ένα μέρος του εθνικού εισοδήματος να ανακατανεμηθεί σύμφωνα με τις κοινωνικές ανάγκες των ατόμων και όχι ανάλογα με την οικονομική του χρησιμότητα (που πρέπει να υπολογίζεται μόνο στο διακανονισμό του μισθού). Η ανακατανομή αυτή πρέπει να γίνει βέβαια, μόνο όσο χρειάζεται για να εξασφαλιστεί στον καθένα ένα υποφερτό *κατώτατο όριο συντήρησης* και αυτή πάλι αποτελεί το κύριο και (σύμφωνα με την βρεταννική αντίληψη) το αποκλειστικό έργο των ιδρυμάτων κοινωνικών ασφαλίσεων.

Όσοι είναι αυτόνομοι πως ένας τέτοιος οικονομικός μηχανισμός χρειάζεται απαραίτητες συμπληρώσεις. Πρέπει να δίνει στους αρρώστους όχι μόνο το ελάχιστο όριο των πόρων που έχουν ανάγκη αλλά ακόμα και τα πρακτικά μέσα για να νοσηλεύονται όπως πρέπει. Πρέπει να διατηρεί, όσο βέβαια είναι δυνατό, την ικανότητα των ατόμων για εργασία και κέρδος με ένα σύστημα που θά προλαμβάνει περιπτώσεις άτυχημάτων, αρρώστειας και αναστηρίας, να ανακουφώνει τη δραστηριότητά του για εργασία με μια κατάλληλη πολιτική απολαβών στο πλαίσιο μιας οικονομικής οργάνωσης που θά συντελέσει ώστε η ανεργία να γίνει εξαίρεση: και είναι γνωστό πως ο Λόρδος Μπέβεριτζ κατόρθωσε να καθορίσει μια πολιτική γενικής απασχόλησης. Ξεχωριστά απ' αυτά πρέπει να εξασφαλίζεται η θέση του εργατή απέναντι στην αλτρουσία του εργοδότη.

Η εξέταση όμως τόσο έκτεταμέ-

νων προβλημάτων θά έβγαине από το περιορισμένο πλαίσιο του άρθρου αυτού, όπως ξεφεύγει και από το πλαίσιο των γαλλοβρεταννικών σχεδίων γι' αυτό θά περιοριστούμε να εξετάσουμε πως έννοούν την τεχνική οργάνωση των κοινωνικών ασφαλίσεων και από τις δυο μεριές της Μάγχης.

Ξέραμε πως η οργάνωση αυτή, αφού η Βρεταννική Κυβέρνηση μελέτησε τα συμπεράσματα της έρευνας του Μπέβεριτζ, έγινε άφορμή να γίνει μια Λευκή βίβλος του Σεπτεμβρίου του 1944 ύστερα από δυο σχετικά νομοσχέδια που το ένα άφορμωσε την εθνική ασφάλεια και το άλλο τις αποζημιώσεις για τα εργατικά άτυχημα.

Από τη Γαλλική πλευρά οι μελέτες που έγιναν ύστερα από την άπελευθέρωση κατά το τέλος του 1945 καταλήξαν στη δημοσίευση σπουδαίων νομοθετικών κειμένων: το διάταγμα της 4ης Οκτωβρίου 1945, που εισήγαγε την οργάνωση της κοινωνικής ασφάλισης και τα διατάγματα της 19ης Σεπτεμβρίου που έφεραν μεταρρυθμίσεις στο σύστημα των κοινωνικών ασφαλίσεων και των εργατικών άτυχημάτων. Στο άμεσο μέλλον θά γίνουν τροποποιήσεις στην τελευταία αυτή διάταξη που ακόμα δεν άρχισε να εφαρμόζεται. Άκόμα εξετάζεται και μια μεταρρύθμιση στα οικογενειακά επιδόματα. Επιτέλους είχαμε την ευχαρίστηση να δούμε την Έθνική Συντακτική Συνέλευση να υιοθετεί ομόφωνα, στις 26 Απριλίου 1946, το σχέδιό μας για την *«επέκταση της Κοινωνικής ασφάλισης σε όλο το Γαλλικό λαό»*. Ο νέος νόμος θ' άρχισει να ισχύει βαθμιαία, από τη στιγμή που η βιομηχανική παραγωγή θά ξεπεράσει πάλι το επίπεδο του 1939.

Οι θεσμοί που υπήρχαν ως τότε και στις δυο χώρες είχαν περίπλοκο γιατί είχαν δημιουργηθεί ανάλογα με τις ανάγκες. Η αποζη-

μίωση των εργατικών άτυχημάτων από το τέλος του περασμένου αιώνα, είχαν εις βάρος των εργοδοτών, που τις περισσότερες φορές έκαναν την ασφάλιση σε ιδιωτικές εταιρίες. Αργότερα καθιερώθηκε ένα σύστημα υποχρεωτικής ασφάλισης του μισθωτού που είχε περιλάβει κυρίως τις περιπτώσεις ασθένειας και γερατειών υπήρχαν όμως ακόμα, για τους γέροντες που δεν περιλαμβάνονταν στις ασφαλίσεις επιδόματα ή συντάξεις που ή καταβολή τους γινόταν σύμφωνα με διάφορους κανονισμούς. Ξεχωριστά απ' αυτά η ασφάλιση εναντίον της ανεργίας πήρε στην Αγγλία μια αξιολογή εξέλιξη, ενώ η Γαλλική νομοθεσία είχε κάνει υποχρεωτικό ένα σύστημα οικογενειακών επιδομάτων αρκετά ουσιαστικό. Η εξυπηρέτηση των διαφορών αυτών επιδομάτων βάρυνε πολλά ιδρύματα που ο έλεγχός τους κυρίως στην Αγγλία γινόταν από διάφορους οργανισμούς.

Η πρώτη δουλειά που έπρεπε να γίνει ήταν να συστηθεί μια *οργάνωση σχετική με την κοινωνική ασφάλιση*, που να αναλαμβάνει όλες τις επιχορηγήσεις και τα οικογενειακά επιδόματα. Τα βρεταννικά σχέδια όμως αναστέτουν την καινούρια αυτή οργάνωση σε ένα διπλό δίκτυο Κρατικών Υπηρεσιών από τις οποίες ή μια θά ασχολείται με τα εργατικά άτυχημα και ή άλλη με τους άλλους κινδύνους. Έμεις στη Γαλλία δε θελήσαμε να ακολουθήσουμε το δρόμο της κρατικοποίησης. Δε θέλουμε η κοινωνική ασφάλιση να πάρει τον άπόρροπο, σχεδόν άρνητικό χαρακτήρα που παίρνουν τόσο συχνά τα καθαρά κρατικά ιδρύματα. Ως σήμερα, ξεχωριστά από τις εταιρίες που ασφάλιζαν εναντίον των εργατικών άτυχημάτων, υπήρχαν ταμεία εργοδοτικά για οικογενειακά επιδόματα και ταμεία κοινωνικών ασφαλίσεων που είχαν ιδρυθεί, είτε από τους εργάτες, είτε από ομάδες άλλης

λοβοηθείας και άλλα από κρατική πρωτοβουλία. Ωστόσο έγινε φανερό πως η κοινωνική ασφάλιση θα έπρεπε να παρέχεται σε όλους χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη οι πολιτικές, φιλοσοφικές ή θρησκευτικές τάσεις. Τα πολλά αυτά ιδρύματα έχουν αρχίσει τώρα να δίνουν τη θέση τους σε ένα ενοποιημένο δίκτυο ταμείων κοινωνικής ασφάλισης που, μ' όλο που θα είναι πολύ λιγώτερα σε αριθμό, θα προστατεύουν από όλους τους κινδύνους όλους τους ασφαλισμένους που εργάζονται στην ίδια περιφέρεια. Η μεταρρύθμιση αυτή φέρνει μία σπουδαία διοικητική απλοποίηση, ουσιαστικές οικονομίες και μεγάλες ευκόλυνες στους ασφαλισμένους. Η διαχείριση των νέων ταμείων ανατέθηκε σε συμβούλια διοικητικά που κατά το μεγαλύτερο μέρος απαρτίζονται από αντιπροσώπους των ασφαλισμένων, που έχουν υποδειχτεί από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις.

Πρέπει όμως οπωσδήποτε να προσθέσουμε πως στη Γαλλία δεν έγινε ακόμα δυνατό να περιληφθούν στο γενικό σύστημα τα ειδικά συστήματα ασφαλίσεων που υπήρχαν ως σήμερα στη γεωργία και σε ορισμένους άλλους ενεργούς κλάδους.

Ενα από τα πλεονεκτήματα αυτής της ενοποιημένης οργάνωσης είναι πως οι διάφοροι κίνδυνοι θα καλύπτονται με μία ενιαία συνεισφορά. Αυτή η συνεισφορά έχει καθορισμένη διαφορά στα δύο σχέδια. Σύμφωνα με τη βρετανική παράδοση, ασφαλισμένοι και εργοδότες σε κάθε κατηγορία ασφαλισμένων, πληρώνουν το ίδιο ποσό οποιoσδήποτε κι αν είναι ο μισθός ή η πρόσοδος τους. Το ίδιο γίνεται και με τις αποζημιώσεις που θ' αντιπροσωπεύουν μόνο ένα ελάχιστο όριο συντήρησης. Επίσης πολλοί βρεταννοί εργάτες συνειθίζουν να καταβάλλουν και συμπληρωματικές ασφάλειες.

Στη Γαλλία αντίθετα, οι συνει-

σφορές είναι ανάλογες με το μισθό τουλάχιστον ως ένα ορισμένο επίπεδο. Οι αποζημιώσεις και οι συντάξεις που δίνονται είναι επίσης ανάλογες με το μισθό. Το σύστημα αυτό είναι πιο εύλογο και δημιουργεί τους κόλπους της ασφάλισης κάποια αλληλεγγύη που όφειλε δούς έχουν περισσότερη ανάγκη και επιτρέπει συγχρόνως να κανονιστούν οι αποζημιώσεις ανάλογα με τη βλάβη που έγινε στο επίπεδο της ζωής του καθενός. Επίσης τα ουσιαστικά επιδόματα της υποχρεωτικής ασφάλισης επαρκούν για τις ανάγκες των Γάλλων εργατών. Μόνο τα άνωτερα στελέχη καταφεύγουν στη συμπληρωματική ασφάλιση.

Μου φαίνεται πως πρέπει να αποφύγουμε την ομοιομορφία συνεισφοράς κυρίως στις ασφάλισεις κατά των εργατικών ατυχημάτων. Ο καινούριος Γαλλικός νόμος ζητά να προσορμόσει ακριβώς τη συνεισφορά ανάλογα με τους πραγματικούς κινδύνους κάθε επιχείρησης. Από πριν είμαστε βέβαιοι πως οι εργοδότες θα παρακινήθουν ώστε να πολλαπλασιάσουν τις προσπάθειές τους για την πρόληψη των ατυχημάτων. Τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν στις 'Ηνωμ. Πολιτείες, με την εφαρμογή ενός διαφορικού συστήματος (merit rating) μάς πείθουν πως βρισκόμαστε στον καλό δρόμο.

Πρέπει τέλος να υπογραμμίσω πως στο βρετανικό σύστημα οι εργατικές και εργοδοτικές συνεισφορές (οι δεύτερες είναι λίγο μεγαλύτερες από τις πρώτες) δεν είναι αρκετές για να καλύψουν τους κινδύνους, και γι' αυτό το Κράτος θα πρέπει να συνεισφέρει τουλάχιστο τα 50% του ποσού. Αντίθετα το Γαλλικό σχέδιο, ισορροπεί μόνο του χωρίς να ζητήσει τίποτε από τον γενικό προϋπολογισμό. Οι εργοδότες έχουν όλο το βάρος των οικογενειακών επιδομάτων και των εργατικών ατυχημάτων και μοιράζονται με τους εργάτες το βάρος των άλλων κινδύνων.

Και τα δύο σχέδια καταβάλλουν την ίδια προσπάθεια για να σταθεροποιήσουν και να βελτιώσουν τα επιδόματα και να αυξήσουν σημαντικά τις συντάξεις εκείνων που έχουν φύγει από την υπηρεσία λόγω ηλικίας. Από τη Βρετανική πλευρά, η σπουδαιότερη καινοτομία είναι η δημιουργία των οικογενειακών επιδομάτων, αλλά ο βαθμός της βοήθειας που δίνεται είναι πολύ κατώτερος από εκείνον που δίνεται στη Γαλλία. Είναι αλήθεια πως η Κυβέρνηση αντιμετωπίζει το διπλάσιο μισθό του ποσού με δωρεάν διανομές τροφίμων σε όλα τα παιδιά.

Στο Γαλλικό σχέδιο, ο μεγάλος νεωτερισμός είναι η ασφάλιση εναντίον των μακροχρόνιων ασθενειών, που θα επιτρέψει στους αρρώστους, κυρίως στους φυματικούς όχι μόνο να πάρουν για 3 χρόνια ένα αρκετά σεβαστό επίδομα, αλλά κυρίως να πάρουν δωρεάν, με τη διαρκή επίβλεψη του ταμείου τους, κάθε βοήθεια που απαιτεί η θέση τους.

Αυτή η διάταξη των πραγμάτων μάς κάνει να παρατηρήσουμε πως η αντίληψη για την Ιατρική και κοινωνική περίθαλψη είναι πολύ διαφορετική στις δύο χώρες. Η Βρετανική υπηρεσία εθνικής ασφάλισης έχει καθαρά οικονομικό χαρακτήρα. Ένα ταμείο που αποταμιεύει, ένα ταμείο που πληρώνει, αυτή είναι η διπλή μορφή που παίρνει στα μάτια του ασφαλισμένου. Κοντά σ' αυτήν την υπηρεσία θα πρέπει να λειτουργεί μια 'Εθνική Υπηρεσία Υγείας, που θα παρέχει σε όλους τους ασφαλισμένους δωρεάν περίθαλψη. Σ' αυτό το σημείο υπάρχει μία πολύ μεγάλη πρόοδος. Ωστόσο θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί πως θα γινόταν δεκτό σήμερα σε μας ένα τέτοιο σύστημα, κυρίως από το Ιατρικό σώμα, που θα το ενόμιζε σαν προσβολή της ανεξαρτησίας του και προσπάθεια «τυποποίησης».

Στη Γαλλία τα Ταμεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων και οικογενειακών επιδομάτων, ακολουθώντας τις παλιές παραδόσεις αλληλοβοήθειας, από τότε που ιδρύθηκαν έχουν αναμειχθεί ενεργά στο πεδίο το κοινωνικό και της υγιεινής. Δίνουν στους ασφαλισμένους το μεγαλύτερο μέρος των Ιατρικών εξόδων και των φαρμάκων, τους πληρώνουν τα έξοδά τους στο νοσοκομείο και δημιουργούν και συντηρούν, τα ίδια τα Ταμεία, πολυάριθμα κτίρια περίθαλψης και πρόνοιας. Το σχέδιο της κοινωνικής ασφάλισης προβλέπει μία μεγάλη ένταση των προσπαθειών που έχουν γίνει σ' αυτό τον τομέα όπου ήδη τα ταμεία έχουν πραγματοποιήσει πολλά θαύματα στο ενεργητικό τους όπως και στον τομέα των εργατικών ατυχημάτων. Με τους Ιατρικούς συμβούλους και τις κοινωνικές υπηρεσίες, η οργάνωση της κοινωνικής ασφάλισης πρέπει να φτάσει στο σημείο να παρακολουθεί την υγεία των μελών κάθε οικογένειας, όπως και τις κοινωνικές τους ανάγκες.

Αυτές είναι οι μεγάλες γραμμές των σχεδίων της κοινωνικής ασφάλισης που πρόκειται να υιοθετήσουν ή να πραγματοποιήσουν οι δύο χώρες. Υπακούοντας στην ίδια κατευθυντήρια ιδέα, προσπαθούν και η μία και η άλλη να ελευθερώσουν κάθε πολίτη απ' αυτόν τον παμπάλαιο επιίαση του «αυριu» που είναι μια από τις πιο λυπηρές όψεις της ζωής του ανθρώπου και ειδικά του εργάτη. Κάθε μία απ' αυτές τις χώρες εκτελεί μία πράξη πίστης στην εθνική αναγέννηση και στην οργάνωση της ειρήνης. Κάθε μία τους παραδέχεται μία οριστική ρήξη με τα συνειθισμένα λάθη και μία σκληρή υποταγή του στενόμυαλου εγωισμού και ορισμένων ιδιωτικών συμφερόντων στο γενικό συμφέρον.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Ἡ συνέχιση τῆς ἐρευνᾶς μας ἐπάνω στὰ ζωτικά ζητήματα τῆς χώρας, μᾶς φέρνει σὲ δύο θέματα πού ὅσο κι' ἂν στήν πρώτη στιγμή φαίνονται ἄσχετα ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐπικαιρότητα, ἀποτελοῦν τὴν θεμελίωση κάθε μελλοντικῆς προκοπῆς. Εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸ καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Χωρὶς ἐκπαιδευτικὴ ἀνασυγκρότηση καὶ προσαρμογὴ τῶν σχολικῶν πραγμάτων στὶς σύγχρονες ἀνάγκες, κινήσει ἡ ὁμαλὴ πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἔθνους· χωρὶς τὸ κατάλληλο, εὐκόλο δυνεῦσι ἡ ὁμαλὴ πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἔθνους· χωρὶς τὸ κατάλληλο, εὐκόλο δυνεῦσι ἡ ὁμαλὴ πνευματικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἔθνους. Τὰ δύο αὐτὰ θέματα, μὲ τὰ ὁποῖα κλείνει ἡ ἐρευνά μας, τὰ ἀγωγὴ τοῦ ἔθνους. Τὰ δύο αὐτὰ θέματα, μὲ τὰ ὁποῖα κλείνει ἡ ἐρευνά μας, τὰ ἀγωγὴ τοῦ ἔθνους. Τὰ δύο αὐτὰ θέματα, μὲ τὰ ὁποῖα κλείνει ἡ ἐρευνά μας, τὰ ἀγωγὴ τοῦ ἔθνους. Τὰ δύο αὐτὰ θέματα, μὲ τὰ ὁποῖα κλείνει ἡ ἐρευνά μας, τὰ ἀγωγὴ τοῦ ἔθνους.

Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Παιδείας καὶ ἔχει δημοσιεύσει πολλὰς σχετικὰς μελέτας. Ὁ δεύτερος, στὶς ἐργασίες του ἐπὶ τῇ νεοελληνικῇ γραμματολογία, ἐπαυελήμμενα ἄσχετα λήθηκε μὲ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα.

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Τοῦ κ. Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ

Ποιὰ εἶναι τὰ ἐκπαιδευτικὰ μας προβλήματα ὕστερ' ἀπὸ τὴ θύελλα τοῦ πολέμου πού ἀναστάτωσε τὴ μικρὴν μας χώρα κ' ἐξακολουθεῖ ἀκόμη — δύο χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν — νὰ τὴν ἀναταράξῃ μὲ τοὺς ἀντίλαλους του; Τί πρέπει νὰ κάνωμε γιὰ ν' ἀνασυγκροτήσωμε τὴν ἐκπαίδευσίν μας;

Ἄν θέλωμε νὰ εἰμαστέ εἰλικρινεῖς, ὡμὰ εἰλικρινεῖς (καὶ χωρὶς αὐτὴ τὴ γενναϊότητα, τίποτε σωστὸ δὲ μπορεῖ ν' ἀρχίσῃ νὰ γίνεταί στὸν τόπο μας), πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμον ἡ ἐκπαιδευτικὴ μας κατάστασις δὲν εἶταν διόλου εὐχάριστη. Στὰ 1929 εἶχε γίνῃ μὴ μὲν πολὺ σημαντικὴ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις: τὰ χρόνια τῆς ἐγκύκλιος παιδείας αὐξήθησαν ἀπὸ 11 σὲ 12, μοιράσθησαν σὲ δύο ἰσοχρόνους κύκλους (ἐξατάξιο Δημοτικὸ καὶ ἐξατάξιο Γυμνάσιον), τὸ Γυμνάσιόν μας ἀπέκτησεν ἓνα πρόγραμμα μαθημάτων πού παρὰ τὶς ἐλλείψεις

τοῦ εἶχε ἐνότητα καὶ εἶναι μὲ πνεῦμα προοδευτικὸ συνταγμένον, καὶ γενικὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸν μας σύστημα σ' ὅτι ἀφορὰ τὴ στοιχειώδη καὶ τὴ μέση κλασσικὴν ἐκπαίδευσιν, οργανώθηκε μ' ἀρκετὴ τάξιν καὶ νοικοκυριό. Αὐτὰ ὅμως ὅλα ἦσαν μόνον ἡ ἀρχή. Τότε ἐτέθησαν οἱ βάσεις καὶ ἔπρεπε ἡ ἐργασία νὰ συνεχισθῇ μὲ ἐντονον ρυθμό, γιὰ νὰ συμπληρωθῇ καὶ νὰ ὁλοκληρωθῇ τὸ οἰκοδόμημα. Πρῶτα ἔπρεπε ν' ἀναθεωρηθῇ τὸ πρόγραμμα τῶν δημοτικῶν μας σχολείων πού χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1913 καὶ εἰς μὲν ἕως σήμερον σχεδὸν ἀμετάβλητον, ἐνῶ στὸ μετοξὺ ἄλλαξε ὁ ρυθμὸς τοῦ κόσμου. Ἐπρεπε ἀκόμη νὰ μελετηθῇ συστηματικὰ καὶ νὰ λυθῇ ἓνα ἄλλο ἕως τὶς ἡμέρας πρόβλημα: τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσιν (γεωργικῆς, ναυτικῆς, ἐμπορικῆς, βιοτεχνικῆς). Ἐπρεπε ὕστερα νὰ ἐφοδιασθῶν τὰ διδασκῆρια (ἀπὸ τὸ 1929 ἕως τὸ 1932 ἡ Ἑλλάδα ἀπέκτησεν ἐπὶ τέ-

λους πολλὰ καὶ καλὰ σχολικὰ οἰκήματα) μὲ συγχρονισμένους ἐγκαταστάσεις, ὄργανα διδασκαλίας, βιβλιοθήκες κ.τ.λ. Καὶ τέλος ἔπρεπε νὰ καταρτισθῶν καλύτερα καὶ μάλιστα νὰ αὐξηθῶν τὰ διδασκῆρια μας στελέχη, ἰδίως τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσιν.

Δυστυχῶς οἱ ἐσωτερικὲς μας ἀνωμαλίες ἀπὸ τὸ 1934 κ' ἔδω, δὲν ἐπέτρεψαν νὰ γίνῃ ὅλη αὐτὴ ἡ ἀναδημιουργικὴ ἐργασία. Τὸ μόνον σημαντικό μέτρο πού μπορεῖ νὰ μνημονεῖται στὸ ἐνεργητικὸν μας κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, εἶναι ἡ ἰδρυσις τῶν «Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν» πού ἀντικατέστησαν τὰ Διδασκαλεῖα Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσιν καὶ ἀρχισαν νὰ παρασκευάζουν τὰ διδασκῆρια στελέχη τῶν λαϊκῶν σχολείων μὲ περισσώτερη φροντίδα. Οἱ Δημοδιδάσκαλοι ἀπὸ τότε ἔπρεπε νὰ ἔχουν πλήρη γυμνασιακὴ μόρφωσις καὶ νὰ φοιτοῦν ἐπὶ δύο χρόνια στὰ ἀνώτερα αὐτὰ ἰδρύματα γιὰ νὰ πάρουν τὸν κυρίως ἐπαγγελματικὸν τους ὄπλισμόν (νὰ καταρτισθῶν δηλ. θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ στὴν Ψυχολογίαν, στὴν Παιδαγωγικὴν καὶ στὴν Διδακτικὴν). Μὲ ὅλα τὰ μειονεκτήματά του (πού ὁφείλονται στὶς ἀτέλειες τοῦ προγράμματος καὶ ἰδίως στὴν ἑλλειψιν μορφωμένων παιδαγωγῶν πού θὰ μπορούσαν ν' ἀναλάβουν τὴ φοιτητικὴν ἐφαρμογήν), ὁ θεσμός τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν ὑπῆρξε πραγματικὰ μίαν πρόδοσιν.

Στὰ ἄλλα κεφάλαια ὅμως οὐσιαστικὴ πρόοδος δὲν ἐσημειώθηκε. Οὐτε ἀναθεώρησις καὶ ἀνάπλασις τοῦ προγράμματος τῶν Δημοτικῶν μας σχολείων ἔγινε. Οὐτε ἐλύθη τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς μας ἐκπαίδευσιν. Τὰ «Ἀστικά σχολεῖα μὲ πρακτικὴ κατεύθυνσιν» (κακὴ καὶ ἀντιφατικὴ ὀνομασία) πού ἰδρύθησαν γιὰ νὰ δώσουν στὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ μίαν πρακτικώτερη ἐκπαίδευσιν, ἐκπαίδευσιν πού δὲ θὰ ἔ' ἀπομάχαινε ἀπὸ τὶς πλουταπαραγωγικὰς

πηγὰς τοῦ τόπου μας (ὅπως ἡ γυμνασιακὴ μόρφωσις), ἀλλὰ θὰ τὰ ἐφερνε πρὸς κοινὰ στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ μας καὶ στὶς ἀνάγκες του, ἀστόχησαν στοὺς σκοπούς των, (γιατὶ ἐγίναν στὸ χαρτί καὶ κανεὶς δὲν εἶδε γι' αὐτὰ πραγματικὴν στοργήν) καὶ σὲ λίγο καιρὸ ἀρχισαν νὰ κλείνουν, τὸ ἓνα ὕστερ' ἀπὸ τ' ἄλλο, ἀπὸ ἑλλειψιν μαθητῶν. Ἀκόμα καὶ στοὺς διορισμοὺς νέων Δημοδιδασκάλων καὶ Καθηγητῶν, τὸ Κράτος εἶδε μισκρόψυχον πνεῦμα οἰκονομικῶν. Οἱ 3000 περίπου Καθηγηταὶ τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσιν καὶ οἱ 14 - 15000 Δημοδιδάσκαλοι πού ὑπηρετοῦσαν κατὰ τὸ 1940, ἦσαν ἐντελῶς ἀνεπαρκεῖς γιὰ νὰ πλαισιώσουν τὰ σχολεῖα τῆς χώρας. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Δικτατορίας, ἐνῶ τὸ Κράτος ἐδαπανοῦσε μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὴν πολιτικὴν ὁργάνωσιν τῆς Νεολαίας, ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐδέχθηκε νὰ εἰσέρχωνται Δημοδιδάσκαλοι καὶ Καθηγηταὶ μὲ μικρότερον ὑπαλληλικὸ βαθμὸν (ἐπομένως μὲ μικρότερον μισθὸν) στὴν ὑπηρεσίαν, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν τὴν ἐγκρίσιν διορισμῶν μικρῶν ἐκατοντάδων νέων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν οἱ πληθωρικὲς τάξεις στὰ σχολεῖα μας· 60, 70 καὶ 80 μαθηταὶ ἐστοιβάζονταν μέσα στὴν ἴδιαν τάξιν μὲ ἓνα καὶ μόνον Δάσκαλον ἢ Καθηγητὴν. Ἀντὶ δὲ τὸ Κράτος τότε νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν οὐσιαστικὴν βελτίωσιν τῶν σχολικῶν μας ὄρων, ἀνέτρεψε τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα πού εἶχε καθιερώσει ἡ Μεταρρύθμισις τοῦ 1929, εἰσάγων τὸν ἀτυχὲς τύπον τῶν Ὁκτατάξιων Γυμνασίων καὶ ἀναστάτωσε μὲ αὐτὴ τὴ μεταβολὴ καὶ τὴ Στοιχειώδη καὶ τὴ Μέση μας Ἐκπαίδευσιν. Κάποια ἐργασία ἔγινε, ὁμολογουμένως, ἀπὸ τὸ 1930 ἕως τὸ 1940 γιὰ τὸν ἐφοδιασμόν τῶν σχολείων μας μὲ διδασκῆρια ὄργανα καὶ σχολικοὺς κινηματογράφους. Ὁ θεσμός τῶν «Σχολικῶν Ἐφορειῶν» μὲ τοπικοὺς πόρους καὶ μὲ κάποιαν οἰκονομικὴν βοήθειαν τοῦ Κράτους ἐ-

πρόσφερε στο κεφάλαιο αυτό σημαντικές υπηρεσίες. 'Αλλά και η εργασία αυτή δεν έληξε την έκταση που έπρεπε, ούτε έγινε με τον ίδιο ρυθμό σ' όλα τα τμήματα της χώρας, γιατί η πενία ήταν και είναι πάντα η μοίρα του μικρού λαού μας.

Όστε και στα χρόνια που ξέσπασε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, η εκπαιδευτική μας κατάσταση ευχάριστη δεν ήταν. Το κακό όμως έμεγαλωσε σε βαθμό έκπληκτικό, όταν έφτασε και στον τόπο μας η πολεμική θύελλα. Τα πρώτα δημόσια οικήματα που άρπαξε η στρατιωτική επίταξη, ήταν τα σχολεία. Στην αρχή ο ελληνικός στρατός και οι κρατικές 'Υπηρεσίες που δημιουργήθηκαν από τον πολεμικό συναγερμό, και ύστερα οι όρδεις των κατακτητών, 'Ιταλών και Γερμανών, που έστρατωνίσθηκαν μέσα στα σχολεία, έκαναν μεγάλες ζημιές στη φτωχή τους επίπλωση, στα όργανα και στις βιβλιοθήκες τους ακόμη και σ' αυτά τα κτίριά τους. Όταν μετά την άπελευθέρωση της χώρας κάναμε ένα πρόχειρο απολογισμό, εφρίξαμε από το μέγεθος των καταστροφών. Έκατοντάδες ήταν τα σχολεία που είχαν τελείως έρειπωθή. Χιλιάδες έκεινα που δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, γιατί έλειπαν πόρτες, παράθυρα, τζάμια κλπ. Όλεθρο μεγάλο έπαθαν τα θρανία και η σχολική επίπλωση. Είχαν λεηλατηθή ή χρησιμοποιηθή για καύσιμη ύλη. Τα όργανα είχαν διαρπαγή... Για τις στοιχειώδεις και μόνο επιδιорθώσεις έπρεπε να διατεθούν πολλά διασεκατομύρια. Αυτό το διδακτηριακό πρόβλημα για χρόνια πολλά θα είναι σοβαρό και δύσκολο στην 'Ελλάδα, αφού δυστυχώς και οι επίτάξεις (σε μικρή έστω κλίμακα) εξακολουθούν και η φθορά της σχολικής περιουσίας εξακολουθεί σε ώρισμένα τμήματα της χώρας εξ αιτίας των έμφυλων συγκρούσεων.

Για να κινηθή έστω και υποτιτωδώς η σχολική μηχανή, άμέσως ύστερα από την άπελευθέρωση της

χώρας, έχρειάσθηκαν υπεράνθρωπες προσπάθειες. Κατά την κατοχή διδάσκαλοι και καθηγηται είχαν συρρευσει από την ύπαιθρο στις πόλεις και χιλιάδες ολόκληρες στην πρωτεύουσα. Έπρεπε να έπιστρέψουν στις θέσεις τους για να αρχίσει η σχολική εργασία. 'Αλλά πώς; Συγκοινωνικά μέσα δεν υπήρχαν και η μετακίνηση έστοιχίζε ακριβά. Έπειτα, για όλους σχεδόν (για τους ίδιους και για τις οικογένειές τους) ήταν τραγικό το πρόβλημα του ιματισμού και της υποδήσεως. Και τέλος εκεί που θα πήγαιναν ούτε στέγη ήταν εύκολο να βρουν, ούτε έπισιτισμός, είχαν ακόμη οργανωθή. Όταν έ επιμονή των διοικητικών αρχών από το ένα μέρος και ο πατριωτισμός ή αυτοθυσία των εκπαιδευτικών μας από το άλλο, έκαναν το θαύμα τους: έγινε δηλαδή η καλή αρχή. Και από τον 'Οκτώβριο του 1945, τα περισσότερα σχολεία της χώρας άρχισαν να λειτουργούν όπωσδήποτε κανονικά. Δυστυχώς ύστερ από λίγην καιρό οι έσωτερικές μας άνωμολίες έφεραν πάλι τη διαταραχή. Διώξεις από τη μιá και από την άλλη παράταξη, άπομάκρυναν γι' άλλη μιá φορά πολλούς δημοδιδασκάλους κυρίως, από τα χωριά τους. Και σήμερα το 'Υπουργείο της Παιδείας αντιμετωπίζει πάλι το πρόβλημα: πώς να πλαισιώσει όλα τα σχολεία της χώρας με το άπαιτούμενο διδακτικό προσωπικό. 'Ας σημειωθεί ακόμη ότι η οικονομική εξαθλίωση των μισθωτών που άρχισε από τους πρώτους μήνες της κατοχής και δυστυχώς συνεχίζεται και σήμερα, άρραίωσε τις τάξεις των εκπαιδευτικών και δημιούργησε, όπως είναι φυσικό, την άπροθυμία των νέων ν' άφοσιωθούν σ' ένα τόσο επίνονο έπάγγελμα.

Ο ύποσιτισμός, το κλείσιμο των σχολείων και γενικά τα δεινά του πολέμου και της κατοχής, έχουν έπιφέρει άνυπολόγιστες ζημιές στο ήθος, αλλά και στο πνεύμα των παιδιών του λαού μας. Σε ολόκληρες

περιοχές της χώρας ('Αν. Μακεδονία και Θράκη) τα σχολεία δεν έλειτούργησαν καθ' όλη την τετραετία της δουλείας. Και στα άλλα όμως τμήματα του τόπου μας η λειτουργία των σχολείων κατά το χρονικό αυτό διάστημα ήταν ύτοτυπώδης. Στην πραγματικότητα τα χρόνια αυτά ίσοδυναμούν με λίγους μόνο μήνες σχολικής εργασίας. Και όμως τα παιδιά έδιναν τάχα εξετάσεις και περνούσαν από τάξη σε τάξη. Τί σημαίνει αυτό για τη στάθμη του μορφωτικού επιπέδου των νέων μας σήμερα, εύκολα το καταλαβαίνει κανείς.

Τα άποτελέσματα θα φανούν άργότερα με αυτόχρονα τραγική μορφή. Κύμα άγραμματοσύνης και άμάθειας πάει να κατακλύσει τη χώρα μας που και στους καλούς καιρούς από την άποψη αυτή δεν ήτανε από τις πιο εύνοημένες χώρες της Εύρώπης. Και για όσα παιδιά βρίσκονται σήμερα στην αρχή των σπουδών τους, κάτι μπορεί να γίνη ακόμη με σύντονη εργασία. 'Όσα όμως βρέθηκαν σε μεγαλύτερες τάξεις και ήδη έχουν άποφοιτήσει, αυτά δόθηκαν στην κοινωνία σχεδόν άγράμματα. Το κακό είναι μεγαλύτερο στα Πανεπιστήμια μας. Ένα άστοχο, έγκληματικό σχεδόν μέτρο των κυβερνήσεων της κατοχής έδωσε σε όλους άνεξάρτητα τους άποφοίτους των Γυμνασίων μας (χωρίς διάκριση ηλικίας) το δικαίωμα να έγγραφουν άνεξέταστοι στις διάφορες Πανεπιστημιακές Σχολές. Έτσι έγιναν «φοιτητα» δεκάδες χιλιάδων νέοι, αλλά και ηλικιωμένοι, που ζητούν τώρα να μη χάσουν τα χρόνια αυτά, αλλά να μπορούν να περάσουν σε μικρά χρονικά διαστήματα τις τμηματικές εξετάσεις, για να παρουσιασθούν το γρηγορώτερο στις πτυχιακές. Δυστυχώς το 'Υπουργείο Παιδείας τελουταία έκάμει και παρά τις διαμαρτυρίες της Συγκλήτου έθέσπισε το νόμο των «παρελθόντων έτών» που από το ένα μέρος θα μεταβάλει τα Πανεπιστήμια σε συνεργεία άτε-

λείων εξετάσεων, και από το άλλο μέρος θα γίνη αίτία να δωρηθούν αύριο στην 'Ελληνική Κοινωνία άκατάρτιστοι έντελώς «έπιστήμονες» όλων των ειδικοτήτων.

Τόσο σκοτεινή διαγράφεται σήμερα η εκπαιδευτική μας κατάσταση. Σχολεία σε πολλά μέρη κλειστά. Δημοδιδάσκαλοι και Καθηγηται μακριά από τις θέσεις τους, «διωκόμενοι». Τάξεις πληθωρικές, με 60, 70 και 80 μαθητάς. Διδακτήρια άχρηστευμένα ή και επίτακα άκόμη, χωρίς θρανία και τη στοιχειώδη επίπλωση. Πανεπιστήμια που δεν ξέρουν τον άκριβή αριθμό των φοιτητών κάθε σχολής. 'Εργαστήρια κατεστραμμένα. 'Όργανα διδασκαλίας έλάχιστα ή και άνύπαρκτα. 'Υπό τοιούτους όρους πώς να σκεφθή κανείς και να προτείνη μέσα για την άναμόρφωση του εκπαιδευτικού μας συστήματος, για την άναπροσαρμογή του στους νέους όρους που έδημιούργησε η μεταπολεμική κατάσταση, καθώς και στις πραγματικές άνάγκες του λαού μας που για να μπορέσει, όχι να προαχθή σε άνώτερο επίπεδο πολιτισμού, άλλ' απλώς να περισωθή μέσα στη σημερινή θύελλα και να επιβιώσει, πρέπει ν' άποκτήσει πιο ουσιαστική, πιο φωτισμένη, πιο συγχρονισμένη, εκπάδευση; Βέβαια το εκπαιδευτικό μας σύστημα είναι άνάγκη ν' άναδιοργανωθή. Να περιορισθή η παντοκρατορία του Γυμνασίου και να ιδρυθούν σχολεία που να δώσουν πιο πρακτική γενική και κάποια επαγγελματική μόρφωση στα παιδιά του φτωχού λαού μας. 'Ιδιαίτερη στοργή πρέπει να δειχθή στο δημοτικό μας σχολείο, στο σχολείο του λαού (αφού τα 91 έκατοστά των 'Ελληνοπαίδων βγαίνουν στη ζωή με τη στοιχειώδη παιδεία που προσφέρει το δημοτικό σχολείο). Να αυξηθούν με τον καιρό οι τάξεις του, δηλ. τα χρόνια της υποχρεωτικής σχολικής φοιτήσεως, για να ύψωθή σιγά-σιγά η πνευματική

στάθμη της χώρας μας. Πρέπει ακόμη ν' αυξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκικῶν μας στελεχῶν. 16.000 δημοδιδασκαλοὶ εἶναι σήμερα ἀνεπαρκεῖς. Εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποκτήσωμε τὸ γρηγορώτερο τουλάχιστον 25.000 ὥστε νὰ περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν μονοταξίων σχολείων μας καὶ ν' ἀραιώσουν οἱ πληθωρικὲς τάξεις τῶν ἄλλων. Πρέπει ἀκόμη ἡ ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση τόσο τῶν δημοδιδασκάλων ὅσο καὶ τῶν καθηγητῶν μας νὰ γίνῃ καλύτερη, τελειότερη, οὐσιαστικώτερη. Τέλος εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποσυμφορηθοῦν τὰ Πανεπιστήμια μας ἀπὸ τὴν πληθώρα τῶν φοιτητῶν καὶ νὰ τοὺς δοθοῦν τὰ μέσα γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ προσφέρουν πραγματικὴν ἐπιστημονικὴ μορφωση.

Πρὶν ὅμως σκεφθοῦμε τίς βελτιώσεις, πρέπει πρῶτα νὰ ἐπαναφέρωμε τὸ ὑπάρχον σχολικὸ μας σύστημα στὸν κανονικὸ ρυθμὸ του. Νὰ νοικοκυρέψωμε τὰ σχολεῖα μας. Νὰ ἐπιδιορθώσωμε καὶ νὰ συμπληρώσωμε

τὰ κτίριά τους. Νὰ τὰ ἐφοδιάσωμε μὲ θρανία καὶ ὄργανα διδασκαλίας. Καὶ πρὸ πάντων νὰ τοὺς ξαναδώσωμε τὴν ψυχὴν τους — τὸ Δάσκαλο. Νὰ συμμαζέψωμε τοὺς Δασκάλους μας. Νὰ τοὺς ἐξασφαλίσωμε τοὺς βασικοὺς πόρους ζωῆς γιὰ νὰ μπορέσουν ἡσυχὰ ν' ἀφοσιωθοῦν στὸ δῶκτο. Μιὰ ἀπὸ τίς κύριες ἐκφράσεις τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι τὸ γλωσσικὸ ὄργανο μὲ τὸ ὁποῖο ἐκδηλώνεται. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, λοιπόν, κατακτᾷ πολυάριθμους πληθυσμούς, ἀνατολικούς καὶ δυτικούς, πού δὲν τὴν ἔχουν γιὰ μητρικὴν γλῶσσα, πού δὲν ἔχουν ἑλληνικὴν γλωσσικὴ συνείδηση, ἀλλὰ τὴν ἀποκτοῦν σιγά - σιγά.

Ἔτσι, σύμφωνα πάντα μ' αὐτὴ τὴ θεωρίαν, παρουσιάζεται μιὰ μεγάλη τομὴ μέσα στὴ γλωσσικὴ μας ἱστορία: στὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο, ἡ προσφορά τοῦ ἑλληνισμοῦ στοὺς ἀλλόφυλους καὶ ἀλλόγλωσσους αὐτοὺς κόσμοις ἐκφράζεται μὲ τὴ μεγάλη δημιουργία τῶν κλασσικῶν χρόνων, τὴν ποίηση τοῦ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ Εὐριπίδη, τὴν πεζογραφία ὅπως τὴν ἔβρισκαν στὸν Πλάτωνα καὶ στὸν Σενόφωνα. Οἱ ξένοι βλέπουν δηλαδὴ τὸν ἑλληνισμὸ σταματημένον σὲ μιὰ ὀρισμένη ἱστορικὴ περίοδο, ἐκείνον θαυμάζουν καὶ ἐκείνον λαχταροῦν νὰ ἀφομοιώσουν. Στὸ μεταξὺ ὁ ἑλληνισμὸς ζοῦσε μιὰ μεωμένη πολιτικὴ ζωὴ, διοικητικὰ ἐξαρθρωμένος καὶ οἰκονομικὰ κατεστραμμένος. Τοῦτο προκαλεῖ τὴν τομὴ: οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ἐξελληνισμένοι πληθυσμοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν κοινὴ γλῶσσα τους πού συνεχίζει ἔτσι τὴν φυσικὴ της. Ἐξέλιξε, ἀφομοιώνοντας καὶ πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς πολιτισμούς μὲ τοὺς ὁποίους γνωρίστηκαν. Οἱ λόγοι στὴν Ἀλεξάνδρειαν, στὴν Ἀντιόχεια, στὴ Ρώμην μαθαίνουν τὴν ἑλληνικὴν, σταματημένην σὲ μιὰ καὶ μόνη στιγμὴ τῆς ἐξέλιξής της, σὺν γλῶσσα νεκρῇ. Τὸ ἐνδιαφέρον τους δὲν στρέφεται πρὸς τὸν ζωντανὸ ἑλληνισμὸ, πού ἐκείνον μάλιστα τὸν περιφρονοῦν ὅσο πάει καὶ περισσότερο, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἑλληνισμὸ τῆς ἀττικῆς πε-

Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Τοῦ κ. Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ

Τὸ σημεῖωμα τοῦτο δὲν ἔχει χαράκητρα ἐπιστημονικῆς μελέτης. Σὲ μιὰ στιγμὴ πού τὰ ἑλληνικὰ πάθη ἔχουν πάλι ἐξαφθῇ, ἐπόμενο εἶταν καὶ στὸ ζήτημα τῆς γλώσσας νὰ δοθεῖ μιὰ χροιά πεδίου ἀνεγκλήσεων καὶ μαχῶν. Ἡ στάση ὅμως αὐτὴ μπροστὰ στὸ πρωταρχικὸ τοῦτο γιὰ τὸν πολιτισμὸ μας ζήτημα, ὅσο κι ἂν ἐρμηνεύεται ἀπὸ λόγους ἱστορικούς, δὲν παύει νὰ εἶναι ἐπικίνδυνη: ὅπου μιλοῦν τὰ πάθη, ὁ νοῦς θαμπώνεται καὶ ἡ ἀλήθεια, τὸ σωστὸ δὲν κατορθώνουν νὰ ἐπιβληθοῦν. Σκοπός μου στίς γραμμὲς πού ἀκολουθοῦν εἶναι νὰ προσπαθῶ νὰ προσφέρω στὴ συζήτηση στοιχεῖα νηφαλιότητος καὶ κριτήρια ἀντικειμενικά, γιὰτί πιστεύω ὅτι μόνο ἓνα

τέτοιο πνεῦμα θὰ κατορθώσει κάποτε νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ πρὸς τὴν ὀρθὴ ἀντιμετώπιση καὶ τὴν γενικὴ καὶ ἐπίσημη λύση τοῦ προβλήματος.

Ἡ ἱστορία θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ δοῦμε σαφέστερα πῶς παρουσιάζεται τὸ ζήτημα ὀργανικά. Ἐδῶ, προκειμένου γιὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ ζητήματος, τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἐντελῶς ξεκαθαρισμένα· ἀρχίζω, λοιπόν, ἐκθέτοντας μιὰ πρόσφατη θεωρίαν, πού ἔχει ἀνάμεσα στοὺς ὁπαδούς της, μερικὸς ἀπὸ τοὺς κορυφαίους Ἕλληνες ἐπιστήμονες. Σύμφωνα μὲ τὴν θεωρίαν αὐτή, τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσας ἀνάγεται σὲ μιὰ πολὺ παρωχημένη ἐποχὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ: Ὅταν μετὰ τίς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ ἑλληνικὸς πο-

λιτισμὸς ἐξαπλώνεται σὲ μεγάλες ἐκτάσεις τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἐπιβάλλεται μὲ τὴν ποιοτικὴν του ὑπεροχὴ ἐπάνω σὲ ἀλλόφυλους λαούς. Παρόμοια καὶ ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι κατακτοῦν τὴν Ἑλλάδα, ἐπιβάλλεται καὶ σ' αὐτοὺς ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, γιὰτί εἶναι ἀνώτερος ἀπ' τὸν δικόν τους. Μιὰ ἀπὸ τίς κύριες ἐκφράσεις τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι τὸ γλωσσικὸ ὄργανο μὲ τὸ ὁποῖο ἐκδηλώνεται. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, λοιπόν, κατακτᾷ πολυάριθμους πληθυσμούς, ἀνατολικούς καὶ δυτικούς, πού δὲν τὴν ἔχουν γιὰ μητρικὴν γλῶσσα, πού δὲν ἔχουν ἑλληνικὴν γλωσσικὴ συνείδηση, ἀλλὰ τὴν ἀποκτοῦν σιγά - σιγά.

Ἔτσι, σύμφωνα πάντα μ' αὐτὴ τὴ θεωρίαν, παρουσιάζεται μιὰ μεγάλη τομὴ μέσα στὴ γλωσσικὴ μας ἱστορία: στὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο, ἡ προσφορά τοῦ ἑλληνισμοῦ στοὺς ἀλλόφυλους καὶ ἀλλόγλωσσους αὐτοὺς κόσμους ἐκφράζεται μὲ τὴ μεγάλη δημιουργία τῶν κλασσικῶν χρόνων, τὴν ποίηση τοῦ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ Εὐριπίδη, τὴν πεζογραφία ὅπως τὴν ἔβρισκαν στὸν Πλάτωνα καὶ στὸν Σενόφωνα. Οἱ ξένοι βλέπουν δηλαδὴ τὸν ἑλληνισμὸ σταματημένον σὲ μιὰ ὀρισμένη ἱστορικὴ περίοδο, ἐκείνον θαυμάζουν καὶ ἐκείνον λαχταροῦν νὰ ἀφομοιώσουν. Στὸ μεταξὺ ὁ ἑλληνισμὸς ζοῦσε μιὰ μεωμένη πολιτικὴ ζωὴ, διοικητικὰ ἐξαρθρωμένος καὶ οἰκονομικὰ κατεστραμμένος. Τοῦτο προκαλεῖ τὴν τομὴ: οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ἐξελληνισμένοι πληθυσμοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν κοινὴ γλῶσσα τους πού συνεχίζει ἔτσι τὴν φυσικὴ της. Ἐξέλιξε, ἀφομοιώνοντας καὶ πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς πολιτισμούς μὲ τοὺς ὁποίους γνωρίστηκαν. Οἱ λόγοι στὴν Ἀλεξάνδρειαν, στὴν Ἀντιόχεια, στὴ Ρώμην μαθαίνουν τὴν ἑλληνικὴν, σταματημένην σὲ μιὰ καὶ μόνη στιγμὴ τῆς ἐξέλιξής της, σὺν γλῶσσα νεκρῇ. Τὸ ἐνδιαφέρον τους δὲν στρέφεται πρὸς τὸν ζωντανὸ ἑλληνισμὸ, πού ἐκείνον μάλιστα τὸν περιφρονοῦν ὅσο πάει καὶ περισσότερο, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἑλληνισμὸ τῆς ἀττικῆς πε-

ριόδου. Τὸ φαινόμενο τοῦτο, ὅπως συμβαίνει συνήθως στὴν ἱστορία, δὲν παρουσιάζεται ἀπομονωμένο, ἀλλὰ συμπλέκεται μὲ πολλὲς ἄλλες παρόμοιες πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις πού δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ.

Ἔτσι γεννήθηκε ὁ ἀττικισμὸς, ἡ ἀρχαιότερη, ἡ πρώτη νὰ ποῦμε μορφὴ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Γεννήθηκε, δηλαδὴ, ἀπὸ ξένους πού δὲν εἶχαν τίποτε νὰ δώσουν ἢ νὰ πάρουν μὲ τὸν σύγχρονόν τους ἑλληνισμὸ. Στὸ μεταξὺ ὅμως ἔχει παρουσιασθῇ μιὰ καινούρια δύναμη, πού δὲν εἶναι γυρισμένη πρὸς τὸ παρελθόν καὶ τίς νεκρὲς του μορφές, μὰ πού θέλει νὰ στηριχθῇ ἐπάνω στὴ ζωὴ καὶ νὰ ξαναπλάσῃ τὸν κόσμον. Εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν περιφρονεῖ κανέναν ἀνθρώπο, δὲν ἀποτεινεται σὲ λίγους λογίους τοῦ γραφείου· πηγαίνει νὰ παρᾶσθῃ τὸν κόσμον στὴν πῶς μεγάλη ἐπανάσταση πού ἐφάνηκε ποτὲ. Πρέπει νὰ γίνῃ νοητὸς σὲ ὅλους, καὶ γιὰ τοῦτο βλέπουμε τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης νὰ γράφονται ὄχι στὴν ἀττικὴ πού ὑποστήριζαν οἱ λόγοι, ἀλλὰ στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς. Ἔτσι ἡ πῶς μεγάλη πνευματικὴ κληρονομία τοῦ κόσμου, ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἐγγράφηκε στὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι στὴν νεκρὴ γλῶσσα τῶν λογίων.

Ἀπὸ τότε διαμορφώνονται παρόμοια δυὸ ἑλληνικὲς γλωσσικὲς μορφές· ἡ μία συνεχίζει τὸν ἀττικισμὸ, εἶναι ἡ λογία. Τὴν υἱοθετεῖ τὸ Βυζαντινὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία ὅταν ὀργανώνεται διοικητικὰ. Ἀποβαίνει—χωρὶς ν' ἀποφύγει καὶ ἐκείνη μιὰ μοιραία ἐξέλιξη— γλῶσσα τῶν ἐπισήμων ἐκδηλώσεων καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἄλλη ἀκολουθεῖ τὴν πραγματικὴν παραδόση τῆς γλώσσας, καὶ μᾶς φέρνει ἔτσι χωρὶς χαμμάτια διακοπῆς, μὲ τὴν φυσικὴ μόνον ἐξέλιξη, ἀπὸ τὴν γλῶσσα πού μιλοῦσε ὁ Περικλῆς στὴ γλῶσσα πού μιλοῦμε ἐμεῖς σήμερα. Αὐτὴ ἐγινε ἡ γλῶσσα τῆς ποιήσεως, τῆς δημοτικῆς πρῶτα, καὶ ὕστερα, σιγά - σιγά, καὶ τῆς λο-

γίας. Ο μεγαλύτερος τίτλος μας, ή τρανότερη απόδειξη της αδιάσπαστης ιστορικής συνοχής της φυλής μας από τα αρχαία χρόνια ως τα τωρινά, είναι ακριβώς ή αδιάκοπη παράδοση της ζωντανής μας γλώσσας. Καθώς πολύ σωστά παρατηρούσε ένας Γερμανός φιλόλογος, ή αρχαία Έλληνική γλώσσα «δύνανται να υπάρξη και χωρίς Έθνους Έλληνικού». Τουτό μπορεί να είναι πλεονέκτημα για μιὰ γλώσσα, ιδίως στα μάτια ενός Γερμανού σοφού, αλλά με κανέναν τρόπο δεν φανεώνει την ιστορική συνοχή μας με τους αρχαίους. Τό αντίθετο μάλιστα.

Ανάμεσα όμως στις δυο αυτές γλωσσικές τάσεις, βλέπουμε κάθε τόσο να διαγράφεται μιὰ τρίτη πραγματική κατάσταση. Αυτή συνίσταται σε τούτο: ότι κάθε φορά που έγινε από όπουδήποτε προσπάθεια για να διαδοθούν στον Έλληνισμό ιδέες, πεποιθήσεις, πληροφορίες, κάθε φορά που έγινε προσπάθεια για να ύψωθεί ή πνευματική του στάθμη, κάθε φορά τέλος, που οργανώθηκε προ-παγανδιστική κίνηση στον τόπο μας, πάντοτε ή δημοτική γλώσσα χρησιμοποιήθηκε για την επιτυχία των σκοπών αυτών. Τούτο γίνεται έκδηλο ιδίως από την Αναγέννηση και πέρα, όταν λογής καινούριες τάσεις και αντιλήψεις φανερώθηκαν και απλώθηκαν ως την υπόδουλη Ελλάδα. Έτσι μιὰ πρώτη οδυμνιστική εκδήλωση, εκατό χρόνια μετά την Άλωση, είναι το Νικόλαου Σοφianoύ που υποστηρίζει, ότι πρέπει τα αρχαία κείμενα να μεταφραστούν στην ομιλούμενη για να μπορέσουν τα ύψηλα διδάγματά τους να διαδοθούν στον λαό. Στην ίδια ιστορική περίοδο, και μεταγενέστερα, έχουμε προσπάθειες θρησκευτικού προσηλυτισμού από τη Δύση, που εκφράζονται όλες στη δημοτική γλώσσα. Επίσης μς είναι γνωστά μαρτυρήματα και διαγγέλματα ρωσικά, τούρκικα, γαλλικά, άγγλικά, γραμμένα στη δημοτική.

Ακόμη πιο ενδιαφέρουσα για την

αποψη μας, είναι ή στάση της Έκκλησίας μας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Αν κι έχει, όπως είπαμε, επίσημη γλώσσα της την αρχαίζουσα ή και την αρχαία, όμως δεν παραμελεί και το σημαντικό όργανο που της προσφέρει ή δημοτική, για την ενίσχυση της πίστης και της ορθοδοξίας. Έτσι δημοσιεύτηκαν έπαινετή λημμένα τότε μεταφράσεις της Καινής Διαθήκης, των Ψαλμών κι άλλων έκκλησιαστικών κειμένων, αλλά οι μεταφράσεις αυτές αν και καμωμένες με την έγκριση σπουδαίων προσωπικοτήτων της Έκκλησίας, προκάλεσαν άμφισβητήσεις από επίσης σημαντικές προσωπικότητες της Έκκλησίας και για τούτο δεν είχαν μεγάλη απήχηση. Όμως εκείνο που βλέπουμε σχεδόν σάν κανόνα, όχι μόνο στους πιο έπιφανείς έκκλησιαστικούς ρήτορες και συγγραφείς, καθώς ο Σκοΰφος, ο Μηνιάτης, ο Δαμωδός, αλλά και σε λιγότερο γνωστούς και σ' έντελως άσχημους και άνωνυμους, είναι ότι το κήρυγμα γινόταν σε αξιοσημείωτη αναλογία στη δημοτική «διά να γενή κοινή και εις όλους άπλως ή ώφέλεια, ήθέλησα να όμιλήσω και με κοινήν γλώσσαν» γράφει ο Σκοΰφος στην Ρητορική του. Έχουμε πολλά χειρόγραφα των χρόνων της Τουρκοκρατίας με έκκλησιαστικούς λόγους που τους χρησιμοποιούσαν οι λιγότερο μορφωμένοι ιεροκήρυκες και τα κείμενα αυτά είναι σε μεγάλη αναλογία γραμμένα στη δημοτική. Τέλος ακόμη και οι πιο συντηρητικοί εκπρόσωποι της Έκκλησίας μεταχειρίσθηκαν την δημοτική στα φυλλάδια που δημοσίευαν για να πολεμήσουν την μασωνία κλπ.

Αυτή είναι ή θέση του ζητήματος γύρω στις αρχές του περασμένου αιώνα και λίγο πριν. Τότε ο Έλληνισμός ήταν στην πιο ισχυρή άνθισή του. Είναι ή στιγμή όπου ο Ρήγας οργανώνει τη μεγάλη του προσπάθεια για την άπελευθέρωση. Ο Ρήγας άνήκει σ' έναν κύκλο δια-

νοουμένων που θέλει να άνυψώσει την πνευματική στάθμη του νέου Έλληνισμού. Όλοι τους γράφουν στη δημοτική. Το κύριο έπιχείρημά τους είναι έντελως πρακτικό: πρέπει να γράφουμε στη δημοτική για να καταλαβαίνουν και να φωτισθεί ο λαός. Έτσι ένας τους δικαιολογείται για τη γλώσσα του ότι ο σκοπός του «άποβλέπει εις φωτισμόν του όλου και όχι ενός πολλοστημορίου». Μία μέρα κάποιος παρατήρησε τον Ρήγα γιατί έγραφε δημοτική; εκείνος απήντησε ότι ο άμόρφωτος Έλληνας «δεν δύναται να έννοήση τους λαλούντας ύπερ των συμφερόντων του, ει μη όταν τω λαλώσιν εις την συνήτη αυτώ εκ βρέφους διάλεκτον».

Γύρω στα χρόνια του Άγωνα, ή εθνική μας υπερηφάνεια έχοντας σύμφωνο και τον φιλελληνισμό, θέλησε, δένοντας έτσι έμφανέστερα τον σημερινό Έλληνισμό με τον αρχαίο, να προβεί σε μιὰ καθάρση της νεοελληνικής γλώσσας ώστε να πλησιάσει με την αρχαία. Η προσπάθεια αυτή ήταν και φυσική και σε κάποιον ποσοστό έπιβεβλημένη: ή γλώσσα μας στα χρόνια της σκλαβιάς είχε δεχτή πάρα πολλές ξένες, ιδίως τουρκικές λέξεις που τη χαλούσαν. Η σκέψη του Κοραή που ήγήθηκε σ' αυτή την κίνηση ήταν προ πάντων να καθαρήσει τη γλώσσα από τέτοια στοιχεία, αλλά δεν έδωσε ένα αντίκειμενικό μέτρο για το όριο όπου θα έπρεπε να σταματήσει ο «καθαρισμός»: το όριο αυτό θα ήταν από τη μιὰ μεριά, ή άναγνώριση της ιστορικής πραγματικότητας και από την άλλη το γλωσσικό αισθητήριο, το γούστο. Ο Κοραής είχε άπόλυτα ιστορική συνείδηση και αρκετό γλωσσικό αισθητήριο: έτσι μπόρεσε ο ίδιος να κρατήσει μιὰ γραμμή που σήμερα μας φαίνεται ή σωστή (την περίφημη «μέσην όδόν»). Μά οι όπαδοί του, σπρωγμένοι από λόγους που δεν έχουμε να εξετάσουμε τώρα, εξέκλιναν τόσο πολύ από τη μέση όδο ώστε έσμιξαν με τους πιο άσπονδους αντιπάλους του, τους

αρχαϊστές. Έτσι στη μέση του περασμένου αιώνα έπικρατεί ή πιο άκρατη «καθαρεύουσα».

Δεν χρειάζεται να παρακολουθήσουμε πιο κάτω τους γλωσσικούς άγώνες, που έδωκαν στο δημοτικισμό τον έπιστημονικό του όπλισμό και τον έπέβαλαν σε όλα τα είδη του λόγου, προικίζοντας τη γλώσσα μας και με τη συστηματική της γραμματική. Άλλα πριν καταλήξουμε στο συμπέρασμά μας, έχουμε να κάνουμε ακόμη μιὰ σημαντική ιστορική παρατήρηση: οι καλύτεροι όπαδοί της δημοτικής είχαν τη συνείδηση ότι εκείνοι κρατούν την παράδοση, ότι μένουν μέσα στη γραμμή της εθνικής γλώσσας: τους όπαδους του «καθαρισμού» τους είδαν σάν επικίνδυνους καινοτόμους που προσπαθούσαν να σπάσουν την παράδοση. Από την άποψη αυτή ένδιαφέροντα είναι μερικά κείμενα της εποχής. Έτσι ένας σπουδαίος λόγιος, ο Αντώνιος Μάτεσις, έγραψε: «δεν είναι λίγοι χρόνοι που έφανερώθη εις μερικούς ή μωρία, κατά το παρόν όμως άπλωσαν εις άναριθμητα κεφάλια... ότι χρειάζεται μιὰ καινούρια γλώσσα εις τους Έλληνες, διότι εκείνη που μιλούν είναι χυδαία και φτωχή». Ο Σολωμός γράφει: «Δεν ήξεύρεις τί συλλογίζεσαι. Νά αλλάξεις τη γλώσσα ενός λαού». Ο Βαλαωρίτης: «ή γλώσσα του λαού... είναι ο μόνος βλαστός ο έναπομείνας επί του γηραιού δένδρου της εθνικότητός μας». Ο Ιούλιος Τυπάλδος: «όποιος άγωνίζεται να φέρει στίγματα... εις την γλώσσα, άγωνίζεται ν' αφανίσει το έθνος». Αυτά ήταν τότε μερικά από τα έπιχειρήματα των όπαδών της δημοτικής.

Αν τώρα ρίξουμε μιὰ ματιά στα παραπάνω, θα διαπιστώσουμε τρία βασικά φαινόμενα: α) ότι σύμφωνα με μιὰ πιθανή θεωρία ο άτικισμός που έδixασε την εθνική μας γλώσσα και διέσπασε την παράδοση, προήλθε από λογίους που δεν είχαν έλλη-

νική γλωσσική συνείδηση. β) ότι, ανεξάρτητα από τις γλωσσικές τους πεποιθήσεις, οι άνθρωποι που θέλησαν να επηρεάσουν το ελληνικό έθνος, είτε προς το καλό, είτε προς το κακό, μεταχειρίστηκαν πάντα τη δημοτική. γ) ότι η καθαρεύουσα ήταν παρουσιάσθηκε σε μία περίοδο της εθνικής μας ιστορίας, σχετικά πρόσφατη, κατάδικάσθηκε από τους λογίους σαν επικίνδυνος ριζοσπαστικός νεωτερισμός που κατέστρεφε την εθνική ενότητα. Το σύνολο των πατηρήσεων αυτών, όπου βλέπουμε, ανάμεσα σε άλλα, και τα ονόματα του Ρήγα, του Σολωμού, του Βαλαωρίτη, άποτελει, νομίζω, το κλίμα για τη σωστή τοποθέτηση του γλωσσικού ζητήματος, για όποιον θέλει να το εξετάσει σήμερα χωρίς προκατάληψη, αλλά και χωρίς ειδική επιστημονική ή οποιαδήποτε φιλολογική προπαρασκευή.

Πραγματικά τα επιχειρήματα που ενισχύουν την δημοτική, θα μπορούσαν να καταταχθούν σε πολλές ομάδες. Έτσι, π.χ. υπάρχει η ψυχολογική επιχειρηματολογία, που υποστηρίζει ότι δεν πρέπει να στρεβλώσουμε το γλωσσικό αίσθητό των ανθρώπων, γιατί μία τέτοια προσπάθεια έχει ολέθριες επιδράσεις επάνω στην ψυχική τους ζωή. Υπάρχει η γλωσσολογική, που διδάσκει ότι η εξέλιξη των γλωσσών, ακολουθεί δικούς της νόμους και ότι η προσπάθεια για την ανατροπή των νόμων αυτών είναι μάταιη και αντιεπιστημονική. Ύστερα δε σημειώσουμε την παιδαγωγική, που τονίζει τους κινδύνους μιας άγωγης ή οποία δεν

στηρίζεται στην μητρική γλώσσα. Τέλος δεν είναι χωρίς σημασία οι πρακτικές απόψεις του ζητήματος, όπως τις ετόνισα μέσα από την νέα μας ιστορία. Οι όπαδοι του καθαρισμού της γλώσσας δεν έδιστσαν, επανειλημμένα και σε διάφορες λίγες ή πολύ κρίσιμες στιγμές της ιστορίας μας, να κατηγορήσουν για άντεθνική την προσπάθεια του δημοτικισμού. Νομίζω ότι, με όσα συγκεκριμένα στοιχεία έμνημόνευσα πιο επάνω, γίνεται φανερό ότι η κατηγορία αυτή δεν είναι δίκαιη την δημοτική γλώσσα την υποστήριξαν σαν ανασπαστικό εθνικό κτήμα, μεγάλες εθνικές προσοπικότητες.

Έκείνο που μένει να παρατηρήσω, είναι ότι πρακτική επιχειρηματολογία και η αντίστοιχη πραγματική κατάσταση μένουν πάντα ζωντανές και έχουν τώρα εξαιρετική επικαιρότητα. Το παράδειγμα του μυστικού τύπου, στα χρόνια της κατοχής, είναι πολύ χαρακτηριστικό σχεδόν όλα τα έντυπα που κυκλοφορούσαν τότε, ανεξάρτητα από τις πολιτικές τους αποχρώσεις ήταν γραμμένα σε γλώσσα απλή και νοητή απ' όλους. Τώρα πάλι, που εξ αιτίας προσφάτων εθνικών περιπετειών, η στάθμη της παιδείας των νέων Ελλήνων έχει τόσο κατεβή, απαραίτητο για όποιον θέλει την προκοπή τους, είναι να γράφει σε απλή, δημοτική γλώσσα. Κάθε άλλη στάση στην περίπτωση αυτή, θα εσήμαινε για όποιον την κρατεί, και θέλει να είναι συνεπής με τις ενέργειές του, ότι θεωρεί είτε περιττό είτε και επικίνδυνο το ανέβασμα του πνευματικού επιπέδου του έθνους.

Σ

Το αίσθημα του χιούμορ είναι εκείνο που μας κάνει να γελοούμε με κάτι σχεδόν που θα μας τρέλαινε αν συνέβαινε σε μας.

(Από το «STRAND MAGAZINE»)

Ένα μυστήριο της Ανατολής

Του Lord DUNSANY

(Από το βιβλίο

«Mr. Jorkens Remembers Africa», εκδ. Heinemann)

Ο Λόρδος Ντανσάν είναι μέλος της Ιρλανδικής Ακαδημίας των Γραμμάτων, έχει γράψει πολλά μονόπρακτα, μικρά διηγήματα και έχει δημοσιεύσει ποιήματα, αυτοβιογραφία και ταξιδιωτικά. Ένα από τα μυθιστορήματά του «Η κατάρα της Μάγισσας» (The Curse of the Wise Woman), 1933, έχει θανατοσιγή από πολλούς. Οι «Ιστορίες του Τζόρκενς», από τις οποίες δημοσιεύουμε ένα χαρακτηριστικό κομμάτι, έχουν μεγάλη επιτυχία γιατί συνδυάζουν μοναδικό χιούμορ και φαντασία.

Ο Νοέμβρης είχε φτάσει πάλι και τα δάση πέρα απ' το Λονδίνο είχαν μία όμορφη. Το Λονδίνο είχε σύρει γύρω στους γέρικους ώμους του το γκρίζο μανδύα που φορούσε πάντα τέτοιο καιρό.

Είμασταν στη λέσχη. Η αϊθουσα όπου βρισκόμασταν ήταν σκοτεινή και οι κουρτίνες γύρω στο παράθυρο μοιάζανε ψηλοί δγκοι σκιές καθόμασταν εκεί και μιλούσαμε για το μυστήριο που κρύβει η «Ανατολή». Πραγματικά αυτό που κουβεντιάζαμε ήταν κάτι παραπάνω από μυστήριο. Ο ένας το είχε ζήσει στο Πέρτ-Σάιντ, ένας άλλος στο Άντεν, ο τρίτος πίστευε πως το είχε βρή στο Κιλιντίνι και ένας άλλος που μάγευε πεταλούδες, το είχε συναντήσει παντού στις Ίνδies' όλοι τους έλεγαν πραγματικά μαγικές ιστορίες.

Ο σκοπός μου είναι, γράφοντας τα παραμύθια που ακούω στη λέσχη μου, να διηγηθώ μόνο εκείνα που — όσο ξέρουμε — είναι αληθινά, και όσα μου φαίνονται πως αξίζουν. Καμιά όμως απ' αυτές τις μαγικές ιστορίες δεν εκπληρώνει αυτούς τους όρους, κι' έτσι δε θα τις ξαναδιηγηθώ. Ώστόσο τις αναφέρω γιατί σιγά-σιγά ξυπνήσανε τον Τζόρκενς που κοιμόταν και τον κάναμε να πει, κατά τη γνώμη μου τα ενδιαφέροντα αυτά τα λόγια:

— Καταλαβαίνουν στην εντέλεια τα μαγικά» επιβεβαίωσε.

— «Ποιοί; τί κάνουν;» είπαμε ξαφνιασμένοι από την απότομη κουβέντα ενός ανθρώπου, που νομίζαμε πως ακόμη κοιμόταν.

— «Η «Ανατολή», είπε ο Τζόρκενς. «Θέλω να πω εκείνοι οι Ανατολίτες που κάνουν αυτή τη δουλειά. Νά' όπως λέμε για τους ανθρώπους της Δύσης πως καταλαβαίνουν από μηχανική. Βέβαια θα βρεις στην Εθρώπη εκατομμύρια που δεν μπορούν να βάλουν μπροστά μία μηχανή' όμως οι μηχανικοί μπορούν».

— «Και στην Ανατολή;» είπα εγώ για να τον κρατήσω στο θέμα.

— «Στην Ανατολή», είπε ο Τζόρκενς, «οι μάγοι καταλαβαίνουν από μαγικά».

— «Μπορείς να μας φέρεις ένα παράδειγμα;» ρώτησε ο Τέρμποτ. Και χαίρουμε που έγινε έτσι, γιατί πολλές φορές ακούει κανείς για το μυστήριο της Ανατολής, μα σπάνια ακούει, όπως έγινε τότε, μία τέλεια μαγική ιστορία με όλες τις λεπτομέρειες που θα μπορούσε κανείς να ζητήσει.

— «Και βέβαια μπορώ» απάντησε ο Τζόρκενς, εϋπνιος πιά πέρα για πέρα. Πιστεύω ότι ο Τέρμποτ είχε την ελπίδα πως μέσα σ' ένα μαγικό παραμύθι θα μπορούσε να τσακώσει τον Τζόρκενς να λέει κάτι που δε θα μπορούσε να το αποδείξει, παρά να τον τσακώσει σε μία πιο αληθινή ιστορία σχετική με ταξίδια ή σπόρ. Πόσο έξω έπεσε, αφήνω τον ανα-

γνώστη να το κρίνει. Και ο Τζόρτζος άρχισε την ιστορία του.

—Δέν είναι πολὺς καιροὶ στεκόμουν στὴν ὄχθη τοῦ Γάγγη καὶ κοιτοῦσα τὸ ὁμορφο ποτάμι. Τὸ νερὸ τοῦ κυλοῦσε λίγο πέρα ἀπὸ τὰ πόδια μου, καὶ ἡ ὁμορφιά τοῦ κυλοῦσε μέσα μου. Εἶχε βραδιάσει καὶ τὸ ποτάμι κι ὁ οὐρανὸς δὲν εἶταν μόνον ἀπόκοσμα, ὅπως θὰ φανταζόταν κανεὶς φαίνονταν λὲς πιὸ ἀληθινὰ κι' ἀπὸ τὴ γῆ· μετὰ μιὰ ἀλήθεια πού κάθε στιγμή καὶ γινόταν πιὸ ἀληθινή, καὶ πιὸ ἀληθινή καὶ πιὸ ἀληθινή. Ἔτσι πού ἂν ποτὲ ἄφηνά τὸν κόσμο πού ξέρουμε γιὰ τὸν κόσμο τῶν παραμυθιῶν καὶ τῶν τραγουδιῶν πού φαίνεται καμιά φορά νὰ περνᾷ τόσο κοντὰ σ' αὐτόν, τότε ἐκείνη εἶταν ἡ ὥρα πού θὰ ἔπρεπε νὰ φύγω. Μὰ ξαφνικὰ βρέθηκα πίσω στὴν πραγματικότητα πέφτοντας πάνω σ' ἓναν ἄνθρωπο πού καθόταν ἐκεῖ στὸ ποτάμι· τὰ μάτια μου εἶταν γεμάτα ἀπὸ τὸ μισόφωτο. Στ' ἀλήθεια ἔπεσα πάνω του καὶ ὅλο τὸ φῶς τοῦ Γάγγη ἔφυγε ὁλό- τελα ἀπὸ τὸ νοῦ μου. Ἐκεῖνος ὅμως στεκόταν ἀκίνητος, μετὰ τὰ μάτια τόσο γεμάτα ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπως εἶταν ἀπὸ ὥρες. Αὐτὴ εἶναι φαντάζομαι, ἡ διαφορά ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ σὲ ἀνθρώπους ὁ- πως ἐκεῖνος. Μποροῦμε ἴσως νὰ ἐκτι- μήσουμε τὴν ἀφθαστὴ ὁμορφιά ἐνός ποταμοῦ κάτω ἀπὸ ἓναν τέτοιο οὐρανό, μετὰ τὰ φλογισμένα μονοπάτια τὴν ὥρα πού παίρνουν νὰ λάμπουν καὶ τὸ και- νούριο φεγγάρι νὰ ταξιδεύει μικρὸ πᾶ- νω ἀπὸ τοὺς ναοὺς τῶν ἀνθρώπων· μποροῦμε ἴσως νὰ τὸ ἐκτιμήσουμε αὐτὸ σχεδὸν τόσο καλά, ὅσο ἐκεῖνοι. Δέν εἴμαστε ὅμως ἄξιοι νὰ φτάσουμε στὸ ὕψος του. Λοιπὸν, ὅπως ἔλεγα, γύρισα πίσω στὴ γῆ, στὴ γῆ μετὰ ὅλη τὴ ση- μασία τῆς λέξης καὶ βρῆκα αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο, γυμνὸ ἀπὸ τὴ μέση κι' ἀπά- νω, καθισμένο ἀκόμη ἐκεῖ— δὲν ὑπάρ- χει ἄλλος τρόπος νὰ τὸ περιγράψω αὐτὸ— καθισμένο σάννα μὴν βρισκό- μουν καθόλου ἐγὼ ἐκεῖ. Θὰ εἶναι κα- νένα ξωτικό, εἶπα μέσα μου. Καὶ ξα- φνικὰ μοῦ ἦρθε ἡ ἰδέα νὰ τὸν δοκι- μῶσω.

—Καὶ πῶς τὸν δοκίμασε;— ρώτησε ὁ Τέρμπορ.

—Δέν ὑπάρχει τίποτε πιὸ ἀπλὸ ἀπ' αὐτό— εἶπε ὁ Τζόρτζος. «Δηλαδή, ἀπὸ μιὰ ἀποψη δὲν εἶταν καὶ τόσο ἀπλό, γιατί ἔπρεπε νὰ τοῦ ἐξηγήσω τί θὰ πεί κλήρωση καὶ τί εἶναι ἀριθμοί, ἀληθι- νά, δηλ. ἔπρεπε νὰ τοῦ ἐξηγήσω καθε- τί. Καὶ δὲν νομίζω πῶς πραγματικὰ θὰ καταλάβαινε. Ὡστόσο κατὰ τοῦ ἔδω- σα νὰ καταλάβει, κι' αὐτὸ εἶταν πῶς ὁ ἀριθμὸς πάνω σὲ ἓνα λαχεῖο εἶναι ὁ- μοιος μετὰ τὸν ἀριθμὸ πάνω σ' ἓνα λα- χεῖο σ' ἓνα ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, καὶ πῶς δική του δουλειὰ εἶταν νὰ κάνει νὰ βγεῖ πρῶτος ἀπὸ τὴν κάλη, πρῶτος ἀνάμεσα σὲ ἑκατομμύρια ἄλ- λους ἀριθμοῦς. Τὸν ἔκανα νὰ κατα- λάβει αὐτὸ— ἐπειδὴ μετὰ ρώτησε τὸ γιατί— καὶ τοῦ εἶπα πῶς αὐτὸς ὁ ἀρι- θμὸς ἀντιπροσώπευε λεπτὰ. Ὅταν ἓνας ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ σὲ ρωτᾷ, μπο- ρεῖς νὰ τοῦ δώσεις νὰ καταλάβει, γι- ατί βλέπεις πού ἔχει σκοτίζεται καὶ σὲ κάθε στιγμή μπορεῖς νὰ τὸν βοηθήσεις. Μετὰ εἶπε λοιπὸν: «μὴ σκοτίζεσαι γι' αὐτό» καὶ μοῦ υποσχέθηκε πῶς θὰ τὸ κάνει. Τὸ λαχεῖο μετὰ τὸν ἀριθμὸ του, ἔπρεπε νὰ βγεῖ πρῶτο ἀπ' ὅλα τὰ λαχεῖα τῆς κάλης, ἀλλοῶς ὁ Γά- γης δὲ θὰ εἶχε καμιά δύναμη. Τό- τε μοῦ πήρε τὸ λαχεῖο ἀπὸ τὸ χέρι, τὸ κράτησε ψηλά στὴ λάμψη τῆς δύ- σης καὶ τοῦ νέου φεγγαριοῦ καὶ τῆς φωτιᾶς ὕστερα μοῦ τὸ ἔδωσε πίσω καὶ ξανά βυθίστηκε στὶς σκέψεις του. Ἦ- θελα νὰ τὸν εὐχαριστήσω, ἀλλὰ δὲ θὰ χρῆσιμας σὲ τίποτα. Τὸ πνεῦ- μα τοῦ βρισκόταν κάπου πολὺ μακριά. Θὰ εἶταν τὸ ἴδιο σάννα προσπαθοῦσα νὰ μιλήσω σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς θεοῦς του.

»Ἄς εἶναι. Πρέπει νὰ σὰς πῶ ὅτι τὸ κέρδος εἶταν 30.000 λίρες. Κι' ἔφυ- γα ὅλος χαρὰ γιατί ἔβλεπα πῶς ἂν τὰ μαγικὰ εἶχαν κάποια δύναμη, ἂν αὐτὰ πού κάνουν τοῦτοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι κατὰ, τότε σίγουρα θὰ κέρδιζα. Μοῦ εἶχε δώσει τὸ λόγο του γι' αὐτό. Σκε- φτόμουν βέβαια πῶς ἴσως καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ μὴν εἶταν τίποτα. Ὅμως ἂν εἶταν, τότε δὲ χωροῦσε καμιά ἀμφι-

βολία πῶς κι' αὐτὸς εἶταν ἓνας μάγος καὶ πῶς εἶχε ἀσκήσει τὴ δύναμή του ὅπως μοῦ εἶχε πῆ.

Ἐφυγα λοιπὸν ἀπὸ τὸ Γάγγη τὴν ἄλλη μέρα. Μέσα στὴ βδομάδα ἔφυγα ἀπὸ τὴν Ἰνδία. Καὶ μπορεῖτε νὰ φαν- ταστεῖτε, μετὰ τρέλαινε ἡ ἰδέα πῶς εἶχα πιθανότητες νὰ κερδίσω 30.000 λίρες. Εἶχε καμιά ἀλήθεια μέσα του τὸ μυστήριό τῆς Ἀνατολῆς ἡ ὄχι; Αὐτὸ εἶταν τὸ ζήτημα. Μέσα σὲ κα- ράβι εἶταν ἓνας ἄνθρωπος πού ἡ- ἔφερε ἂν βέβαια μπορεῖ νὰ ὑπάρχει κανεὶς πού νὰ ξέρει. Ἐνας πού τὸν ἔλεγα Λάπτον. Ἦξερε τὴν Ἀνατολή ὅσο θὰ μπορούσε νὰ τὴν ἔξει κάποιος γεννημένος σὲ κεῖνο τὸ μέρος τοῦ κό- σμου. Καὶ, ἀκόμη περισσότερο, Ἦξερε εἰδικὰ γι' αὐτὸ πού μετὰ ἐνδιέφερε. Ἐν- νοῶ τὰ μαγικά. Δυστυχῶς δὲν τὸν εἶ- χα συναντήσει ποτὲ μου καὶ μετὰ ὅλη μου τὴν καρδιά θὰ ἤθελα νὰ τὸν πάρω ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ μάθω εἶταν τόσο σπουδαῖος σ' αὐτὰ! Ὡστόσο στεκόμουν ἐκεῖ, καὶ τὸν πρόσεχα πού περπατοῦσε κοντὰ μου κάθε μέρα καὶ ἤξερα πῶς κρατοῦσε τὸ μυστικὸ τῶν 30.000 λιρῶν μου, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ κάνω τίποτα. αὐτὸς ἤξερε ἂν ἡ Ἀνατολή μπορούσε νὰ κάνει αὐτὸ πού ἱσχυριζόταν ἡ ὄχι.

»Μιὰ φορά, ἀργὰ ἡ γρήγορα, δταν βρισκοσε πάνω σ' ἓνα καράβι γνωρί- ζεστε μετὰ ὅλους· ἐγὼ ὅμως δὲν τὸν εἶ- χα γνωρίσει ἀκόμα ἂν καὶ βρισκόμα- σταν κιόλας στὴ Μεσόγειο. Ὅταν μᾶς συστήσανε τὸ πρῶτο πράγμα πού τοῦ εἶπα, εἶταν: «Ἀπὸ τὰ μαγικά πού καθὼς λένε μποροῦν νὰ κάνουν στὴν Ἀνατο- λή, εἶναι τίποτα ἀλήθεια;»

»Τὰ λόγια μου τὸν ἀποστόμωσαν· νόμιος πῶς μιλοῦσα κοροϊδευτικά γι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Γιὰ καλὴ μιν τύ- χη ὅμως εἶδε πῶς εἶμουν σοβαρός. Φαν- τάζομαι θὰ εἶδε κατὰ ἀπὸ τὸ φῶς τῶν 30.000 λιρῶν, πού θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρ- χει μέσα στὰ μάτια μου. Ἀφοῦ στά- θηκε χωρὶς νὰ μοῦ μιλήσει, πού ἔλε- γες ὅτι δὲν εἶταν νὰ μοῦ δώσει ἀπάν- τηση, γύρισε καὶ μετὰ τρόπο πολὺ φι- λικό, εἶπε: «Θὰ μπορούσε ν' ἀμφι- βάλλεις ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἂν ὑπάρχει ὁ ἀσύρματος»

»Ἔτσι, τὸν ρώτησα τί ἤθελα νὰ μά- θω· μποροῦσε ἓνας ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν Ἀνατολή νὰ ἀσκήσει κάποια ἐπιδρα- ση ὥστε νὰ κάνει ἓνα λαχνὸ νὰ βγεῖ πρῶτος μέσα ἀπὸ τὴν κάλην σὲ Δου- δλίνο; Καὶ θυμᾶμαι ἀκόμη τὴν ἀπάντη- ση μετὰ τὴν ἰδέαν του τὴν λέξεις: «Χρειά- ζεται πολὺ σπάνια δύναμη» εἶπε, «ὡ- στόσο ὄχι μόνο μπορεῖ νὰ γίνη, μὰ ἐγὼ ξέρω κι' ἓναν ἄνθρωπο πού εἶναι ἄ- ξιος νὰ τὸ κάνει αὐτὸ καὶ εἶναι ἀκόμη στὴ ζωὴ».

»Τότε τὸν ρώτησα γιὰ κεῖνο τὸ φίλο μου σὲ Γάγγη, μὰ δὲν ἤξερε τίποτα γι' αὐτόν. Ὁ δικός του ζοῦσε στὴ Βόρεια Ἀφρική. «Ἰσως καὶ ὁ δι- κός μου νὰ μπορούσε νὰ τὸ κάνει αὐ- τό, μοῦ εἶπε, ὅμως τέτοιοι ἄνθρωποι εἶναι λίγοι». Μιὰ φορά ἡ ὑπόθεση εἶ- ταν μπλεγμένη καὶ μάλιστα πολὺ δύ- σκολα: γιατί τάχα νὰ μὴν πάει αὐτός στὸν Ἀφρικανὸ τὸ φίλο του καὶ νὰ πάρει τὴν 30.000 λίρες. Εἶταν πολὺ μεγάλος ἄνθρωπος βλῆπετε, καὶ μόλις πού εἶχα συστηθῇ, καὶ δὲ μοῦ εἶ- ταν καὶ τόσο εὐκολο νὰ ρωτήσω. Ὡστόσο τὰ κατάφερα. Οἱ ἐρωτήσεις μου εἶταν σκεπασμένες· μὰ αὐτὸ πού ἤθελα τὸ ἔμαθα. Μοῦ ἀπάντησε πάρα πολὺ εὐλαχρινὰ: «Πηγαίνω νὰ ἐγκατασταθῶ σὲ Λονδίνο καὶ θὰ ζήσω μετὰ τὴ συνταξή μου καὶ ἀπὸ ὅ,τι ἔχω βάλει στὴν ἄκρη, ὅμως δὲν μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἂν κανεὶς μοῦ πρό- σφερε 30.000 λίρες δὲ θὰ τοῦ χρω- στοῦσα εὐγνωμοσύνη. Μόνον πού δταν ἔχεις ζήσει στὴν Ἀνατολή, ὅπως ἔκα- να ἐγὼ καὶ ἔχεις πάρει στὴ ζωὴ σου τόσο κίνητο, σὲ τέλος σοῦ χτυπάει στὰ νεῦρα» κι' ἂν τῆς ἐπαιρνα τῆς Ἀνα- τολῆς 30.000 λ. μετὰ τὰ μαγικά, πάντα θὰ βασανίζομουν μετὰ τὴν ἰδέαν μήπως ἡ Ἀνατολή μοῦ τὸ πληρώσει. Τὸ ξέρω πῶς εἶναι ἀνόητο νὰ σκέφτομαι ἔτσι, ὅμως ἔτσι εἶναι. Ἐοῦ ἴσως νὰ μὴ νοιώθεις τὸ ἴδιο». «Ὅχι, δὲ νομίζω» εἶ- πα. Δέν μποροῦσα νὰ πῶ καὶ τίποτα πε- ρισσότερο γιατί φοβόμουν μήπως τὸν στενοχωρήσω. Μὰ 30.000 λ. καταλα- βαίνετε... καὶ νὰ φοβᾶσαι πῶς θὰ μπορούσε ἡ Ἀνατολή νὰ σοῦ τὴν πάρει πίσω! Τέλος πάντων, ἂς πάει νὰ δο-

κιμάσει ή 'Ανατολή, σκέφτηκε. Στάσου όμως να τις πάρω πρώτα. Και τόν ρώτησα: «'Αλήθεια, σέ ποιά μέρος της 'Αφρικής είπατε πώς βρίσκεται αυτός ο άνθρωπος;»

» Χαρμόγελας με την επιμονή μου και μου είπε: «'Όχι και πολύ βαθιά. Μιά νύχτα και μισή μέρα με το τραίνο από τη θάλασσα. Το καλύτερο θα ήταν να πάτε από την 'Ελ-Καντάρ. Δίγες μέρες πορεία με μουλάρι θα σέ φέρουν στα βουνά Ουλνέντ Νάιλ. έχει πέρα μένει αυτός». «Σέ ποιά μέρος, σ' αυτά τα βουνά;» ρώτησα, γιατί σταμάτησε εκεί και μία δλόκληρη όροσειρά, καταλαβαίνετε, δέ μου και έλεγε και πολλά.

«'Α! δέν είναι δύσκολο να τόν βρείτε» είπε. «Είναι ένας άγιος άνθρωπος» είναι πάρα πολύ γνωστός. Μόλις φτάσεις στα πόδια του βουνού, δέν έχεις παρά να ρωτήσεις τούς πρώτους νομάδες που θα βρείτε για τόν Χαμίτ μπέν 'Ιμπράήμ. 'Αφησε πού τό σπύτι του φαίνεται από δώ και 20 μίλια. Δέν είναι ψηλό ούτε μεγάλο, είναι όμως άσπρο-θαμμένο κάτω από τό σκούρο βουνό και μπροστά του άπλώνεται ή έρημος ως πέρα στη Νιγηρία. Θα τόν βρείτε πάρα πολύ εύκολα τόν Χαμίτ».

«Φαντάζομαι δέ θα τό κάνουν τζάμπα» είπα, «όπως ο φίλος μου στο Γάγγη».

»Καταλαβαίνετε πώς ύστερα από τό ταξίδι μου στις 'Ινδίες δέν κρατούσα μαζί μου πολλά μετρητά, εκτός βέβαια από την ελπίδα μου για τις 30.000 λίρες».

«'Όχι», είπε, «Όταν τού δώσεις αυτό, θα δεχτεί», και έβγαλε από την τσέπη του ένα πακέτο και μου τό έδωσε. «Όσο μπορούσα να κατλάθω άγγίζοντας τό χαρτί, ήταν κάτι σά σκόνη».

«Τί είναι αυτό;» είπα.
«Βισμούθιο», μου άπάντησε. «Δέν χωνεύει εύκολα. Μά είναι τόσο άγιος πού δέν παίρνει κανένα σκετικό φάρμακο. Ποτέ στη ζωή του δέν πήρε φάρμακο, ούτε ποτέ του κάπνισε. 'Όσο για οινόπνευμα, γι' αυτό δέ γίνεται λόγος. 'Ετσι, καταλαβαίνεις, είναι

κάπως δύσκολο να γιατρευτεί. 'Ισως να ξέρεις κιόλας, πώς δλους τούς Εθνωπαίους έχει πάνω τούς νομίζουν για γιατρούς. Τό πράγμα λοιπόν πού θα κάνει, θα είναι να σού πει τά συμπτώματα του και να ζητήσει τη συμβουλή σου. Νομίζω πώς τό βισμούθιο είναι, ό,τι χρειάζεται. 'Αν τόν ώφελησει, θα σέ βοηθήσει για τό λαχέτο σου. Πραγματικά από μαγικά, ξέρει πολύ περισσότερα άπ' ό,τι έμεις από γιατρική. Μπορείς να ρωτήσεις και τό γιατρό τού καραβιού για ό,τι άλλο θα μπορούσε να τού κάνει καλό. Είναι πάρα πολύ παχύς και δέν κινείται και πολύ. Κάνε ό,τι μπορείς τέλος πάντων για τό γεροντάκι αυτό». «Και βέβαια θα κάνω», είπα και όλα μου φαίνονταν εύκολα. «Και θα πρέπει στο 'Αλγέρι ν' αγοράσεις και μία σκηνή» μου είπα. «Αυτό είναι τό καλύτερο παρά να νοικιάσεις καμιά από κανένα 'Αραβία. Θα σού κοστίζει πού φτηνά άν τά καταφέρνεις στο παζάρι».

»Με την κουβέντα ή μέρα είχε φύγει χωρίς να τό καταλάβω. 'Αντί για την πορφύρα και τό χρυσάφι της δύσης είδα πλήθος τ' άστέρια. Μαζί με τ' άστρα έρχόταν και μία ψύχρα και τό πρόσωπο τού Λάπτον έγινε ξαφνικά γκριζό. Έλεγε πώς τό κρύο πού πέφτει ύστερα από τη δύση, ήταν κάτι πού δέν μπορούσε να τό υποφέρει μ' όλο πού θα νόμιζε κανείς έντελώς τό αντίθετο για έναν άνθρωπο πού είχε ζήσει πού πολύ μέσα σέ σκηνές παρά σέ σπύτια. Κατέβηκε λοιπόν, και οι τελευταίες του λέξεις ήταν: «'Οπωσδήποτε μην άμφισβάλεις διόλου γι' αυτό».

»'Ας είναι» δέν ένόχλησα άλλο τόν Λάπτον. Θα σάς φανεί ίσως περίεργο, μά μπορώ να πώ πώς τόν άπόφευγα, γιατί κάθε κουβέντα μεταξύ μας θα φαινόταν πολύ φτηνή ύστερα από τό μυστήριο της 'Ανατολής πού μου είχε άποκαλύψει την ώρα πού χιλιάδες άστέρια είχαν βγει για να φέξουν τη Μεσόγειο. Πριν τελειώσει ή έβδομάδα είχα μ' όλη μου την προσπάθεια βγής από τό καράβι. 'Αν πήγαίνα στην 'Αγγλία, θα έπρεπε να ξαναγυρίσω εκεί

για να πάω στην 'Αφρική και τά οικονομικά μου δέ με βοηθούσαν. 'Η μόνη δυσκολία ήταν, πώς θα κατάφερα να βρώ ένα άλλο λαχέτο γι' αυτή την κλήρωση, γιατί δέν ήθελα κιόλας οι δυο μάγοι να δουλέψουν για τό ίδιο λαχέτο. Βρήκα κι' αγοράσα ένα από κάποιον στη Μασσαλία πού φαίνεται είχε πάψει να πιστεύει στην τύχη του. 'Από τη Μασσαλία πέρασα στο 'Αλγέρι μ' ένα πλοίο πού έκανε τη συγκοινωνία Μασσαλία — Β. 'Αφρική. Δέν είχα πάψει δότέλα να πιστεύω στο φίλο μου τού Γάγγη. 'Όμως, όπως ήταν φυσικό ύστερα από τη συνομιλία πού είχα με έναν από τούς διασημότερους ανατολιστές, ένιωθα πολύ μεγαλύτερη έμπιστοσύνη για τόν άνθρωπο πού μου είχε συστήσει εκείνος. 'Όταν για πρώτη φορά είδα εκείνον τόν άνθρωπο στο Γάγγη, δέν μπορούσα να πιστέψω ό,τι θα έπαφτε ποτέ έξω. Τόσο παντοδύναμα φαίνονταν τά μάτια του και τόσο πολύ τό πνεύμα του φαίνόταν να κατοικεί πρόσωρινά μέσα σέ κείνο τό σώμα πού καθόταν κοντά στον ποταμό. Τώρα όμως βρίσκόμουν κάτω από την επίδραση τού Λάπτον και τό μόνο πού ήθελα ήταν να βρώ τόν άνθρωπο τού Ουλνέντ Νάιλ.

»'Αγόρασα λοιπόν μία φτηνή τέντα στο 'Αλγέρι, κι' ένα άπόγεμα πήρα τό τραίνο και τό άλλο βράδυ είδατά βουνά πού υψώνονταν σάν πύργοι από την 'Ελ Καντάρ. 'Εκεί είπα στους 'Αραβες πώς είμουν γιατρός και ταξίδευα στην έρημο για λόγους υγείας. Πρέπει να ξέρετε, πώς δ' πάρχει πολύ περισσότερη υγεία μέσα στη Σαχάρα παρά στην όδό Χάρλεϊ *. Μία φορά, έκείνο πού ήταν πέρα για πέρα αλήθεια ήταν αυτό πού μου είχε πει ο Λάπτον, ό,τι σ' όλους τούς Εθνωπαίους, σέ κείνα τά μέρη, έχουν έμπιστοσύνη όταν είναι γιατροί. 'Εγώ όμως είμουν γιατρός με μία ξεχωριστή ειδικότητα. Κρατούσα μαζί μου μερικά γιατρικά σχετικά

με την άρρώστεια τού 'Ιμπράήμ, και λίγο κινόνο για να φαίνεται περισσότερο ή ειδικότητά μου.

»Μία μέρα πού ο άνεμος φυσούσε στις χουμαδιές κάτω από κείνους τούς έρημους γκρεμνούς, ξεκίνησαμε με τά μουλάρια, μαζί με τρεις 'Αραβες, και πήραμε τό δρόμο νοτιοδυτικά. 'Η 'Ελ Καντάρ δέν ξέρω πώς, μου θυμίζει κάτι χρυσό μέσα στο σίδερο, έκείνο τό πλήθος οι πράσινες φοινικιές ο μόνος πλούτος αυτών των ανθρώπων και γύρω γύρω τους οι βράχοι, πού δέν έχουν ποτέ τους γνωρίσει πράσινο.»

— «Κάτι μ' έλεγε για κάποιον πού ζητούσε στα βουνά τού Ουλνέντ Νάιλ» είπα έγώ.

— «'Α, ναι συγγνώμη» είπε ο Τζόρκενς. Ναι, προχωρούσαμε λοιπόν νοτιοδυτικά έχοντας τά βουνά δεξιά μας. Ποτέ δέν ξεμακραίναμε πολύ από τά μέρη πού είχε νερό. Κάναμε καλό ταξίδι, ξεπερνούσαμε κάθε φορά πού κουράζονταν τά ζώα μας. Καθώς περνούαργά με τά ζώα μέσα από τούς νομάδες ή φήμη μου σά γιατρός προχωρούσε γρήγορα μπρός από μένα. 'Α! έκείνα τά βράδια στην έρημο με τό μισόφωτο πάνω στα βουνά. Και να σκέφτεσαι πώς έδώ είναι όλο σκοτάδι, θόρυβος και σπύτια».

— «Βρήκες τά βουνά Ουλνέντ Νάιλ;» ρώτησά.

— «Ναι», είπε ο Τζόρκενς. «Ναι βέβαια» εξακολούθησαμε την πορεία μας στην έρημο και μία μέρα είδαμε τά βουνά δεξιά μας. Προχωρήσαμε ακόμα την έρημο ώπου είδα τό άσπρο σπύτι. Τό είδα ξαφνικά ένα βράδυ. Πάνω στα βουνά δέν φαίνόταν κανένα σημάδι μά τίποτα. Και τότε ο ήλιος έγειρε και μακριά, τώρα προς τά βουνά είδα τό σπύτι πού ήταν δλόιδιο όπως μου τό είχε περιγράψει ο Λάπτον με την πόρτα και τά δυο μικρά του παράθυρα, μίλια δλόκληρα μακριά.

» Την άλλη μέρα βγήκα στο βουνό για να βρώ νερό. 'Υστερα τούς είπα πώς γιατρεύτηκε και πώς θα γύριζα πίσω στην 'Ελ Καντάρ. Πήραμε τό δρόμο σύρριζα με τό βουνό, πού μ' έφερε κοντά στο μικρό σπύτι. 'Όλο

* Δρόμος πού κάθονται όλοι οι καλοί γιατροί τού Λονδίνου.

τό πρωί ή συνοδεία φαινόταν από τό σπίτι πάνω στους βράχους και ή φήμη πώς εϊμουν γιατρός είχε φτάσει πολύ πριν από μένα. Έτσι, μόλις πληροφορήθηκα, ο άγιος άνθρωπος ήρθε τρέχοντας από τό σπίτι του όσο βέβαια μπορούσε να τρέξει ένας άνθρωπος με τις δικές του τις διαστάσεις. Ήξερα άρκετά άράπικα—ας τά πούμε άράπικα—κι' εκείνος άρκετά άσχημα γαλλικά· καταλάβαινε ο ένας τόν άλλο τέλεια. Ή διάγνωση είναι πάντα κάτι σπουδαίο στην ιατρική· αυτό μπορεί να σάς τό πει κάθε γιατρός. Έχει όμως εξαιρετική αποτελεσματικότητα, όταν μπορείς να την κάνεις πριν να σου πει τίποτα ο άρρωστος. Καταλαβαίνετε· ο Λάπτον μου είχε εξηγήσει καθετί σχετικό μ' αυτόν. Του είπα λοιπόν όλα τά συμπτώματα. Ώστερα γρήγορα-γρήγορα του έδωσα τό φάρμακο. Μου έψησε καφέ και καθίσαμε καί κουβεντιάσαμε πέντε ώρες. Δέν ξέρω αν εϊταν τό φάρμακο ή ή διάγνωση, αισθανόταν μία φορά καλύτερα· και όταν ήρθε να μου δώσει την άμοιβή μου, του είπα πως ή ιατρική μου εϊταν πιο πολύ αποτέλεσμα μαγικής δύναμης παρά σπουδής, και γι' αυτό δέν έπαιρνα χρήματα και αν, όπως έδειχνε ή φήμη που κυκλοφορούσε ανάμεσα στους νομάδες, εϊταν και κείνος ένας άδελφός μάγος, θα χαιρόμουν πάρα πολύ να μου δείξει κάτι από την τέχνη του και έβγαλα τό λαχείο που είχα αγοράσει στη Μασσαλία.

» Κοίταξε τόν αριθμό του λαχείου· άμέσως κατάλαβε την ύπόθεση, πολύ διαφορετικά από τόν άνθρωπο του Γάγγη. Ναι, μπορούσε να τό κάνει αυτό. Και τόσο βέβαιος εϊμουν και εγώ που και 20.000 λίρες να μου δινανε στο χέρι γι' αυτό τό λαχείο, δε θα τό έδινα.

» Είχα δίκιο. Μπορούσε να τό κάνει. Ο Λάπτον είχε δίκιο. Στην Άνατολή υπάρχουν μαγικά που εμείς δέν έχουμε ιδέα απ' αυτά.

» Έπειτα γύρισα στην Έλ-Καντάρα,

και ύστερα στο Λονδίνο· τά λαχεία τά έβαλα σε μία τράπεζα και περίμενα την κλήρωση.

—«Γιά στάσου μία στιγμή» είπε ο Τέρμποτ. «Είπες πως μπορούσε να κάνει να κερδίσεις.»

—«Και βέβαια» είπε ο Τζόρκεν. «Κι' αυτός και ο άλλος στο Γάγγη.»

—«Και φυσικά θα κερδίσεις 60.000 λίρες, όχι 30.000.»

—«Χμ! Διάβασε μοναχός σου» είπε ο Τζόρκεν. «Κράτησα τό απόκομμα. Και έβγαλε ένα απόκομμα μιάς Ίρλανδικής έφημερίδας. Τό έδωσε στον Τέρμποτ και κείνος διάβασε δυνατά:

«Έκείνη τη μοιραία στιγμή 100 νοσοκόμες ντυμένες σαν ποδηλατιστές της Βικτωριανής εποχής παρέλασαν μπρός από την κληρωτίδα, περάσανε μπροστά από τόν κύριο Ο' Ράιτ· που στεκόταν ανάμεσα σε δυο πολυβόλα και τόν χαιρέτησαν. Τότε άνοιξε μία πόρτα στην κληρωτίδα και ή πρώτη νοσοκόμα έβαλε τό χέρι της και τράβηξε τόν τυχερό αριθμό. Κατά τύχη όμως έβγαλε δύο αριθμούς και ο κ. Ο' Ράιτ διέταξε να τούς ξαναβάλει και τούς δυο μέσα.»

—«Δέ χρειάζεται να διαβάσεις πιο κάτω» είπε ο Τζόρκεν.

—«Τι ;» είπε ο Τέρμποτ.

—«Όχι» είπε ο Τζόρκεν. «Τι λάθος έκανα! Τι λάθος έκανα!» ξαναείπε. «Τώρα βέβαια είναι εύκολο να τό καταλάβω.»

—«Καταλαβαίνω» άρχισε σκεπτικός ο Τέρμποτ. «Πιστεύεις δηλ. πως και οι δυο αριθμοί...»

Μά ο Τζόρκενς μονάχα άναστέναξε.

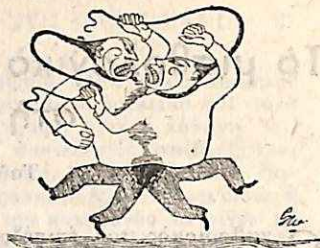
—«Δέν πειράζει» είπα. «Πάρε ένα ούτσι.»

—«Ούτσου!» είπε ο Τζόρκενς. «Τι μου χρειάζεται ;»

Αυτά τά λόγια με ταραξανε. Καταλάβαινα πως είχα μπροστά μου μία από κείνες τις συμπτώσεις που έρχονται ξαφνικά μέσα στη ζωή ενός ανθρώπου και περνάνε σαν άστραπή και κλείνουν μία όλοκληρη περίοδο της ιστορίας τους.

Οι Σιαμαίοι άδελφοί

(Από τό «Lilliput»)

Οι πρώτοι Σιαμαίοι άδελφοί πέθαναν τό 1874 στο σπίτι τους στη Βόρειο Καρολίνα. Τό Έτήσιο Ληξιαρχικό Βιβλίο άνέφερε στα 1874 τά ακόλουθα: «Γεννήθηκαν στο Σιάμ από Κινέζους γονείς στα 1811· πέθαναν έξήντα τριών χρόνων. Γεννήθηκαν με τά σώματά τους ένωμένα με μία σάρκινη λουρίδα που άρχιζε από τό πλευρό του ένός και τέλειωνε ακριβώς στην ίδια θέση του πλευρού του άλλου άδελφού. Έτσι στέκονταν σχεδόν ο ένας πλάι στον άλλο.

«Ο Τσάνγκ βρισκόταν άριστερά και εϊταν πολύ μικρότερος και πολύ πιο άσθενικός από τόν άδελφό του τόν Ένγκ. Εϊταν δυο έντελώς διαφορετικοί τύποι, με διαφορετικά γούστα και διαθέσεις. Τά φαγιά που αγαπούσε ο Τσάνγκ, ο Ένγκ δέν μπορούσε ούτε να τά δει. Ο Ένγκ εϊταν καλός και ήρεμος, ο Τσάνγκ θύμωνε και όργιζόταν εύκολα. Όταν άρρωστούσε ο ένας, ή ύγεία του άλλου δέν έπηρεαζόταν καθόλου και ο σφυγμός του χτυπούσε τόσο κανονικά όπως και πριν. Ο Τσάνγκ αγαπούσε να πίνει και πολλές φορές μεθούσε. Ο Ένγκ όμως δέν έπηρεαζόταν καθόλου από τις άσωτείες του άδελφού του. Συχνά μαλλώνανε· και βέβαια, όπως θα καταλαβαίνετε, αυτό εϊταν πολύ φοβερό στην κατάσταση που βρίσκονταν. Πολλές φορές χτυπήθηκαν και μάλιστα μία φορά έφτασαν στο δικαστήριο.

Άφου έκαναν κάποια περιοδεία επιδειχνοντας τόν εαυτό τους σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, οι Σιαμαίοι άδελφοί εγκαταστάθηκαν στη Βόρειο Καρολίνα, παντρεύτηκαν με δυο άδελφές και άποκτήσανε παιδιά. Έπειδή όμως μαλλώνανε συνεχώς όταν μένανε στο ίδιο σπίτι, νοίκιασαν ο καθένας δικό του και μένανε με τη γυναίκα τους διαδοχικά, μία βδομάδα ο ένας, μία βδομάδα ο άλλος.

Μία Πέμπτη, την παραμονή του θανάτου τους, οι Σιαμαίοι βρισκόνταν στο σπίτι του Τσάνγκ και τό απόγευμα εϊταν ή κανονισμένη μέρα που έπρεπε να πάνε για να μείνουν στο σπίτι του Ένγκ. Εϊταν μία κρύα μέρα και ο Τσάνγκ από πολλούς μήνες πριν είχε άρχισει να παραπονιέται πως δέν αισθανόταν καλά. Την Παρασκευή τό βράδυ πήγαν για να κοιμηθούν σε μία μικρή κάμαρα μόνοι τους. Όταν πλάγιασαν όμως ο Τσάνγκ εϊταν πολύ άνησυχος. Κάποια στιγμή τά σημερώματα σηκώθηκαν και καθίσαν κοντά στη φωτιά. Ο Ένγκ παραπονέθηκε λέγοντας πως ήθελε να πέσει στο κρεβάτι γιατί νύσταζε. Ο Τσάνγκ όμως άγνήθηκε έντονα λέγοντας πως του πονούσε τό στήθος του όταν εϊταν ξαπλωμένος. Ώστερα από λίγο ξαπλωσαν και ο Ένγκ κοιμήθηκε βαθεία. Κατά τις 4 τό πρωί ένας από τούς γιούς του μπήκε στο δωμάτιο και πλησιάζοντας στο κρεβάτι άνακάλυψε πως ο θείος του εϊταν νεκρός. Ο Ένγκ ξύπνησε από τό θόρυβο και τρομαγμένος γύρισε και είδε τό άψυχο σώμα του άδελφού του. Άμέσως τόν έπιασε ένας φοβερός νευρικός παροξυσμός και πριν προφτάσει να έρθει ο γιατρός είχε πεθάνει κι' αυτός.

Τὸ μισθολογικὸ σύστημα τῶν «σημείων» στὴ βιομηχανία

Τοῦ C. A. LIDBURY

Ο καθορισμός τοῦ ἐπιπέδου τῶν μισθῶν μὲ τὸ σύστημα τῶν σημείων (πόντων),— σύστημα πού τώρα τελευταία συγκεντρώνει μεγάλο ἐνδιαφέρον,— δὲν ἀποτελεῖ καινοτομία. Στὴν Ἀμερικὴ εἶταν γνωστὸ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ 1914, καὶ ἀπὸ τότε ἔχει σημειώσῃ μεγάλη πρόοδος. Τὸ ἐφαρμοσαν ἀρκετὲς ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καὶ τὸ παράδειγμά τους τὸ ἀκολούθησαν πολλὲς ἑκατοντάδες μικρότερες φέρμες. Στὴν Ἀμερικὴ κυκλοφόρησαν κιόλας πολλὰ βιβλία πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα.

Ἡ κλιμάκωση τῶν μισθῶν μὲ τὸ σύστημα τῶν πόντων ἐφαρμόστηκε καὶ στὴ Γαλλικὴ Σενεγάλη μὲ τὸ ὄνομα «Συμφωνία Ποροντί» (ἀπὸ τὸν κ. Ἀλέξανδρο Παροντί, πού εἶναι τώρα μέλος τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας τοῦ Ο.Η.Ε.). Μιλώντας σὲ γενικὲς γραμμὲς, μπορούμε νὰ πούμε ὅτι βάση τοῦ συστήματος εἶναι ὁ καθορισμὸς ἐνὸς κατώτατου δείκτη ἀπὸ 100 πόντους γιὰ τὸν κοινὸ ἐργάτη, 110 γιὰ ἕνα κάπως περισσότερο εἰδικευμένο κ.ο.κ. Σὲ κάθε κατηγορία ἐργασίας δίνεται ἕνας δείκτης καὶ διπλά σ' αὐτὸν ἀναγράφεται ἡ ἐνδειξὴ τοῦ κόστους τῆς ζωῆς τῆς κατηγορίας αὐτῆς. Οἱ ἰθαγενεῖς ὑπάλληλοι π.χ. εἶναι χωρισμένοι σὲ ἑπτὰ κατηγορίες. Στὸ Ντακάρ ἡ πρώτη κερδίζει 1.540 φράγκα τὸ μήνα καὶ ἡ τελευταία 9.500. Ὁ στενοδακτυλογράφος πού φτάνει 90 λέξεις τὸ λεπτό κατατάσσεται στὴν πέμπτη κατηγορία. Στὸ Ντακάρ συζητοῦσαν τώρα τελευταία τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ παρακάτω πίνακα: Ἡ πρώτη κατηγορία 1540 φράγκα τὸ μήνα, ἡ δεύτερη 1900, ἡ τρίτη 2500, ἡ τέταρτη 3200, ἡ πέμπτη 3800, ἡ ἕκτη 6000

καὶ ἡ ἑβδόμη 9500. Ὁ νεαρὸς κλητῆρας τοῦ γραφείου θ' ἀρχίσει μὲ 1500 φράγκα τὸ μήνα καὶ οἱ ἄλλοι θὰ καταταχθοῦν ἀνάλογα μὲ τὴν εὐθύνη τους. Τὸ κατώτερο μισθολογικὸ ὄριο ὑπολογίζεται σὲ συσχετισμὸ μὲ τὸ ἐπίσημο κατώτατο βιωτικὸ ὄριο. Οἱ αὐξομειώσεις τοῦ κατώτατου αὐτοῦ ὁρίου συνεπάγονται αὐξομειώσεις τοῦ δείκτη τοῦ κόστους.

Καὶ στὴν Ἀγγλία εἶναι πολλὲς οἱ βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις (χημικὲς, μηχανολογικὲς, ηλεκτρικὲς ἐξαετημάτων, ἐριουργίας, ὑφαντουργικὲς καὶ συσκευασίας τροφίμων) πού ἐφαρμοσαν τὸ σύστημα τῆς μισθολογικῆς κλιμάκωσης μὲ πόντους. Μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες ἐπιχειρήσεις λιανικῶν πωλήσεων τοῦ Λονδίνου τὸ ξετάζει προσεχικὰ μὲ τὴν προσωπικὴ νὰ τὸ ἐφαρμόσει. Καὶ γενικὰ, ὁλόκληρη ἡ βιομηχανία ἔχει πλήρη συναισθησὴ τῶν πλεονεκτημάτων πού παρουσιάζει τὸ σύστημα αὐτὸ ἀν συγκριθεῖ μὲ τὸ σύστημα τοῦ ὁμαδικοῦ μισθολογίου. Τὴν ἀποψη αὐτὴ τὴ συμμερίζονται καὶ οἱ πιὸ προοδευτικοὶ κύκλοι τοῦ Συνεδρίου τῶν Ἑργατικῶν Συνδικάτων, πού ἔχει μάλιστα ἀναθέσει σ' ἕναν ἀνώτερο ὑπάλληλό του νὰ συμβουλευεῖ τὶς ἐργατικὲς συνμοσπονδίες πάνω στὰ ζητήματα πού ἀγασφρονται στὸ σύστημα τῶν πόντων. Μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες Βρετανικὲς συνμοσπονδίες εἰσηγήθηκε τώρα τελευταία τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος σὲ ὁλόκληρο τὸ βιομηχανικὸ τῆς τομεᾶ.

Τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα θὰ εἶταν ν' ἀναθεθεῖ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος σὲ μιὰ ἐπιτροπὴ ἐκτιμητῶν μὲ ἕνα ἐμπειρο ἀρχηγό, πού ἀπ' αὐτὸν

θὰ ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία τοῦ σχεδίου. Οἱ τέσσερις ἢ πέντε ἐκτιμητὲς θὰ ἐπιλεγθοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ προσωπικοῦ, πού εἶναι ἀπόλυτα καταποτισμένα στὴ δουλειά πού κάνει ὁ καθένας μέσα στὴν ἐπιχείρηση. Ἰσως χρειαστεῖ ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ νὰ διευρυνθεῖ στὶς πρῶτες συνεδριάσεις τῆς γιὰ νὰ μὴν ῥέσει νὰ συντάξει ἕνα ἀναλυτικὸ κατὰλογο τῶν ὑποχρεώσεων πού ἀντιστοιχοῦν σὲ ὅλες τὶς θέσεις. Σὲ μερικὲς περιπτώσεις ὑποβάλλονται στοὺς ἀρμόδιους προϊσταμένους «δελτία προσδιορισμοῦ» γιὰ νὰ τὰ συμπληρώσουν, νὰ τὰ ἐπικυρώσουν καὶ νὰ τὰ ἐπιστρέψουν στὴν ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν τελικὴ ἐγκρίση. Στὴν ἐπιτροπὴ τῶν ἐκτιμητῶν πρέπει κατὰ κανόνα νὰ περιλαμβάνονται καὶ ἐκπρόσωποι τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων.

Ἡ ἐπιτροπὴ πρέπει νὰ ἔχει διαρκῶς ὑπ' ὄψη τὰ ἀκόλουθα: Οἱ ἀρχικοὶ προσδιορισμοὶ πρέπει νὰ εἶναι πλήρεις καὶ ἀκριβεῖς. Στὸ ἀρχικὸ στάδιο ἡ ἀπονομὴ τῶν πόντων πρέπει νὰ γίνεται ἀνεξάρτητα ἀπὸ χρηματικὸς ὑπολογισμοῦς. Βαθμολογεῖται ἡ δουλειά καὶ ὄχι τὸ ἄτομο πού τὴν ἐκτελεῖ καὶ γενικὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει τάση μᾶλλον γιὰ ὑπερτίμηση παρὰ γιὰ ὑποτίμηση τῶν προσόντων.

Ἡ τεχνικὴ ὁρολογία τοῦ συστήματος εἶναι ἡ ἑξῆς: **Προσδιορισμός:** ἕνας κατάλογος μὲ ὅλα τὰ καθήκοντα πού συνοδεύουν κάθε θέση. Ὁ κατάλογος αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι λεπτομερῆστατος, νὰ ἀναφέρει ἀκόμα καὶ πόσο θὰ μένει ὀρθὸς ὁ ὑπάλληλος κτλ. **Στοιχεῖα:** οἱ διάφορες ἐνέργειες τοῦ ἐργαζομένου πού ὅταν ἀθροισθοῦν ἀποτελοῦν τὴ δουλειά πού ἔχει νὰ κάνει. **Χαρακτηριστικά:** οἱ συντελεστὲς πού πρέπει νὰ καταταχθοῦν ἀνάλογα μὲ τὴν σχέση πού ἔχουν μὲ τὴν κάθε δουλειά.

Τὰ στοιχεῖα κάθε προσδιορισμοῦ καταγράφονται προσεκτικὰ καὶ κατὰ τὴν καταγραφή αὐτὴ ἡ εὐθύνη καὶ οἱ ἄλλοι συντελεστὲς σταθμίζονται μὲ περίσκεψη. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιτροπῆς πρέπει νὰ ἐξασφαλίσει ὥστε ἡ σύνταξη τοῦ καταλόγου νὰ γίνῃ μὲ τέτοιο τρόπο πού ὁ ἐκτελεστὴς μιᾶς δουλειᾶς νὰ μπορεῖ ν' ἀναλαμβάνει καὶ μερικὰ πρόσθετα καθήκοντα ὅταν εἶναι ἀνάγκη. Πρέπει μὲ ἄλλα λόγια νὰ φροντίζει νὰ ἀποφεύγει τὸν κίνδυνο τῆς δημιουργίας ἀσχημάτων γραμμῶν διαχωρισμοῦ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ ἀπομάκρυνση δὲ θὰ εἶναι δυνατὴ.

Χωρὶς καμμιάν ὁμφιβολία θὰ φανεῖ πὼς ὁριζόμενα καθήκοντα εἶχαν συσχετισθῇ μὲ μιὰ δουλειά χωρὶς νὰ συμβιβάζονται μὲ τὴ φύση τῆς, καὶ ἔτσι, κατὰ τὴ σύνταξη τῶν ὁριστικῶν προσδιορισμῶν θὰ χρειαστεῖ νὰ γίνουν μερικὲς ἐλαφρὲς ἀλλαγὲς σὲ ὅσα ἴσχυαν πρὶν.

Φάσαμε τώρα γιὰ πρώτη φορὰ στὸ σημείον νὰ διαθέτουμε ἕνα διάγραμμα τῶν καθηκόντων τόσο τοῦ διοικητικοῦ ὅσο καὶ τοῦ ἐκτελεστικοῦ προσωπικοῦ. Ἐνα ἀντίγραφο αὐτοῦ τοῦ διαγράμματος πού ἰσοδυναμεῖ μὲ πλήρεις οδηγίες γιὰ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἑταιρίας δίνεται σὲ ὅσους προσλαμβάνονται.

Ἀπὸ τοὺς ὑπάλληλους ζητοῦν νὰ ὑπογράφουν μιὰ δήλωση πού εἶναι στὸ τέλος τοῦ σχεδιαγράμματος, ὅτι θὰ ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά τους ὅσο μποροῦν καλύτερα. Συγχρόνως τοὺς ἐφοδιάζουν μὲ ἕνα ἀντίγραφο τοῦ ὁργανωτικοῦ σχεδίου ἐλέγχου τοῦ τμήματός τους ὅπου διαγράφεται καθαρὰ ἡ εὐθύνη τῆς θέσης τους ἀπέναντι τῶν ἀνώτερων ὅσο καὶ στὰ κατώτερα ὅργανα τοῦ τμήματός τους.

Οἱ ἀναθεωρημένοι προσδιορισμοὶ μοιράζονται κατόπιν στὸ ἐλεγκτικὸ καὶ διοικητικὸ προσωπικὸ γιὰ νὰ ἐπαληθευτοῦν καὶ νὰ συζητηθοῦν. Ἐὰν ἡ ἑπιτροπὴ ἔχει κάνει καλά τὴ δουλειά τῆς δὲ θὰ χρειαστοῦν παρὰ ἐλάχιστες μετατροπές ἀλλὰ ὁπωσδήποτε ὁ πρόσθετος ἐλεγχος συν-

τελεί πολύ για να περιβληθεί το σύστημα με γενική εμπιστοσύνη. Η όλη διαδικασία θα κατανοηθεί εύκολωτερα με το υπόδειγμα του σχεδιαγράμματος, που δίνουμε παρακάτω.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

Οδηγός για τη σημειοδότηση της χειρωνακτικής δουλειάς.

Τμήμα 1. Ίκανότητα, εξάσκηση και πείρα.

α) **Εκπαιδευτική περίοδος.** Οι πόντοι αυτής της κατηγορίας θα δίνονται ανάλογα με το χρονικό διάστημα που χρειάζεται ο μέσος εργάτης για να μάθει να εκτελεί χωρίς καθοδήγηση τη δουλειά του και να αποδίδει τόσο, όσο χρειάζεται για να κερδίζει το κατώτατο ημερομίσθιο. Για μαθήτευση 1—7 εβδομάδων παίρνει το πολύ 5 πόντους. Για περίοδο 2—12 εβδομάδων, από 6 ως 12 πόντους.

β) **Προηγούμενη πείρα.** Αυτή καλύπτει τη γενική εξάσκηση που είναι απαραίτητη προτού ανατεθεί στον εργάτη το έργο του. (Δεν πρέπει να συγχέεται με τον παράγοντα α'). Θα εξετάζεται η προγενέστερη πείρα δηλαδή τα στάδια μαθήτευσης και προσδόν, και στους τεχνίτες και τις ειδικότητες θα απονέμονται τα ανώτατα όρια πόντων.

γ) **Μηχανική δεξιότητα.** Πρέπει να σταθμιστεί η απαραίτητη γενική δεξιότητα στο χειρισμό εργαλείων και μηχανών ασχέτως με τη δουλειά που εξετάζεται. Η απονομή των πόντων θα κυμαίνεται από το μηδέν για τον κοινό εργάτη ως το ανώτατο όριο για τον τέλεια ειδικευμένο μηχανικό.

δ) **Πολύπλοκη ενέργεια.** Πρέπει να απονέμονται βαθμοί και στην περίπτωση που οι πολύπλοκες ενέργειες επιβάλλουν την πλήρη γνώση ενός ασυνήθιστα μεγάλου αριθμού λεπτομερειών. Στον συντονισμένο χειρισμό περίπλοκων εξαρτημάτων από τέλεια ειδικευμένους τεχνίτες, πρέπει να απονέμεται ο ανώτατος βαθμός πόντων.

ε) **Δεξιότητες και ακρίβεια χρήσης.** Εδώ πρέπει να εξεταστεί και ο αναγκαίος συνδυασμός μυϊκών κινήσεων με την παρατηρητικότητα — ο συντονισμός δηλ. των δύο αυτών στοιχείων. Ο συντονισμός π.χ. του χειρισμού και της παρακολούθησης των κινήσεων ενός γερανού εκτιμάται με 12 πόντους.

Τμήμα 2. Ευθύνη και πνευματικά προσδόντα.

α) **Υλικά ή εφόδια.** Υπολογισμός του βαθμού της ευθύνης που έχει ο χειρισμός υλικών και εφοδίων μεγάλης αξίας και των κινδύνων ζημίας από απροσεξία. Στις βιομηχανίες χημικών προϊόντων, ελαστικού και χάρτου, π.χ. μπορεί να προξενηθούν από απροσεξία βλάβες ως 1.000 λίρες. Σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να απονέμεται το ανώτατο όριο πόντων.

β) **Οι συνέπειες της απροσεξίας σε μεταγενέστερες ενέργειες.** Η απροσεξία μπορεί να καταστήσει τις μεταγενέστερες ενέργειες πιο δύσκολες ή να επιβάλει πρόσθετες ενέργειες. Η απονομή ενός πόντου για τον ενδεχόμενο κίνδυνο μιας λίρας μπορεί να χρησιμεύσει για βάση.

γ) **Ομαδική εργασία.** Εκεί όπου είναι αναγκαία ή συνεργασία δύο ή πε-

ρισσοτέρων εργατών πρέπει να υπολογίζεται ο βαθμός της συνεργασίας που απαιτείται.

δ) **Οξυδέρκεια στις λεπτομέρειες.** Πρέπει να λογαριαστεί ο βαθμός της οξυδέρκειας που χρειάζεται για να γίνει καλά η δουλειά. Η ιδιότητα αυτή αφορά κυρίως στην επίβλεψη της εργασίας.

ε) **Προσοχή στις οδηγίες, σχέδια, κ.τ.λ.** Πρέπει να υπολογιστεί η ικανότητα που χρειάζεται για να καταλάβει κανείς τις λεπτομέρειες μιας γραπτής οδηγίας, τις διαστάσεις ενός σχεδίου, κ.τ.λ.

Τμήμα 3. Φυσικές προϋποθέσεις.

α) **Μονοτονία.** Εξετάζεται αν ο πολύ στενός κύκλος ή η ανάγκη έντασης και αδιάκοπης προσοχής κάνει τη δουλειά υπερβολικά άνιαρη.

β) **Αφύσικη στάση.** Πρέπει να υπολογίζεται η υπερένταση που επιβάλλει κάθε αφύσικη ή σκυφτή στάση του σώματος. Μεγάλος αριθμός πόντων πρέπει να δίνεται για τη δουλειά που εκτελείται σε επίπεδο ψηλότερο από τον ώμο, όπως επίσης και για την επισκευή μεγάλων μηχανών.

γ) **Υπερβολικά βαρέα δουλειά.** Εξετάζεται αν η δουλειά είναι βαρεια σε σημείο που να γίνεται αντιπαθητική, ή αν απαιτεί υπερβολικά μεγάλη φυσική δύναμη. Οι πόντοι πρέπει να δίνονται ανάλογα.

δ) **Δυσάρεστες συνθήκες.** Εξετάζεται σε ποιο βαθμό η δουλειά είναι δυσάρεστη εξ αιτίας των καπνών, της σκόνης, της υγρασίας, της ζέσης, του κρύου, κ.τ.λ. Το ανώτατο όριο πόντων πρέπει να δίνεται στις χημικές δουλειές όπου οι αναθυμιάσεις είναι δυσάρεστες και στις δουλειές όπου υπάρχει πολύ σκόνη.

Τμήμα 4. Κίνδυνος.

α) **Ασθένειες.** Πρέπει να υπολογίζονται ο κίνδυνος για την υγεία και η πιθανότητα βιομηχανικής αρρώστιας. Το ανώτατο όριο των πόντων πρέπει να δίδεται στις δουλειές που γίνονται μέσα σε ατμόσφαιρα βλαβερή για την υγεία, σε σκόνη ή τοξικές αναθυμιάσεις.

β) **Ατυχήματα.** Υπολογίζεται η πιθανότητα δυστυχημάτων και σοβαρών τραυματισμών.

γ) **Οργανικές παθήσεις.** Εξετάζεται αν υπάρχει κίνδυνος οργανικών παθήσεων που οφείλονται σε έντατική εργασία.

Η διαδικασία του καθορισμού των ημερομισθίων με το σύστημα των πόντων που σκιαγραφήθηκε παραπάνω, εφαρμόστηκε σε μίαν επιχείρηση βαρειάς βιομηχανίας που απασχολεί πάνω από 3000 άνδρες. Μπορεί να εφαρμοστεί και σε οποιαδήποτε άλλη βιομηχανική επιχείρηση που απασχολεί άνδρες, γυναίκες ή νέους.

Ο αρμόδιος σύμβουλος ετοίμασε πρώτα τον πίνακα των υπολογισμών του. Στο επάνω μέρος παρέθεσε, οριζόντια, τις διάφορες δουλειές. Τα χαρακτηριστικά τα έβαλε κάθετα το ένα κάτω από τ' άλλο, σε' αριστερά της σελίδας. Ο προσδιορισμός της πρώτης δουλειάς διαβάστηκε σε όλους τους εκτιμητές και ο σύμβουλος ανέφερε τις δουλειές που θα

πρεπε να βαθμολογηθούν με πολλούς ή λίγους πόντους σχετικά με το πρώτο χαρακτηριστικό, δηλ. την εκπαιδευτική περίοδο. Έπακολούθησε συζήτηση, και ό κάθε έκτιμητής έγραψε σ' ένα χαρτί τους πόντους του, και τó έδωσε στο σύμβουλο, που έγραψε κι' αυτός τους δικούς του. 'Αν προέκυπτε ένα περιθώριο λάθους άνωτερο κατά 5 ως 7%, τότε κατέστρεφε τά χαρτιά χωρίς να φανερώσει τó όνομα του έκτιμητή που διαφωνούσε με την πλειοψηφία. 'Ακολουθούσε νέα συζήτηση για τó χαρακτηριστικό αυτό και ένω κατά κανόνα στη δεύτερη έκτιμηση τó λάθος διορθωνόταν, σε μερικές περιπτώσεις φάνηκε ότι ή πλειοψηφία είχε υποβάλει νέες έκτιμήσεις που συμφωνούσαν με την άποψη της μειοψηφίας. Τότε ό σύμβουλος έβγαζε ένα μαθηματικό μέσο όρο των έκτιμήσεων και τόν κατέγραφε στον πίνακά του.

Τό ίδιο αυτό χαρακτηριστικό σταθμιζόταν σχετικά με όλες τις δουλειές, όσπου τελείωνε ή οριζόντια γραμμή. Τονίστηκε ότι ή διαδικασία αυτή είναι σπουδαία για τή διατήρηση της άρμονικής ανάπτυξης της σκέψης των έκτιμητών στην εξέταση των διαφόρων άπασχολήσεων. Και με την ίδια διαδικασία εξέτάστηκαν όλα τά χαρακτηριστικά.

Όταν συμπληρώθηκαν οι στήλες κάθε δουλειάς και βγήκαν τά άθροίσματά τους, κάπου τριάντα δουλειές συγχωνεύτηκαν σε 12 κατηγορίες από τó Α ως τó Μ. 'Η ομάδα Α είχε 180—195 πόντους, ή Β 166—177, ή Γ 154—165, κ.ο.κ. Όλες οι δουλειές που άνηκαν σε μιάν ομάδα, έπαιρναν τó μέσο όρο των πόντων της ομάδας αυτής. Ένας τρόπος, και κατά τή γνώμη πολλών συμβούλων ό καλύτερος, είναι ή αυστηρή προσκόλληση στους πόντους που δόθηκαν σε κάθε δουλειά και ή άνάλογη μετατροπή τους σε χρήματα.

Κατόπι ήρθε ή συσχέτιση των μισθών με τους πόντους. 'Η δουλειά

που πήρε τους λιγότερους, συγκεκριμένα 55 πόντους, μισθοδοτείται ύστερα από τήν παραβολή της με τά κατώτατα όρια των άποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων ή με τά όρια που διαγράφει ό προϋπολογισμός της έπιχείρησης, εάν είναι άνωτερος από τά όρια των μισθών του δημοσίου. Συσχετίστηκαν ακόμα οι μισθοί με τις δουλειές που πήραν τους περισσότερους, τους 195 πόντους. 'Υπολογίστηκαν και οι τιμές της αγοράς όπως και' οι τυχόν άναπροσαρμογές των έργατικών ήμερομισθίων από τó κράτος. 'Αφού καθορίσθηκαν τά όρια αυτά με 16 άς πούμε, πέννες τήν ώρα για τους 55 πόντους, και 30 πέννες τήν ώρα για τους 195 πόντους, καθορίστηκε ότι όλες οι ένδιάμεσες ομάδες θα παίρνουν 1/10 της πέννας τήν ώρα για κάθε πόντο πάνω άπ' τους 55.

Σχεδιάστηκαν γραφικοί πίνακες με τά νέα κλιμάκια του συστήματος των πόντων και παραβλήθηκαν με τις προηγούμενες μισθολογικές διακυμάνσεις. Οι διαφορές άποκάλυψαν κυρίως τήν προγενέστερη ύποτίμηση διαφόρων θέσεων αλλά, σε έλάχιστες περιπτώσεις, και υπερτίμηση. 'Αν μιá φορά έφαρμοσθεί ή κλιμάκωση με τó σύστημα των πόντων, τά άλληλοσχετιζόμενα μισθολογικά της κλιμάκια δεν είναι δυνατόν να μετατραπούν παρά μόνο: αν έγινε μιá ουσιώδης άλλαγή στο περιεχόμενο του προσδιορισμού, όπότε άφού προηγηθεί μιá νέα στάθμιση καθορίζεται τó νέο αναλογικό κλιμάκιο' αν ύστερα από διαπραγματεύσεις συμφωνηθεί από κοινού να αύξηθεί ή να έλαττωθεί ή βάση της κλιμάκωσης κατά ένα όρισμένο ποσοστό.

Τό σύστημα αυτό δεν προβάλλει τήν άξίωση πώς τά άποτελέσματά του είναι 100%, άκριβή. Όστόσο είναι για τήν ώρα τó ποιο έπιστημονικό και πρακτικό μέσο για τήν έξασφάλιση ένός λογικού και άκριβολόγου διαχωρισμού των άξιών στη βιομηχανία μά και σε άλλους κλάδους έργασίας.

ROMPERT MΠΑΥΡΟΝ

ΤΟΥ CHRISTOPHER SYKES

(Από τó βιβλίό του «Four Studies in Loyalty»,
έκδ. Collins, Λονδίνο)

Ο Ρόμπερτ Μπάυρον πέθανε 36 χρονών, όταν τó πλοίο που τόν έφερε στη Μέση Ανατολή τορπιλλίστηκε στη Μεσόγειο, τó 1941. Τό όνομά του δεν είναι άγνωστο στους Έλληνες, και γιατί είναι άπόγονος του μεγάλου τους φίλου Λόρδου Μπάυρον και γιατί στήν καρδιά του ζούσε όλοζώνταν ή ιδέα της Ελλάδας. Γι' αυτό με χαρά δεχόμαστε τήν ευκαιρία να αναδημοσιεύσουμε μερικά άποσπάσματα από ένα δοκίμιο για τή ζωή του, γραμμένο από ένα στενό προσωπικό του φίλο. 'Η Ελλάδα είναι ή πρώτη άγάπη που άναψε τή φαντασία του' όσόσο τά ένδιαφέροντά του ήταν πολλά. Ταξίδεψε πολύ στις 'Ινδίες, στη Ρωσία, στο Θιβέτ και στη Μέση Ανατολή και τά βιβλία του είναι μάρτυρες της παρατηρητικότητας και της πλούσιας μόρφωσής του. Ανάμεσα στα δημοσιευμένα έργα του βρίσκονται: 1) «Europe in the Looking Glass» ('Η Έυρώπη στον καθρέφτη) 1926. 2) «The Station» ('Ο σταθμός) 1928. 3) «The Byzantine Achievement» (Τό κατόρθωμα του Βυζαντίου) 1929. 4) «The Birth of Western Painting» ('Η γέννηση της δυτικής ζωγραφικής) 1930. 5) «An Essay on India» (Δοκίμιο περί 'Ινδιών) 1931. 6) «The Appreciation of Architecture» ('Η άποτίμηση της αρχιτεκτονικής) 1932. 7) «First Russia then Tibet» (Στη Ρωσία και τó Θιβέτ) 1933. 8) «Innocence and Design» ('Απλότητα και Σχέδιο) 1935. 9) «How we celebrate the Coronation» (Πώς γιορτάζουμε τή στέψη) 1937.

Οσα χρόνια έζησε ο Ρόμπερτ λίγο άλλαξε εξωτερικά. Όταν τον πρωτοείδα έδειχνε μεγαλύτερος απ' ό,τι είταν. Πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του φαινόταν, θὰ ἔλεγα, πιὸ νέος. Καθὼς προσπαθῶ νὰ ζωντανέψω στὸ νοῦ μου τὴν πρώτη μας συνάντηση, βλέπω μικρὴ διαφορὰ στὴν μορφὴ αὐτοῦ τοῦ νέου ἀνθρώπου τῶν εἴκοσι χρονῶν καὶ στὸ φίλο ποὺ ἀποχαιρέτησα 14 χρόνια ὕστερα. Μόνο ἀπὸ μιὰ ἀποψη ἢ ἐμφάνιση τοῦ Ρόμπερτ ἄλλαξε ἐξαιρετικὰ εὐκόλα. Ἀδυνάτιζε καὶ πάχαινε πολὺ εὐκόλα. Ἄν ἔβρισκε πράγματα ποὺ τοῦ ἄρεσαν νὰ τὰ τρώει, πάχαινε μέσα σὲ λίγες μέρες ἂν ὄχι, ἔχανε ἀμέσως τὸ βάρος του. Νά, τὸν πρωτοθυμάμαι σὲ μιὰ γιορταστικὴ, πολὺκοσμη, γεμάτῃ καπνοὺς αἶθουσα, ἀρκετὰ παχύ, κοντό, μὲ κατάξανθα μαλλιά, διαπεραστικὰ ἀνήσχη μάτια, πρόσωπο εὐγενικό, κάτι σὰν τὰ πορτραῖτα τῶν Βουρβόνων βασιλιάδων καὶ μιὰ φωνὴ ποὺ οἱ ἡσυχες ἀργὲς ἀποχρώσεις τῆς δὲν ἔκρυβαν ποτὲ τὴν ἀφθονὴ ζωτικότητά του, καὶ ποὺ κάποτε, μὲ μιὰ παραμικρότατὴ ἀφορμή, ξέσπαζε σὲ ἓνα ἀσυγκράτητο ὕβρεολόγιο.

Μιὰ φορὰ δείπνησα μαζί του στοῦ «Τζῶρτζ» * μαζί μὲ ἓναν Ἑλληνα ποὺ τὰ ἀγγλικά του εἶταν μιὰ ἰδέα λιγότερο κομπιασμένα ἀπὸ τὰ ἑλληνικά τοῦ Ρόμπερτ. Ὁ Ρόμπερτ ἐξηγήσε πὼς αὐτὸς εἶταν ὁ Ἑλληνας πανεπιστημιακὸς κηδεμόνας του. Ἕνας ψηλός, ὠχρὸς φοιτητὴς μπῆκε μέσα. «Ποιὸς εἶναι αὐτός;» ρώτησε ὁ Ρόμπερτ. «Ἕνας Γερμανός», εἶπα ἐγώ. «Τὸν ξέρω πολὺ καλά· εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον ἀνθρώπος». Ὁ Ρόμπερτ γύρισε μὲ φρίκη στὸν Ἑλληνα «Δὲ συχαίνεσαι τοὺς ξένους;» εἶπε «Δὲν νομίζεις πὼς ὅλοι τους, ἔξω ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ τοὺς Ἑλληνες εἶναι ἀπαίσιοι;» Καὶ ὁ Ἑλληνας συμφώνησε εὐγενικά.

Τὸ πρῶτο του βιβλίον, «Ἡ Εὐρώπη στὸν καθρέφτη» δημοσιεύτηκε στὰ 1926. Εἶταν τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ τέσσερα ταξιδιωτικὰ βιβλία ποὺ ἔμελλε νὰ γράψῃ καὶ εἶταν τυχερὸς ποὺ γιὰ νὰ πρωτοεμφανιστεῖ διάλεξε μιὰ μορφὴ ὅπου τὰ χαρακτηριστὰ τουμποροῦσαν εὐκόλα νὰ προσαρμοστοῦν. Εἶταν 21 χρονῶν ὅταν διηγήθηκε τὸ ταξίδι ποὺ ἔκανε μὲ δυὸ φίλους του ἀπὸ τὴν Ὁξφόρδη στὴ Γερμανία, στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Ἑλλάδα. Διαβάζοντας αὐτὸ τὸ ἑλαφρὸ, χαρούμενο, ὅλο νεότητά ἔργο τῆς ἐμπνευσῆς του, δὲ βρίσκω τίποτε ποὺ θὰ μπορούσε ἀργότερα νὰ φέρῃ ντροπὴ σ' ἓναν καλὸ συγγραφέα. Γιατὶ πραγματικὰ στέκεται ψηλὰ ἀνάμεσα στὴ σοβαρὴ παραγωγή τοῦ τέλειω ὀριμασμένου ταλέντου του, μὲ μιὰ καταπληχτικὴ βεβαιότητα. Τὰ σπουδαιότερα σημεῖα σ' αὐτὸ τὸ πρῶτο βιβλίον εἶναι οἱ φανερὲς ἀρχὲς τῆς συμπάθειας γιὰ τὴν Ἑλλάδα, μιᾶς συμπά-

* Πολὺ γνωστὸ φοιτητικὸ ἐστιατόριο στὴν Ὁξφόρδη.

θείας ποὺ δὲν τὸν ἄφησε ποτέ, καὶ ὁ φανερός σκοπὸς τοῦ βιβλίου, ποὺ πραγματικὰ ἔμελλε νὰ γίνῃ ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς του. Τὰ κομμάτια αὐτὰ εἶναι ποὺ δείχνουν τὴ συνέπεια τῆς σκέψης του.

Τὸ ὄνομά του, ὅπως ἔλεγε καμιά φορὰ στοὺς θερμούς θανμαστές του, δὲν εἶχε καμιά σχέση μὲ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου ποιητῆ τίποτα περισσότερο ἀπὸ μιὰ σύμπτωση. Καταγόταν ἀπὸ τὴν ἴδια οἰκογένεια, ἀπὸ ἓνα παρακλάδι ποὺ ξεπήδησε ἀπὸ τὴν κύρια γραμμὴ τῆς 17^{οῦ} αἰῶνα. Ὅταν ἔφτιασε στὴν Ἑλλάδα καλοσωρίστηκε σὰν ἐκπρόσωπος τοῦ πιὸ τιμημένου ὀνόματος μέσα στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα. «Γιὰ ν' ἀποφύγω... τὴν αὐτοδιαφήμιση», λέει μιλώντας γιὰ τὶς πρῶτες του περιπέτειες στὴν Ἑλλάδα, «θὰ μπορούσα στὸ τέλος νὰ παραδεχτῶ πὼς ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐνοιῶσαν μιὰ προσωπικὴ περηφάνεια ὅταν συναντοῦσαν ἓνα πρόσωπο μὲ τὸ ὄνομά μου». Συγκινήθηκε καὶ ἔμεινε σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ βαθειὰ συγκινημένος μπροστὰ στὴν τιμιότητα καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη ποὺ τόσο ξεχωρίζει καὶ ὁμορφαίνει τὸ χαρακτήρα τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας. Ἡ ἐντύπωση αὐτὴ κυρίως ἔδωσε τὴν κατεύθυνση καὶ τὸ ἀχνάρι τῆς κατοπινῆς σταδιοδρομίας του καὶ ὀρχίζοντας, καθὼς ἐκείνη, μὲ μιὰ πράξη εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν οἰκογένειά του, ἡ ὁμηρικὴ του φύση θεώρησε χρὲς του νὰ ἀποδώσῃ ἓνα φόρο τιμῆς συνεχίζοντας τὸν ἀγῶνα τοῦ Λόρδου Μπάυζον. Ὁ Ρόμπερτ εἶταν ἀπὸ τὴ φύση του μαχητῆς. Ἡ φάση τοῦ ἀγῶνα ποὺ ἀποφάσισε ν' ἀρχίσῃ εἶταν ἡ δικαίωση τῆς μεγάλης παραρηγμένης Ἑλληνικῆς κληρονομίας τοῦ Βυζαντίου. Μπῆκε μέσα στὸν κόσμον τῆς Βυζαντινῆς Παιδείας μὲ πολεμικὸ μένος.

Ὁ Ρόμπερτ ὄχι μόνο κράτησε, μὰ πλάτυνε πολὺ αὐτὸν τὸν σκοπὸ: νὰ καταλάβῃ δηλαδή, ὅσο γίνεται στὴν ἀνθρώπινη φύση, ὁλόκληρον τὸν κόσμον ὅπου μέσα γεννῆθηκε. Ἡ ἀπεραντοσύνη τῆς φιλοδοξίας αὐτῆς εἶναι πολὺ πιὸ ἀσήμαντὴ ἀπὸ τὴν πορεία ποὺ ἔκανε πρὸς τὴν πραγματοποίησή της. Ἀρχισε ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ καταλάβῃ τὴν Εὐρώπῃ μελετώντας τὴν Ἑλλάδα. Καὶ γιὰ νὰ κατανοήσῃ τὴν Ἑλλάδα πῆγε στὸν Ἀθῶ.

Μέσα στὸ δεύτερο βιβλίον του, «Ὁ σταθμός», ποὺ δημοσιεύτηκε στὰ 1928 δίνει τὴν πείρα του ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ἀναλύει σὲ λίγες σελίδες τὴ ζωὴ, τὴν ψυχολογία καὶ τὴν τέχνη μιᾶς ἀπίστευτης καὶ θαρρεῖς πιά σβυσμένης ἐπιβίωσης μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς, τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Νὰ πὼς περιγράφῃ τὶ θέλει:

«... Ἐνῶ τὸ κλασσικὸ στοιχεῖο ἐξακολουθεῖ νὰ τρέφῃ τὸ μισὸν κόσμον μὲ τὴ φωνὴ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς πέτρας, ἓνα κομμάτι, ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν, μιὰ ζωντανή, συγκροτημένη κοινότητα ἀπὸ τὸ παρελθόν ποὺ ἔχω ξεχωρίσει, διατηρήθηκε ἀπὸ μιὰ μυθικὴ συντηρία, ἀκόμη σήμερον. Γι' αὐτὸ ταξιδεύω φυσικά, ἀπὸ ξηρὰ καὶ ἀπὸ θάλασσα, ἀντὶ νὰ περνᾶω

τις σελίδες ενός βιβλίου ή τους διαδρόμους ενός μουσείου. Από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, που ή ζωή της άφησε τα χνάρια της στην Ανατολή και που τα νομίσματά της κυκλοφορούσαν μιά φορά, μόνο αυτά, άσυναγώνιστα από το Λονδίνο ως το Πεκίνο, το άγιο όρος του Άθω κρατάει όκόμενη και τη μορφή και το πνεύμα. Ό σοφός και ό άρχαιολόγος έχουν φύγει πρίν' θά ξανάρθουν. 'Η εικόνα που δίνω είναι δική μου.»

Τόν άλλο χρόνο, το 1929, όταν ό Ρόμπερτ είταν άκόμη πολύ νέος, 24 χρονών, δημοσιεύτηκε το πρώτο σημαντικό του βιβλίο, «Το κατόρθωμα του Βυζαντίου». 'Η δημιουργία αυτού του βιβλίου είναι κάπως ιδιόμορφη. 'Επιτρέψτε μου να αναφέρω τα λόγια του καθηγητή Τάλμποτ Ράις, του συντρόφου του στο ταξίδι στην Ελλάδα:

«Όταν ό Ρόμπερτ πρωτοπήγε στην Ελλάδα το 1925, τα ενδιαφέροντά του βόσκονταν στο πεδίο της παγκόσμιας πολιτικής και των διεθνών προβλημάτων. Για να πλησιάσει τον τόπο, ενδιαferθηκε με μιάς για 'Ελληνικά προβλήματα που εκείνη την εποχή είχαν φτάσει σε τόσο όξυτητα με τον πρόσφοτο διωγμό των 'Ελλήνων της Μικρασίας, αντίθετα με ότι είχε άποφασιστή στις Βερσαλλίες και με το άλυτο πρόβλημα των προσφύγων αυτών που δεν είχαν ούτε σπίτια, ούτε δουλειά, ούτε φαί. Μα καθώς ταξίδευε στην Ελλάδα κάτι καινούργιο έβγαζε στον Ρόμπερτ. Ένοιωσε πραγματικά, από την κορφή ως τα νύχια, έρωτευμένος με την Ελλάδα. Υπάρχουν περιγραφές πολύ συγκινητικές, μέσα στο «Σταθμό» και το «Κατόρθωμα του Βυζαντίου», μάρτυρες αυτού του έρωτα.

«Το κατόρθωμα του Βυζαντίου» είναι το άμεσο αποτέλεσμα του πρωταρχικού ενδιαφέροντος του Ρόμπερτ και της καινούριας του ψυχικής πείρας. Πρώτα πρώτα είδε με μιάς, πώς τα πολιτικά προβλήματα της Ελλάδας δεν μπορούσαν να εξηγηθούν μόνο με μιά άνασκόπηση των γεγονότων από τις άρχές του πολέμου του 1914, ή άκόμη από τον καιρό του άγώνα της ανεξαρτησίας κι' έδω. Δεύτερο, το αναλυτικό μυαλό του ζήτησε μιά λογική εξήγηση για τη συγκίνηση που δοκίμαζε καθώς κοιτούσε το τοπίο της Ελλάδας και άνάσαινε τον άέρα της. Οι όμορφιές της Ελλάδας δεν μπορούσαν γι' αυτόν να εξηγηθούν από την αρχαία της ιστορία. Δεν είταν συγκεντρωμένες γύρω από κανένα έρωτα για τα κλασσικά, ούτε άπο κανένα βαθύ θαυμασμό για τα γλυπτά του Πραξιτέλη ή τις γραμμές του Παρθενώνα. Άκόμα ένοιωσε πώς έπρεπε να υπάρχει κάτι περισσότερο από το τοπίο και το κλίμα, που να δικαιολογεί την σφοδρότητα της αγάπης του. 'Η ιστορική άτμόσφαιρα και το παρελθόν θά έπρεπε να είταν παρόντα με κάποια άλλη μορφή. Ένας αντικειμενικός σκοπός του βιβλίου του, είναι να δείξει τι είταν αυτό το κάτι.

Ύστερα από μιά εισαγωγή που πιάνει με τη σειρά τόν ιστορικό, τα προβλήματά του, τους Έλληνες και τους Βυζαντινούς — προκαταρκτική άναζήτηση μέσα στις συγκινήσεις του — ό Ρόμπερτ γύρισε σε μιά πληρέστερη εξέταση εκείνου που όριζε σαν «άνατομία του προβλήματος» και έδω ίσα-ίσα πρωτοάνοιξε ό δρόμος στην ικανότητά που είχε σά συγγραφές και στη λεπτή αναλυτική του δύναμη. Ένα του κεφάλαιο «Το τριπλό κράμα» δίνει ίσως την πιό πετυχημένη σύνθεση

του προβλήματος της καταγωγής του Βυζαντινού πολιτισμού που έχει γίνει ως τώρα. Ρώμη, Ελλάδα, Ανατολή — το σταθερό στοιχείο, το πολιτιστικό, το υπερβατικό. Αυτά είναι τα στοιχεία που ξεχώρισε σά βάση του Βυζαντίου».

Και σε κείνη την πρώτη περίοδο της ζωής του, ήξερε να γράφει παραστατικά όπως φαίνεται από τούτη την περιγραφή:

«'Η ξεχωριστή και μόνη όρμη της ράτσας είναι μιά άχόρταστη περιέργεια. Ό ζήλος για τη γνώση που ένθουσίασε τους πρώτους φιλόσοφους και τους πρώτους επιστήμονες δεν άλλαξε διόλου από τόν ζήλο που πού είχε ό Άγιος Παύλος όταν σε ένα αιώνα μιάς καινούριας άναγκασιότητας έφριξε το δόλωμα του Άγνωστου Θεού. Σήμερα οι άνδρες Άθηναίοι χαιρετίζονται άκόμα με τις λέξεις «τι νέα;» και περιμένουν άπάντηση. Στην ύπαιθρο ό συνηθισμένος τύπος των προσωπικών έρωτήσεων είναι προοίμιο κάθε φιλοξενίας. Έτσι ξεληδαίει από την άσύχαστη αυτή έρωτηματική σιάση ένας παγκόσμιος και, για το Βρεταννό, άσυνήθιστος σεβασμός για τη μάθηση, για τα βιβλία σά βιβλία και για κάθε όψη πολιτιστικής ικανότητας. Από εκείνον που βρίσκειτα ψηλά ως τόν κατώτερο, άκόμη ως τόν άγράφματο, το έθνικό αυτό χαρακτηριστικό έχει μείνει ζωντανό μέσα από τόσους αιώνες. Καί, όπως θά μπορούσε να περιμένει κανείς από μιά γνωριμία τόσο με τους Άρχαίους όσο και με τους Βυζαντινούς, ή Ιστορία θεωρείται κάτι σαν άναδημιουργία περισσότερο, παρά σά σπουδή και οι κυριώτερες έφημερίδες παραθέτουν κάθε μέρα άρθρα από την πέννα των πιό διακεκριμένων καθηγητών της.

Το αιώνια άνικανοποίητο αίσθημα που άφίνει ή έξωτερική εικόνα των πραγμάτων, δίνει στην όραση μιά σαφήνεια που έχει την τάση να ύποτιμά τα πράγματα. Οι Έλληνες, αντίθετα με τους Άγγλους, δεν έχουν αυτήν την ιδιότητα που τόσο βοηθάει έναν ήθικό άνθρωπο στις άμφίβολες συναλλαγές του. Άν και ικανοί να πούνε ψέμματα για να πετύχουν ένα σκοπό, όταν λογαριάζονται με τόν έαυτο τους είναι έντιμοι. Χρησιμοποιούν την πραγματικότητα το ίδιο στην κουβέντα και στη φιλολογία, θυσιάζοντας εκείνους τους τύπους που οι Άγγ. οσάξωνες εκτιμούν περισσότερο από την αλήθεια. Καί την ώρα που άσχοιν αυτή τη μισοκυνική, τη μισοσαυρική διάραση μέσα στις άδυναμίες της άνθρώπινης πράξης, σ' αυτό όφείλουν το γνήσιο, το γεμάτο πάθος πνεύμα της δημοκρατίας, που το μεταφράζουν σε πολιτική έπιστήμη και που στάθηκε το θεμέλιο της Βυζαντινής μοναρχίας, μ' αυτό είναι ως τώρα άκόμη ποτισμένοι. Μέσα από 3000 χρόνια ή 'Ελληνική Ιστορία δεν παρουσιάζει κανένα ίχνος ταξικού πνεύματος. Τα σηρίγματα της λαϊκής εκτίμησης υπάρχουν και πάντα διατηρούνται για τους ανθρώπους τους μορφωμένους, για κείνους που είτε σαν πολίτες είτε σαν ιδιώτες εύεργέτησαν το κράτος, για όρισμένες οικογένειες που έχουν στο ένεργητικό τους υπηρεσία στο Κράτος από δύο ή τρεις γενιές.

Δεν πρέπει ωστόσο να υποθέσει κανείς ότι οι Έλληνες έχουν την έρευνητική διάθεση ενός άγγλου. Όλοι τους είναι προικισμένοι με μιά ένιαία πνευματική ευεία, κάτι σαν αυτό που χαρακτηρίζει, άς πούμε τους Έβραίους.

Η έθνική του άναψυχή, χωρίς αντίπαλο, είναι ή συζήτηση, άν έξαιρέσουμε βέβαια τις περιπτώσεις που τους δίνεται ή εύκαιρία να πάρουν ενεργό μέρος στις υποθέσεις του κράτους. Εκείνοι που έχουν κινηθή άνα-

μεσα στις 'Αγγλικές εργαζόμενες τάξεις μαρτυρούν με μιὰ φωνή πώς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν πολιτικὴν ἐξάπτεται μόνον στὸν καιρὸ τοῦ περαστικοῦ ἀναβρασμοῦ ποὺ δημιουργοῦν οἱ ἐκλογές. Στὴν Ἑλλάδα, καὶ περὶ σὺν τοῦ σὰν πρὸ κοινοῦ στρώματα τῆς κοινωνίας, ἔνῳ τὸν ζωντανὴ ἡ παράδοση πὼς κάθε ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ πάρει μέρος στὴν ἡγεσία τῆς χώρας, ὥστε ἡ ὑπαρξὴ κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως γίνεται σχεδὸν ἀδύνατη καὶ στηρίζεται μόνον μετ' ἡ σταθερῆς ἀπορρίψεως σὲ ἓνα ἄρδονο. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο τὸ κάτεχαν οἱ Βυζαντινοί, ἐνῶ τὸ λαϊκὸ ἐλάττωμα, ἡ συζήτηση, στρεφόταν γύρω στὸ λιγότερο ἐπικίνδυνον πεδίο τῆς θεολογίας. Σήμερα, ἡ πολιτικὴ ὄψη τῆς ἐπιδείνωσης τοῦ ἐλαττώματος αὐτοῦ καθρεφτίζεται στὶς ἀναριθμητὲς ἐφημερίδες ποὺ οἱ βίαιες κομματικὲς στήλες τοὺς θυμίζουν ὀλοζώντανα τοὺς ἀσημαντοὺς καὶ παιδιαστικoὺς πολέμους τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Ὅμως κάτω ἀπὸ τοὺς ἐπιφανειακοὺς χείμαρρους τῆς ἀν' ἐκδίκησης, κυλάει ἓνας βαθὺς θρησκευτικὸς πατριωτισμὸς, μιὰ μυστικιστικὴ πίστη στὴ μοῖρα τῆς Ἑλλάδας, καὶ βασικά διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ σωβινιστικὸ ἱμπεριαλισμὸ τῆς Δύσης. Τὸ συμπέρασμα ὅλων αὐτῶν εἶναι ἓνας κομματισμὸς ποὺ ταράζει τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τῆς χώρας σὲ ἀπίστευτο βαθμὸ. Καὶ γιὰ τὰ δύο, γιὰ τὸ ἔθνος καὶ γιὰ τὸ κομμα, οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀκαταπρόλητοι προπαγανδιστές. Ἔτσι οἱ αὐτὲς τὶς σφαῖρες συχνὰ ἡ ἀλήθεια μᾶς ξεφεύγει. Μιὰ ὅμοια ταχτικὴ στὶς δουλειὲς τοὺς τοὺς ὁδηγεῖ σὲ ὑπερβολὰς ποὺ σὲ ὅσους τὸ παρακάνουν παίρνουν τὴ μορφή ἀτιμίας καὶ ἀπάτης. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποψη, ὥστόσο, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν ὑπολογίσουμε στὴν ἀξία τῆς, τὴν ἐπίδραση τεσσάρων αἰῶνων κακοδιοίκησης καὶ ἀνασφάλειας καὶ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἔχει μόλις εἴκοσι χρόνια ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπ' αὐτήν.

Ὁ λαὸς εἶναι βαθειὰ θρησκευτικὸς καὶ βαθειὰ προληπτικὸς, μ' ὅλο ποὺ ὁ ψυχικὸς του πνευματισμὸς ποτὲ δὲν λοξοδρόμησε συστηματικὰ ὡς τὸ σημεῖο νὰ γίνῃ θεσμός μετ' ἡ ἐκμετάλλευσή τῆς πρόληψης, ὅπως ἔγινε στὶς Λατινικὲς χώρες. Μπροστὰ στὴ φύση, τῆς λουλούδια, στὰ δέντρα καὶ στὰ πουλιά, αἰσθάνεται ἓνα ρομαντικὸ, σχεδὸν ἓναν πνευματικὸ ἔρωτα. Αὐτὸ, ἐπεὶ πῆρε εὐρύτατη ἐκφραση μέσα στὰ κείμενα τῆς ἀρχαιότητος, ὁρίζεται συχνὰ σὰν εἰδωλολατρικὸ στοιχεῖο, σὰν νὰ βρισκόταν σὲ ἀντίθεση μετ' ἡ Χριστιανισμὸ.

Τελευταῖα, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ποῖο οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τοῦ χαρακτῆρα του μέσα στοὺς αἰῶνες, ὁ Ἕλληνας εἶναι ποτισμένος μετ' ἡ ἴδια περηφάνεια ὅπως πάντα — μιὰ περηφάνεια τόσο ἀνθρώπινη, τόσο θεϊκή, τόσο δεμένη μετ' ἡ ἑαυτοῦ του, ποὺ ἡ ἐξωτερίκευσή τῆς εἶναι περιττὴ καὶ ὅταν ὁ ξένος τὴν ἀνακαλύψει σὲ ὅλο τῆς τὸ πλάτος, αἰσθάνεται βαθειὰ ταραχή. Οὔτε στὴν πράξη, οὔτε στὰ αἰσθήματά τοὺς Εὐρωπαῖοι. Μιλᾶνε γιὰ τὴν «Εὐρώπῃ» σὰν νὰ μὴν εἶναι ὁ τόπος ὅπου ζοῦν αὐτοὶ καὶ βλέπουν τοὺς ξένους, ἀν καὶ μετ' ἡ συγκατάβαση καὶ συχνὰ μετ' ἡ ἀγάπη, σὰν νὰ τοὺς λείπουν ἐκεῖνες οἱ βασιλεῖς ἀρετῆς πρὸς πάντα ἀποτελοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴ ὑπεροχὴ ἀπέναντι στοὺς «βερβάρους». Ἡ ἐπαρση αὐτὴ τοὺς κάνει εὐαίσθητους καὶ ἔτσι τοὺς δίνει μιὰ φυσικὴ γενναϊότητα. Ἀκόμη τοὺς ἀφαιρεῖ τὴν ἱκανότητα νὰ κρίνουν ψυχραῖμα σὲ κρίσιμες στιγμές. Ἀπὸ τὴν ἐτοχὴ τοῦ ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας φαίνονται νὰ ἔχουν ἐμπνευστῇ μετ' ἡ μὴ ἀδίκῃ συμπάθεια γιὰ τὴ Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ ποὺ ἄρχισε σὰν εὐγνωμοσύνη καὶ ποὺ διατηρήθηκε μετ' ἡ ἐκτίμηση ποὺ ἔχουν οἱ Ἕλληνες γιὰ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Βρετανικοῦ χαρακτῆρα. Ἀν κανεὶς ζητήσει ἀπόδειξιν τῆς σταθερότητος ποὺ

ἔχει ἡ φιλία τοὺς, θὰ τὴν βρεῖ σὲ ὅτι ἀκόμη καὶ ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ 1914-1923 τὸ αἶσθημα αὐτὸ ὑπάρχει ἀκόμη.

Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς χαρακτῆρας ἀπὸ παλὰ καὶ τώρα. Ἐξυπνὴ, περήφανη καὶ ἀνήσυχη φυλὴ, βαθειὰ πολιτικομανὴς καὶ βαθειὰ δημοκρατικὴ, ἐπιφυλακτικὴ στὶς φιλίες τῆς, συντηρητικὴ στὶς πεποιθήσεις τῆς, μετ' ἡ χαρίσματα ἐμπορικὰ, εὐαίσθητη στὶς συγκινήσεις τῆς φύσης καὶ τῆς θρησκείας, οἱ Ἕλληνες ἔζησαν βασανισμένα, ἀμφίρροποι ἀνάμεσα σὲ Ἀνατολὴ καὶ σὲ Δύση, παιδιὰ οὔτε τῆς μῆς οὔτε τῆς ἄλλης, παίρνοντας καὶ ἀπὸ τὶς δύο. Ἐνα κράμα στὴν ἀρχὴ, ὁ λαὸς αὐτὸς στάθηκε σὰν ἓνα καινούριο μέταλλο, ἡ γέφυρα γιὰ νὰ περάσουν Νοτιοδυτικὰ τὰ θεμέλια ἐνὸς παγκόσμιου πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ καὶ ἀργότερα τὴν Ἀσία. Καὶ ὅταν τὸ ἔργο αὐτὸ τελείωσε, ὁ λαὸς κράτησε τὸν ἐνιαῖο χαρακτῆρα του ἀπὸ τὸν ὅποιο ὁ κόσμος ὕστερα ἀγωνίστηκε νὰ τὸν ἀποτραβήξῃ.

Πόσα ἀπ' αὐτὰ μᾶς φαίνονται βαρεῖα νὰ τὰ διαβάσουμε σήμερα!

Ἡ κύρια θέση εἶναι νὰ ἀντικρουσοῦμε τὴν πίστη ὅτι ἡ ζωὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Αὐτοκράτορα Μάρκου, ὑπῆρξε μιὰ ἀδιάκοπη παρακμὴ αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀντίληψη ποὺ ἂν τὴν πάρει κανεὶς στὰ σοβαρά, μπορεῖ μόνον νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὑπαρξὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὴ διάρκεια τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὸν 15ο αἰῶνα, σὰν μιὰ καταπληκτικὴ φθορά. Ὁ Ρόμπερτ πίστευε, ἀντίθετα, πὼς ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εἶταν τὸ μεσουράνημα τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλείου. Εἶναι ἄραγε σωστὴ αὐτὴ ἡ θέση;

Ἡ καταστροφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τῆς τέταρτης Σταυροφορίας στὸ 13ο αἰῶνα εἶναι κατὰ μισθὸ ὅσο κάθε ἔγκλημα μέσα στὴν ἱστορία. Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος προσπάθησε νὰ τὴν ἐμποδίσῃ καὶ τὴν κατήγγειλε ὅταν ἔγινε, ὅμως γιὰ κακὴ τύχη τῆς φήμης του καὶ τῆς φήμης τοῦ Βατικανοῦ, τῆς ἔδωσε ἀργότερα τὴν συνδρομὴν του. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταπληκτικῆς ἐκείνης καταστροφῆς εἶταν μεγάλα. Ἄνοιξαν ἓνα ὀριστικὸ χάσμα γαμὰτο μίσος ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες καὶ στοὺς Ἰταλοὺς καὶ ἀνάμεσα στὴν Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ τὶς Καθολικὲς Ρωμαϊκὲς Ἐκκλησίες, ποὺ ἀκόμη δὲ γεφυρώθηκε καὶ ποὺ ἴσως δὲ θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ γεφυρωθεῖ. Ἀκόμη τώρα στὴ σημερινὴ Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, ἡ πικρὴ ἐχθρὰ ἐξακολουθεῖ καὶ δὲν εἶναι ἀσχετὴ μετ' ἡ ἐχθρότητα ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ Ρωσία καὶ στὴ Δύση. Ἀθελὰ του ὁ Ρόμπερτ ἄρπαξε τὸ μικρόβιο τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, καὶ ἀναπόφευκτα πῆρε τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων. Μετ' ἡ ἴδια δύναμη ποὺ τὸν συνέπαιρνε ἡ ὁμορφία τῆς Χριστιανικῆς Ἑλληνικῆς ἀντίληψης γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον, ἐκεῖνος ὁ διάχυτος ἐλεύθερος μυστικισμὸς ποὺ στολίζει τὴν Ἑλληνικὴ ζωὴ μετ' ἡ δύναμη καὶ ὁμορφίᾳ, μετ' ἡ ἴδια δύναμη ποὺ προασπίστηκε αὐτὰ τὰ λησμονημένα θαύματα τοῦ κόσμου, ἔτσι ἐνοιῶσε νὰ τὸν ἀπωθεῖ ἡ τραχὺ καὶ πρὸ

ἀληθινή πραγματικότητα τῶν ἀντιλήψεων τῆς Δύσης πού τις ἔβλεπε στήν πῶ χειρότερη μορφή τους, ἐνσωματωμένες στή Ρωμαϊκή Καθολική Ἐκκλησία. Ἐβλεπε τὸ Βατικανὸν σὰ μιὰ ἀλυσίδα πού εἶχε δέσει τὴ Δύση καὶ τὴν ἐμπόδιζε νὰ ξεφύγει ἀπὸ ὅ,τι ταπεινὸ καὶ πεζὸ καὶ καταστρεπτικὸ βρίσκεται μέσα στὸ Εὐρωπαϊκὸ παρελθόν.

«*Ἡ γένεση τῆς Δυτικῆς ζωγραφικῆς*», πού δημοσιεύτηκε στὰ 1930, εἶναι τὸ τελευταῖο ἔργο τῆς Βυζαντινῆς παραγωγῆς τοῦ Ρόμπερτ. Σκοπὸς του εἶναι νὰ δείξει πῶς ἡ Βυζαντινὴ παράδοση εἶναι καὶ ἀρχὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ζωγραφικῆς καὶ πῶς ἡ παράδοση αὕτη στὸ τέλος ἀνθίσει μέσα στὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Γκρέκο.

Ἄν ὁ Ρόμπερτ εἶχε περιορίσει τὸ σκοπὸ του, θὰ εἶχε δώσει στὸ βιβλίο του τὸν τίτλο «*Ἡ Βυζαντινὴ καταγωγή τοῦ Γκρέκο*» ἢ κάποιον ἄλλο παρόμοιο καὶ θὰ ἄξιζε νὰ μπεῖ ἀνάμεσα στὰ τελειότερά του ἔργα. Ὅμως καὶ ἔτσι ὅπως εἶναι, σὰν ἔκφραση μιᾶς ἐσωτερικῆς διάθεσης, σὰν ἐπιβεβαίωση ἐνὸς δυνατοῦ θαυμασμοῦ, τὸ βιβλίο αὐτό, ὅταν ξεχάσεις τὸν τίτλο του καὶ τις γενικεύσεις του, εἶναι βιβλίο πού σὲ πείθει καὶ σὲ συναρπάζει. Ὅπως στὸ «*Βυζαντινὸ κατόρθωμα*», ὁ Ρόμπερτ εἶναι καὶ σ' αὐτὸ μεγάλος σύντροφος γιὰ κείνον πού βρίσκεται στήν Κωνσταντινούπολη, ὅταν ξεχνώντας τὴν ὁργὴ του γιὰ τὸν κόσμον τῆς Δύσης βρίσκεται μέσα στήν πνευματικὴ συντροφιά τῶν ἀγαπημένων του Ἑλλήνων. Τὸ δευτέρό του κεφάλαιο π.χ. ἀπὸ 46 σελίδες, ὅπου περιγράφει σὲ γενικὲς γραμμὲς τὴν καταγωγή καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα πού εἶχε ἡ εἰκονομαχία στὴ Βυζαντινὴ τέχνη, εἶναι ἀνάμεσα στὰ καλύτερα πράγματα πού ἔγραψε ποτέ. Στὸν κοινὸ ἀναγνώστη, ὁ Ρόμπερτ δείχνει τὴν ἐξαιρετικὴ του ἱκανότητα νὰ βαθαίνει μέσα σὲ μιὰ νοοτροπία ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ δική του. Μιὰ φορὰ μοῦ ἔλεγε, πῶς ὁ μεγαλύτερος πνευματικὸς ἀγώνας πού ἔκανε, εἶταν τότε πού προσπαθοῦσε νὰ ἀνακαλύψει τὴ θέση τῶν εἰκονομάχων ἀπέναντι στὴ ζωὴ καὶ ἀκόμη ὅτι αὐτὸ εἶταν κάτι πού ποτέ δὲν ἔπαψε νὰ μπερδεύει τὴ φαντασία του. Καὶ ἔδω καὶ στὸ «*Βυζαντινὸ κατόρθωμα*» ὅπου πρώτη φορὰ καταπιάστηκε μ' αὐτὸ τὸ θέμα μοῦ φαίνεται νὰ πετυχαίνει ἀπόλυτα τόσο σὰν ἐπιστήμονας, ὅσο καὶ σὰν εὐφάνταστος παρακολουθητῆς τῶν περιπλανήσεων τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος· καὶ χωρὶς νὰ λέω φαντασίες, πιστεύω πῶς ἡ αὐθόρμητη ἀποστροφή πού ἐνοίωθε ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ γιὰ ὁλόκληρο τὸ κατόρθωμα τῆς εἰκονικῆς τέχνης (πού περικλείει ἕνα μεγάλο μέρος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τέχνης) ὀφείλεται στὸ ὅτι μελετώντας τοὺς Βυζαντινοὺς εἰκονομάχους ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὴν πίστη τους. Ἡ γνώμη του εἶναι πῶς ἡ τέχνη τῆς ἀρχαιότητος ξαναζώντας μέσα στήν εἰκονικὴ καὶ ἐκφυλισμένη Ἑλληνορωμαϊκὴ Τέχνη, εἶταν τόσο ἀταίριαστη μὲ τις ἐμπνεύσεις τοῦ Χριστιανικοῦ μονοθεϊσμοῦ καὶ ἀκόμη τόσο ξεκάθαρα ἕνας

πειρασμὸς γιὰ νὰ ξεγλυστρήσει κανεὶς στήν εἰδωλολατρεία—μιὰ χρόνια ἀδυναμία γιὰ τὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο ἐκείνου τοῦ καιροῦ—ὥστε ξεσηκώσε τὴ Χριστιανικὴ Εἰκονομαχία στήν Κωνσταντινούπολη πᾶν στὰ πρότυπα τῶν συχνῶν εἰκονομαχικῶν κινήματων τοῦ Σημιτικοῦ κόσμου, πού ἀναφέρονται στήν ἱστορία τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ ὁρμὴ γιὰ τὴν τέχνη εἶταν πολὺ δυνατὴ γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ καταπνιγεῖ καὶ τὸ ἀπρόβλεπτο ἀποτέλεσμα τοῦ εἰκονομαχικοῦ κινήματος εἶταν ἕνας «συμβιβασμὸς τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ μεγαλείου, ἀπ' ὅπου ὁ καλλιτέχνης ἀντὶ νὰ ξαναφτιάξει ἕνα θέμα ὁλόιδιο ὅπως εἶναι μέσα στὸν κοσμο, ἔχει τώρα νὰ ξαναφτιάξει τὴν προσωπικὴ του συναισθηματικὴ ἀντίδραση ἀπέναντι στὸν κεντρικὸ κα μοναδικὸ παράγοντα τῆς δικῆς του ζωῆς καὶ τῆς ζωῆς κάθε ἀνθρώπου.»

Ὅπως καὶ στὰ βιβλία του, ἡ πρώτη ἐντύπωση πού ἔδωσε ὁ σπουδαῖος αὐτὸς ἄνθρωπος στὸν κόσμον εἶταν ἡ ἐντύπωση τῆς ἐνεργητικότητος—μιᾶς θυελλικῆς, σχεδὸν ἀσυγκράτητης ἐνεργητικότητος. Πόσο καλά θυμᾶμαι τὴν πρώτη φορὰ πού τὸν εἶδα ὅταν ταξιδεύαμε μαζὺ στὴν Περσία. Εἴχαμε κανονίσει νὰ βρεθοῦμε στὴ Βενετία, στὸ σπῆτι ἐνὸς φίλου μας· μὰ ὅταν ἔφτασα ἐκεῖ, εἶχε φύγει κιόλας γιὰ τὴν Κύπρο. Πῆρα τὸ ἄλλο καράβι, καὶ ἔχασα μιὰ μέρα τρέχοντας ὅλο τὸ νησί καὶ ζητώντας ἄδικα νὰ βρῶ τὰ χνάρια του. Ἀνησυχοῦσα. Τὸ δειλινὸ ἔρχόταν γρήγορα καὶ τὸ καράβι θὰ ξεκινοῦσε σὲ λίγα λεπτά· τότε εἶδα μὲ χαρὰ μου ἕνα στρογγυλοπρόσωπο ἄνθρωπο μὲ κυλότητα ἱππασίας καὶ ἕνα πολύχρωμο σκωτσέζικο σακάκι καὶ μ' ἕνα τσιγάρο νὰ κρέμεται ἀπὸ τὸ κάτω του χεῖλι, νὰ τρέχει στήν προκυμαία· φωτογραφικὲς μηχανές, θήκες μὲ μολύβια, μεγάλα μπλόκ, ὅλα κρέμονταν γύρω του καὶ ἔκαναν θόρυβο. Ἐνας γιγαντιαῖος νέγρος τὸν ἀκολουθοῦσε μὲ τις βαλίτσες του, μισοτρέχοντας. Παρακολουθοῦσα ἀπὸ τὸ κατὰστρωμα. Ὅταν ἔφτασε στὸ καράβι ἔδειξε τὸ εἰσιτήριό του, τὸ ξανάβαλε στήν τσέπη του καὶ ὕστερα ὁρμησε, σὰν νὰ ἔκανε βουτιά, ἀνάμεσα στοὺς ὑπαλλήλους καθὼς στέκονταν ἐκεῖ, τοὺς παραμέρισε καὶ ἀνέβηκε τὴ σκάλα τοῦ καραβιοῦ. «Γεῖά σου, ἄργησα» εἶπε καὶ τὴν ὥρα πού μᾶς πλησίωσε μανιασμένος ὁ ὑπάλληλος ἀπὸ κάτω, πρόσθεσε: «Γιὰ νὰ κερδίσω καιρὸ ἔφτιαξα σήμερα τὸ πρωτὶ τὰ χαρτιά μου. Δὲν μπορεῖς ποτέ νὰ τὰ βάζεις μὲ τοὺς τελωνειακοὺς.» Κατέβηκα ἀπὸ τὸ καράβι καὶ ἀπὸ ὄσες φορὲς στὴ ζωὴ μου ἔτυχε νὰ βρεθῶ μαζὺ του, δὲν εἶταν ἡ τελευταία πού συμβίβασα τὰ πράγματα μ' ἕνα θυμωμένο πλήθος.

Εἶναι ἄνθρωποι πού οἱ χαρὲς τῆς περιπέτειας τοὺς ξεμυαλίζουν. Ὁ Ρόμπερτ ἂν καὶ εἶχε ζήσει τόσο ἔντονα ὅσο κανεὶς ἄλλος, δὲν μποροῦσε νὰ κατηγορηθεῖ γιὰ κάτι τέτοιο. Τὴν ἀπάντηση σ' αὐτὴν τὴν πρόκληση τὴν ἔβλεπα σ' ἕνα πρᾶγμα: μὲ τὸν μεγάλο του συνωνόματο καὶ συγγενὴ δὲν εἶχε πολλὲς

ομοιότητες. Έμοιαζαν όμως ο ένας στον άλλο σ' αυτό: και των δύο οι ζωές φωτίστηκαν αβύθονα από την ίδια αφοσίωση σε μεγάλους σκοπούς. Έζησε στο μέγιστο τη σοφή γνώμη πως ο κόσμος είναι κτήμα εκείνων που δεν τον θέλουν για τον εαυτό τους. Μια σκέψη μόνο μᾶς φέρνει αδιάκοπη λύπη. Ο Ρόμπερτ πέθανε 36 χρονών. Απ' όσο πίστευαν οι παλιοί πως πρέπει να κρατάει η ανθρώπινη ζωή, έζησε λιγότερο από το μισό. Και απ' ό,τι πιστεύουν οι τωρινοί, ακόμη λιγότερο κι' από αυτό. Όπως και να τα λογαριάσουμε, απ' ότι περίμενε να ζήσει σαν ώριμος άνθρωπος, έζησε λιγότερο από το 1/3. Έτσι οι φιλοδοξίες του έμειναν όλες ανεκπλήρωτες. Σίγουρα μπροστά στο θέαμα ενός συνειδητού προγράμματος, όπως ήταν η ζωή του Ρόμπερτ, που καταστρέφεται ενώ βρίσκεται ακόμη τόσο μακριά από την τελειώσή του, δε θα μπορούσε να χωρέσει παρά λύπη και αγανάκτηση: τίποτε παροπάνω. Μά εκατό φορές ό,ι! Αυτό ήταν μια κακή έκφραση. Όσο περισσότερο σκεφτόμουν τη ζωή του Ρόμπερτ, τόσο πιο πολύ γέμιζα με ένα ευφρόσυνο αίσθημα. Πόσες ζωές, ακόμα και όταν τόσο πολύ τις σκέφτεται κανείς ξεχωριστές κι' αξιοθαύμαστες, θα μπορούσαν να συγκριθούν στο χάρισμα της δημιουργικότητας, μ' ένα κομμάτι ζωή σαν τη δική του; Και, σκέφτηκα τότε και ακόμη το σκέφτομαι, πως ο Ρόμπερτ ήταν ένας άνθρωπος για να τον ζηλέψει κανείς πιο πολύ, παρά να τον λυπηθεί: γιατί μ' όλο που η τραγωδία του θανάτου του ήρθε στην ώρα της νεότητάς του, είχε κιόλας εκπληρώσει την πιο μεγάλη φιλοδοξία: μια ζωή πέρα για πέρα αξία να την ζήσει κανείς.

Τα άρθρα που δημοσιεύονται στην «Εκλογή» με την άδεια των δικαιούχων εκφράζουν τις υπεύθυνες απόψεις των συγγραφέων. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση κάθε άρθρου ή εικόνας χωρίς την άδεια των συγγραφέων και των εκδοτών.

Τυπ. «Ελληνικής Έκδοτικής Εταιρείας» Α.Ε.—Τεχν. Διεύθ. Ι. Μ. Σκαζίκη
Αθήναι, δόδος Παπαδιαμαντοπούλου, 44.

— Γκαρσόν, μέσα στην 鰻飯 汁 είναι ένα 毛

(Από το "Lilliput...")

ἡ ΕΚΛΟΓΗ

μὲ περισσότερες σελίδες

Ἡ «Ἐκλογή», θέλοντας νὰ ἱκανοποιήσει τὶς ἐπιθυμίες τῶν ἀναγνωστῶν της ποὺ γίνονται ὅλο καὶ περισσότεροι, ἀπὸ τὸ τεύχος Ἀπριλίου αὐξάνει τὶς σελίδες της.

Στενώτερη ἐπαφὴ μὲ τὸν ἔξω κόσμο.—
Πλατύτερος κύκλος τῶν περιεχομένων.—
Ὅλα τὰ θέματα, ὅλες οἱ χώρες
μέσα στὶς σελίδες της.

Κοινωνία • Πολιτικὴ • Τέχνες • Ἑλλη-
νικὲς Σελίδες • Οἰκονομικὰ • Γράμ-
ματα • Ἐπιστήμη • Διάφορα

Ἡ αὐξηση ὅμως αὐτὴ δημιουργεῖ κατ' ἀνάγκη
περισσότερες δαπάνες. Γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή τους
ἡ Διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ἀναγκασμένη
νὰ αὐξήσει τὴν τιμὴ τοῦ τεύχους σὲ δραχμὲς 800.

ΔΡΧ. **800** ΔΡΧ.